

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KEMAL KARPAT'IN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ, ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hande DİLER

MART-2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KEMAL KARPAT'IN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ, ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hande DİLER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

MART-2022

TRABZON

ONAY

Hande DİLER tarafından hazırlanan “Kemal Karpat’ ın Hayatı, Tarihçiliği, Eserleri” adlı bu çalışma 14.04.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı- Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Muzaffer BAŞKAYA	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Hande DİLER

23.03.2022

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türkiye' nin yetiştirdiği, dünya çapında önemi bilinen, güzide akademisyenlerden biri olan Kemal Karpat' ın hayatı, tarihçiliği, eserlerini ele alarak Türk tarihçiler hakkında yapılmış olan biyografilere katkı yapmak amaçlanmıştır. Çalışmaya konu olan dönem, Kemal Karpat' ın çocukluk döneminden ölümüne kadar olan yaşadığı süreçtir. Karpat' ın bu dönemlerde yaşadığı olaylar, akademik hayatı, kitapları, makaleleri hakkında bilgi verilmek hedeflenmiştir. Kendisinin akademik hayatı, otobiyografileri ve hakkındaki biyografilerden yararlanarak ifade edilmiştir. Tez üç bölüme ayrılmış, birinci bölümde hayatı, ikinci bölümde tarihçiliği ve metodolojisi ifade edilmiş, üçüncü bölümde kitap değerlendirmesi yapılmış ve diğer eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Yüksek lisans dönemim boyunca kaynak temininde ve tezin yazılma sürecinde desteklerini benden eksik etmeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hikmet Öksüz' e teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunma sürecinde tezle ilgili eleştiri ve önerilerini belirten Prof. Dr. Uğur Üçüncü' ye teşekkürlerimi ifade ederim. Tez savunma sürecinde tezi okuyarak düzeltmeler yapan Doç. Dr. Muzaffer Başkaya' ya teşekkürlerimi sunarım. Kemal Karpat' la ilgili görüşme talebimi kabul eden öğrencileri Prof. Dr. Hakan Kırımlı ve Prof. Dr. Kaan Durukan' a müteşekkirim. Tezin yazım sürecinde tezimi okuyarak eleştirel değerlendirmeye tabi tutan arkadaşım Hatice Hilal Çakır' a ve İSAM Kütüphanesine araştırma yapmaya gittiğimiz arkadaşım Umut Mert Köroğlu' na teşekkürlerimi belirtirim.

Mart, 2022

Hande DİLER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X-XI
GİRİŞ	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KEMAL KARPAT' IN HAYATI	6-25
1.1. Doğum Yeri Hakkında Genel Bilgi.....	6
1.2. Çocukluk ve Gençlik Yılları	7
1.3. Üniversite Yılları.....	11
1.4. Amerika' ya Gitme Kararı.....	12
1.5. Master ve Doktora Yılları	13
1.6. Ailesiyle Hasret Gidermesi	15
1.7. Evliliği ve Ailesinin Türkiye' ye Taşınması	16
1.8. ODTÜ' nün Kuruluşu ve ODTÜ' de Görev Alması	17
1.9. Wisconsin Üniversitesi' ne Geçışı ve Ortadoğu Araştırmaları Cemiyeti- Türk Etütleri- Orta Asya Programları	18
1.10. Bilkent Üniversitesi' nde Orta Asya Enstitüsü Kurması.....	19
1.11. TBMM Onur Ödülü Alması.....	20
1.12. Hakkında İfade Edilenler.....	20
1.13. Vefatı ve Ardından Yazılanlar	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. KEMAL KARPAT' IN TARİHÇİLİĞİ VE TARİH METODOLOJİSİ	26-45
--	--------------

2.1. Tarihin Tanımı.....	26
2.2. Kemal Karpat' ın Tarih Anlayışı.....	27
2.3. Kemal Karpat ve Orta Sınıf.....	31
2.4. Kemal Karpat ve Göç ve Gecekondu.....	32
2.5. Öğrencilerinin Gözünden Kemal Karpat.....	33
2.5.1. Hakan Kırımlı ile Kemal Karpat Mülakatı.....	33
2.5.2. Kaan Durukan ile Kemal Karpat Mülakatı.....	38
2.6. Aldığı Görevler, Unvanlar ve Ödüller.....	41
2.6.1. Görev ve Unvanları.....	41
2.6.2. Diğer Görevler.....	42
2.6.3. Üyesi Olduğu Akademik Kuruluşlar.....	42
2.6.4. Aldığı Ödüller, Burslar.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KEMAL KARPAT'IN ESERLERİ.....	46-152
3.1. Kitapları.....	46
3.1.1. Türk Demokrasi Tarihi.....	46
3.1.2. Osmanlı' dan Günümüze Asker ve Siyaset.....	54
3.1.3. Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji.....	58
3.1.4. Osmanlı' dan Günümüze Elitler ve Din.....	64
3.1.5. Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi.....	68
3.1.6. Türk Dış Politikası Tarihi.....	72
3.1.7. Türkiye ve Orta Asya.....	77
3.1.8. Türkiye' de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme.....	84
3.1.9. Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012.....	87
3.1.10. Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Türk Müslüman Kasabası Tarihi.....	91
3.1.11. Osmanlı' dan Günümüze Edebiyat ve Toplum.....	92
3.1.12. Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus.....	97
3.1.13. Osmanlı' da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri.....	100
3.1.14. Osmanlı Devleti' nin Kısa Sosyal Tarihi Ayanlar Bürokrasi Demografi ve Modernleşme.....	102
3.1.15. Etnik Yapılanma ve Göçler.....	105
3.1.16. İslam' ın Siyasallaşması-Osmanlı Devleti' nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması.....	109
3.1.17. Osmanlı' dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik.....	115
3.1.18. Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik.....	120
3.1.19. Osmanlı Nüfusu 1830-1914.....	124
3.1.20. Cemal Karpat & Kemal Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek.....	126

3.1.21. Bir Ömrün İnsanları Türkiye' den ve Dünyadan Portreler.....	127
3.1.22 Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak.....	131
3.2. Makaleleri ve Röportajları.....	137
3.3. Ansiklopedi Maddeleri.....	149
3.4. Konferans Tebliğleri	149
3.5. Düzenlediği ve/veya Başkanlık Yaptığı Bazı Konferanslar	151
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	153
KAYNAKÇA	158
EKLER.....	169
ÖZGEÇMİŞ.....	222

ÖZET

Bu tezin amacı, tarihçi Prof. Dr. Kemal Karpat hakkında bilgi vermek ve ilmi değerini ifade etmeye çalışmaktır. Kemal Karpat, Osmanlı sosyal tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile ilgili çalışmalar yapmıştır. O, Yakınçağ tarihi ile ilgili Türkiye’de ve Dünya’da önemli roller üstlenmiştir. Bu çalışmada Kemal Karpat’ın yaşam öyküsü, tarihçiliği, eserleri incelenmiştir. Kemal Karpat, sözlü tarih alan çalışmalarını Türkiye’de ilk defa yapan bilim insanıdır. Amerikalı ve Avrupalı bilim adamlarından önce sözlü tarih çalışmalarını başlatmıştır.

Kemal Karpat’a göre Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bağlantı vardır ve Türkiye, Osmanlı Devleti’nin kültür ve medeniyetinin varisidir. O, Osmanlı Devleti’nin insanlık tarihine katkılar sunduğunu belirtmiştir. Karpat, Türkiye’de ve yurtdışında çalışmış bir akademisyen olarak yerli ve yabancı kaynaklardan faydalanmıştır. Bildiği yabancı diller sayesinde atıf gösterdiği referansları orijinal dillerinde inceleyebilmiştir. Olayları salt kronolojik açıdan değil neden-sonuç ilişkisi içinde ve geçmiş ve bugünü karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Karpat, Türkiye Cumhuriyeti tarihi, sosyal tarih, Osmanlı Devleti, Yakınçağ tarihi.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to give information about the historian Prof. Dr. Kemal Karpat and to express his scientific value. Kemal Karpat, has done studies on social history of the Ottoman Empire and political history of the Republic of Turkey. He related the history of the Modern Era in Turkey and played significant roles in the world. In this study, the life story, historiography and works of Kemal Karpat were examined. He is the first scientist who did oral history studies in Turkey. He started oral history studies before American and European scientists.

According to Kemal Karpat there is a link between the Ottoman Empire and the Republic of Turkey and Turkey is the successor of Ottoman Empire's culture and civilization. He stated that the Ottoman Empire contributed to the history of humanity. Karpat benefited from domestic and foreign sources as an academician who studied Turkey and abroad. Thanks to the foreign languages he knew, he was able to examine the references he cited in their original languages. He evaluated the events not only in chronological terms, but in a cause-effect relationship and comparatively with the past and present.

Keywords: Kemal Karpat, Turkey history, social history, the Ottoman Empire, the history of the Modern Era.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.: Adı geçen eser

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

AP: Adalet Partisi

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CENTO: Central Treaty Organization

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

DA: Dialog Avrasya

DP: Demokrat Parti

Dr: Doktor

DYP: Doğru Yol Partisi

Ed.: Editör

Haz. : Hazırlayan

MBK: Milli Birlik Komitesi

MESA: Middle East Studies Association

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: North Atlantic Treaty Organization

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof: Profesör

s.: Sayfa numarası

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TDV: Türk Diyanet Vakfı

TÜSİAD: Türkiye Sanayici İşadamları Derneği

YTP: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Kemal Karpat, 15 Şubat 1923 tarihinde Romanya' nın Dobruca şehrinin Babadağ kasabasının Armutlu köyünde doğmuştur. 20 Şubat 2019 tarihinde ABD Wisconsin Eyaleti Madison' da vefat etmiştir. Karpat, 96 yıllık ömrüne öğrenci, hukuk danışmanlığı, asistan, memur, yedek subay, akademisyen, araştırmacı olmak üzere birçok kimliği bir arada barındırmıştır. Çalışmamızda Kemal Karpat' ın tüm özellikleriyle beraber yaşam öyküsü, tarihçiliği ve eserleri ele alınmıştır.

Kemal Karpat, 20. yüzyılda 1923' te doğmuş o dönem doğan yüzlerce çocuk gibi Mustafa Kemal' den mütevellit Kemal ismini almıştır. Kendisi tarafından çocukluk döneminden itibaren okumaya, ilme, öğrenmeye büyük bir alaka gösterilmiştir. Küçüklükten itibaren merak ve okuma aşkı, azmi onun büyük bir tarihçi olmasını mümkün kılmıştır.

Halasından halk tarihi anlayışı edinmiştir. Halk tarihi anlayışını alması, onun sosyal tarihçi olmasında büyük önem arz etmiştir. Halka verdiği önem onun gecekondular çalışmalarını başlatmasını sağlamıştır. Avrupa ve Amerika' da sözlü tarih kavramı bulunmasının öncesinde Karpat' ın 16 kişilik oluşturduğu gruplarla Anadolu' da ve İstanbul' da gecekondular aileleriyle mülakatlar yapılmıştır. Ulaştıkları sonuç, gecekondunun Türk insanını millet olarak bütünleştirmiş olması, gecekonduyu halk kendi yaptığından dolayı devletten inşaat yükünü alması, gecekonduda yaşayan Anadolu' dan gelen insanların teknolojik, sanat anlamında tiyatroya, sinemaya gitmesi; çamaşır makinesi kullanması, televizyon izlemesi ve köye döndükleri zaman İstanbul' daki düzeni köydekilere anlatarak onları bilgilendirmesi vs. olarak ifade edilmiştir.

Tarihçi olarak olayları güncel olaylarla geçmişini bağdaştırarak belirtmiştir. II. Abdülhamid' in cumhuriyet öncesi kurduğu kurumlarla bilim, zirai, ticaret açısından Türkiye' de temel oluşturduğuna inanmaktadır. Fakat baskıdan dolayı yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. II. Abdülhamid, Karpat' a göre kızıl sultan veya cennetmekân olarak değerlendirilemez. Yapılmış olan olumlu uygulamalar, olumsuz uygulamalar vardır.

Karpat, Türk modernleşmesini destekler, Atatürk' e büyük bir hürmeti vardır. Atatürk, ona göre en büyük Müslüman devrimcidir. Atatürk' ün yaptığı uygulamaların modernleşme için gerekli olduğuna inanmaktadır. Tarafımızca Karpat, Atatürk için mantıklı düşünmektedir. Atatürk' ün önemini anlaması, Türkiye' ye ve bütün insanlığa örnek olmalıdır. Atatürk döneminde onun Türkiye için faydalı işler yaptığını inanmaktadır. Bizce aynı kanaat sonuna kadar paylaşılmaktadır.

Fakat Cumhuriyet döneminde uygulanan yanlış politikalarından dolayı Tek Parti olan CHP' ye tenkitler yöneltmiştir. Bu eleştiriler yapıcı niteliktedir. Kendisi CHP' nin Türkiye için önemli

olduğuna inanmaktadır, Türkiye için yaptıkları çalışmaları yadsımamıştır. Doktora tezi Türk Demokrasi Tarihi'nde DP'nin kuruluşunda CHP'nin önemi ifade edilmiş, DP ve CHP mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. CHP için nesnel olmaya çalışıldığı konusunda tespitler yapılmıştır. Karpat DP' nin ilk dönemlerde yardımlar ve üretim sayesinde ülkeyi oldukça geliştirdiğine inanmaktadır. Fakat büyümenin plansız yapılması gelir adaletsizliğine, DP' nin askerlere ve elitlere maaş ve statü olarak gereken önemi vermeyişinin sonuçlarının çok ağır olduğuna inanmaktadır. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin ülkeyi geriye götürdüğüne, ihtilalleri başlattığına inanmaktadır.

Wisconsin Üniversitesi' ne gitmek için Türk Etütleri'ni şart koşması onun Türk milletine verdiği önemin başka bir örneğidir. New York Üniversitesi' nde çalıştığı süreçte Türk milletiyle ilgili bir çalışma yapmak istemektedir. David Cronon' dan Tarih öğretim üyeliğı teklifi gelmiştir. İki ay bir karar sürecinden sonra Wisconsin Üniversitesi' nin tarih öğretim üyeliğini kabul etmiştir. Hayatının sonuna kadar orada yaşamıştır. Orada tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri, Turkish Studies Association (Türk Araştırmaları Cemiyeti), vs. kurumları kurmuş ve yönetmiştir.

Karpat hakkında bilimsel çalışmalar az sayıda yapılmıştır. Bu eserlerden ilki Hoca, '**Allame, Puits de Science: Essays in Honor of Kemal H. Karpat**'¹, adlı derlemedir. Aynı yıl, **Karpat Koca Bir Çınar Kemal Karpat Armağanı** olarak Türkçeye çevrilmiştir. Ölümünden sonra **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı** olarak aynı yayınevinde basılmıştır. '**Allame, Puits de Science: Essays in Honor of Kemal H. Karpat**', **Karpat Koca Bir Çınar Kemal Karpat Armağanı** ve **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı** olarak yayınlanan kitapların tümünde Kaan Durukan "Kemal Haşim Karpat' ın Kitapları ve Makaleleri Hakkında Bir Not" adlı yazı yayımlanmıştır.

Hakkında yapılmış tek tez Erkan Toygar, **Kemal H. Karpat' a Göre Türkiye' de Modernleşme ve Demokrasi Sorunları**² adlı yüksek lisans tezidir. Bu tezde Karpat'ın görüşleri üzerinden modernleşme ve demokrasi perspektifi sunulmuştur. Fahri Yetim Osmanlı Modernleşme Tarihçisi Kemal Karpat,³ adlı konu başlığını **Yaşayan Türk Tarihçileri** adlı kitapta yayınlamıştır. Biyografik ve tarihçilik esas alınmıştır. Nurgün Oktik "Kemal Haşim Karpat" adlı yazısını

1'**Allame, Puits de Science: Essays in Honor of Kemal H. Karpat**', der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan, İstanbul, Isis Press, 2010. **Karpat Koca Bir Çınar Kemal Karpat Armağanı**der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan, Çev. İlknur Güzel, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010. **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı**, Çev. İlknur Güzel, Timaş Yayınları, İstanbul, 2020

2 Erkan Toygar, **Kemal H. Karpat'a Göre Türkiye' de Modernleşme ve Demokrasi Sorunları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon 2013.

3 Fahri Yetim Osmanlı Modernleşme Tarihçisi Kemal Karpat, **Yaşayan Türk Tarihçileri** Ed. Ahmet Şimşek Pegem Akademi Yayınları Ankara 2017.

Türkiye’ de Sosyoloji (İsimler-Eserler) ⁴ adlı kitapta bölüm olarak incelemiştir. Nurgün Oktik tarafından Karpap’ ın sosyolojiye katkısı gecekonda hakkında bilgi verilmiş ve eserleri hakkında eleştirel değerdendirme yapılmıştır. Cumali Bozpınar “Kemal Karpap ve Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi” ⁵ adlı bir makale yayınlanmıştır. Bu makalede Karpap’ ın yabancı tarihçilerin tarihi çağları ayırmasına getirdiğı eleştiri değerdendirilmiştir.

KAYNAK TAHLİLİ

Araştırmannın Konusu

Tezin birinci bölümünde yaşadığı coğrafya ve ailesi hakkında bilgi verilmiştir. Çocukluk ve gençlik yılları ifade edilmiştir. İlkokulu bitirdikten sonra liseye gittiğinde orada Türk olduğundan dolayı zayıf not verildiğinden Mecidiye Medresesi’ ne başlamıştır. Orada tiyatro kurduğundan buna imam hatip hocası tarafından karşı çıkılmıştır. Bu yüzden mezun olduktan sonra bir karar almıştır. Türk kültürüne katkı sunmak, Türkiye için çalışmak üzere Türkiye’ye göç etmiştir. Haydarpaşa Lisesi’ne son sınıfa kayıt yaptırmıştır. Kendisine gönderilen harçlıkla yatılı okula kaydolmuştur.

Mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni bitirip sonra Amerika’ya gittiği ifade edilmiştir. Orada sendikacılık ile ilgili master tezi ve Turkey’s Politics isimli doktora tezi yazmıştır. Turkey’s Politics Türkiye’de bilinen adıyla Türk Demokrasi Tarihi adlı eserdir. Doktoradan sonra New York Üniversitesi’nde akademisyenliğe başlaması ifade edilmiştir. Bu süreçte hayatın zor dönemlerinden geçtiğinden evlilik yapmıştır. Ailesiyle hasret gidermesiyle ailesinin yaşadığı zor şartlardan dolayı Türkiye’ ye göç etme kararı aldığı belirtilmiştir.

ODTÜ’ nün kuruluşu ve orada görev yapması sürecinin nasıl olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Wisconsin Üniversitesi’ne geçişi ve Türk Etütlerinin kuruluşun bahsedilmiştir. Karpap’ ın Wisconsin Üniversitesi’ne geliş amacı belirtilmiştir. Bilkent Üniversitesi’ nde Orta Asya Enstitüsü’nün kurulması ifade edilmiştir. Kendisi hakkındaki çeşitli kişilerin görüşleri hakkında ifade edilenler başlığında bahsedilmiştir. Bölüm vefatı ve ardından yazılanlarla sona erdirilmiştir.

İkinci Bölümde Tarihçiliğı, tarihin tanımı, Karpap’ın tarih anlayışı ifade edilmiştir. Tarihin onun için önemi, tarihe bakışından bahsedilmiştir. Orta sınıf, gecekonda ve göç kavramlarının onun fikir dünyasında önemi ele alınmıştır. Öğrencileriyle Kemal Karpap’la ilgili mülakat yapılmıştır. Aldığı görevler, unvanlar ve ödüllere bahsedilerek bölüm sona erdirilmiştir.

Üçüncü bölümde kitapları tenkit edilmiş, makalelerinin, röportajlarının, konferans tebliğlerinin, düzenlendiğı ve/veya başkanlık yaptığı konferansların listesi verilmiştir. Eserlerinin tarihe yaptığı katkılar ifade edilmiştir.

4 Nurgün Oktik “Kemal Haşım Karpap” **Türkiye’ de Sosyoloji (İsimler-Eserler)** İkinci Cilt Der. Çağatay Özdemir Phoenix Yayınevi Ankara 2008.

5 Cumali Bozpınar “Kemal Karpap ve Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi” 5 Akademik Kaynak Dergisi **Akademik Düşünce Enstitüsü Derneğı** Samsun 2020, (2) 17-25.

Araştırmanın Önemi

Kemal Karpat, Türkiye’de ve Dünya’da önemli işlere imza atmış büyük bir tarihçidir. Eserleri, tarihçiliği ve ilme katkı ve kişilik yönünden nevi şahsına münhasırdır. Her kesimden bilim insanının tarihçiliğini kabul ettiği bir kişidir. Kendisinin hayattaki amacı Türkiye ve Türk kültürünü tanıtmak olmuştur. 96 yıllık ömründe sayısız makale, konferans, tebliğ, bildiri yirmi iki kitap yazmış, altı tane ansiklopedi maddesi yayınlanmıştır ve bu eserlerden anlaşılacağı üzere oldukça üretken bir akademisyendir. Salt ilmi anlamda değil aynı zamanda insana değer veren örnek bir şahsiyettir. Akademisyen, siyasetçi, sanatkar, yazar olan dostları olduğu gibi bir köye gittiği zaman onlardan biri olarak onlarla bir arada olan, herkese yardım eden bir insandır. Yerli ve yabancı kaynakların literatürünü tarayarak eserlerinde konu ile ilgili olan kaynaklara atıf yapan bir akademisyendir. Önemli bir insan fakat hakkında yeterince akademik çalışma yapılmadı. Bu nedenle literatürdeki boşluk doldurulmak istenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada konu ile ilgili kaynaklar araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmada ağırlıklı olarak eserlerinden ve eserlerinin konu aldığı çağdaş araştırmacılardan kaynak gösterilerek yararlanılmıştır.

Bu yazılı kaynakların başlıcaları şunlardır:

- 1- Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak** Söyleşi: Emin Tanrıyar Timaş Yayınları İstanbul 2014 559 sf.
- 2- Kemal H. Karpat, Bir Ömrün İnsanları Türkiye’ den ve Dünyadan Portreler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, 496 sf
- 3- Cemal Karpat & Kemal Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek** Haz. Sadiye Tutsak ve M. Önder Duran Timaş Yayınları İkinci Baskı İstanbul 2019 175 sf.
- 4- Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010 522 sf.
- 5- Kemal Karpat, Osmanlı’ dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı İstanbul, 2019, 304 s.
- 6- Erkan Tarhan Amerika’ da Bir Türk** Kemal Karpat Söyleşisi TRT Türk, Ankara, 15 Şubat 2019.
- 7- Fahri Yetim Osmanlı Modernleşme Tarihçisi** Kemal Karpat, Ed. Ahmet Şimşek **Yaşayan Türk Tarihçileri** Pegem Akademi Yayınları Ankara 2017
- 8- Gökhan ÇETİNSAYA, “Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine” Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, (2003), 1(2), 399-422.

9- Kemal Karpat “Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler ile Tarihin Kullanılması” **Osmanlı’dan Günüme Ortadoğu’ da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul 2019 53-71.

10- Karpat’ ın diğer kitapları, çeşitli araştırma eserleri kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KEMAL KARPAT' IN HAYATI

1.1. Doğum Yeri Hakkında Genel Bilgi

Adını, batıdan doğuya uzanan dağ silsilesinden alan Balkan yarımadası Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye (Trakya), Yugoslavya, Yunanistan adlı ülkelerden oluşmaktadır. ⁶ Balkan milletleri tarım topluluğu olduğundan siyasi yönetim açısından bir boşluk herhangi bir tarihsel olayın kolayca yayılabilmesine sebep olmaktadır. ⁷

Bu durum Karpat' ın yaşadığı dönemde Balkan Savaşlarından sonra Balkanların ayrılmasının yanında, daha önce Balkanlarda istimalet ⁸ politikasıyla Türk ve Müslüman kültürünün yayılması açısından aynıdır. Kelime manası “meylettirme, cezbetme, gönül alma” olan istimâlet, Osmanlı kroniklerinde “halkı ve özellikle gayri müslim reayayı koruma, onlara karşı hoşgörülü muamelede bulunma, raiyyetperverlik” anlamında kullanıldı. ⁹ “Dış düşmanlara karşı can ve mal güvenliğini güvenceye alma, dinî konularda hürriyet verme, vergi hususunda kolaylık gösterme”, Osmanlı istimâletinin başlıca öğeleriydi. Balkanlarda yaşamış Osmanlı ya da Türk denilen oraya egemen olmuş kuvvet ve diğer kuvvetler Balkan ¹⁰ coğrafyasına etki yaptı. ¹¹

Coğrafyanın etkisi olduğu kadar tarih ve kültürün etkisi de bulunmaktaydı. Karpat' a yaptığı etki orada yaşamış Balkan Müslümanlarının Osmanlı Devleti'nin kurulmasının öncesinde Sarı Saltuk' a dayanıyordu. Sarı Saltuk ¹² Balkanların istimalet politikasının kullanılarak Balkanların Müslümanlaşmasına büyük etkisi olan, Ahmet Yesevi'nin Orta Asya' ya Müslümanlığı yaydığı gibi Müslümanlığı Balkanlarda yayan derviş bir erendi. Sarı Saltuk'un önderliğinde 12000 çadır

6 Kemal Karpat, “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 25

7 Hikmet Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan Politikası (1923-1938)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1996, s. 1.

8 Mücteba İlgürel, “İstimalet” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 23 (362-363), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 365.

9 İstimalet politikasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz Ercan, “Devşirme Sorunu, Devşirmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşme ve İslamlaşmaya Etkisi”, **Bellekten**, 50(198) (679-726), Ankara, 1986, Halil İnalçık, “Adaletnameler”, TTK Belgeler, Ankara, 1965, II 3-4 (49-142).

10 Balkanlarla ilgili çalışmalar için bkz. Hikmet Öksüz, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, **Yirminci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar**, Serander Yayınları, Trabzon, 2016, Kemal H. Karpat, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019.

11 Kemal Karpat, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, s. 15.

12 Sarı Saltuk' la ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz: Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Müslüman Kasabası Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2018.

olan grup Dobruca' ya geldi ve oranın güneyine yerleştiler. Sarı Saltuk idaresinde küçük bir grup, kuzeye Babadağ' a geçti ve 1263 yılında oraya Babadağ vilayeti kurdular.¹³

Saltuk Baba etkisinde yetişmiş olmasının ve Saltuk Baba' nın Balkanlara getirmiş olduğu özgür, açık, "dünyevi İslam"ı yaşamış olmasının kendisinin ve Balkan Müslümanlarının yaşamında önemli olduğunu belirtti. Dünyevi İslam' ın tanımını, "dünya ve yaşamdan ilişkiyi kesmeden, dine yakın olmak"¹⁴ olarak yaptı. Sarı Saltuk, 13. asırda direk Orta Asya' dan geldi, Orta Asya ya da Horasan' a kökeni dayanan bir ailenin evladı olarak büyüdü. Sarı Saltuk' un yaşamının İslam' ın insancıl ve diğer din ve kültürlerle saygı göstererek onlarla yaşanmış bir döneme denk geldiğini aktardı.¹⁵

Karpat' ın doğduğu yıllarda Dobruca Bölgesi' nin Türk köken yapısını değiştirmek adına diğer bölgelerden getirmiş olduğu Romenler bu bölgeye yerleştirilmeye başlandı.¹⁶ 1924 tarihinde çıkarılan toprak kanunu bu amaçla yapıldı. Bu kanuna göre, Toprak sahibi Dobrucalılar, topraklarının bir bölü için yeni taşınacak Romen muhacirlerine terk etmekle zorunlu tutuldu.¹⁷

1.2. Çocukluk ve Gençlik Yılları

Karpat, ailesi hakkında şu bilgileri vermiştir: Babasının babası ve baba tarafı bugün Ukrayna' da bulunan Bucak' ta yaşamış Kıpçaklardandı. Köyünün ismi Aşağıçamurlu' ydu ve babaannesi Sebilah, Dobruca' nın sakinlerindendi. Aile tarihi hakkında bilgileri Hatça (Hatice) Halasından edindi. Baba tarafından dedesi ve onun babası bayraktardı. Dedesinin bir Türk kalesi olan Akkermanlı ve serdar olduğu bilinmekteydi. Akkerman'dan Dobruca' ya geri çekilmek suretiyle dedesi tek olarak köprüde düşmanı tutup askerlerin hayatını kurtarmış olduğu bilgisine Hatça Hala' dan ulaştı.¹⁸

Baba tarafından dedelerinin serdarlık yaptığı Bucak 1774' ten sonra Rusya' ya verilince aile Dobruca' ya doğru çekilmeye başladı. O dönemden hatıra kalan bir kılıç duvarda asılıydı. Kılıç her zaman kibleye dönmekte olduğuna dair bir efsane vardı. Kılıç ağır olduğundan gerçekten kibleye dönme ihtimali bulunmakta olduğunu ifade etti.¹⁹ Annesinin dedesi Arif Çavuş, Osmanlı

13 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Müslüman Kasabası Tarihi**, s. 20.

14 Kemal Karpat, **Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak**, Söyleşi Emin Tanrıyar, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2014, s. 16.

15 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 28.

16 Hikmet Öksüz, **Batı Trakya Türkleri**, s. 48.

17 Yaşar Nabi Nayır, **Balkanlar ve Türklük 1**, Cumhuriyet Yayınları Tarih Dizisi, İstanbul 1999, s. 116.

18 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 22.

19 Kemal Karpat, **Cemal Karpat ve Kemal H. Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek**, Haz. Sadiye Tutsak M. Önder Duran Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 106.

ordularıyla Babadağ'a geldi. Topalova' da Karpat' ın anneanesiyle evlendi ve annesi dünyaya geldi. Anneannesinin baba tarafından dedesi İnegöllü'ydü. Büyük anneanesi Tatar' dı. ²⁰

Aile fertleri, annesi Zübeyde ²¹, babası Haşım, ablaları Nazmiye, Vasfiye, Advıye ve kardeşi Cemal' di. ²² Babası, Babadağ' da fazla olarak mal mülkü bulunduğundan, zengin bir adam denebilir. Babası tarafından malı çekip çevirebilecek erkek bir çocuk doğduğundan Karpat' a çok ihtimam gösterildi. ²³ Annesi Zübeyde Hanım, onun duygu dünyasını etki altında bıraktı, annesinin sonsuz bir evlat sevgisi vardı. ²⁴

Nazmiye ablası, güzel konuşan zeki biriydi. İkinci ablası Vasfiye, dindar, eski kitaplar okuyan bir kişiydi. En küçük ablası Advıye, ilkokulda sınıf birincisi ve şiir ve makale yazan bir şahsiyetti. ²⁵ Diğer üç ablası küçükken öldü. 15 Şubat 1923' te ailenin altı kızdan sonra doğan yedinci çocuğu ve ilk erkek evladıydı. Ondan beş yıl sonra Cemal Karpat doğdu. ²⁶ Cemal Karpat, cömert, yardımsever ve iyi kalpliydi. Çok özenli, düzenli, temiz, her şeyin düzgün olmasını isteyen bir şahsiyetti. ²⁷

Bu düzene önem vermesi şu örnekle daha iyi anlaşılacaktır. Kemal Karpat liseye geçtiği zaman, Advıye Ablası evlendiğinden yalnız kaldığından dolayı Cemal Karpat, her gün okula gidip eve geldiğinde derslerini bitirip komşunun yanına giderek tarım makinelerini karıştırır, tamir etmeye çalışırdı. O dönem makine mühendisi olma kararı aldığı Cemal Karpat babası Haşım Karpat' a söyledi. ²⁸

Karpat' a göre büyük şeyler şahsiyeti gelişmiş ve bütün kapasitesini ortaya koyabilecek şekilde yetişmiş veya yetiştirilmiş fertler tarafından yaratılır. Kendisinin serbest yetişmesinde babasının büyük etkisi olduğunu ifade etti. Kendisi yazarın kişiliği, içinde yaşadığı ortamla durmadan kaynaşacağı, bazen mücadele edeceği, ortama yenileceği, ortamı yenmek isteyeceğini ve bu durumun yazarın şahsiyetini geliştireceği görüşündeydi. Ailesinin durumunun iyi olması ona diğer insanlardan daha çok üretkenlik verdi. ²⁹

Karpat memleketi Dobruca' da Türk toplumunun çoğunluk olarak beş yüz sene yaşamlarını sürdürdükten sonrasında 1878' de, Romen yönetim orayı idare etmeye başlayınca azınlık durumuna

20 Kemal Karpat, **Cemal Karpat & Kemal H. Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek**, s. 108

21 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 42.

22 Cemal Karpat **Acıyı Bal Eylemek**, s. 35.

23 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 106.

24 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak** s. 42.

25 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 26.

26 Kemal Karpat **Acıyı Bal Eylemek**, s. 107.

27 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 109.

28 Cemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 45.

29 Kemal Karpat, Tarihçinin Mutfağı Konferansı, Tarih Vakfı, 23.09.1999, <http://www.tarihvakfi.org.tr/icerik.asp?IcerikId=62>. Erişim tarihi (04.02.2021)

düşmüş olduklarını, cami ve okulların kapatıldığını, mezarlıkların tarlaya çevrildiğini belirtti. Ona göre önderleri olmayan Türk milleti; salt aile ilişkilerinin, örf ve adetlerin, dil ve dinlerinin şekillendirdiği bir kimlikle yaşayabildi. Kendisi evlerde anlatılan hikaye ve destanların söylenen şarkıların bu kimlik muhafazasına yardımcı etkenler olduğunu ifade etti. Evlerde anlatılan eserlerin yanında birçok ülkenin eserini okudu.³⁰

Okula 5 yaşında başladığından mezun olduğunda henüz 11 yaşında bile değildi. İlk gurbet hayatı yaşadığı Tulça' da ortaokul, lise birleşik olduğundan yedi yıllıktı. Okul döneminde kitap kiralama mağazası buldu, her gün iki üç kitap alınıp, çok az miktarda ücret ödeyerek sabahlara kadar roman, hikaye türünde eserler okudu. Sürekli hikaye, macera kitapları, plansız bir şekilde okumalar yaptı.³¹

Türk olduğundan aşağı görüldü, çok çalışkan olmasına karşın haksızlığa uğradığından babası onu Mecidiye Medresesi'ne yazdırdı.³² Mecidiye Medresesi, Babadağ' da nüfusun artmasıyla Babadağ Medresesinin yetmeyişi nedeniyle Türk-Müslüman milletin öğretmen-hoca gereksinimlerini karşılamak amacıyla kuruldu. Türkçe, din ve modern eğitim bir arada verildi.³³ Medresenin müdürü Rumen' di. Modern eğitim sistemi bulunmaktaydı. İmam-Hatiple ilgili dersler mutaassıp, eski yöntemlerin kullanıldığı sorgulama değil ezberciliği amaç edinen biçimci derslerdi, başka bir ders bulunmamaktaydı.³⁴

Kemal Karpat liseden izne köye geldiği dönemde babalarının artık eskisi gibi sağlığı iyi değildi. Ona doktorun yazdığı ilaçlar yarar sağlamadı. 8 Kasım 1938' de Kemal Karpat' ın babası vefat etti.³⁵ Annesi kendi halinde biri olmasına karşın hiçbir suçu olmadan rejimin değişimiyle bütün malını, mülkünü kaybetti.³⁶

Karpat babasının ölümünden sonra ailesi üretim ve pazarlama işi yapmasından alışık olduğundan meyve-sebze satımı gibi küçük çapta ticaret yaptı. Medresede babasının ölümünden sonraki üç yılda kendi ayakları üzerinde durmak istediğinden fotoğrafçı olarak çalıştı.³⁷

Medresede her sene öğrenci gösterileri yapılması durumunda piyeslerde Karpat önemli roller aldı. Pratik yapmak için eski bir Türk Okulunu gösteriler düzenleme amacıyla ücret alarak kullandı. Kendisi iki piyeste de başrollerde rol aldı, piyeslerin birincisi bir avukatın becerilerinin anlatıldığı

30 Kemal Karpat, **Osmanlı' dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 8-9.

31 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 69.

32 Erkan Tarhan, **Amerika' da Bir Türk**, Kemal Karpat Söyleşisi, TRT Türk, Ankara, 15 Şubat 2019.

33 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 229

34 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 71-72.

35 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 104.

36 Cemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek** s. 70.

37 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 86-87

“Ovidiu Şikana” adlı Rumence bir piyes, ikinci olanı Dobrucalı Mehmet Niyazi’ nin Kırım lehçesinde yazdığı Alimcan adlı piyesti.³⁸

Derslere gelip gittiği dönemde tiyatro işlerinden dolayı okulun müdür yardımcısı ve İslam-Türk derslerinin zümre başkanı Sıddık Hoca Karpat’ a “Kemal, bana bak burası artist mektebi değil, hoca mektebidir, bunu iyice anla.” dedi. Bu durumdan dolayı hoca olmayı sorguladı.³⁹ Babasının ölümünden sonra imamın oğlu olduğundan hoca, imam olarak çalıştı. Fakat bunları hayatın sonuna kadar yapması mümkün değildi, bunlar ona yetmedi.⁴⁰

Bu durumda kafasında yeni fikirler oluşmaya başladı, daha çok bilgi öğrenmesi ve kendini geliştirmesi gerekiyordu. Romanya’da üniversite okumak için Mecidiye Medresesi diploması olarak vermemekteydi. Tarih öğretmeni Vasilescu ona, “senin çok parlak kafan, tarih bilgin var, çok iyi bir elemansın. Bükreş’ teki tarih profesörüne seni kabul etmesi için yazacağım, senin eğitimini Bükreş’ te tamamlaman gereklidir” diye söz verdi. Romanya’da artık kalmak istemediğinden oradan ayrılmak düşüncesindeydi. Kimliğini tanıma süreci başladı. Bu düşünceleri kimseyle paylaşmadı.⁴¹

Kendisi tarafından “ben hayatta eğer bir şey üretebileceksem, topluma yararlı olabileceksem o toplum benim kendi toplumum olan Türk toplumu olmalıdır.” Annesine dahi gideceğini son anda ifade etti, gideceği yer sorulduğunda Türkiye’ ye gideceğini söyledi. Ailesinin itiraz etmeyişinin nedeni babasının yedinci veya sekizinci Türkiye gezisinde yazdığı vasiyetinde “oğlum Kemal’ in İstanbul’ a gidip orada tahsil görmesini, kendisine yardım edilmesini isterim” diye belirtti. Karpat, Türkiye’ ye gitmek için ısrar edince “Zaten babasının vasiyeti var, bu yüzden karşı çıkmanın anlamı yok.” dendi.⁴²

Eylül 1942’ de Romanya’dan ayrıldı. Köstence’ye gitti. 1942 yılında Medreseyi tamamladıktan sonra evraklar, vizelerle uğraştı. Sonra trenle Bulgaristan üzerinden İstanbul’ a ulaştı.⁴³ Bu olaydan sonra Türkleri iyi tanıtmaya, ömrünü Türklere harcama kararı aldı.⁴⁴

Karpat, Türkiye’ ye geldiğinde medreseyi bitirmiş olanlar lise son sınıftan başlatıldı. Diplomaları Türkçeye çevirtilerek bakanlığa gönderildi. Ekim ayına kadar beklenmesine karşın haber alınamayınca Ankara’ ya doğru gidilirken sabah olduğunda tren orada bir istasyonda durduğunda Anadolu’ nun viran halini gördü. Ankara’ ya ulaşmış, belgeleri bularak İstanbul’ a döndü. Haydarpaşa Lisesi’ ne Edebiyat koluna kaydoldu. Gelip gitme süresinin uzun olduğundan

38 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 96.

39 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları Türkiye’ den ve Dünyadan Portreler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 414.

40 Erkan Tarhan, **Amerika’ da Bir Türk**, Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

41 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 99

42 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 100.

43 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 115.

44 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 110.

ders çalışmak adına Haydarpaşa Lisesi' ne yatılı olarak girmek gerektiğini anladı. İlk yarıyıl geldiğinde aldığı notlar kimya dışında düşük oldu.⁴⁵

Geçim sıkıntısından dolayı ailesinden maddi yardım istedi, verdikleri maddi yardım sayesinde yatılı olarak eğitim hayatına devam etti. Dönemin sonunda geçmesi gereken dersleri ve sınavları başarıyla tamamladı. İlk dönemlerde Türkçeyi Türkiye' de yaşayan Türklerin derecesinde konuşamama durumu bulunduğu halde bütün sınav ve dersleri geçen beş kişiden biri olarak lise öğrenim hayatı sona erdi.⁴⁶

1.3. Üniversite Yılları

Üniversitede yeni başladığı dönemde anayasa dersi sınavında Hüseyin Nail Kubalı Karpat' ın kimliğinde Romanyalı olduğunu belirtti, Karpat' tan sendikacılık ve 1921 Anayasası hakkında bilgi vermesi istendiğinde kendisi ilk soru hakkında gereken bilgileri eksiksiz vermiş olmasına karşılık 1921 Anayasasını anti-demokratik olarak değerlendirdi. Bu sebepten ve muhacir oluşundan dolayı ona not olarak sıfır verildi.⁴⁷ Nail Kubalı' nın haricinde “Ali Fuat Başgil, Ebulala Mardin, Tarık Zafer Tunaya, Mehmet Ali Aybar” ve tarih alanında fikirlerini belirleyecek ve kendisinin tarihe yönelmesine neden olacak “işte tarih budur” cümlesini söyletecek olan “Ömer Lütfi Barkan” dan ders aldı.⁴⁸

İstanbul Üniversitesi' nde okurken üniversitenin kütüphanesinde sürekli kitap okumaları, incelemeleri yaptı. Orada çalışan Ali Bey ve Naci Bey Karpat' a elyazması metinleri aktarmada veya İngilizce – Fransızca cümle çevirilerinde ona yardımcı oldular. Kütüphane asistanı Ali Bey Fransızca, Arapça ve Farsça bilen beş vakit namaz kılan bir kişiydi. Diğer görevli Naci Bey, bilinen bir şairdi, materyalist felsefeye inanan, Fransızca bilen bir şahsiyetti ve Acem şiirinde uzmandı.⁴⁹

Romanya' da okul dönemi ve Türkiye' de liseyi bitirdiği, Hukuk Fakültesinde ikinci sınıfa gelene kadar kendisinin çoğunlukla kültürel gelişimini sağlamayı ve dil öğrenimini belirli bir başarı derecesine çıkarttı. Hukuk ikinci sınıftan sonra, bir değişme ve dönüşme sürecine girdi, sadece okuma değil okunanların sorgulama ve incelemesi, çevresi ve yer aldığı dünyanın içinde şahsına rol arayışı başladı. O dönemden başlayarak fikrini ifade etmede çekingenlik yaşayan muhacir değil,

45 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 116-117.

46 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 118.

47 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 341

48 Fahri Yetim, “Osmanlı Modernleşme Tarihçisi Kemal Karpat”, Ed. Ahmet Şimşek, **Yaşayan Türk Tarihçileri**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2017 s. 135.

49 Kemal Karpat, **İslam'ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti' nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul, 2019, s. 272.

toplumda şahsına bir yer bulmuş, özgüveni yükselerek şahsını Türkiye’ de büyümüş bir kişi gibi hissetti.⁵⁰

Kendisi Paşabahçe Şişe Cam Fabrikasında 1,5 sene kadar işçi olarak görev yaptı. Türkiye’deki işçilerin yaşamıyla ilgili bilgi edindi, onların yaşadığı sorunlar hakkında çok fazla malumat edindi. O dönemde “Şişe Cam”da görevli kişilerin bazıları köylerden gelmiş, bazıları o bölgenin vatandaşıydı. Çoğu “Paşabahçe” de, bazıları Beykoz’ da bazıları da başka yerlerde ikamet ediyorlardı. Çoğunlukla eğitim almamış, yoksuldur ve bu sebeple verilen maaş düşüktü. Bu durumdan hoşnut olmadığını, fırsat bulunabilirse hoşnutsuzlukları ifade edeceğini belirtti.⁵¹

Kendisi üçüncü sınıfa geçtikten sonra fırsat buldu, sol ideolojiye sahip bir gruptan muhalif solcu gençlerle iki sınıf arkadaşı aracılığıyla görüştü. Karpat, dördüncü sınıfta geçtiğinde demokrat anlayışta karar kıldı ve demokrasiyle ilgili hareketlere katılım sağladı.⁵²

1947 yılında Kemal Sülker’ le tanıştı, onun aracılığıyla birkaç sendika başkanıyla arkadaşlık kurdu. Bu şekilde sendika hareketi yakından gözlemlene fırsatı buldu. Fabrikada çalıştığı dönemde işçi sendika yöneticileriyle konuşarak sendikalar hakkında daha yakından araştırma imkanı oldu.⁵³ 1947 senesinde okulu bitirdi aralık ayının başlarında Türkiye’ den göç etti. Avukatlık stajını bitirdi. Baroya kayıt yaptı ama açma girişiminde bulunmadı. Hukukun ona bir şey katmayacağını düşündü.⁵⁴

1.4. Amerika’ ya Gitme Kararı

1946’ da Türk vatandaşlığı alındı, bu durum kendisi açısından resmiyet icabıdır çünkü kendi Türk cemaatinin (milletinin) bir üyesi olarak doğdu. Bu değişikliğin sebebi Romanya’ ya dönmeyecek oluşuydu, ailesi oradaydı, onlarla görüşecekti ama siyasal, kültür ve her açıdan Türkiye’ nin ayrılmaz parçası oldu. Ama kökenlerini unutmamak için soyadı alacağı dönemde onun için dağ gibi dik duran bir soyadı istemekteydi. Nüfus müdürlüğüne kendi başvuru yaptı ve gittiğinde memur soyadını seçip seçmediğini sordu. Evet diye cevap verildikten sonra memur çabuk olmasını istemiş yoksa soyad listeden seçilecekti. Karpat soyadı aklına geldi, soyadı söylendi ve soyadı kabul edildi.⁵⁵

Amerika’ ya gitme kararı alındığında İngilizce bilmediğini fark etti. İngilizceyi öğrenmek için kitaplar aradığı sırada Türkçe kitap değil, “Fransızlara İngilizce öğretecek bir kitap” bulabildi.

50 Kemal Karpat **Dağı Delen Irmak** s. 128.

51 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları** s. 382.

52 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak** s. 147.

53 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, 389.

54 Gökhan Çetinsaya, “Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 1(2), 2003, s. 403.

55 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak** s. 170-171.

Yazın kitabı bitirdi, okunanların anlaşılmasının yanı sıra İngilizce cümleler kurabilmeye, üniversitelere başvurular yapılmaya başladı. Genellikle burs verilemeyeceğinden reddedildi. ⁵⁶

Seattle şehrinde “Washington Üniversitesi” nden onaylandığını ve okul taksitlerinin ödeneceğini ve bir burs verileceğini haber veren bir mektup aldı. Mektupta “İngilizcenizin, ders görebilecek seviyede olduğunu gösteren bir sınav vermeniz gerekmektedir”, deniyordu. Amerikan Kültür Merkezi’nde İngilizce olarak görüştü. Sınavı geçtiği söylenerek orada gerekenin anlatıldığı bir yazı yazılarak imzalandı, gönderilmesi için verildi. ⁵⁷

1.5. Master ve Doktora Yılları

Amerika’ da Seattle Üniversitesi’ nde yüksek lisansa başladı. Alınan dersler, Doğu Avrupa konulu bir ders, siyaset felsefesi ve İspanyolca dersiydi. Çünkü İtalyanca ve Fransızca bildiğinden bu ders çok vakit almayacaktı. Yüksek lisans sırasında bahçecilik ilanına başvurdu. Romanya’ da kendi bahçeleri var olduğundan ve ders gördüğünden bu işi yapabileceğini biliyordu. İşe alındı ve işten büyük bir tat aldı. ⁵⁸

Karpat böyle çalıştığı sırada aynı zamanda işçi haklarıyla ilgili master tezi yaptı. ⁵⁹ Çünkü kendisi halen eski fikrindeydi. Türkiye’ ye dönerek işçi haklarını muhafaza edecek onlara yardım edecekti. Bu tez Kemal Sülker’ in İşçi Hakkı gazetesinde Karpat’ ın yazdığı yazılardan doğdu. ⁶⁰ Birçok kitap okuyarak sendikaların gelişimi hakkında bilmediği konuları öğrendi. Tez danışmanı Kenneth Cole Karpat’ ın çalışmasına karşılık ona ilgi gösterdi. Sosyalist olup olmadığını soran danışmanına demokrat olduğunu, konularla kişisel olarak ilgisi olduğunu siyasal olarak alakalı olmadığını belirtti. ⁶¹

Doktora için New York Üniversitesi’ ne başvurdu. Orada kabul edildi. Bahsi geçen üniversite özel üniversite olduğundan öğrenci taksitleriyle, döner sermaye bağışlarla çalışıyordu. Diğer Amerikan üniversitesinde olduğu gibi öğrencilere burs verilmekteydi. ⁶² Aldığı ilk burs taksit bursuydu. Sonra en yüksek burs olan Penfield bursuna hak kazandı. Arnold J. Zurcher’ ın başkanlık yaptığı bölümde kurlara devam etti ve orada çalıştı. ⁶³

56 Erkan Tarhan, **Amerika'da Bir Türk**, Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

57 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak** s. 173.

58 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak** s. 182.

59 Fahri Yetim “Osmanlı Modernleşme Tarihçisi” Kemal Karpat, **Yaşayan Türk Tarihçileri**, s. 36

60 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 388.

61 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 391.

62 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 173.

63 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 202.

New York Üniversitesi'nde doktora yaptığı sırada Birleşmiş Milletler' de birçok ülkeden gelen kişilerle 25-30 kişi ile staj yaptı. Sosyal ve Ekonomik Konsey' de iki ay ücretsiz çalıştıktan sonra staj sonunda Türkiye'ye yolculuk yaptı. 9.00-18.00 arası çalıştıktan sonra geceleri üniversitede doktora kurlarına devam etti.⁶⁴

Doktora yıllarında Shirley Chamberlain adında bir hanımla tanıştı. Yaşamı boyunca ilk defa bir kadına derin bir muhabbet, bağlılık hissetti. Shirley'in babası Utah Üniversitesi'nde profesör ve Mormon'du. Hristiyan olmasına karşın Mormon Kiliseye üye ve aile bağları çok kuvvetliydi. Shirley özgür bir hayat hasretiyle gelmiş olmasına karşın onda geleneksel bağların kuvvetli olması Karpat' ta ona karşı ilgi uyandırdı.⁶⁵

Bir gün Türk delegasyonu başkanı Selim Sarper kendisiyle görüşmek istedi. Kendisi Karpat'a, Karpat'ın sosyal çalışmalarından dolayı komünist olduğunu, onun askerlik yapmak istemediğini söyledi. Karpat öyle bir amacı olmadığını belirtti.⁶⁶

Sonra "Milli Savunma Bakanlığı"ndan bir mektup gelir. "Kemal Karpat, askerlik görevini yapmak istemiyormuş. Bunu resmen bildirsin bize?" Kendisi mektubun altına "Böyle bir şey olmadığını, ilk fırsatta gelip askerliğini yapacağını yazdı. Karpat, aynı yerde çalıştığı, evlenmeyi düşündüğü hanım arkadaşıyla görüştü. Ama Karpat Türkiye'ye gittiğinden evlilik kararından vazgeçildi.⁶⁷

Kültürü, topluluğu, mevcudiyetiyle olduğu gibi yansıtan bir devlet gereksinimi duydu. Bu sırada doktora tezinin kati olarak "Türkiye Demokrasisi" konusunda olması kararını kıldı.⁶⁸ Doktora küçük bir dairede yapıldı. Çok sıkıntılı bir durumdaydı. BM' de memur olarak çalıştığı dönemden tanıdıklarından kendisini pek arayan bulunmamaktaydı.

Sinirlerini ve beynini dinlendirmek için Belçika asıllı Karel Timperman adında bir arkadaşıyla il dışında uzun yürüyüş yaptı. Diğer arkadaşlarının katılımıyla topluluk büyüdü. Buluşma yerleri **International House**' tur. Bir gün Karel Karpat' la görüşmek istedi.⁶⁹ International House' de yönetim kurulu üyesi ve Long Island'da oturan bir avukat evini, International House öğrencilerine düşük bir ücretle yazlık olarak kiralamak isteğindeydi. Ev bakıldı ve yazlık olarak kiralamaya kararı alındı. Birinin evde sürekli kalarak evi otel işletmecisi gibi idare etmesi gerekmekteydi. New York' tan çıkıp sessiz bir yerde tez yazma isteği bulunduğundan teklifi

64 Erkan Tarhan, **Amerika'da Bir Türk**, Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

65 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 218.

66 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları** s. 163.

67 Erkan Tarhan, **Amerika'da Bir Türk** Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

68 Fahri Yetim, "Osmanlı Modernleşme Tarihi Kemal Karpat", **Yaşayan Türk Tarihçileri**, s. 136.

69 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 445

kabul etti. Orada gıda fiyatları ucuz olduğundan Karpat Türk yemekleri yaptı. Doktorada pansiyonculuk ve aşçılıkla gelir-gider işlerini halletti.⁷⁰

Karpat 'ın doktora hocası Arnold. J. Zurcher, tez süresince ona destek verdi. Tez tamamlandı ve üç baskı olarak üniversiteye teslim edildi. Nüshanın biri Marshall Dimock' a gitti. Tezi Marshall Dimock okuduğunda tezin çok orijinal ve değerli olduğunu, tezin yazarının kendi üniversitelerinde öğretim üyesi olması istediğini söyledi. Karpat teklifi kabul etti.⁷¹

Birkaç hafta sonra Princeton Üniversitesi' nden haber alındı. Kendisinden tezinin kopyası istendi. Princeton tarafından ona bir sözleşme gönderildi. İngilizceye uygun değişikliklerin yapılması koşuluyla eserin basılacağı söylendi.⁷² Değişikliklerin yapılmasıyla Princeton Üniversitesi tarafından tez basıldı. New York Üniversitesinde artık kitabı çıktı. Bir ün sahibi oldu.⁷³

Sonraki süreçte bir sorun olduğunda Zurcher tarafından aranmış ve New York Üniversitesi' nden mezun olan bir kişi ancak beş yıl başka bir yerde çalışıldıktan sonra New York Üniversitesi' nde çalışmaya başlanabileceği, ona erkenden iş bulmak gerektiği söylendi. Onun çabalarıyla iki üniversiteden teklif geldi. New Jersey' de bir üniversite ve Montana Devlet Üniversitesi. Montana Devlet Üniversitesi' nde Eylül 1957' de görev yapmaya başladı.⁷⁴

1.6. Ailesiyle Hasret Gidermesi

Yıl sonuna doğru bölüm başkanı geldi. Karpat' tan çok memnun olduğunu, kendisine kalıcı kadro vermek düşüncesinin bulunduğunu belirtti. Ama o Türkiye' ye geri dönüp orada görev yapmak istemekteydi. Ayrıca aile hasreti yaşamaktaydı. Psikoloji bölümünde çalışan bir arkadaşı bazı göçmenlerde bu durumun sık görüldüğünü, ailesiyle görüşmeden istikrarlı olamayacağını söyledi.⁷⁵

Bu durumun üzerine Romanya' ya gitti. Cemal Karpat tarafından Kemal Karpat, Cemal Karpat' ın eşiyle tanıştırıldı.⁷⁶ Karpat ve ailesi, Babadağ' da köye gittiklerinde değirmenin ortadan kaldırıldığını ve ağaçların kesildiğini gördü. Köydekiler, Karpat' ı gördüklerinde onunla konuşmak istemediler. Yıkımın sebebi sorulduğunda komünist Romanya yönetiminin kararı sonunda yapıldığı ifade edildi. Komünist Parti Başkanı tarafından Babadağ' a kadar götürüldüler.⁷⁷

70 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 244.

71 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 233.

72 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 247

73 Erkan Tarhan, **Amerika' da Bir Türk Kemal Karpat**, (15 Şubat 2019)

74 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 247.

75 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 252-253.

76 Cemal Karpat **Acıyı Bal Eylemek**, s. 81.

77 Cemal Karpat **Acıyı Bal Eylemek**, s. 85-86.

Köstence' ye ablalarının evine döndüklerinde eve bir adam geldi. Sonra Karpat' a "hoş geldiniz" diyerek onu Bükreş' e çağırdılar. Kendisi bu durumdan şüphelendi. Ekonomik planlama uzmanı geldi, bir enternasyonal oluşturmak istediğini ifade etti.⁷⁸ Karpat belki haklı olabileceklerini fakat Romanya ulusal bir devlet olduğundan Rumen halkını görmezden gelemeyeceklerini belirtti.⁷⁹

Kapıya çıkıldığında özel plakalı bir şoför uzmandan direktör olarak bahsedilince onun emniyet müdürü olduğunu idrak etti. Braşov adında eski bir şehre götürmek istendi. Bu yüzden o onlara Romanya' ya gideceğini fakat Amerika' ya ve Türkiye' ye haber verileceğini belirtti. Onlarla görüşeceğini ama gerekli yerlere bildireceğini ifade etti. Karpat, izin verilirse ailesinin yanında Köstence'ye dönmek istediğini söylediğinde sonra Bükreş' te görüşüleceği belirtildi.

Bükreş' ten Sofya' ya uçak bileti pasaport gösterilerek alındı. Advıye Ablasına kimseye haber vermemesini tembihledi, trenle havaalanına gidildi.⁸⁰ Kontrol yapıldı, pasaportları onlara verilmedi. Son saniyede onların polisin gelmesiyle Karpat dahil olmak üzere herkese pasaportları verildi. Bu şekilde bu durumdan kurtulmuş oldular. Türkiye' ye gelmesi ona sıcak bir yurt duygusu verdi.⁸¹

1.7. Evliliği ve Ailesinin Türkiye' ye Taşınması

1962 yılında annesi ve ablasının eşi Türkiye' ye geldi. Onların ikna çabalarıyla 1962 yazının sonlarına doğru Karpat evlendi. Sebep olarak Karpat kendisinin hastalandığı zaman kendisinin hastanede tek başına kaldığında insanın zayıf bir varlık olduğunu hatırlamasını gösterdi. Bu yüzden Refika Hanım' la evlilik yaptı. Refika Hanım Çin' de doğmuş, annesi Kazanlı, babası Azerbaycanlı, Türkiye' ye yerleşmiş bir göçmendi. Eşi Fransız okulu mezunu, çok güzel ve çok zeki idi. Karpat bu vasıflardan dolayı kendisine uygun bir kişi olduğunu düşündü.⁸²

1965 yılında Karpat ailesine Türkiye' ye gelmek isteyip istemediğini sordu. Ailesi geleceklerini, hükümetin sürekli sorguya çektiğini söyledi.⁸³ Dönemin başbakanı Süleyman Demirel' den yardım istendi. Demirel destek verdi. Demirel Hükümeti Rumen Hükümeti' ne nota vererek Karpat' ın ailesinden on ferdin Türkiye' ye göç etmesine müsaade istedi. Rumen Yönetimi tarafınca nota kabul edilmedi. Verilmediğine dair Karpat' a haber gelmesi üzerine Demirel notayı

78 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 261-262.

79 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 144.

80 Cemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 147-148.

81 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 265.

82 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 291-292.

83 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek** s. 153.

tekrarladı. ⁸⁴ 1967 yılında Kemal Karpat' ın ailesinin göç etmesi kabul edildi ve Türkiye' ye vardılar.⁸⁵

1.8. ODTÜ' nün Kuruluşu ve ODTÜ' de Görev Alması

Kendisi Türkiye' de çalışmak istediğinden 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi kuruluşunda yer almak arzusundaydı. Askerlik yaptıktan sonra BM Bürosunda çalıştığı dönem, "Pennsylvania Üniversitesi" nden Mimarlık Fakültesi kurulması için bir araştırma grubu geldi. Üniversitenin kurulması 1955 yılında konuşuldu. ⁸⁶ Üniversitenin ilk yeri TBMM arkasındaki barakalar olduğundan Karpat 1956-1957 yılını temel atma olarak görmedi. ⁸⁷ Karpat bu çetin koşullar içinde "Orta Doğu Teknik Üniversitesi" nde Kamu İdaresi bölümünü kurdu.

ODTÜ' de kendisi tarafından ders verildiği 1959 yılında, Harvard Üniversitesi' ne Türk Edebiyatı' nın sosyal konulara bakışı ve incelemesinin anlatıldığı bir tebliği kendi anlayışına göre sundu. Tebliğin literatürde büyük bir yankı yapmasıyla alanında en önemli dergi olan "Middle East Journal" akabinde yayımlamak teklifinde bulundu. Derginin yayımladığı metin, bazı değişikliklerle "Yaşar Nabi Nayır" tarafından İngilizceden çevrilerek küçük hacimli bir kitap olarak "Varlık" ta yayımlandı. ⁸⁸

Birkaç yıl ODTÜ' de dersler verdi, çeşitli olaylardan dolayı Türkiye' de tutunamadı. Bunun en önemli nedeni o sürecin siyasal havası olarak düşünülebilir. ⁸⁹ Kendisi sendikacılıkla ilgili yazılar yazdığından, hakkında birtakım planlar yapıldığından eserinde bahsetti. ⁹⁰ Karpat ODTÜ' nün ona görev vermekten vazgeçişinden sonra Montana Devlet Üniversitesi' ne geri dönüş yaptı. ⁹¹ 1962 yılında New York Üniversitesi ona Profesörlük teklifinde bulundu. Montana Üniversitesi' nin verdiği maaşın üç katı maaş vereceklerini söylediler. Karpat bu teklifi kabul etti. ⁹²

84 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 24.

85 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 24.

86 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 266.

87 Erkan Tarhan, **Amerika' da Bir Türk**, Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

88 Kemal Karpat, **Türk Edebiyatında Sosyal Konular**, Çev. Ülkü Tamer, Varlık Yayınları, İstanbul, 1962, s. 3

89 Altan Aydın "İlme ve Kitaplara Adanan Bir Ömür Entellektüel Göçebe: Prof. Dr. Kemal H. Karpat Anısına **Basın Hayatı Dergisi**", Basın İlan Kurumu, <https://www.basinhayati.net/ilme-ve-kitaplara-adanan-bir-omur-entellektuel-gocebe-prof-dr-kemal-h-karpat-anisina/> (01.02.2021)

90 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 268.

91 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 270.

92 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 291.

1.9. Wisconsin Üniversitesi' ne Geçişi ve Ortadoğu Araştırmaları Cemiyeti- Türk Etütleri-Orta Asya Programları

Kemal Karpat, 1967 yılında Osmanlı tarihini farklı biçimde incelemekle, yeni biçimde anlamakla günümüz Türkiye' yi anlayacağı görüşündeydi. Bu düşünceyle yola çıktı. Çok okuyan biri olduğundan derin bir tarih bilgisi elde etti.⁹³ O, kolay bir biçimde hocalık yapabilecekti. Amacı kendini bütünüyle Türk kültürüne, Türk toplumuna, Türk tarihine verebilmektir. New York Üniversitesi' nde kalıcı bilim dalı verilmişti. Diğer kişilere yedi yılda verdikleri bilim dalını kendisine 4 yılda verilmişti. Karpat, bundan memnun değildi. Hocalık yaptığı derslerin çoğu gelişme teorileri gibi genel derslerdi. Kendisi Türkiye hakkında dersler vermek isteğine sahipti.⁹⁴

1967 yılında bir gün Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı David Cronon'dan bir mektup alınır. "Sayın Profesör Karpat, üniversitemiz bir Türk programı kurmayı kararlaştırdı. Siz bu Türk programını gelip kurmakta bir arzu gösteriyorsanız bize bildiriniz, sizinle görüşmek isteriz." Karpat bu durumu bir mucize olarak değerlendirdi.⁹⁵ Ama ocak ayında gittiğinden kar ve buzdandan dolayı buraya gelinmeyeceği görüşü hâkim oldu. Evliliği var, maddi durumu iyiydi. Karpat iki ay karar veremedi. Tekrar David Cronon tarafından mektup gönderildi "Bu kadar süre bekliyoruz. Kabul edip etmediğinizi iki hafta içinde haber veriniz."⁹⁶ Türk etütlerine çok yararlı olacağını, mesleğini ve ülkesini düşündüğünden teklifi kabul etti.⁹⁷

Bu üniversiteye geçiş yapmak için kararı vermesinde etkili faktörlerden biri evliliğinin iyi olmaması, eşinin entelektüellik araştırmalara ilgisinin olmamasıydı. Evli olmalarına rağmen ikisinin de hayatı ayrı sürmekteydi. Bu yüzden 1967' de karar verdiler ve ayrıldılar. Aynı yıl eşyalarını taşıyarak Wisconsin' a gitti. Küçük bir şehir olduğundan kararı verdiğine pişman olacak gibi oldu. Şehirde aldığı kokular, köyü Armutlu'nun kokusu gibi gelince orayı evi olarak gördü. Bu yüzden başka bir yerde kalıcı görev almadı. Ölene kadar ikametgahı orası oldu.⁹⁸

Wisconsin' da ilk olarak Cumhuriyet ve Osmanlı Tarihi daha sonra 20.Yüzyılda Ortadoğu dersleri programa eklendi. Ortadoğu Araştırmaları Cemiyeti' nin milletlerin kendi milletleri için etütler kurması sonucunda Osmanlı ve Türkiye tarihini konu alan bir cemiyet kurmak isteğini arkadaşına söyledi. Wisconsin Üniversitesi' nde grup kuruldu. Türk grubu adına bir bülten yayınlanmaya başlandı. 1971' de teklif verildi.⁹⁹

93 Erkan Tarhan **Amerika' da Bir Türk**, Kemal Karpat, (15 Şubat 2019)

94 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları** s. 237.

95 Çetinsaya "Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, s. 404.

96 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 269.

97 Kemal Karpat, Tarihçinin Mutfağı Konferansı, (23.09.1999), <http://www.tarihvakfi.org.tr/icerik.asp?IcerikId=62>, Erişim tarihi (04.02.2021)

98 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 311- 312.

99 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 273.

1972 yılında bu Türk Etütleri Cemiyeti kurulur ve Karpat birinci başkan seçilir. Üç sene başkanlık yapmıştır. Bugün yaklaşık dört yüz üyesiyle Amerika' da önemli olan bir kuruluştur. Ünlü kişilere ait her yıl ödüller vermektedir. ¹⁰⁰ Dışişleri Bakanı Müsteşarı Kamuran Gürün' ün yardımlarıyla beraber 1970' lerin sonu 1980' lerin başında Washington' da Amerikan kanunlarına uygun olarak Türk Etütleri Enstitüsü (Institute of Turkish Studies) açıldı. ¹⁰¹

İki yıl sonra David Cronon' un yanına gidilerek Türk Dili bölümü kuracağı sözünü verdiği belirtilir. Kabul edilir ve Türk Dili hocası getirilir. ¹⁰² David Cronon Türkiye'yi ziyaret ettikten sonra bir zaman sonra Sovyetler dağılacağı için ona bir Orta Asya programı kurulması gerektiğinden söz edilmiştir. David Cronon tarafından bu görüş desteklendi ve hemen proje yapılması istendi. ¹⁰³

Karpat tarafından Dekan David Cronon' a Alexandre Bennigsen önerildi. Kendisi, 1985' te bir yarıyılıda Wisconsin Üniversitesi' ne geldi ve Orta Asya ile ilgili ilk kurları verdi. ¹⁰⁴ Sömestr sonunda Orta Asya Rusya Müslümanları hakkında altmış-yetmiş kişilik bir konferans yaptı. Bu sayede Orta Asya programı kurulmasında etkili oldu. ¹⁰⁵ Ayrıca Kazan' dan iki profesör getirildi. Kırgızistan' dan Azerbaycan' dan, Özbekistan' dan ünlü profesörler çağrıldı ve onlardan tebliğler alındı. ¹⁰⁶

1.10. Bilkent Üniversitesi'nde Orta Asya Enstitüsü Kurması

1991 yılında Bilkent Üniversitesi Rektörü İhsan Doğramacı' ya Sovyetler Birliği' nin dağıldığını, bağımsız cumhuriyetler arasında Orta Asya Cumhuriyetlerinin var olduğunu, Türkiye'nin gelişmesi için bu ülkelerle ilişki kurmak gerektiğini söyledi. Bu ülkeleri tanımının Türkiye için büyük önem arz ettiğini belirtti. Rektör İhsan Doğramacı da aynı görüşte olduğunu, Bilkent' te bir enstitü kurmayı istediğini ifade etti. ¹⁰⁷

1992' ye kadar enstitü kurulamadı. 1992' de Rektör İhsan Doğramacı ile enstitünün kurulamadığını konuştuklarında Doğramacı, Karpat' a kurmasını söyledi. Enstitü için üniversitesinden izin aldı, Türkiye' ye geldi. Dışişleri Bakanlığı' nda TİKA kurulduğunda TİKA

100 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 346.

101 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, 274-275.

102 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 272.

103 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 452.

104 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 259.

105 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 453-454.

106 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları** s. 278.

107 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 217.

Başkanı Umut Arık oldu. ¹⁰⁸ Arık ve Karpat, Orta Asya Enstitüsü'nün projeleri hazırlamasını, finansmanın TİKA' nın üstlenmesini kararlaştırdılar. Karpat ve Umut Arık, Başbakan Süleyman Demirel ile valilikte görüştüler. TİKA bir konferansı vererek para vererek destekledi. Karpat, fiilen enstitüyü kurdu. ¹⁰⁹

1.11.TBMM Onur Ödülü Alması

Karpat' a TBMM Onur ödülü verileceği haberi verildi. Karpat, bu ödülü hak ettiğine inanmakla beraber ödülü vereceklerini düşünmedi. Salt Türkiye için çabasının karşılığını aldığına memnun oldu. Hayatını Türkiye' yi tanıtmaya adanmış, Türkiye için çalıştığını belirtti. ¹¹⁰

2009 yılında Karpat' a Türkiye' nin Tanıtımı ödülü verecekleri için ondan özgeçmiş ve kitaplarını istediler. Daha sonrasında bacak ağrısından dolayı ameliyata girdi. Ameliyattan çıktıktan sonrasının ikinci günü kardeşi Cemal Karpat' ı arayan yeğeni Medeni Karpat, amcasının ödül aldığını söyledi. Karpat önce inanmadı. Ameliyatın da etkisiyle yeğenin yanlış anladığına hükmetti. ¹¹¹

2009 yılında Kemal Karpat' a TBMM Onur Ödülü verdi. Tören onun doktora öğrencisi Hakan Kırımlı'nın konuşmasıyla başladı. Kırımlı düşüncelerini ifade etti. Diğer öğrencileri de görüşlerini belirttiler. ¹¹²

Daha sonra ödülü takdim eden dönemin TBMM Başkanı Mehmet Ali Şahin devam etti. Konuşmasında Prof. Dr. Karpat' ın “kendi kültürel değerlerini çok iyi kavrayan, hem doğuyu özümsemiş hem de batılı değerleri tanımış bir tarihçi olduğunu” dile getiren Şahin, "Cumhuriyet tarihinin ilk dönemlerine tanıklık etmiş, ülkemizin geçirdiği gelişim süreçlerini tarihçi hassasiyetiyle hem içeriden hem de dışarıdan izlemiştir" diye konuştu. ¹¹³

1.12. Hakkında İfade Edilenler

Kemal Karpat Haluk Dursun' a göre, “Günümüzün En Baba Tarihçisidir. Babadağ' da doğmuş, İstanbul kaldırımını çiğnemiş, dünyayı keşfetmiş, ama asla köklerinden vazgeçmemiştir.”

108 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 218.

109 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 219

110 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 476

111 Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 477.

112 Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 478.

113 Mehmet Ali Şahin, TBMM Türkiye' nin Tanıtımı Ödül Töreni, Kemal Karpat Konuşması, Meclis Haber Sitesi https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=95826 (9 Aralık 2009) Erişim tarihi (14.02.2022)

¹¹⁴ Deniz Balgamış ve Karl B. Shoemaker, Karpat' ın sayesinde geç Osmanlı tarihinin araştırılmasına öncülük edildiğini, dönemin büyük ideolojik miraslarına odaklanıldığını ve bu mirasların etnik milliyetçiliğin ve İslami siyasi söylemin yükselişi olduğunu ve modern Türkiye Cumhuriyeti' nin temelleri Osmanlı Devleti' nin son döneminde atıldığını belirttiler. ¹¹⁵

Youtube' da yapılan Kemal Karpat toplantısında Marmara Üniversitesi akademisyeni Prof. Dr. Fehmi Yılmaz' ın başkanlığında Karpat'ın öğrencileri Prof. Dr. İlhan Şahin, Prof. Dr. Hakan Kırımlı, Prof. Dr. Kaan Durukan ve Prof. Dr. Deniz Balgamış, hoca hakkında çeşitli görüşlerini ifade etti. Hocaların görüşlerinin bir kısmı şu şekilde ifade edilmiştir:

Prof. Dr. Fehmi Yılmaz “Hocası Mehmet Genç’ le oturduğu sırada Profesör Doktor İlhan Şahin oraya geldiğinde hoş geldin faslından sonra konuşmaya başlandığını, konunun Kemal (Karpat) olduğunu” ifade etti. İlhan Şahin gittikten sonra Fehmi Yılmaz’ a Mehmet Genç Hoca, Kemal Karpat’la ilgili şu sözleri söyledi: “Bak oğlum dedi Türkiye Cumhuriyeti' nin Amerika' da iki Büyükelçisi var biri resmi büyük elçidir. Diğeri ise Kemal Karpat' tır” dedi. “Yani Türkiye' den Amerika herkese yardım eden, Türkiye' yi düşünen Türkiye derdi olan bunu da yüzündeki çizgilerden anlayabileceğimiz nadir insanlardan biridir.” ¹¹⁶ Fehmi Yılmaz o zaman cümlelerden oldukça etkilendiğini, Mehmet Genç tarafından bu cümlenin otuz yıl geçmesine rağmen tekrar söylendiğini belirtti.

Prof. Dr. İlhan Şahin, “Kemal Karpat’ ın özellikle göç ve İslam meseleleri üzerinde durduğunu, bu bağlamda literatürde gecekondular üzerine ilk akademik çalışmayı yapanların başında gelenlerden olduğunu, tarihe getirilen bilimsel metot çerçevesinde Karpat hocanın önemli görüldüğü noktalardan birinin sözlü tarih çalışması ve alan çalışması olduğunu” belirtti. Daha Türkiye’ de hiçbir yerde bu çalışmalar başlatılmadan, salt belgeye dayalı olduğu ifade edildi. ¹¹⁷

Prof. Dr. Hakan Kırımlı “Öğrendiği her bir dille her bir toplumla içinde Karpat’ ın yaşadığını, onlara nüfuz etmesi, onları anlama ve onları araştırma aşkı, imkanı, isteği verdiğini, hakikaten de bu saydığı insanların hepsi ile ilgili grupların, toplumların hepsi ile ilgili klasik eserler geride bıraktığını” belirtti. ¹¹⁸

Prof. Dr. Kaan Durukan “Kemal Karpat için yalnızca tarihçi demeye razı gelmediğini, yazdığını, çizdiğini düşündüğünde en aşağı 4 tane Kemal Karpat tespit edilebileceğine inandığını”

114 Haluk Dursun, **Haluk’ un Defteri Gençlerle Hayat Bilgisi**, Yeditepe Yayınevi, Haziran 2020, s. 33.

115 Deniz Balgamış ve Karl B. Shoemaker Wisconsin Üniversitesi'nin (Madison) Karpat İçin Yayınlandığı Haberin Türkçe Çevirisi Çev. Hande Diler Orijinal metin için bkz. <https://ls.wisc.edu/news/uw-madison-mourns-turkish-history-expert-kemal-karpat> (24.02.2019) Erişim tarihi (07.04.2021)

116 Fehmi Yılmaz, Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat' ı Anma Toplantısı, (19 Şubat 2021), Açılış Konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=sWdmIBWYpF8> Erişim tarihi (07.04.2021)

117 İlhan Şahin Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat' ı Anma Toplantısı, (19 Şubat 2021), İlhan Şahin' in Konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=sWdmIBWYpF8> Erişim tarihi (07.04.2021)

118 Hakan Kırımlı Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat' ı Anma Toplantısı, (19 Şubat 2021), Hakan Kırımlı' nın Konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=sWdmIBWYpF8> Erişim tarihi (07.04.2021)

ifade etti. “Aynı zamanda kişisel bağlara, hukuka, insanlara yardım etmeye filan da vakit bulduğunu, kendisini böyle bir odaya kapatıp evimden arşive giderim yahut ofisime giderim insanı olmadığını” söyledi.¹¹⁹

Prof. Dr. Deniz Balgamiş “Yazılan bir tezin her bölümünün üzerinden defalarca geçerek onları değerlendirdiğini okuyarak yönlendirmelerini tez hocanın istediği tarza gelene kadar yaptığını, çünkü öğrencilerinin kendisinin öğretilerini takip edeceğini ve kendisinin bir devamı olduğunu düşündüğünü ve dünyanın her yerinde hocanın öğretilerinin sürdürüldüğünü” belirtti.¹²⁰

Prof. Dr. Mehmet Çelik “Kemal Karpat’ ın kitaplarını ve makalelerini, araştırmaları 90’ ılı yıllardan başlayarak takip ettiğini, fakat onunla 2005 yılında tanıştığını” ifade etti. “Onu kişisel olarak tanınmasını bir Suriye seyahati ile olduğunu, Karpat’ ın günlerce yazdıklarını hep anımsatarak sorgulattığını, özellikle yakın tarihle alakalı birçok konuyu sığ yazdığını hatırlattığını, Karpat’ ın kendisine nedenini anlattığını, o kısımlarını da sen yaz diyerek kendini savunduğunu ve hatta bakışlarından yaz, yaz! der gibi iletiler aldığını” belirtti.¹²¹

Markar Esayan, “Kemal Karpat’ ın özeleştirisi ve eleştiriyi birlikte götürülebileceğini, Osmanlı Devleti’ nin ve Türkiye Cumhuriyeti’ nin değerinin farkında olduğunu, bunun farkında olduğundan problemleri belirtmekten korkmadığını, tarih ve sosyal bilimlerde Karpat’ ın özgün, cesur ve objektif kalemlerden olduğunu” ifade etti.¹²²

Taha Akyol, “Kemal Karpat hocanın sosyal bilimler ve tarih sahalarında büyük bir çınar olduğunu, bir göçmen ve siyasi görüşsel şablonların dışına çıkmış bir bilim adamı olarak yaşadığını, üzücü deneyimlerle de büyük bir çınar olduğunu” söyledi. “Bilimsel hayatında ideolojik olarak yaftalanarak kötü muamelelere maruz kalmış olduğunu” belirtti.¹²³

Halil Berktaş Yıldırday Oğur’ la röportajında Kemal Karpat’ ın “bir entellektüel, tarihçi, bir sosyal bilimci, bir düşünür olarak esas olarak içinde doğup büyüdüğü Romanya’ nın çok-kültürlü

119 Kaan Durukan Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat’ ı Anma Toplantısı (19 Şubat 2021), Kaan Durukan’ ın Konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=sWdmIBWYpF8> Erişim tarihi (07.04.2021)

120 Deniz Balgamiş Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat’ ı Anma Toplantısı, (19 Şubat 2021) Deniz Balgamiş’ in Konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=sWdmIBWYpF8> Erişim tarihi (07.04.2021)

121 Mehmet Çelik “Alimin Ölümü Alemin Ölümüdür” adlı köşe yazısı, Güneş Gazetesi 22 Şubat 2019 <http://gunes.com/yazarlar/prof-dr-mehmet-celik/alimin-olumu%C2%A0alemin-olumudur-956780> Erişim tarihi (07.04.2021)

122 Markar Esayan, “Şimdi Sıra Karpat’ ın talebelerinde” adlı köşe yazısı, **Akşam Gazetesi**, 23 Şubat 2019 <https://m.aksam.com.tr/yazarlar/markar-esayan/simdi-sira-karpatin-talebelerinde/haber-825479> Erişim tarihi (07.04.2021)

123 Taha Akyol, “Bir Çınar Devrildi” adlı köşe yazısı **Karar Gazetesi** 23 Şubat 2019 <https://www.karar.com/yazarlar/taha-akyol/bir-cinar-devrildi-kemal-karpat-9362> Erişim tarihi (07.04.2021)

entellektüel ortamının bir ürünü olduğunu, Romanyalı olmasının Kemal Karpat için neredeyse çocukluktan Fransızca ve İtalyanca da bilmek anlamına geldiğini” ifade etti.¹²⁴

Kaan Durukan, Kemal Karpat’ ın “çoğunlukla tartışmanın temel konularını kararlaştırılan ve açılış bölümlerini kaleme almış “giriş yazar” ve yazılarına birkaç makale eklediğini, bunların yanında bu sempozyum veya toplantıların derleme ciltler yayınladığını” belirtti.¹²⁵

Kemal Karpat’ a Göre Modernleşme ve Demokrasi Sorunları adlı yüksek lisans tezinde, “Karpat’ ın kişiliğinin biçimlendiği dönemde, onun ilgi alanı olan konularda bütün akademik hayatı döneminde eserler verdiğini ana hedefleri perspektifinde çaba harcayan, verimli bir akademisyen ve fikir adamı olduğu” ifade edildi.¹²⁶

“Kemal Karpat ve Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi” adlı makalede, Karpat’ ın metodunun “toprak rejiminin değişmesi paralelinde topraktan elde edilen kuvvetle” “sosyal üstünlük kuran topluluklar ve toprak sistemindeki değişimlere göre değişen ve gelişen bir tarih dönemlendirmesi olduğu” belirtildi. Buna göre Karpat Osmanlı tarihini; “a) Uç beyleri dönemi (1299-1402), b) Merkezi yarı-feodal dönem (1421-1596), c) Taşrada özerklik ve ayanlar (1603-1789) ve d) Ulus devlet olma dönemi (1808- 1918)” olmak üzere dört döneme ayırmıştır.¹²⁷

1.13. Vefatı ve Ardından Yazılanlar

Türkiye’ nin Chicago Başkonsolosu Umut Acar, Anadolu Ajansı gazetecisine yaptığı açıklamada “Kemal Karpat Hoca’nın Çarşamba akşamı 18.40 ‘ta, Madison’ da hayatını kaybettiğini” belirtti.¹²⁸ Tarih 20 Şubat 2019’ u göstermekteydi. “Hastanede tedavi gördüğü sırada hayatını yitirdiği” Acar tarafından belirtilerek, “Karpat 'ın ölüm nedeninin yaşına bağlı çoklu organ yetmezliği olduğu” söylenmiştir.¹²⁹ Karpat' ın cenazesinin taşıma sürecine başlandığı Acar

124 Halil Berktaş, “Kemal Karpat’ tan Abdülhamit’ e Uzunca Bir Tarih Sohbeti” Röportaj Yıldırım Oğur, Serbestiyet Sitesi, 2 Mart 2019, <https://serbestiyet.com/yazarlar/kemal-karpattan-abdulhamite-uzunca-bir-tarih-sohbeti-5653/> Erişim tarihi (07.04.2021)

125 Kaan Durukan, **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı**, Der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan, Çev. İlknur Güzel Timaş Yayınları Şubat 2020, s. 394.

126 Erkan Toygar, **Kemal H. Karpat' a Göre Türkiye'de Modernleşme ve Demokrasi Sorunları** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon 2013, s. 58.

127 Cumali Bozpınar “Kemal Karpat ve Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi” **Akademik Kaynak Dergisi** Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği Samsun 2020, 2, s. 24.

128 Hürriyet Gazetesi “Tarihçi Kemal Karpat Vefat Etti” (21.02.2019) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tarihci-kemal-karpat-abdde-vefat-etti-41124474> Erişim tarihi (07.02.2021)

129 Milliyet Gazetesi “Son Dakika Tarihçi Kemal Karpat Vefat Etti” (21.02.2019) <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-tarihci-kemal-karpat-vefat-etti-2830978> (07.02.2021)

tarafından ifade edilerek “Karpata’nın 96. doğum gününü 15 Şubat’ ta birlikte kutladıkları” hatırlatılmıştır.¹³⁰

Wisconsin Üniversitesi onun ölümünün ardından açıklamada şunlar kaydedilmiştir: “Profesör Karpata, 1967’ den 2003’ te emekli olana kadar bölümde 36 yıl akademisyenlik yaptı. Araştırmaları, etnik milliyetçilik ve İslami siyasi söylem ve geç dönem Osmanlı tarihi çalışmalarına öncülük etti. Kendisi Wisconsin-Madison Üniversitesi’ nde Osmanlı ve Türkiye Çalışmaları eski başkanıydı ve onursal değerli tarih profesörü olarak çalışmaktaydı.”¹³¹

Türkiye’de Karpata’ın ölümünün ardından çeşitli mecralarda ölümüyle ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Karpata’ın ölümünden duyduğu üzüntü dile getirilmiştir.¹³²

Tarih Vakfı tarafından "Külliyatı ve müktesebatıyla Türkiye’nin ve dünyanın önde gelen tarihçilerinden olan Prof. Dr. Kemal H. Karpata’ın vefat haberini büyük bir üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz. Tarih Vakfı olarak ailesine, sevenlerine; tarih ve sosyal bilimler camiasına başsağlığı dileriz” şeklinde ifade edilmiştir.¹³³

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk tarafından şu sözlerle açıklamada bulunulmuştur: “Siyaset, tarih, sosyoloji ve edebiyatı birlikte okuyup yorumlayabilen nadir sosyal bilimcilerimizden kamil hocamız Kemal Karpata’ı kaybettik. Ülkemizi yıllarca yüz akı olarak temsil etti. Mirasını taşıyacak yüzlerce öğrenci yetiştirdi. Allah rahmet eylesin.”¹³⁴

Tarihçi Profesör Erkan Göksu’ nun açıklamasında aktarılan şunlardır: “Türk tarihçiliğinin önemli isimlerinden Kemal Karpata hocamız, üzerine düşeni yapmanın ferahlığı ile ebedi aleme geçti. Ruhu şad olsun.”¹³⁵

Uluslararası İlişkiler Profesörü Üsküdar Üniversitesi Deniz Ülke Arıboğan açıklamasında söylenenler şunlardır: "Değerli hocamız Kemal Karpata’ a Allah’tan rahmet, yakınlarına,

130 Habertürk Gazetesi “Tarihçi Kemal Karpata ABD’ de vefat etti” (21.02.2019) <https://www.haberturk.com/tarihci-kemal-karpata-abd-de-vefat-etti-2380249> (07.02.2021)

131 Wisconsin Üniversitesi Kemal Karpata’ın Ölümü Hakkında Yazılan Yazı Çev. Hande Diler (26.02.2019) <https://history.wisc.edu/2019/02/26/kemal-karpata-1923-2019/> (07.02.2021)

132 T.C. Cumhurbaşkanlığı Kemal Karpata’ın Ölümüyle İlgili Taziye Mesajı 21.02.2019 <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/102088/kemal-karpata-in-vefatina-iliskin-taziye-mesaji>

133 Tarih Vakfı Kemal Karpata’ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi 21.02.2019 (07.02.2021) <https://twitter.com/tarihvakfi/status/1098509423633448960>

134 Ziya Selçuk Kemal Karpata’ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi 21.02.2019 (10.02.2021) <https://twitter.com/ziyaselcuk/status/1098550132340080640>

135 Erkan Göksu, Kemal Karpata’ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi 21.02.2019 <https://twitter.com/erkangoksu1/status/1098659439018688514> Erişim tarihi (08.02.2021)

sevenlerine ve tüm akademi camiasına başsağlığı diliyorum. Bilim ve fikir dünyamıza katkılarından ötürü sonsuz minnettarlığımız ve saygılarımızla..."¹³⁶

25 Şubat 2019' da İstanbul' da Kemal Karpata adına İstanbul Üniversitesi Rektörlük binasındaki cenaze töreninin sonrasında kendisinin cenazesi Fatih Camii' ne getirildi. Karpata' ın düzenlenen cenaze törenine AK Parti Genel Başkanvekili Numan Kurtulmuş, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, eski başbakanlardan Ahmet Davutoğlu, 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın ve CHP İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu da katıldı.¹³⁷ Karpata' ın cenazesi, öğle namazından sonra, Fatih Camii hazinesine defnedildi.¹³⁸

Cumhurbaşkanı Erdoğan Karpata'ın ölümünde yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

"Kemal Karpata hocamız Türk bir anne ve babanın evladı olarak Dobruca'da doğmuştur. Hocamız bir köy imamının evladı olarak hayata başladığı için ilk öğretmeni de babasıydı. Dobruca, tıpkı Kırcaali gibi, tıpkı Selanik gibi, tıpkı Belgrad gibi, tıpkı Saraybosna gibi, tıpkı Üsküp gibi bizden bir yerdi. Yaşadığı bölgenin saygın bir alimi olan babasının kendine bıraktığı mirası dünya çağında bir akademik başarı olarak devam ettirmesi hocamızın aslında en büyük başarısıdır." ¹³⁹

136 Deniz Ülke Arıboğan Kemal Karpata'ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi 21.02.2019 <https://twitter.com/DenizUlke/status/1098495487420911616> Erişim tarihi (07.02.2021)

137 Duvar Gazetesi "Kemal Karpata Toprağa Verildi (25.02.2019) <https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2019/02/25/kemal-karpata-topraga-verildi> Erişim tarihi (07.02.2021)

138 Milli Gazete "Kemal Karpata Defnedildi" (25.02.2019) <https://www.milligazete.com.tr/haber/1888355/kemal-karpata-defnedildi> Erişim tarihi (07.02.2021)

139 Recep Tayyip Erdoğan Kemal Karpata' ın Cenaze Töreni Konuşması İstanbul Üniversitesi Sitesi 25.02.2019 <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/unlu-tarihci-prof-dr-kemal-karpata-son-yolculuguna-istanbul-universitesinde-ugurl-4E00610045006800450053006C0034004700580073003100>

İKİNCİ BÖLÜM

2. KEMAL KARPAT'IN TARİHÇİLİĞİ VE TARİH METODOLOJİSİ

2.1. Tarihin Tanımı

Tarih sözcüğü en temel anlam olarak geçmişte yaşanmış olayların yer ve zaman bildirilerek neden-sonuç ilişkisi içinde anlatımıdır. Güncel Türkçe Sözlük' te tarihin bilimsel tanımı, “toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim”¹⁴⁰ olarak yapılmıştır.

Antikçağ'da Tarih, Avrupa dillerindeki tüm eş anlamlıları (It. Storia, Fr.Historie, Lat. Historia, Alm. Historie, İng. History) Grekçe İstoria, istorein kelimesinden gelir. Sözcük İyon lehçesinde “haber alma yoluyla bilgi edinme” “bildirme” manasında kullanılmıştır.¹⁴¹

Diyanet İslam Ansiklopedisi' nde Mustafa Fayda tarafından aya göre vakit tayin etmek anlamına geldiğini belirtilmiştir.

“Sâmî dillerden Akkadca'da, Sâbî dilinde, Habeşçe'de ve İbrânîce'de “kamer, şehir (ay), zaman” veya “ayı görmek” anlamlarındaki yareah/yerah kelimesinden Arapça'ya erreha/verraha şeklinde geçen fiilden türeyen târîh (te'rîh) “aya göre vakit tayin etmek, bir olayın meydana geldiği günü ve yılı, bunların rakamla yazılışını, bir şeyin oluş zamanını ve olaylar dizisini tesbit etmek” gibi çok geniş mânalara gelmektedir.”¹⁴²

Robin George Collingwood tarafından **Tarih Tasarımı** kitabında “tarih, insan doğası bilimidir. Zihni araştırmanın yolu tarihi yöntemlerden geçmektedir.”¹⁴³, denerek ifade edilmiştir.

140 Şükrü Haluk Akalın, vd. **Türkçe Sözlük**, On birinci Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara 2011, s. 2270.

141 Doğan Özlem, **Tarih Felsefesi**, Notos Kitap Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul 2016, s. 25.

142 Mustafa Fayda, “Tarih”, **TDV İslâm Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, 40 s. 30

143 Robin George Collingwood, **Tarih Tasarımı**, Çev. Kurtuluş Dinçer, Doğu- Batı Yayınları, Ankara, 2017, s. 250.

Aynı görüş Marc Bloch paylaşılmakta, **Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği** eserinde, “tarihin konusu, doğası gereği geçmiş dönemde yaşamış insanlardır.”¹⁴⁴ diye belirtilmiştir.

Fernand Braudel “tarih, değişmeye etki etmesi ve onu açıklaması şartıyla, en basit sayılan insanî olay ve olgulardır” diye ifade etmiştir.¹⁴⁵

Edward Carr, **Tarih Nedir?** kitabında tarihi “tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog” olarak tanımlamıştır.¹⁴⁶ Christian Ruby **Tarih Nedir?** makalesinde “tarihin sonsuzu hak iddia edebildiğimiz dönüştürme kabiliyetinin tanıklığına davet eden söz ve fiil olduğu” görüşündedir.¹⁴⁷ Jacques Barzun ve Henry F. Graff, **Modern Araştırmacı** adlı eserde “gerçek tarihin dokusunun konuşmalarımız, inançlarımız ve kurumlarımızla örülü olduğunu, kuramsal olarak, düşünebildiğimiz her şeyin tarihi var olduğunu ve tarihe ait olduğunu” belirtmişlerdir.¹⁴⁸

İbrahim Kafesoğlu’ nun, **Milli Tarih Şuuru** makalesinde “tarihin insanlar tarafından geçmişte aksiyon olarak ortaya konan faaliyetlerin bütünü olduğunu” ifade edilmiştir.¹⁴⁹ Zeki Velidi Togan, **Tarihte Usul** kitabında "tarih" içtimaî bünyenin âzası olmak itibariyle insanlığın fiil ve fikirlerinin inkişafını takip eden bilgidir” diye ifade edilmiştir.¹⁵⁰ Burada günümüz Türkçesiyle ifade edilecek olursa sosyal yaşamın üyesi olarak insanlığın eylem ve düşüncelerinin gelişimini takip eden bilgi olarak açıklanabilir.

2.2. Kemal Karpat’ ın Tarih Anlayışı

Karpat’ ın tarihçilik anlayışı, objektif, milli, evrensel, disiplinler arası, hayatından kesitler olan bir tarihçiliktir. Kendisi tarafından “tarihçiliğinin hakikaten inter-disipliner bir anlayış olduğu, bunun arkasındaki ana fikrin tarihin bir toplumu bütünüyle anlamaya ve anlatmaya yönelik olması, geçmiş ve bugüne bağlanması, değişimin dinamikliğinin yansıtılması gerektiği” belirtilmiştir.¹⁵¹

144 Marc Bloch, **Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği**, Çev. Ali Berkay İletişim Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul 2018 s. 68.

145 Mehmet Ali Kılıçbay “Fernand Braudel” **TDV İslâm Ansiklopedisi içinde** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992 6 s. 335.

146 Edward Hallett Carr, **Tarih Nedir?** Çev. Misket Gizem Gürtürk, İletişim Yayınları, Yirmibirinci Baskı, İstanbul, 2018, s. 82.

147 Christian Ruby, “**Tarih Nedir?**” Çev. Bahaeddin Yediyıldız, Belleten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 55 (213), s. 586.

148 Jacques Barzun & Henry F. Graff, **Modern Araştırmacı**, Çev. Fatoş Dilber, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 9.

149 İbrahim Kafesoğlu, “Milli Tarih Şuuru”, **Türk Kültürü**, 189(16), Temmuz, 1978, s. 513.

150 Zeki Velidi Togan, **Tarihte Usul**, Enderun Kitabevi, Üçüncü Baskı, İstanbul 1981, s. 1.

151 Kemal Karpat Söyleşi, Söyleşi: Kaan Durukan ve Akile Zorlu Durukan, **Virgül**, Haziran, 2004, s. 8

Nurgün Oktik onun tarihsel zihniyetini “Kemal Karpat, tarihin ve toplumların sürekliliğinden hareket ederek tüm eserlerinde son iki yüz yılda meydana gelen dünya sisteminin Osmanlı İmparatorluğu’nda nasıl bir dönüşümün ve değişimin getirildiğini sergilemektedir. Tarih ve siyaset biliminin kullanıldığı sırada bütünsel bir düşünüş biçimi olduğu” diye açıklamıştır. ¹⁵²

Fahri Yetim’in göre “Karpat, Türkiye’nin demokrasi tarihçisidir. Tarihçiliği demokrasiye bakışına dayanır. Çok kültürlü bir ortamda başlayan yaşamının Türk toplumunu özdeşleştirmiş olduğu” görüşündedir. Kendisinde “Karpat’ta Türkiye’nin demokrasiye ulaşabilmesi durumunda ülkesinin dünyada hak ettiği konuma ulaşılacağı düşüncesi olduğu” düşüncesi hakimdir. ¹⁵³

Milletini seven ve milletinden kopmayan insanlara ihtiyaç olduğuna inanan Karpat tarafından Türk milletinin çok büyük potansiyele, kültüre ve tarihe sahip olduğuna inanılmıştır. ¹⁵⁴ Milleti sevmesine örnek olarak dedesinin düşmanlarla savaşırken kullandığı duvarda asılı durumda olan kılıç için “Bu kılıcı nereye asarsanız asın, daima kibleye döner” ¹⁵⁵, denmesi gösterilebilmektedir.

Kılıcın ağır olmasının kibleye bağlanması Türk-Müslüman gaza ve cihat anlayışıyla bağdaşmaktadır. Eğitim almış fertler tarafından tarih çok şekillendirilmiş biçimde algılanmaktadır. Bununla beraber halk, tarihi yaşadığı gibi anlama ve anlatma durumundadır. ¹⁵⁶

Karpat “siyasi gelişme sahasında çalışan öğrencilerin salt hükümet programına değil tarihsel şartların hazır olup olmadığını kontrol etmeleri gerektiğini, bu sahada çalışan öğrencilerin “tarihten” yararlanma konusunda kuram geliştiremediğinden düşünüş biçimi oluşturamadıklarını, kuram geliştirilmesi halinde benzer olaylara aynı biçimde tepki gösterilip gösterilmediğinin incelenebileceğini” belirtmiştir. ¹⁵⁷

Kemal Karpat’ a göre tarih ve sosyal bilimlerin ideal bir şekilde aynı sosyal olgunun iki görünüşü ve sosyal olguya iki farklı yaklaşımı yansıtıldığı düşünülmektedir. Fakat buna karşın tanımı kendisi tarafından ayrı şekilde yapılmıştır. “Sosyal bilimlerde belirli bir mekân ve zaman biriminde, sosyal süreçleri, tarihsel öncülleri veya tarihsel altyapıyı göz önüne almadan veya çok az dikkat ederek belirlenen grup ve fert güdüleri, menfaatleri, bağlılıkları ve başka faktörler incelenmektedir.” ¹⁵⁸

152 Nurgün Oktik, “Kemal Haşim Karpat”, **Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler) İkinci Cilt**, Der. Çağatay Özdemir Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008, s. 1.

153 Fahri Yetim “Osmanlı Modernleşme Tarihçisi Kemal Karpat”, **Yaşayan Türk Tarihçileri**, s. 140.

154 Uğur Özçelik, İcra Alper Taş, **Kemal Karpat**, Türk Tarih Kurumu, 20 Şubat 2021 (Erişim tarihi 03.04.2021)

155 Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 107.

156 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 23.

157 Kemal Karpat, “Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü” **Osmanlı’dan Günümüze Elitler ve Din**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul, 2018, s. 23.

158 Kemal Karpat “Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler ile Tarihin Kullanılması” **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 53.

Karpat tarihi, bilim olarak geleneksel klasik düşünüş biçimi ile tarih, sosyal olguları büyük sosyal ve siyasi birimler, iktisadi veya hukuki sistemler ve çok uzun dönemleri içeren bir şekilde ele almaktadır.¹⁵⁹

Türklerin üç çeşit tarihi olduğu kendisi tarafından ifade edilmiştir. “Bir resmi tarih, iki Avrupalıların dayattığı tarih, üç halkın arasında yaşayan tarih”, bu tarih onun tarafından gerçek tarih olarak görülmektedir.¹⁶⁰ Karpat’ a göre “tarih asla kendini yinelemez; fakat aynı zamanda yönünü belirleyen güçlerden de kendini kurtaramaz.”¹⁶¹ Ona göre “Tarih sadece bir insanın karar verme gücüyle değil çevresel etkenlerin etkisi oldukça büyüktür, ama tarih aynı zamanda büyük şahsiyetlerle yaratılır.”¹⁶²

Karpat’ a göre, Balkanlarda Osmanlı’nın asırlarca kalabilmesi Osmanlı’nın hoşgörüsüne bağlıdır. Kendisi bu durum için “cemaat milliyetçiliği” kavramını kullanır. Sebep olarak etnik ve dinsel özelliklerin harmanlanmasıyla meydana gelmiş bulunan bir cemaat milliyetçiliği oluşmuş olmasıdır.¹⁶³

Karpat, Osmanlı’ da kurulan teşkilatın, bu hoşgörü anlayışıyla bağdaştırılarak devletin uzun yıllar ayakta kalması sağlandığı görüşündedir. Karpat, Fatih Sultan Mehmet’in anayasal perspektifi Fatih Kanunname’ sinde etnik grupların cemaat olarak belirlenmesiyle onların devlet bürokrasisinin parçası ve özerk sayılarak yöneticilerini seçme hakkının kendilerine verildiğini belirtir.¹⁶⁴ Bu durumlardan bahsedildiğinde kendi milleti olduğu için değil olması gerekenin bunun olması belirtilir.

Cemaat kültürünün Müslümanlarda da geçerli olduğu ifade edilmiştir. Türk Milleti; içinde Laz, Arnavut, Kürt, Tatar vs. toplulukları kapsayan bu millet grubunun destanlar, hikayeler anlattığını, yaşadığı yer Osmanlı topraklarında bulunmasa bile milli bilincin korunduğu belirtilmiştir. Edebiyatın etnik kökenden önemli olduğu ifade edilir.¹⁶⁵

Milli kültürün Osmanlı’ nın hiç yönetmediği ülkelerde de din ve millet olarak önemli olduğu belirtilir. Orta Asya Müslümanlarının, on dördüncü yüzyıldan başlayarak Anadolu’ ya, Anadolu’ daki Türkler, Buhara ve Semerkant’ a eğitim almaya gitmiş oldukları, oradaki şeyhlerin Anadolu

159 Kemal Karpat, “Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler ile Tarihin Kullanılması” **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**, s. 54.

160 Uğur Özçelik, Alper Taş **Kemal Karpat**, 20 Şubat 2021.

161 Kemal Karpat, “Mesa ve Ortadoğu’da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler”, **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 226

162 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s.138.

163 Kemal Karpat, “Balkan Devletleri ve Milliyetçilik: İmge ve Gerçek”, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 20.

164 Kemal Karpat, “Klasik Osmanlı Dini Kültürel Düzeninden Ulus-Devlete”, Ed. Kemal Karpat & Yetkin Yıldırım, **Osmanlı Hoşgörüsü**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 35-36.

165 Kemal Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 9

ve Balkanlarda vaaz verdiği ifade edilmiştir. ¹⁶⁶ Milli kimliğin temel ölçütü dildir. Fakat dil, dini ve siyasi felsefe-din bütünlüşme ve toplumsal hareketliliğin zorunlu bir şartı halini almıştır. ¹⁶⁷

Karpat' a göre Fuat Köprülü' nün Türklerin kendilerine has etnik kimlik ve kültürün Orta Asya kökenlerinden temel alınarak Selçuklular döneminde hür bir şekilde erken Osmanlı Devleti' nin hayatında kurumlarında, edebiyatında yeni bir hal aldığı görüşü paylaşılmaktadır. ¹⁶⁸

Ona göre, “Osmanlı tarihi, toplumu ve kültürü toplam beşerî tecrübenin parçası olmaları hasebiyle araştırmacıların ilgisini hak etmektedir. Osmanlı medeniyeti ve temsil ettiği her şey, dünya tarihinin akışı dışında değil tam tersine onun organik bir parçasıdır.” ¹⁶⁹

Karpat, tarihçiliğinde temel kaynaklara yönelmek, somut olaylara inmek, bu olayları geniş kuramsal çerçeve içinde inceleme eğilimindedir. Olayları analiz ederek temel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu yaklaşım Halil İnalcık' tan alınmıştır. ¹⁷⁰ İlmî anlamda gelişme olabilmesi için her çeşit düşünceye yer verilmesi ve her çeşit düşünceye saygı gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. ¹⁷¹

Kendisi tarafından Türkiye' de tarih eğitiminin Osmanlı tarihi dahil gereken düzeyin çok altında olduğundan tarih kavramına yaklaşım ve metodolojisinde köklü bir reform olmadığı sürece Türkiye' de genel tarihe ve bu arada Osmanlı tarihine ilgisizliğin ve olumsuz tutumun devam edileceği ifade edilmiştir. ¹⁷²

Karpat tarafından bir konuda diğer insanların düşüncelerine tutku ve önyargılara hitap eder bir şekilde (ad hominem) yönlendirmenin bilimsel araştırma içinde propagandanın yeri olamayacağı, tarafsız olunması gerektiği, gerçek bilimsel kanıt ve itirazlarla cevap verilmesinin yerinde olacağı belirtilir. ¹⁷³

Tarafsız olmaya çalışılması Cumhuriyet Tarihi için de geçerlidir. CHP' nin tek parti dönemindeki yönetimi süresince Türkiye için başarı sağlamaya çalıştığını kabul eder. Siyasetlerinin genellikle yanlış yöne çekilmesine karşın, CHP' nin uygulamalarının salt kendi menfaatleri için değil, tüm toplum için olduğunu bilinmektedir. ¹⁷⁴

166 Kemal Karpat, “1994 Yılından Bakıldığında Avrupa’da Osmanlı Yönetimi” **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 22.

167 Kemal Karpat, “Eski ve Yeni Orta Asya” **Türkiye ve Orta Asya**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019, s. 12.

168 Kemal Karpat, **İslam’ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması** Çev. Şiar Yalçın Timaş Yayınları Yedinci Baskı, İstanbul 2019 s. 642

169 Kemal Karpat, “Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri” **Osmanlı ve Dünya** Ed. Kemal Karpat Timaş Yayınları Yedinci Baskı İstanbul 2019 s. 32.

170 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s.195

171 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 325

172 Kemal Karpat, **Osmanlı ve Dünya** Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri s.14-15.

173 Kemal Karpat, “Mesa ve Ortadoğu’da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler”, **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul 2019 s. 215.

174 Kemal Karpat **Türk Siyasi Tarihi** Siyasal Sistemin Evrimi, Çev. Ceren Elitez Timaş Yayınları Sekizinci Baskı İstanbul 2019 s. 71.

2.3. Kemal Karpat ve Orta Sınıf

Karpat' a göre Osmanlı Devleti' nden kalan kültürel mirası değerlendiren ve Türkiye' de modern demokrasinin yerleşmesinde birinci seviyede etken kişiler, orta sınıfa mensuptur. Osmanlı' da özel mülkiyet bulunduğu müellife göre orta sınıf mevcuttur. Tımar sistemine göre arazilerin işletilmesine karşın araziler çoğunlukla kişiler eline kaldığından sipahiler mülkiyet sahibi oldular.¹⁷⁵

18. asırda bu mülkiyet sahiplerinin siyasi özerklik ve miri toprakları şahsi mülk edinme amacının var olduğu belirtilmiştir. 1768-1818 yıllarındaki savaşların hükümetin denetimini azaltmasıyla birlikte ayanlar kendini özerk saymaya başlamış ve II. Mahmut tahta çıktığında onunla Alemdar Mustafa Paşa arasında Sened-i İttifak'ın imzalanmasıyla beraber padişah, ayanın topraklarının sahibi olarak yeni orta sınıf olduklarını ifade etmiştir.¹⁷⁶

Kemal Karpat tarafından Osmanlı orta sınıfının kırsal kesimde, kuvvetleri toprak sahipliğine dayanan oldukça geniş bir Müslüman ayanlar grubu meydana getirdiği belirtilmiştir. 1857 Belediye Nizamnamesi ve 1864 Vilayet Nizamnamesi bu şahıslara yönetsel meclislerde sandalye sağlamasıyla birlikte resmi cemaat önderi olarak sayıldıkları ifade edilmiştir.¹⁷⁷ Bu ayan grubunun mülkiyeti yabancılara 1867' de toprak sahibi hakkı verilse dahi Müslümanlar çoğu toprağa sahiptir.

Kasaba ve kentlerde çok kar kazanabilmek için köylerini bırakan Ermeni ve Rumların topraklarını Müslümanlar işlettiğinden Müslümanlar orta sınıfın temelini atmış oldukları belirtilmiştir.¹⁷⁸ Orta sınıfların 1908 devrimi ve 1919-1922 Kurtuluş Savaşı' nda kırsal bölgelerde orta sınıfın katılımı ve desteğiyle başarıya ulaştığı görüşü hakimdir.¹⁷⁹ Kemal Karpat tarafından Batılı ülkelerle yapılan ekonomik antlaşmalarla Osmanlı toplumuna serbest piyasa ekonomisi getirildiği ve Osmanlı toplumunda köklü bir biçimde geleneksel toplum yapısının değiştirilerek Osmanlı toplumunun yeni biçim almasına ve onun kültürünün değişmesine sebep olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁰

1945-1946' da demokratik hayata geçiş sürecinde II. Dünya Savaşı sırasında ülkedeki yoksulluk ve CHP'nin katı laikliğine karşı onlar modern olduğu kadar sosyal olarak muhafazakar

175 Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, s. 29.

176 Kemal Karpat **İslam'ın Siyasallaşması**, s. 146.

177 Kemal Karpat, **Osmanlı' da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 123.

178 Kemal Karpat, **Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 115.

179 Kemal Karpat, "Türkler Osmanlı Atalarını Hatırlıyorlar", **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 8-9.

180 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 35.

grubun var olduğu, bu grubun Demokrat Parti' yi kurduğu belirtilmiştir. ¹⁸¹ Demokrat Parti'nin kurulmasının orta sınıfın ülkeye girişinin tarihi olduğu ifade edilmiştir. ¹⁸²

Kemal Karpat tarafından günümüzde Türkiye' ye hâkim bir orta sınıf olduğu, devlet sahasında bürokrasi hakim olmasına karşın topluma inildiğinde devletin kuvvetinin çok kırıldığı, orta sınıfın önemli kısmının bilgili, bilinçli ve paralı 20 milyon kişinin olduğu belirtilmiştir. Ona göre aslında bu işlerde sayıya bakılmaz; beyin gücüne, hareket imkânlarına bakılır. ¹⁸³

2.4. Kemal Karpat ve Göç ve Gecekondu

1968 yılında köylerden şehirlere büyük göç akını olduğundan Mübeccel Kıray' a bu durumu anlatarak araştırmanın gerekliliği belirtilir. Kendisi tarafından da kabul edilerek Ford Vakfı biraz para vermiş olduğundan bu para proje için Kemal Karpat' a verilir. ¹⁸⁴

16 kişilik gecekondu alan çalışması için ekip oluşturulmuştur. O ekibin başı bugün Profesör Engin Deniz Akarlı olarak tanıdığımız şahsiyettir. ¹⁸⁵ Engin Deniz Akarlı ve ekipten göçün etkileri yerinde incelemeleri istenmiştir. Anketler ve araştırmalar yapılmış ve İstanbul' da anket yapanlar arasında Karpat bulunmaktadır ve kendisi Şiran ve Şebinkarahisar' ın vs. köylerini teorik olarak araştırmıştır. ¹⁸⁶

Bu süreç Türkiye' de yaşanan büyük ölçekli ekonomik ve sosyal dönüşümün bir yansıması olarak incelenmiş, İstanbul' da üç gecekondu semtinde yapılan araştırmada liderlik ve örgütlenme olgusu tasvir edilmeye çalışılmış, gecekondu kentleşme süreci ve bu süreçte gecekondu kirsalla etkileşmesi olarak ele alınmıştır. ¹⁸⁷

Gecekonducuların kentin maddi kolaylıklarının (giyim eşyası, elektrik, su vs.) imkan bulunulmasıyla temin edildiği, şehir alışkanlıklarının alındığı (sinemaya gitmek, toplantılar yapmak gazete okumak vs.), kendi akrabaları dışındaki insanlarla iletişim kurdukları, en sonunda köyle ilgisinin tamamen kesilerek ona yabancılaştıkları belirtilmiştir. ¹⁸⁸ Kemal Karpat tarafından göç

181 Kemal Karpat, "Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü" **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din**, s. 74.

182 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 45.

183 Kemal Karpat, Röportaj Yenal Bilgici, Hürriyet Gazetesi "Türkiye'de Orta Sınıf Kendine Yeni Bir Hareket Arıyor" (14.05.2016), <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/kemal-karpat-turkiyede-orta-sinif-kendine-yeni-bir-hareket-ariyor-40103807> Erişim Tarihi (25.04.2021)

184 Kemal Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 315.

185 Hakan Kırmırlı, Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat'ı Anma Toplantısı, Hakan Kırmırlı'nın Konuşması 19 Şubat 2021, Erişim tarihi (07.04.2021).

186 Kemal Karpat, **Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme**, s. 11.

187 Nurgün Oktik, **Türkiye'de Sosyoloji (İsimler-Eserler) İkinci Cilt**, s. 6.

188 Kemal Karpat, **Etnik Yapılanma ve Göçler**, s. 467-468.

sayesinde kültürel bütünleşme olduğundan, köy ve kent arasındaki farkların azaldığı düşünülmektedir.¹⁸⁹

2.5. Öğrencilerinin Gözünden Kemal Karpat

2.5.1. Hakan Kırmırlı ile Kemal Karpat Mülakatı

Hande DİLER: Hocam Kemal Karpat' la ilk olarak nerede ve nasıl tanıştınız?

Hakan KIRIMLI: Sanırım 80' lerin ilk yarısıydı. 84-85 olabilir. Ankara'da tanıştım. Nasıl tanıştım? İkimiz de Kırmırlı' yız. Ortak Kırmırlılar aracılığıyla tanışmıştık. Ankara' da, Ankara' ya gelişlerinden birinde. 84-85 olmalı. Şimdi 85' de Almanya' ya gittiğimi düşünüyorum. Orda 85-86' da Almanya' ya bir konferans için geldiğinde bir ya da 3 kere orada beraber olduk. Bizim evde misafir oldu. Ondan sonra zaten hayatımız bir daha ayrılmadı. Tarihçiliği derken sen daha somut sorarsan ona göre söyleyeyim. Hoca benim için ikinci babam durumunda olan bir insandı. Onun için duygu harici konuşabilmem kolay değil.

Ama ben de onu çömeziyim. Asistanıyım. Elbette ki onun akademik faaliyetler hakkında fikir sahibiyim. Ama benim için bu duygudan öğrenip de konuşabilmek kolay bir iş değil. Nasıl ki annen baban hakkında sadece mesleki olarak konuşamazsın. Aynı şey Benim için Kemal Hoca için de geçerli. Nasıl ki anlat ananı babanı diye ne diyeceğini bilemezsen. Aynı şey benim için yine geçerli. Bu sebepten dolayı bana müşahhas sorarsan, yani şu hususları neydi neydi diye biraz daha aklıma gelir cevap verebilirim.

Hande Diler: Hocanın dersleri nasıl geçirdi?

Hakan Kırmırlı: Hocanın dersleri seminerleri şu kadar söyleyeyim. Bölümündeki Wisconsin Üniversitesi Tarih bölümünün en ciddi açık ara en yüksek talebeler gelirdi. Çok ciddi iş yapmanız, çok ciddi araştırmalar hazırlanmanız gerekirdi. Öyle olmazsa hoca canınıza okurdu. Öyle söyleyeyim. Öyle boş verip de uyduruk bir şey yapamazdınız, orda sunum yapamazdınız. Böyle olmakla birlikte hocanın her dersi, dersi konuşması için önemi yok. Dersi konuş isterse karıncaların üretim sistemi olsun ya da Meksika tarihi olsun fark etmez. Gündemi derste önemli gördüğü konuya göre belirlerdi. Kendi anlatacağı, konuşacağı kısımlarda. Ama her biri meraklı olağanüstü faydalı hayatım boyunca ve diğer talebelerin de hayatı boyunca yön veren konuşmalar olurdu. Yani sunumlar olmadığı şekilde sunumlara verdiği yaptığı yorumlar da son derece önemliydi. Dilerim senin de öyle hocaların olsun. Hepinizin olsun.

189 Kemal Karpat, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*, Çev. Abdulkerim Sönmez Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 11.

Hande Diler Kemal Karpat' ın Türk Tarihine bıraktığı en büyük miras (husus) ne olmuştur?

Hakan Kırımlı: Kemal Hoca şöyle söyleyelim. Gerçekten de klasik tarihçiler ekolünün çok önemli unsurlarından biriydi. Ne demek bu? Birincisi Kemal Hoca tarihi hem yazan hem de düpedüz yaşamış insanlardan biriydi. Kemal Hoca bir masa başı tarihçisi değildi. Hele şimdiki şekilde internet kes yapıştır tarihçisi asla değildi.

Bizzat kendi yaşadığı, yaşamış olduğu, tecrübeler, geçirdikleri gördükleri onu bütün eserlerine bütün düşünce sistemine yansımıştı. Bir kere doğduğu andan itibaren sayısız farklı insan gruplarını farklı ırktan, farklı dinden, farklı soydan, farklı coğrafyadan, farklı dillerden, farklı kültürlerden insanları yakinen tanımak imkanına kavuşmuştu. Daha 20' li yaşlarını gelmeden birkaç dili onun için hepsi anadili gibi olmuştu.

Romanya içinde doğmuş bir insan. Dobruca' da doğmuş bir insan. Fakat soyu olarak oraya gelmiş Kırım Tatarlarından gelen bir insan. Soyu ile muhacir olan, ama kendisi de sonradan yine muhacir olan bir insan. Romanya' yı, Avrupa' yı, Türkiye' yi, Amerika' yı gören, bunları hepsini sentezleyebilen bir insan. Daha çocukluğunda etrafına baktığında etrafında Osmanlı Türklerini, Kırım Tatarlarını, Romenleri, Bulgarları, Rus kazaklarını, Almanları, Yahudileri gören, bunların içinde yetişen yetişen bunların dilleriyle yetişen bunların dillerini öğrenerek yetişen bir insan. Bu müthiş bir tecrübe. Tabii bu tecrübeyi sıradan yaşayan pek çok insan da var. Onların hepsi bunu akademik başarıya ya da akademik hayata dönüştürmüyor ya da dönüştüremiyor. Bu çok az insana nasip oluyor. Ama hoca bunu yapan insanlardan birisiydi.

Fakat sadece bu tecrübelerle yetinmek elbette söz konusu değil. Bunun üzerine hem Türkiye' de İstanbul' da hem de Amerika' da en kaliteli en yüksek akademik çevrelerde üzerine koyabildi. Bunların hepsini sentezini yapabildi. Kelimenin tam manasıyla objektif, modern, yani yaşadığı çağa göre modern tarihçiliği tamamen kavradı. Asla ve asla at gözlüğüyle bakmadı. Zaten onu sıradan ya da Türkiye' de başka yerlerde gördüğünüz pek çok tarihçiden fersah fersah ayıran husus onun muazzam bakış açısıdır. Yani dünyayı at gözüyle Türk tarihi, Balkan tarihi falan tarihi filan tarihi olarak gören insanlardan biri değildi. Benim de içinde olduğum bütün talebelerine zaten bunu aşıladı. Bütün dünya tarihini bir bütün olarak görüp bunların içinde bu çok büyük tablonun içinde diğer parçaları anlamaya çalışsan. Bence gayet de başarılı anlayabilen insanlardan biriydi.

Günlük tartışmalar, günlük kısır çekişmeler, günlük kavramlar, 2 gün sonra, 2 yıl sonra unutulabilecek polemiklerle onların içinde boğulmuş bir insan değildi. Konuları, bugünkü olayları ve tarihi olayları yüzyılların perspektifinden görebiliyordu. Ve bunları bizlere aşıladı, talebelerine de aşıladı. Bunu bütün yazdıklarında çizdiklerinde görürdün. Kemal Hoca muazzam bir ufuk demekti. Ufuk ama sadece ufku görmek değil kendisini sürekli sürekli yetiştiren geliştiren bir insandı. Hoca kaç dil biliyordu. Hakikaten kendisi bile kolay kolay sayamazdı. Sekiz on dilde bir kere kesinlikle okuyabilirdi, yolunu bulabilirdi ben buna şahidim. İnsandan kopuk bir tarihçiliği yoktu. Yani onun tarihçiliği, bilim adamlığı öncelikle insandı. Yani tekrar söylemeliyim. En başta

söylediğime döneceğim. Tarihçilik onun için odasına kapanıp kitap okumak ya da şimdiki gibi bilgisayar ekranının başına geçmek değildi. Asla değildi. Kitap okumayı herkesten ziyade maksimum şekilde yapardı o ayrı mesele.

Her şey okurdu, en farklı şeyler okurdu. Ama onun ötesinde konusu olan insanları, konusu olan toplumları masa başında değil bizzat yanına giderek tanırdu. Yani bir Bulgar çobanı ile bir Türk köylüsüyle, bir Amerikan işçisiyle, bir Romen memuruyla, bir İspanyol garsonuyla saatlerce konuşurdu. Onun dünyasını öğrenirdi. Ona göre yazardı. Kesinlikle önyargılı bir insan değildi. Kendini sorgulardu. Ben bunu böyle dedim bu ilahi hakikattir demezdi. Yanlış olduğu zaman bunu düzeltmekten çekinmezdi. Dünyası onun ilimdi. Kemal Hoca böyle bir insandı. Daha çok şey söylenebilir. Ama ilk etapta aklıma gelenler bunlardı.

Hande Diler: Kemal Karpat hakkında gözlemlerinizden bahsedebilir misiniz?

Hakan Kırımlı: Dediğim gibi benim için son derece önemli bir insanı birkaç cümleye böyle sıkıştırabilmek net olarak söyleyebilmek kolay değil. Çok az tanıdığım insanları çok daha kolay söyleyebilirim. Çünkü onların birkaç yönünü biliyorum o yönleri söylerim. Olay kapanır. Ama hocanın hayatında pek çok yönünü şahit oldum. Benim şahit olmadığım daha onun yüz katı yönleri olduğu için kolay cevap veremem. Orada söylediklerim sana karışık gelebilir. Ama dediğim gibi bunların benim için ananı anlat babanı anlat demekten farkı yok.

Şöyle söyleyeyim, çok ciddi, disiplinli adamdı. Yani bilimi lalettayin şekilde yapmazdı. Hayatı kesinlikle disiplinliydi. Çalışacağı şeyler için kesinlikle bir disiplin içinde çalışırdı. Programı son derece yoğundu. Hayatım boyunca yoğundu ama o yoğunluk içinde günlük işler içinde kaybolmazdı. O günlük işler içinde müthiş bir disiplini vardı. Çalışmasından araştırmasından asla taviz vermezdi. Ama diğer yoğunluğunu da aynı yoğunlukta yürütürdü. Hala daha pek çok şeyi nasıl yapabildiğini ben kendim anlayabilmiş değilim. Ona bakınca çok daha mütevazî hayatımda yetiştiremediğim şeyleri onun nasıl yetiştirebilmiş olduğuna hala anlayabilmiş değilim. Hala inanabilmiş değilim.

Yılın net olarak söyleyeyim hayatının yarısından çok daha fazlasını evinin dışında geçirirdi. Dünyanın bir tarafında bu Afrika'nın Mağrib'i olabilir, Malezya olabilir, İskandinavya olabilir, bilmem neresi olabilir, Meksika olabilir falan olabilir filan olabilir. Ama sürekli dolaşırdı. Bu dolaşmalar tabii turistik geziler değil. Yani boş geziler değil. Pardon öyle söyleyeyim, baktığını gören adamdı. Yani çöle de baksa çöl onun için çok şey ifade eder. Çöl öyle anlatıyorsun a bak ne kadar sıkıcı yemiş ya falan filan demez. O gördüğünü baktığını anlamaya baktığını anlamaya çalışırdı ve anlardı. Görünüşü sert bir görünüşü vardı. Genellikle görenler ürkebilirdi hocadan. Belki tipi mi öyleydi bilmiyorum. Derste de öyle görünebilir.

Ama bir taraftan da masum bir tarafı vardı dost canlılığı arkadaş canlılığı vardı. O fizyonomisi öyleydi. O yanlıcı olurdu. Hayırsever bir insandı. Çok samimi bir insandı. Art niyetli bir insan asla değildi. Bir şey daha söyleyeyim. Amerika' da bulunan üniversiteler çalıştığı

üniversiteler istisnasız tamamına Amerika' nın en yüksek üniversiteleri en yüksek üniversitelerde hocanın olağanüstü bir prestiji vardı. Ben buna şahidim. Ben ilk defa 86 senesinde Amerika' ya onun yanına gittiğimde o orada yoktu. Dünyanın gene bir tarafında bir yerlerdeydi. Avuç içi kadar bir kağıt parçası sekretere bıraktığı kağıt parçasından başka şey yoktu. Bugün şunda alıştığımız milyon tane formlar bilmem neler referans falanları filanları şunları bunları hiç birisi değil. Kağıt parçasına zaten bütün işlerini öyle olduğuna göre başka birisini koskoca üniversite asla kabul etmezlerdi. Ama hocanın peçetenin üstüne yazılacak bir not her şey demektir. Başka bir hocaya alınacak bir güç asla değildi. Bu hocanın hoca olduğunu gösteriyor yani olağanüstü prestijini gösterirdi.

Amerika'da muazzam prestije sahipken Türkiye'de 90' lı yıllara kadar hatta 90' ların ikinci yarısına kadar falan yeteri kadar tanınmazdı. Niye çünkü bir iki tane kitabı hariç yazdıklarının %90- 95'i Türkçe dışındaki dillerde yazılıydı. Maalesef Türkiye' de Türkiye dışındaki akademik faaliyetlerden haberalma duruma acınacak halde olduğu için, o zaman da şimdi de insanlar hocanın çapından da faaliyetlerinden de yeteri kadar haberdar değildi. 90' ların sonlarında 2000' lerin başlarında hocanın eserleri Türkçeye çevrilmeye başladı. O zaman insanlar tanıdı. Ama bu hocanın büyüklüğünden en ufak bir şey götürmüyor. Sadece buradaki insanların yetersizliğini gösterir yoksa hoca ister Amerika'da işler batı dünyasında Şark Dünyası'nda ziyadesiyle tanınan muazzam saygı gören bir insandı.

Hande Diler: Kemal Karpat hocayla kaç yıl çalışabildiniz?

Hakan Kırımlı: 4 yıl. 86-90. Yani bir dakika tam dört buçuk yıl oluyor. 86 Eylülünde gittim onun yanına 91 başlarında ayrıldım. 90'da doktoramı aldım. Ama kasım mıydı aralık mıydı?

Hande Diler: Kemal Karpat da ilgili özel bir anınız var mı?

Hakan Kırımlı: Bir hatıram yok. Yani 4,5 yıl boyunca var önce de var. Dört buçuk sonra da var. Şimdiye kadar söylediklerim tipik örneklerinden biriydi. Onun haricinde gayet mütevazı bir hayatı vardı. İki katlı bir evi vardı. Bahçesi vardı o bahçeyi ekerdi biçerdi bir şeyler yetiştirirdi. Hoca köy hayatından gelmiş bir insandı. Kesinlikle burnu büyük falan değildir. Bekar olduğu için yemeklerini kendi pişirirdi. Bizi de çağırırdı çok güzel dolmalar şeyler pişirirdi, alırdı tencereyi pişirdiği tenceresi ile gelirdi birimizden birinin evine beraber yerdik. Gülerdik oynardık. Ben gittiğimde hoca futbol da bayağı oynuyordu. Sıkı oynuyordu. Bu ne demektir. 60'lı yaşlarda iken altmış Şu anda benim yaşıdayken. Ben düşünüyorum da hocayla ilk karşılaştığımda benim yaşımdaymış, dehşete kapılıyorum. Yani sayısız irili ufaklı hatıramız var. Özel bir sıkıntımızda da baba gibi olmuştur. Yani bir bürokratik soğukluk tatsızlık, nursuzluk hoca da olmayan şeylerdi. Hocayla 2 sene Bilkent'te de beraber oldum. İrtibatımız hiçbir zaman kopmadı tabii ki.

Hande Diler: Kemal Karpat' ın Bilkent' teki ders işleyişi hakkında neler anlatabilirsiniz?

Hakan Kırımlı: Bilkent hakkında çok söyleyemem. Çünkü Bilkent' te talebesi değildim. Ben hocayı Amerika'da tanıdım. Bilkent' te hocayla beraberdik ama onun Bilkent' teki talebelerine sormak lazım. Ama Bilkent' te onun yaptığı şöyle bir şey söyleyeyim. Hocanın bizde başlattığı önce Orta Asya Araştırmaları Merkezi olarak açtığı sonradan Rusya Araştırmaları Merkezi' ne dönüşen, benim de hayatımda çok önemli yer tutan, şu anda da teorik olarak devam eden kurum onun eseridir. O şekilde özellikle 90' ların ikinci yarısı 2000' lerin ilk 5 yılı falan değil Türkiye dünya çapında Bilkent Rusya araştırmalar bakımından çok önemli bir merkez haline gelmişti. Bunda hocanın büyük payı var. O zaman düzenlenen konferanslar. Ki hocanın bu arada hemen şunu söyleyelim, Amerika' da aynı şekilde bulunduğu Wisconsin Üniversitesi'ni hem Türk Araştırmaları hem Orta Asya araştırmaları hayati derecede önemliydi.

Bazılarının sandığı gibi Hoca Sovyetler Birliği' nin dağılma sürecinde falan hoca uyanmadı. Bunlar seneler seneler öncesinde hocanın kurduğu şeylerdi. Bazı insanların Sovyetler dağıldıktan sonra bile kolay kolay idrak edemediği şeyleri hoca on sene yirmi sene öncesinde idrak edenlerden biriydi. Zaten beni de o sebepten yanına aldı.

Hande Diler: Kemal Karpat ile ilgili kişiliğiyle düşüncelerinizi belirtebilir misiniz?

Daha ne ekleyeyeyim. Tuttuğu takımı bilmiyorum. İnanmayacaksınız ama bilmiyorum. Hiç konuşmadık onu. Sevdiği yemeklerimi söyleyeyim bilmiyorum. Hayatın içinden olan bir insan öyle söyleyeyim sana. Yani kapalı oda akademisyeni değil yorum yaptığı adamları tarihte ya da bugün anlattığı adamları, toplumları internet ekranından, internet yazısından, kağıt sayfasından tanıyan adam değildi. Onları ziyadesiyle yapardı. Ama o insanların hepsini çobanını da amelesini de cumhurbaşkanını da tanırdı, bilirdi onların psikolojisini anlardı, anlamaya çalışırdı. Yani gerçek bir bilim adamıydı. Bu çok çok önemli Bu her profesör doçent bilmem ne sıfatını taşıyan insanda olmayan bir özellik.

Hande Diler: Kemal Karpat' ın bilim insanlığıyla ilgili görüşlerinizi belirtebilir misiniz?

Hakan Kırımlı: Bak sana şöyle bir şey anlatayım bunu birçok yerler anlatırım. Ben hayatımda en çok etki yapan olaylardan biridir. 1986 senesi diyelim ki işte ekim falan o civarda bir şey. Hocanın yanına yeni girdiğim, hocanın asistanı olduğum zaman odasındaydık. Bana bir gün ya Hakan bibliyografyamı daktiloya çekiver demişti. Tamam dedim hocam temize çekeyim ben neye uğradığımı o zaman fark ettim. 86 senesi itibariyle Hoca'nın bibliyografyası yazdığı makale ve kitapların listesi. Unuttum şimdi. Keşke saklasaydım ama 30 sayfa mıydı 40 sayfa mıydı daha fazla mıydı öyle bir şeydi. Daha da önemlisi 3 ayrı dilde her biri yazıldı. Onların içinde Balkanlarda falan yerin tarihinden tut. Türk edebiyatına kadar Osmanlı hukuk tarihinden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadın meselesine kadar, Orta Aya'da falandan Osmanlılarda nüfus meselesine kadar Kırım' daki filandan Mağrip' deki bilmem neye kadar son derece farklı konular vardı. Bunlardan herhangi birini insanın yani hepsini birden adamın anlayabilmesi akıl alacak iş değildi. Evet, bunları herhangi bir şarlatanca da o konferansa bu kitaba girmek için önüne gelen konuda

yazabilir. Buradaki önemli nokta hocadaki bu yazdıklarının tamamı en kısa makalesinden en koca kitabına kadar yazdığı konularda bunların hepsi klasik olmuştu ve hala klasik makale kitaplar durumunda. Yani çalاکalem yazılmış şeyler hiçbirisi değildi. Ben ona şahidim. Yani bu bana bilim adamlığının ne olduğu hakkında bana en çok şey anlatan hususlardan bu biridir.

Tekrar ediyorum. Onun bakışı muazzam bir coğrafi ile görmektir. Yani diyelim sen Trabzon' u yazıyorsun sabah akşam Trabzon' u görüyorsun, Erzurum'daki şeyden bile haberin yok. Ona yoğunlaşmışın valla o benim konum değil deyip geçiştiriyorsun. Ama hoca şunu görürdü. Trabzon' u anlamak için bir adamın Basra' yı bilmesi lazım, Mekke' yi bilmesi lazım, Kahire' yi bilmesi lazım, Berlin' i bilmesi lazım, Moskova' yı Ak Mescid' i bilmesi lazım, Tahran' ı bilmesi lazım, Pekin' ı bilmesi lazım, Londra' yı bilmesi lazım ki o ara bağlantılardan sen Trabzon' un ne olduğunu anlayabilesin. Sana öyle söyleyeyim. Yani hocanın bakış açısı buydu.

Hande Diler: Hocam verdiğiniz cevaplar için teşekkür ederim. İyi günler diliyorum.

Hakan Kırmılı: Rica ederim.

2.5.2. Kaan Durukan ile Kemal Karpat Mülakatı

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat' la ilk olarak nerede ve nasıl tanıştınız?

Kaan Durukan: Kemal Karpat' la ilk, 1997 olsa gerek Amerika'ya doktora için başvuru düşünüyordum ve fikrini sorduğum bir sürü insan dediler ki: “Yani senin araştırma konularına en uygun insan Kemal Karpat.” O zaman bir mektuplaştık. Yaz aylarında dedi, Türkiye’de olacağım o zaman haber veririm görüşebiliriz. İlk o zaman evinde. Bir gün – eşim de onun öğrencisidir zaten sonradan öğrencisi oldu- bize haber verdi işte “Bu akşam bekliyorum sizi” diye. İlk o zaman tanıştık. Kendi eliyle kahve filan yapmıştı bize. Demek ki 25 yıl falan oldu.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat' ın dersleri nasıl geçirdi?

Kaan Durukan: Kemal Karpat, çok canlı anlatırdı. Yani, bazı hoca bilir ama anlatamaz, bazı hoca çok anlatır ama fazla bir özü yoktur, bilgi anlamında o kadar kuvvetli değildir. Kemal Hoca o açıdan çok iyi dengesi vardı. Yani hem çok güzel içeriği verirdi. Bir taraftan da mesela öğrencinin sıkıldığını hissettiği anlarda araya anekdotlar katar, kendi kişisel anlarından katar, ortalığı hareketlendirirdi. Bir dönem beraber 20. Yüzyılda Ortadoğu dersi veriyorduk, ben asistandım o zaman. Onu orada çok gördüm. Yani zamanlaması çok iyi. Zaten başta söylerdi. “Şimdi size bir program dağıtıyorum, arada geri kalmış hissedebilirsiniz ama merak etmeyin. Ben onu dönem içerisinde toparlayacağım ve bütün şeyi vereceğim, bütün bu vaat ettiğim içeriği vereceğim.” derdi. Yani o açıdan gördüğüm en iyi öğretmenlerden birisiydi.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat' ın Bilkent'te dersleri nasıl geçerdi?

Kaan Durukan: Ben Bilkent' te Halil İnalçık' ın öğrencisi oldum. Kemal Bey' i Bilkent zamanlarından tanımadım. Ben 93 sonunda Bilkent' e mastera geçtim Boğaziçi' nden. Dolayısıyla Bilkent' ten tanıyıyorum ben Kemal Hoca' yı. Dediğim gibi 97' de ilk tanıştık.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat hakkında gözlemlerinizden bahsedebilir misiniz?

Kaan Durukan: Ne diyebilirim? Bir kere son derece büyük bir merakı vardı. Bilimsel merakın haricinde hayata karşı müthiş bir merakı vardı. Yani işte bir toplantıya giderdik. Orada gider ışıkçıyla konuşur, onun aile tarihini, ondan sonra yahut bir bina görür onun sağını solunu karıştırmaya, etraftakilerden sormaya filan başlardı ve yani onu o kadar büyük bir bilim adamı yapan şeylerden bir tanesi o merak. İkincisi, tanıdığım en çalışkan insanlardan biriydi. Özellikle akademide sıklıkla şu olur: bir yaşa geldiğinde bir unvan falan aldığında "Tamam artık, ben oldum. " der insan. İşte Kemal Karpat "Ben oldum." demeyen insandı. Sürekli. Yani öyle birtakım hatıralarımız var, bir konu üzerine bir kitap lafı geçiyor, ilgisini çekiyor. Bir hafta sonra uğradığında "Ben getirdim o kitapları, bakacağım, diyor. Okuyacağım. Yahut değişik bir tartışma ilgisini çekiyor. Soruyor. "Belki yaşım dolayısıyla takip edemedim. Sen bundan haberdar mısın? Bir mevzu varış, böyle böyle bir konu varmış. Acaba nedir?" Bir de çok zor bir hayatı olduğu için son derece sabırlı bir insandı. Bir yönüyle de gayet dirençli bir insandı. Bir sürü böyle terslik olduğunda ben mesela çok daha böyle tepkiselimdir, anlışımdır. Hep "Bir sakın ol, geçer. Neler neler geçer. Ölüm de olur şu da olur bu da olur. Ondan sonra ne bileyim hapse düşersin, iş kaybedersin. Hepsi geçer, geçer, geçer" derdi. Hatta zannediyorum ilk seneyi devriyesinde Beyoğlu Belediyesi' nde konuşurken aynı şeyleri söyledim. Yani bir çalışkanlığı, iki, o çok canlı merakı, üçüncüsü de sabrı. Ki o sabır bilimsel kariyeriyle de bence alakalıydı. Bu sene seneyi devriyeye denk getirip 76' da Cambridge'ten bastığı Gecekondu Etüdü' nü tekrar bastık. Onun için altı seen gecekondu çalışmanın haricinde bu insanlar acaba nereden kalkmış gelmiş diye köylerine gitmecesine, bütün akrabalarını bulmacasına çalışmıştı. O da diyorum. Çok büyük bir sabır ve çok büyük bir emek demek.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat Hoca' nın Türk Tarihine bıraktığı en büyük husus, miras ne olmuştur?

Kaan Durukan: Türk Tarihi' ne derken, ben hocayı saf tarihçi olarak görmem. Yani hocanın gecekondu etüdünde olduğu gibi bir sosyolog tarafı da vardır. Yahut Edebiyat ve Toplum denemesinde gösterdiği gibi bir edebiyat merakı vardır. Yahut Osmanlı Nüfusu' nda gösterdiği gibi bir demograf tarafı da vardır. Nüfus etüdleriyle uğraşan hali de vardır. Bence Türk Tarihine, Türk Tarihçiliğine en büyük mirası bu geniş bakış açısı. Yani yalnızca "Öyle okuruz belgemizi, Onu transkripsiyonuna dökeriz, Tarihçilik olur." un ötesinde o geniş bakış açısı, icabında siyaset biliminden, icabında sosyolojiden, edebiyattan bakma yeteneği ve o nadir bir yetenektir. Ama inşallah devamı gelir, genç kuşaklar da onu izini takip eder. Çünkü Çağdaş Türk Edebiyatı' nda

sosyal konuları yazdığında, zannederim sene 1961, 62, onun arkasından pek öyle ‘‘Yav, tarihe bir de edebiyat penceresinden bakalım, bir de öyle görmeye çalışalım diyen tarihçi pek de kimse gelmedi. İnşallah o ektiği birtakım tohumlar yeşerir. Daha sonraki kuşaklarda daha fazla şeyi görürüz. Karpat’ın izini takip eden insanları görürüz.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat Hoca ile özel bir hatıranız var mı?

Kaan Durukan: Tabii var. Ara ara şey olarak söylüyorum. Özellikle ölümünden sonra çok fark ettim. Aramızda muazzam bir yaş farkı var ama aynı zamanda arkadaş gibiydik. Çok fazla hatıramız var, çok fazla hatıramız var ama yazdığım bir tanesini anlatayım. Çocukluğunu Romanya’ yı, Mecidiye’ yi, Dobruca’ yı çok anlatırdı. Bir gün onu dedim. Hocam, dedim. O yılları çok çok uzun uzadıya anlatırdınız. E New York Üniversitesi’ nde de uzun bir dönem var. Oradan pek bir söz açmadınız. Yahut işte ODTÜ’ nün kuruluş safhasında Türkiye’ye gelip gitmişliğiniz var. Oralari o kadar anlatıyorsunuz 3 vaka, 5 vaka filan. Hani durmuş şey demişti. ‘‘Benim hayatımı biliyorsun. Çocukken mutluydum o zaman’’ demişti. Ben de demiştim ‘‘O zaman, Yaşar Kemal şey der: Mutluluk çocukken gördüğümüz bir düş, ondan sonra o düşü görebilmek için bütün bir ömür uğraşırız diye’’. Durdu, bir daha söylesene şunu dedi. Dediğim gibi Yaşar Bey ile de tanışılar. Hatta bir Türk Edebiyatçısı sempozyumunda Amerika’ ya falan da 70’ lerde davet etmişliği var.’’ ‘‘İşte Yaşar bu yüzden Yaşar. İnsanın hissettiğini 2 cümleyle veriyor’’ diye söyledi. Şimdi aklıma anı olarak o geldi. Hem şeyi gösteren, bazı anılar insanlarda ne kadar derin iz bırakır, mutlu bir çocukluk mesela, hem işte o edebiyat merakı hem de işte – O da çoktan göçtü gitti.- Yaşar Bey ile olan bir anısı.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat Hoca ile kaç yıl çalışabildiniz?

Kaan Durukan: 10-10,5 yıl beraberdik Amerika yıllarında ve orda işte hem hocamdı, beraber ders verdik, bazı metinlerini Türkçe’ye çevirdim. Fransızca olan makalelerinin 1-2 tanesini İngilizce’ye çevirdim. Hem çok boyutlu. O yıllarda metinlerini bana verirdi. ‘‘Son olarak sen bir oku. Gözüne çarpan aksaklık var mı ?’’ diye. 1-2 kitabını elimden geldiği kadar yardım ederek beraberce hazırladık. Yani 10 yıldan fazla.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat’ ın kişiliği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Kaan Durukan: Bu dediklerimin haricinde insanları çok severdi. Yani o merakı, insanlara sorayım, dinleyeyim, edeyim. Onunla alakalı. Ve de onu gecekonduda ön sözünde de dile getirmeye çalıştım. Şeyin çok farkındaydı. İnsan hayatı bir tahtarevalli. Bir gün iyi bir yerdesin, kısa bir süre sonra çok beter bir pozisyondasın. Bir gün varsılsın, ailen var. Birkaç yıl geçiyor. Pek de bir şey kalmamış elinde. O yüzden insanları çok severdi ve böyle yoksulun, garibanın, ihtiyaç sahibinin halinden anlar, hemen ona bir şevkat duyardı. Ben onu en çok gecekonduda görüyorum. Normalde o olmazsa insanlar sana o kadar mahremini anlatmaz, o kadar içli dışlı olmaz. Ama samimiyeti gördükleri için, kendinden gördükleri için insanlar çok rahat davranmış. Onu hatırlıyorum, insanları severdi.

Hande Diler: Hocam Kemal Karpat'ın bilim insanlığıyla ilgili görüşünüz nedir?

Kaan Durukan: O çok yönlülüğü, örneğine nadir rastladığımız bir tarafıydı. O merakı, yaşı 80' i 85' i bulmuşken hala okuyayım hala yazayım hala bir şeyler öğreneyim kısmı istisnaydı. Bir de diyorum. Çok iyi bir öğretmendi. Ben tabii onu tanıdığımda muhtemelen 35-40 yıllık bir ders verme tecrübesi vardı. Onla alakalı olarak da çok iyi bir öğretmendi. Çok karmaşık gözükten mevzuları gayet güzel toparlar, Ondan sonra isterse kısaltır, isterse bütün bir döneme yayabilir. O tarafı da bir bilim adamı olarak- Çünkü bazen öyle olur. Harika yazar. Öğretmen olarak o kadar iyi değildir. Yahut tırnak içinde sahnede öğretmen olarak çok güzel anlatır anlatır ama literatüre katkısı fazla yoktur, fazla yazıp çizmemiştir. Hoca' nınki o anlamda da çok iyi bir karışımdı. Hem o kadar yazıp hem de o kadar iyi anlatabilmek, aktarabilmek şeklinde. Ders ortamında, sınıf ortamında.

Hande Diler: Hocam verdiğiniz cevaplar için teşekkür ederim. İyi günler diliyorum.

Kaan Durukan: Rica ederim.

2.6. Aldığı Görevler, Unvanlar ve Ödüller

2.6.1. Görev ve Unvanları

Tespitlerimize göre tarihle ilgili 8 unvan aldığımızı belirledik. Tarihle ilgili ulaşabildiğimiz unvanları bunlardır. Farklı kurumlardan unvan almasından görüldüğü üzere çok saygın olduğu görülmüştür.

- Tarih Profesörü Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü Madison 1967-2003.
- Danışma Kurulu Üyesi, Middle East Contemporary Survey (Günümüz Ortadoğu Araştırmaları), Tel Aviv Üniversitesi, 1967.
- Seçkin Tarih Profesörü, Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü, Madison, 1979-2019.
- Danışma Kurulu Üyeliği, İçişleri Bakanlığı Avrupa Komisyonu Ortak Projesi (Uluslararası İnsan Hakları Eğitim Projesi), 2006-2019.
- Danışma Kurulu Üyeliği, Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2005-2019, Demokrasi Platformu, 2005-2019.
- Dialog Avrasya (DA) Dergisi, Üye, Journal of Muslim Minority Affairs (Müslüman Azınlık İşleri Dergisi, Londra 1995-2019.
- Şeref Üyesi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990-2019.

- Yüksek Kurul Üyesi, “International Symposium, Ottoman Social History”, (Uluslararası Osmanlı- Sosyal Ekonomik Tarihi Sempozyumu 1980-2019).

2.6.2. Diğer Görevler

Tespitlerimize göre 5 tane görev bunlardan hariç 5 tane başkanlık tespit ettik. Ulaşabildiğimiz görev ve başkanlıklar bunlardır. Kurucusu olarak üye olduğu gibi kurucusu olmadan üye olduğu gruplar bulunmaktadır.

- İdareci Üye, Kuzey Amerika Ortadoğu Çalışmaları Derneği, Wisconsin Üniversitesi Madison, 1971-74.
- Danışman, UNESCO, 1979, National Endowment For Humanities (İnsani Bilimler Destekleme Kuruluşu), Washington DC, 1975-1993,
- Yönetici, Türk Çalışmaları Enstitüsü, Washington DC, 1983-85.
- Komite Üyesi, Orta Doğu Programını Değerlendirme Komitesi, California Üniversitesi, Los Angeles, Kasım 1984.
- Bilkent Üniversitesi, Ankara 1991-1994.
- Başkanlıkları,
- Türk Çalışmaları Derneği, 1971-1974, Kurucu Başkan,
- Orta Asya Çalışmaları Programı,
- Kuzey Amerika Ortadoğu Çalışmaları Derneği,
- Wisconsin Üniversitesi Madison 1989-1995,
- Orta Asya Çalışmaları Derneği (ACAS) Wisconsin Üniversitesi Madison 1989-1995.

2.6.2. Üyesi Olduğu Akademik Kuruluşlar

Tespitlerimize göre 9 tane akademik kuruluşa üye olduğunu tespit ettik. Ulaşabildiğimiz akademik kuruluşlar bunlardır. Görüldüğü üzere birçok kuruluşa üyedir. Farklı ülkelerden tarihi bütün olarak almıştır.

- Middle East Studies Association (Ortadoğu Araştırmaları Cemiyeti).
- American Historical Association (Amerikan Tarih Cemiyeti).
- American Political Science Association (Amerikan Siyasi Bilimler Cemiyeti).

- Turkish Studies Association (Türk Araştırmaları Cemiyeti).
- Association of Central Asian Studies (Orta Asya Araştırmaları Cemiyeti).
- Bulgarian Studies Association (Bulgar Araştırmaları Cemiyeti).
- Royal Asiatic Society (Kraliyet Asya Cemiyeti).
- Romanian Studies Association (Romanya Araştırmaları Cemiyeti).
- American Association for South European Studies (Güney Avrupa Amerikan Cemiyeti).

2.6.3. Aldığı Ödüller, Burslar

Tespitlerimize göre 21 ödöl aldığını tespit ettik. Ulaşabildiğimiz ödüller bunlardır. Görüldüğü üzere oldukça başarılı bir kişiliktir. Burs alabilmesi, araştırma ödülü, mezuniyet sınıfı ödülü vs. çeşitli ödüller almıştır.

- “Penfield Fellow” Bursu, New York Üniversitesi, 1951.
- “Wisconsin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Ödülleri”, 1961,1980.
- “Wisconsin Üniversitesi (Mezuniyet Sınıfları Ödülleri)”, 1968, 1971, 1975, 1980, 1985.
- “Dimitrie Cantemir Medallion for Scholarly Excellence”, (Dimitrie Cantemir Akademik Üstün Çalışma Madalyası), Ovidius Üniversitesi, Constanta, Romanya, 1978.
- “Medal of Independence” Bağımsızlık Madalyası, Romanya üzerine yapılan araştırmalar için verilen Devlet Madalyası), Bükreş, 1979.
- Mütevelli Heyet Üyeliği, Black Sea (Karadeniz) Üniversitesi, Romanya, 1993.
- “Doctorate Honoris Causa” (Şeref Doktorası), Ovidius Üniversitesi, Constanta (Tomis), Romanya, 1993.
- “Honorary Member, Ibragimov Institute of History, Academy of Sciences” (Bilimler Akademisi, İbragimov Tarih Enstitüsü Şeref Üyeliği), Kazan (Rusya), 1994.
- “Avrupa Tarihi” dalında ödüle aday gösterildi, Türk Tarih Kurumu, 1994.
- “Doctorate Honoris Causa” (Şeref Doktorası), Çuvaş Ulusal Üniversitesi, Rusya, 1994.
- “Türkiye Bilimler Akademisi Ödülü”, 1996.
- “Hilldale Award in Social Science” (Sosyal Bilimlerde Hilldale Ödülü), Wisconsin Üniversitesi, 1996.
- “Excellence in Research Award, IRCICA” (En İyi Araştırma Ödülü, Uluslararası İslami

Kültür, Sanat, Bilim Araştırmaları Enstitüsü), 1997.

- “Türk Araştırmaları En İyi Kitap Ödülü” İstanbul Üniversitesi, 1999.
- “2005 Yılı Üstün Hizmet Ödülü” (Yılın Yazar Fikir ve Sanatçıları), Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul, 2005.
- “İsmail Gaspıralı Ödülü”, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB-ETU), 2006.
- “Hizmet Madalyası Ödülü” (Türkiye ve Türk Tarihine Katkılarından Dolayı), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 11 Eylül 2006.
- “Mellon Fellowship for Emeritus Faculty” (Mellon Vakfı’nın Emekli Profesörler İçin Proje Bursu), 2007-08.
- TBMM Onur Ödülü, 8 Aralık 2009.
- “Penfield Fellow” Bursu, New York Üniversitesi, 1951.
- “Wisconsin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Ödülleri”, 1961,1980.
- “Wisconsin Üniversitesi (Mezuniyet Sınıfları Ödülleri)”, 1968, 1971, 1975, 1980, 1985.
- “Dimitrie Cantemir Medallion for Scholarly Excellence”, (Dimitrie Cantemir Akademik Üstün Çalışma Madalyası), Ovidius Üniversitesi, Constanta, Romanya, 1978.
- “Medal of Independence” Bağımsızlık Madalyası, Romanya üzerine yapılan araştırmalar için verilen Devlet Madalyası), Bükreş, 1979.
- Mütevelli Heyet Üyeliği, Black Sea (Karadeniz) Üniversitesi, Romanya, 1993.
- “Doctorate Honoris Causa” (Şeref Doktorası), Ovidius Üniversitesi, Constanta (Tomis), Romanya, 1993.
- “Honorary Member, Ibragimov Institute of History, Academy of Sciences” (Bilimler Akademisi, İbragimov Tarih Enstitüsü Şeref Üyeliği), Kazan (Rusya), 1994.
- “Avrupa Tarihi” dalında ödüle aday gösterildi, Türk Tarih Kurumu, 1994.
- “Doctorate Honoris Causa” (Şeref Doktorası), Çuvaş Ulusal Üniversitesi, Rusya, 1994.
- “Türkiye Bilimler Akademisi Ödülü”, 1996.
- “Hilldale Award in Social Science” (Sosyal Bilimlerde Hilldale Ödülü), Wisconsin Üniversitesi, 1996.
- “Excellence in Research Award, IRCICA” (En İyi Araştırma Ödülü, Uluslararası İslami Kültür, Sanat, Bilim Araştırmaları Enstitüsü), 1997.
- “Türk Araştırmaları En İyi Kitap Ödülü” İstanbul Üniversitesi, 1999.

- “2005 Yılı Üstün Hizmet Ödülü” (Yılın Yazar Fikir ve Sanatçıları), Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul, 2005.
- “İsmail Gaspiralı Ödülü”, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB-ETU), 2006.
- “Hizmet Madalyası Ödülü” (Türkiye ve Türk Tarihine Katkılarından Dolayı), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 11 Eylül 2006.
- “Mellon Fellowship for Emeritus Faculty” (Mellon Vakfı’nın Emekli Profesörler İçin Proje Bursu), 2007-08.
- TBMM Onur Ödülü, 8 Aralık 2009.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KEMAL KARPAT'IN ESERLERİ

3.1. Kitapları

3.1.1. Türk Demokrasi Tarihi *

Kemal Karpat: Turkey' s Politics, Princeton Üniversitesi Matbaası, New Jersey, 1959. Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967. Tespitlerimize göre Karpat kitabı kendi çevirmiştir. 411 sf. İkinci baskı 1996 yılında Afa Yayıncılık, Üçüncü baskı (Timaş Yayınlarından birinci) Nisan 2008' de İmge Yayınları, Dördüncü baskı 2009' da Timaş Yayınları tarafından yayınlanmıştır. 2015' te onuncu baskısını yapmıştır. Elde olan basım Timaş Yayınları 2012 basımıdır. 2008 yılından sonra değişiklik yapılmadığından farklılık bulunmamaktadır.

Timaş Yayınları tarafından 2010 yılında yayınlanmıştır. Kitap 560 sayfada tamamlanmıştır. Kitabın ön kapağına bakıldığında 3 fotoğraf bir afiş görülmektedir. Birinci fotoğrafta siyah-beyaz renkte olan çok kalabalık bir miting görülmektedir. Afişte Demokrat Parti' nin bir elin havaya kaldırıldığı “Yeter! Söz Milletindir” sloganı yazılı bilinen afiş görülmektedir. İkinci fotoğrafta siyah-beyaz renklidir. Bu fotoğrafta İsmet İnönü tarafından mitingte halka hitap edilmektedir. Üçüncü fotoğrafta Fuat Köprülü diğer kişilerin olduğu bir ortamda oy kullanmaktadır. Kitabın arka kapağında kitap hakkında genel bir bilgi veren bir yazı ve yazının yanında Karpat' ın küçük bir fotoğrafı bulunmaktadır. Metinlerin boyutları farklı olduğundan kitapta yer tutmaları farklıdır. Sayfa dağılımı dengeli değildir.

Prof. Dr. Kemal Karpat' ın doktora tezi olan bu eser ABD' de Princeton Üniversitesi' nde “Turkey' s Politics” ismiyle, Türkiye' de ise “Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Ekonomik, Temeller” olarak yayımlanmıştır. Kitap, üç kısımdan oluşturulmuştur. Üçüncü Baskıya Önsöz (9-85), birinci kısım (87-222) Tarihi Temeller: Dönüşümün Başlangıcı ikinci kısım (223-516), Çok Partili Sistemin Kuruluş Mücadelesi.

Üçüncü Baskıya Önsöz kısmı, Türkiye' de Demokrasi Tarihi Üzerine Genel Görüş, Giriş, Kitabın Tarihöncesi, Türkiye' de Demokrasinin Osmanlı' daki Kökenleri, Orta Sınıf ve Demokrasi, Yeni Kurumlar ve Orta Sınıfın Siyaseten Güçlenişi, Cumhuriyet Döneminde Demokrasi,

* Eser 522 sayfadır. Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Demokrasi Dönemi Gelişmeleri, Devlet, Devletçilik ve Orta Sınıflar, Türkçe Çeviriye Önsöz ve Giriş kısmından oluşur.

Eserin sayfa 79' a kadar kısmı önsöz ve demokrasi ¹⁹⁰ hakkında temel bilgi verir. Önsözde yazdıklarının bir kısmı kitapta da anlatıldığı 45-46 arası yıllardır. Daha sonraki yıllar önsözde bahsedilse de kitapta genel olarak 1958' e kadar olan olaylardan bahsedilmektedir. Giriş kısmının fazla tutmasına sebep olarak gerçek demokrasiye olan inancını ve Türkiye' de köklü bir demokrasinin olmasını isteyişi gösterilir. Demokrasinin zıddı olan siyasi görüşlerin yöneticiler tarafından dil, din, ırk, vb. öğeleri sömürülerek kendi ideolojilerini topluma dikte ettirmek istendiği, böyle bir rejim ile şekillendirilen kişilerin özgür olamayacağı ve demokrasinin kabullenilemeyeceği ifade edilir.

Karpat, Osmanlı' dan Günümüze Edebiyat ve Toplum, Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji eserlerinde 18. Asırda ülkede olan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülüğün medeniyet arayışının sonuçlarını olduğunu belirtmiştir. ¹⁹¹ Türk toplumunun, Osmanlı' nın 19. Yüzyıl, 20. Yüzyıl' ın ilk yılları ve 97 senelik ¹⁹² Cumhuriyet döneminde Osmanlı, Müslüman kimliğinin ve Türk kimliğinin kendine has bir biçimde şekillendirildiğini, bu şekillendirmenin değişen şartlara uyum sağlayarak Türkiye' nin kültürü, tarihi, kimliği ve siyasi deneyimine göre biçimlendiğini, Türkiye' ye mal edildiğini ifade etmiştir. ¹⁹³

Kitabın tarihöncesi adlı yazıda yeni basımı yapılmış “Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller” adlı eserin kırk yıl önce ¹⁹⁴ Türkçe çevirisi, ilk yayınlandığı zaman bu araştırmanın birkaç yıl sonra eski fiyatından on kat çok olan bir fiyata satılmış olduğu ve İngilizce aslının da bir senede bittiği belirtilmiştir. Kitabın değerinin bu kadar yıla karşı değerini koruması, Türkiye' nin bazı ana konularını objektif ve cesur olarak incelenmesine bağlanır. ¹⁹⁵

190 Demokrasi hakkında genel bilgi için bkz. İnan Özer, “Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler” **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ankara, Temmuz, 1996, 14(1), 71-98.

191 A.g.e. s. 9.- 10, ayrıca bkz. Kemal Karpat, **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si**, “Tarihsel Süreklilik, Kimlik Değişimi ya da Yenilikçi, Müslüman, Osmanlı ve Türk Olmak”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004 s. 19. **Osmanlı ve Dünya**, Osmanlı Tarihinin Dönemleri: Yapısal Bir Karşılaştırmalı Yaklaşım, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 157.

192 Kitabın basıldığı dönemde seksen beş yıllıktır.

193 Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**. s. 10. **Osmanlı Hoşgörüsü**, Ed. Kemal H. Karpat & Yetkin Yıldırım, Kemal Karpat, Klasik Osmanlı Dini Kültürel Düzeninden Ulus Devlete, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 55. Kemal Karpat, Çağdaş Türk Edebiyatı'nda Sosyal Konular, **Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul 2019, s. 28. Türk Siyasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 27. Kemal Karpat., “Osmanlı Devleti'nde Türk Millî Kimliğinin Oluşumu, **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı İstanbul 2019, s. 80.

194 1967 yılı.

195 Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi** s. 12. Ayrıca bkz. Osmanlı Tarihinin Dönemleri: Yapısal Bir Karşılaştırmalı Yaklaşım”, **Osmanlı ve Dünya**,” Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 133. **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si**, “Tarihsel Süreklilik, Kimlik Değişimi ya da Yenilikçi, Müslüman, Osmanlı ve Türk Olmak”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004 s. 19.

Müellifin temel fikri, Osmanlı medeniyetinin varlığını ve değerini benimseyerek onun bugünü gereksinimlerine uyan taraflarının hareketli ve ileriye dönük olarak algılanması, Osmanlı medeniyetinin yöntemlerinin o şekilde uygulanmasıdır.¹⁹⁶

Demokrasi dönemi gelişmelerinde Türk Demokrasi Tarihi, Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji,¹⁹⁷ Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum¹⁹⁸, Türk Siyasal Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi¹⁹⁹ Türkiye' nin iktisadi, siyasal hayatını yönetmiş olan DP' nin bilinçli bir biçimde, kendilerini "millet" in -orta sınıfını temsil ettiğini ve bürokrasinin dayanağı olan CHP ve ordunun arasındaki ilişkiden rahatsız olduğunu belirtmiştir.²⁰⁰

Menderes' in Türkiye' de demokrasinin sağlam temellere atılmasını geciktiren ve kendi ölümünde büyük bir paya sahip olan bir entelektüel anlayış eksikliği bulunmakta olduğunu ifade etmiştir. Menderes' te devletçiliğin verdiği iktisadi güçle toplumda geniş etki oluşturan bürokrasinin düşman olduğu inancı bulunduğu ve kendisi tarafından devletçiliğin reddedildiği belirtilmiştir. Fakat bürokrasi olmadan devleti işletemeyeceğinin bilincinde olduğu ifade edilmiştir. Menderes kendinin iktidar olması için bürokrasi ve orta sınıfı kullanmıştır ama bürokrasiye tam olarak egemen olamamıştır. Menderes' in bürokrasi karşıtı ve sınıfsal bir siyasal anlayışı vardır, yalnız devlete bakışı Türkiye' nin tarihsel gerçekliğiyle bağdaşmamaktadır. Devleti tanımayışının ve tarihi bilmemesinin kendisinin çok sayıda yanlış kararlar almasına yol açtığını belirtmiştir.²⁰¹

Eserin birinci kısım, Tarihi Temeller: Dönüşümün Başlangıcı olarak isimlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu' nda Reform Hareketi bölümü, Cumhuriyet' in Kuruluşu ve Gelişmesi, Ekonomik ve Toplumsal Değişmeler, Toplumsal Sınıflar ve Savaş Yıllarının Gelişmelerinden oluşturulmuştur.

Eserin ikinci kısmı, Çok Partili Sistemin Kuruluş Mücadelesi olarak isimlendirilmiştir. Hürriyetin İlk Belirtileri, Muhalefetin Yaşamasını Sağlamak İçin Mücadele, İktidar ve Muhalefet Partileri İçinde Anlaşmazlıklar, İktidar Mücadelesi, Milliyetçilik ve Irkçılık, Laiklik-Din ve Politika, Devletçilik ve İktisadi Gelişme, Halkçılık ve Sosyal Sınıflar, Devrimcilik-Batılılaşma ve Davranış Değişmeleri, Komünizm ve Etkileri, Siyasi Rejim ve Siyasi Partiler, Özet ve Geleceğe Bakış olarak belirtilmiştir.

196 Karpat'ın Osmanlı medeniyetiyle ilgili görüşleri için bkz. Karpat, Tarihsel Süreklilik, Kimlik Değişimi, ya da Yenilikçi, Müslüman, Osmanlı ve Türk Olmak. **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2004, s. 49.

197 Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul, 2018, 294 sayfa.

198 Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul 2019, 361 sf.

199 Kemal Karpat **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi** Çev. Ceren Elitez, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019, 368 sf.

200 Kemal Karpat, "Askeri Müdahaleler 1980' den Önce ve Sonra Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri", **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 282.

201 Karpat'ın Menderes'le ilgili görüşleri için bkz. Kemal Karpat **Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak** Söyleşi Emin Tanrıyar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s. 269.

Kitapta 17. yüzyılın sonuna doğru İmparatorluğun hızla dağılmaya başladığı, bu durumun nedenlerinden bazıları şu şekilde ifade edilmiştir: İmparatorlukta yürürlükte olan millet sistemi ²⁰², her “Müslüman olmayan” azınlığa kendi kültürel fikrini koruma olanağı verdiğinden Osmanlı Devleti’ nin tek bir toplum olarak bütün olması engellenmiş olmaktadır. Osmanlı Devleti’ nde birikmiş servet olmadığından iktisadi durgunluk sürmüştür. Savaş ganimeti olarak ele geçirilen şeyler, askeri hedefler ve tüketim için harcanmıştır. Ecnebi ülkelere verilen kapitülasyonlar, iktisadi faaliyetlerin engellendiği dini tehditler ve sonraki dönemlerde zanaatın öneminin kaybedilmesi ekonomik girişimlerin uygulama arzusunun ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Osmanlı Devleti’ nde asıl reformlar, 18. Asırda askeri okulların açılmasıyla ilk defa askeriyede başlamıştır. Batı’ nın, başta Fransız muadilleri referans alınarak kurulmuş okullardır ve öğretmenler Avrupa’ dan getirilmiştir. Ülkeye yeni getirilmiş matbaada basılan dini olmayan kitaplar ve askeri okullar sayesinde Batı’ yla ilişki kurularak Batı hakkındaki bilgilerin herkesin duyması sağlanmıştır. ²⁰³

1838 senesinde mevcut Osmanlı kurumlarının yanında Batılı örnek olarak askeri, yönetsel ve adli üç meclis kurulmuş, 1839 yılında Tanzimat hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Sultan Abdülmecid’ in (1839-1861) rızasıyla Reşit Paşa tarafından düşünülp yazılmış ve 3 Kasım 1839 tarihinde İstanbul’ da Gülhane Parkı’ nda okunmuştur. Tanzimat Fermanı, hiçbir teminat göstermeden tüm vatandaşlara eşit haklar sözü vermektedir, onda mali, askeri ve adli alanlarda reformlar öne sürülmüştür. ²⁰⁴ Islahat Fermanı, Babıali’ nin 1856’ da toplanan Paris Konferansı’ na katılabilmesinin koşulu olarak ilan edilmiştir. Hatt-ı Hümayun’ un Hristiyan ahaliye verdiği sözler bu fermanla tekrarlanmıştır. ²⁰⁵

Bu iki fermanla beraber Osmanlı Devleti’nde herkese tek vatandaşlık sıfatı altında, imparatorluğun İslami geleneklerine zarar gelmeden eşit hak ve görevler verilmesini öngören yeni bir siyasi fikir biçimlenmeye başlamıştır.

Başlangıçta gizli bir örgüt olan İttihat ve Terakki, Türkiye’de ilk büyük siyasi parti olmuştur. Örgütün temel amacı, padişahın bağımsız iktidarını kısıtlaması ve 1876 Kanun-i Esasi’ yi

202 Millet Sistemi hakkında daha fazla bilgi için bkz: Uğur Kurtaran, Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi The System of Nation in Ottoman Empire, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Journal of the Institute of Social Sciences**, 8, 2011, 57-71.

203 Reformlar hakkında daha fazla bilgi için bkz: Lokman Erdemir, **17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Islahat ve Yenileşme Faaliyetleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 2001 154 s.

204 Tanzimat hakkında daha fazla bilgi için bkz: Ali Akyıldız “Tanzimat” TDV İslam Ansiklopedisi içinde Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, 40, 1-10. Ahmet Karaçavuş, “Temeddünden Medeniyete (Civilisation): Osmanlı’nın İnsan Toplum ve Devlet Anlayışının Değişimi Üzerine Bir Deneme”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Ankara, 2015, 37. İlber Ortaylı “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu Ersin Kalaycıoğlu” **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi içinde**, İstanbul, 1986, 69-88.

205 Islahat Fermanı hakkında daha fazla bilgi için bkz: Ufuk Gülsoy “Islahat Fermanı” **TDV İslam Ansiklopedisi içinde** İstanbul, 1999, 19 ,185-190. Gül Bülbül, “Islahat Fermanı ve Islahat Fermanını Hazırlayan Sebepler”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Haz. 1989, 2(2), 157-179. Niyazi Berkes, **Türkiye’ de Çağdaşlaşma** Yapı Kredi Yayınları, Yirmiyedinci Baskı, İstanbul 2018, s. 216.

yürürlüğe koyma gibi kapsamı az siyasi bir amacın gerçekleştirilmesidir. Dernek tarafından 1908’ de bu hedefini gerçekleştirdikten sonra 1913’ te siyasal parti biçimine girmiş olsa bile felsefe ve davranışlar açısından dar fikirli bir ihtilal örgütü gibi davranmaya devam edilmiş olduğu belirtilir.

206

Karpat Jön Türkler döneminde kurulmuş diğer siyasal partilerin faaliyetleri parti amacı için çalışma olarak kaldığını belirtmiştir.²⁰⁷ Ona göre Jön Türkler, liberalizm ve parlamentarizmi esas almışlardır. Avrupa karşısında aşağılık kompleksi, halktan kendini yüksek görme tavrı ve yıkılmakta olan devleti eski şaşaalı dönemine döndürmek hayalleri gibi kültürel ve sosyal etkenlerin etkisi altında hareket eden Jön Türkler, Osmanlı Devleti’ ni kurtaramamış aksine onun çöküşünü hızlandırdığına inanılmıştır. Karpat’ a göre Jön Türkler bu karışıklıktan kurtulmanın tek yolu olarak devlet mekanizmasını kuvvetlendirmek ve ona ulusal bir nitelik vermek için ekonomik, kültürel yenilikleri yaparak toplumsal ve siyasal yapıyı çağdaştırmayı seçmişlerdir.²⁰⁸

Karpat’ a göre, Jön Türkler hakkında kırk yıl içinde verilen karar, onların sadece imparatorluğun yıkılışını engelleyemedikleri için, onlar sert politikalar uyguladıklarından eleştirilmiş ve onların başarıları göz ardı edilmiştir. Jön Türklerin etkisi Türk siyasal yaşamına etkisi cumhuriyetin ana prensiplerinden olan laiklik ve devletçilik uygulamaları bu dönemde başlamasıdır. Bu vakalara bakarak Türkiye’ nin gerçek ekonomik ve kültürel çağdaşlaşmasının Jön Türkler devrinde başladığı söylenebilir. Ek olarak orta sınıfın aşağı katmanlarından gelmiş, yenilik yanlısı elitlerin ülkenin başına geçmelerine, saltanatın itibar ve iktidarını etkin bir şekilde sarsmalarına olanak vererek Jön Türkler, Cumhuriyet yönetimine çok önemli hizmetleri olmuştur.

209

Benzer bir görüş Feroz Ahmed paylaşılmaktadır. Feroz Ahmed’ e göre İttihat ve Terakki ekonomiye burjuvazi, hakim siyasal öge olmasa da, her türlü siyasal polemikte hesaba katılması gereken bir etken olacaktır. Türk burjuvazisinin siyasal başarısını belirleyen 1945 sonrası çok partili döneme dek tam olarak uygulanmamış olsa bile, Cumhuriyet devleti tarafından da benimsenecektir.²¹⁰

206 İttihat ve Terakki hakkında daha fazla bilgi için bkz: Gökhan Kaya, **İttihat ve Terakki Cemiyetinin Basın Yayın Faaliyetleri (1876-1908)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1999. Ali Birinci, “Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Kuruluşu ve İlk Nizamnamesi”, **Osmanlı II**, Ankara, 401-409. Murat Yılmaz, **Jön Türk matbuatında propaganda (1895-1902)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2020.

207II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Partiler için bkz: Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) Birinci Kitap Kanun-ı Esas-i ve Meşrutiyet Dönemi**, Dördüncü Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

208 Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, s. 116.

209 Kemal Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, Haz. Güneş Ayas, Timaş Yayınları İstanbul 2019, s. 102.

210 Feroz Ahmad, **İttihatçılıktan Kemalizme** Çev. Fatmagül Berktaş, Kaynak Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1996 s. 60.

Tarık Zafer Tunaya tarafından Karpat' la benzer olarak Jön Türklerin anlayışının Cumhuriyetin mirası olduğundan bahsedilmiştir. Ona göre Jön Türklerin fikir mirası olarak iki yönü bulunmaktadır. Bu yönler Siyasi Mücadelelerin Kaynağı ve Medeni Cesaret ve Fedakarlıktır. Siyasi Mücadelerin Kaynağı olarak Jön Türkler, Genç Osmanlıları ve İttihat ve Terakki'yi temsil ettiğinden kişisel farklılıklara ve bundan meydana gelen mücadeleyi iki cemiyetin fikri çatışma perdesi ardına gizlenmiştir.²¹¹ Medeni Cesaret ve fedakarlık ise serbest bir ortam içinde hür tartışmalar sonucunda, istenen her sosyal çözüme ulaşılabilecek bir mekanda Jön Türkler Meşrutiyet kapısından Batı düşüncelerinin Osmanlı Devleti' ne taşıyıcıları olmaları olarak ifade edilmiştir.²¹²

Cumhuriyet rejimi Kurtuluş Savaşı' nda ülke boyunca itibarı olan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kararıyla kurulmuştur.²¹³ Avrupalılaşıma ile çağdaşılaşma Cumhuriyet' in temel amacı olmuş, milliyetçilik ve laiklik bu amaca ulaşmaktan dolayı araç olarak kullanılmıştır.²¹⁴

Halk tarafından Cumhuriyet' in getirdiği kültürel ve siyasal inkılaplar güvenceye alındıktan sonra yönetime serbest ve demokrat bir kimlik verileceği inancı hakim olduğundan tek partili rejimin cefalarına ve iktisadi kalkınma planlarının gerektirdiği özverilere katlanılmıştır. Yeni rejimin temel amacı memleketi süratle modernleştirmektir. Kuvvetli bir milliyetçiliğe dayalı, yıkılmaz ve istikrarlı bir hükümet tarafından bu amaca ulaşılabilmesi için bulunan tüm araçlardan yararlanılmıştır. Memleketin sosyal yapısını ağırdan değiştiren, onu girişik bir biçim haline getiren yoğun bir iktisadi kalkınma hamlesi yapılmıştır.

Bu konuyla ilgili Niyazi Berkes tarafından Türk çağdaşılaşma gelişiminin ilk kez tutarlı ve sürekli olduğunu belirtilmiştir. Yapılan devrimlerin ulus ve millet oluşumu için yapıldığı, bu değişimlerin sürekli hale getirilmesi istendiğinden Cumhuriyet rejimi ve çağdaşılaşmanın dayanıklı hale getirmek için birçok kültürel devrimler yapılmış olduğu ifade edilmiştir.²¹⁵

Karpat' ın Tek Parti döneminde sıkıntı olduğu görüşü Bernard Lewis tarafından paylaşılmaktadır. Bernard Lewis tarafından savaş yıllarının sıkıntıları ve gerginlikleri, seferberlik yükü, yabancı casusluk ve sızmasının yaygın tehdidi, hep birlikte kuvvetli bir hükümet gereksinimi

211 Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye' de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) Birinci Kitap Kanun-ı Esas-i ve Meşrutiyet Dönemi**, s. 105.

212 Tarık Zafer Tunaya, Tunaya **Türkiye' de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) Birinci Kitap Kanun-ı Esas-i ve Meşrutiyet Dönemi**, s. 107.

213 Kemal Karpat, **Türk Siyasi Tarihi**, s. 30. Arnold J. Toynbee, **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, Çev. Kasım Yargıcı, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 63. Bernard Lewis, **Modern Türkiye'in Doğuşu**, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Beşinci Baskı, Ankara, 1993 s. 261. Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 81. Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 2**, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 49. Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi İkinci Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne**, Bilgi Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara, 1998, s. 298. Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul 2010, s. 222.

214 Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, s. 190.

215 Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşılaşma**, s. 522.

arttırıldığı ve bu yüzden alınan sert tedbirlere biraz haklılık payı verilmiştir. Bu tedbirler arasında basın ve yayının sıkı denetimi, sıkıyönetimi, polis yetki ve eylemlerinin genişletilmesinin bulunduğu belirtilmiştir. Savaşın sonra, Türkiye' de tek parti idaresini sona erdiren ve o zaman görüldüğü gibi, ülkeyi liberal ve parlamenter demokrasi sürecine döndüren hızlı ve ani değişiklik gelmiştir.

Zaman ve atmosfer demokrasi yanlısı ülkelerin İkinci Dünya Savaşı' ndaki galibiyetlerinin etkisiyle Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin rejimin bir ölçüde serbestleştirilmesi gereksinimini duymasına yol açmıştır. ²¹⁶ Hükümetin bu konudaki kararı, muhalefetin açığa çıkmasında büyük önem taşımıştır. Anayasanın serbest bir biçimde yorumlanması ve rejimin ulusal egemenlik prensibine uydurulması gibi istekler şart koşulmuştur. Kısa bir süre sonra muhalefet, bir siyasal parti biçiminde örgütlenmiştir. ²¹⁷ Halk Partisi' nden çekilen Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan Demokrat Parti' yi kurmuştur.²¹⁸ Fakat açık oy gizli sayım uygulamasından dolayı hile, baskı tartışmaları artmıştır. Oyun kime verildiği belli olduğundan seçim güvenilir olmamaktadır. ²¹⁹

Halk Partisi içinde bir mücadele meydana gelmiştir. CHP İnönü taraftarları ve Peker taraftarları olarak ikiye ayrılmıştır. İnönü taraftarları Otuz Beşler olarak adlandırıldı. Örgütten gelen serbestleştirme talepleri olan Otuzbeşler, sağcı azınlıkla yaptıkları mücadeleyi Peker' in "Parti Genel Başkan Vekilliği' nin Hükümet Başkanlığı ile birleştirilmesi... " görüşünü savunması ve bunu Parti Divanı' na kabul ettiremeyince de "sağlık sorunu nedeniyle", istifa etmesiyle sonuçlanmıştır. ²²⁰

DP önderleri, biraz kararsız davranmalarına karşın toplumun sınıf örgütlenmesine dayandığını olgu olarak kabul etmekle beraber, Türk siyasal partilerini toplumsal sınıf esasları üzerine kurmaktan feragat etmişlerdir. Üretici olan ve üretimle alakalı sahalarda görev yapan orta sınıf mensupları, bu mücadelenin neredeyse tek önderi olmuşlardır. Bu Türkiye tarihi göz önüne alındığında çok büyük bir devrimdir. ²²¹

216 Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, s. 303.

217 Cem Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara, 1990, s. 12.

218 Demokrat Parti hakkında bilgi için bkz: Zehra Arslan **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2011. H. Gülşen Doğramacı **Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1949-1960)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998. Nadir Yurtoğlu, **Demokrat Parti Dönemi tarım politikaları ve siyasi, sosyal, ekonomik hayata tesirleri: 1950-1960**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

219 Tefrik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitabevi Yayınları, Beşinci Baskı, Ankara, 2013, s. 459, Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 134.

220 Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti** s. 122.

221 Karpat **Türk Demokrasi Tarihi**, s. 411.

Ama bu durum o tarihte hiçbir memnuniyetsizlik uyandırmamıştır, bunun nedeni tüm sosyal grupların hep beraber kurmak istedikleri demokrasinin herkese eşit sosyal ve siyasal yararlar sağlayacağına inanmış görünmektedir. Bu temel fikir her çeşit parti bağlılığını ve sınıf düşüncesini aşmaktadır. 1946’ dan itibaren siyasal mücadelenin temel hedefi yavaş olarak belirlemektedir. Gaye, hükümet mefhumu değişmeden, sadece iktidarı bir siyasal partiden diğer bir partiye teslim etmek değildir. Temel gaye, çok partili demokrasiyi kurmak ve onu güçlü bir şekilde yerleşmesini sağlamaktır. Yeni bir siyasal partiyi iktidara getirmek fikri ise ancak bu hedefi gerçekleştirmektir.

Karpat’ın görüşlerinin benzerini Hasan Çimen ve Selahattin Balkan ifade etmiştir. Türkiye’ nin demokrasi mücadelesinde; sürekli istikrarsızlıklarla devam eden, gelişmeyi yok eden geriye gitmelerin söz konusu olduğu, bir kısır döngüye dönüştüğünü belirtmişlerdir. Sosyal sınıf olgusunun gelişmediği bir ortamda, devlet-toplum ilişkisi ve devlet merkezci zihniyetin konumunu yitirmeden demokrasi ülküsü yaşatılmaya çalışılmıştır.²²³

Türk Demokrasi Tarihi adlı bu eserin konuların anlatımı oldukça detaylı anlatılmaktadır, genel anlamda bir eserde olması lazım olan eleştirel bakış açısı bulunmaktadır. Eserde birçok açıdan Türkiye’de tabu denebilecek, o zamana kadar üzerinde durulmayan noktalarda tek parti eleştirilmiş ama hiçbir zaman bu eleştiriler bilimsellikten uzak olmamış, CHP ve DP’nin olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmıştır. Türkiye değerlendirilirken yazıldığı dönemde büyük ölçüde yurtdışında bulunduğu için daha tarafsız davranılmış, o dönemde Türkiye’de bulunulsa eleştirilmesi sonucunda daha tepki alınabileceği ve sorunlar yaşanabileceği bir durumda yurtdışında bulunulmuş olması eser güvenilirliği açısından daha olumlu olmuştur.

Kaynak kitap niteliği taşımaktadır. Çok hacimli olduğu için iki bölüme ayrılmasının yanı sıra kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Bölümler arası sayfa dağılımı konuya göre değişiklik göstermektedir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmiştir. Her bölümde dipnotun numaralandırması bölüm değiştikçe tekrar başlatılmıştır. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için kullanılmamış, bunun yanında açıklayıcı notlar verilmiş, metnin akışının bozulması engellenmiştir.

Eserde genel olarak imla kurallarına uyulmasına karşın yazım kılavuzunun değişmesi sonunda güncel kurallar arasında uyumsuzluk olunan yerler bulunmaktadır. Dil kullanımında genel olarak açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, konular güncel kelimelerle ifade edilmiştir. Yurtdışında yapılan bir doktora tezi olduğu için verilen dipnotlarda yabancı yayınların kaynak gösterilme oranı yerli kaynakların oranıyla rekabet edebilir ve diğer yayınlardan daha fazla yabancı kaynak bulunabilir durumdadır. Eserin yurtdışında yaşayan bir akademisyen tarafından yazılmış olması,

222 Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, s. 521.

223 Hasan Çimen & Selahattin Balkan, “Türkiye’de Demokrasinin Gelişim Süreci Bakımından Dönemsel Kritiği” **Birey ve Toplum**, Bahar, 9(17), 17.04.2019, s. 36

yazara kitapların tarandığı kütüphaneler açısından daha çok kaynak bulunabilmesine olanak sağlayarak eserin bilimsel değerinin yüksek olmasında etkili olmuştur.

3.1.2. Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*

Timaş Yayınları tarafından 2010 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kitap 395 sayfada tamamlanmıştır. Makalelerden oluşmaktadır. Eserin ön kapağına bakıldığında müellifin ve eserin ismi beyaz sayfada tamamlanmıştır. Görsellik olarak gayet renkli bir perspektif hakimdir. 2 fotoğraf ve bir resim görülmektedir. Birinci fotoğrafta önde iki asker ve arkada Süleyman Demirel ve başka kişiler bulunmaktadır. İkinci fotoğrafta bir grup asker, Osmanlı son dönemlerinde çekilmiş olduğu tahmin edilen bir görseldir. Resim ise Enver Paşa²²⁴ ve Naciye Sultan' a aittir. Resimde ayrıca Türk bayrağı ve Fransızca bir yazı bulunmaktadır. Eserin arka kapağında bakıldığında, kitabın içeriği hakkında bilgi veren kısa bir yazı verilmiştir.

Eser şu yazılardan oluşmaktadır:

Önsöz, Osmanlı Devleti' nin Dönüşümü (1789-1908), Birinci Meşrutiyet Dönemi ve Abdülhamid'in Saltanatı (1876-1909), İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart 1909 Ayrım Noktası ve Cumhuriyet'e Mirası, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı' na Girişi, Türkiye' nin İç Politikası (1945-1985), Askeri Müdahaleler: 1980' den Önce ve Sonra Türkiye' de Asker ve Sivil İlişkileri, Türkiye' de Ordu ve Siyaset 1960-1964: Bir Darbenin Analizi, Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine. Eserin sonunda bir indeks bulunmaktadır. Önsözde eserin hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Modernleşmenin farklı algılanışıyla ilgili farklı kişilerden örnekler vardır. Modernleşmede bürokrasinin önemini sivil ve askeri bürokrasinin algılarından bahsedilmiştir. CHP'nin bazı politikaları eleştirilmiştir. Adnan Menderes' in²²⁵ üst rütbedeki askerlere yönelik tutumlarının 27 Mayıs Darbesi' nde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti' nin Dönüşümü (1789-1908)²²⁶ “The Transformation of the Ottoman State, 1789-1908 makalesi şu kısımlardan oluşmaktadır:

* Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, 395 sf.

224 Enver Paşa hakkında bilgi için bkz. Ziya Şakir, **Yakın tarihin üç büyük adamı: Talât, Enver, Cemal Paşalar**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1944. Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Erkani**, Kronik Kitap, İstanbul, 2020.

225 Adnan Menderes hakkında bilgi için bkz. Mustafa Atalay, **Adnan Menderes ve Hayatı**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1959. Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2014. Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes**, Baha Matbaası, İstanbul 1967. Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes' in Dramı: 1899-1960**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1969; İsmet Bozdağ, **Başvekilim Adnan Menderes-Celal Bayar Anlatıyor**, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1986.

226 Makalenin İngilizce orijinali için bkz. Kemal Karpat, “The Transformation of the Ottoman State, 1789-1908”, **International Journal of Middle East Studies**, (Jul., 1972), 3(3), s. 243-281.

1. Giriş, 2. Sosyal Yapıların İkiye Bölünmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Gerilim
3. Bütünleştirici Süreç: Merkezileşme, 4. Bir Müslüman- Türk Orta Sınıfın Doğuşu ve Bürokratlaşma 5. Yeni Düzenin Müslüman Yorumcuları: Genç Osmanlılar 6. Milli Devlete Doğru.

Makalede savunulan görüş, III. Selim zamanında merkezileşme yoluyla Türk milletinin bütünleşme girişiminin başladığı ve sonuçta milli bir Türk devleti kurulmasıyla sonuçlanmış oluşudur. Cumhuriyetin temellerinin III. Selim' in döneminde başlayan modernleşmeyle atıldığı belirtilir. Makalede İslam'ın Siyasallaşması²²⁷ eserinden çokça faydalanılmıştır. Ülkenin oluşum sürecini içerdiğinden önem arz etmektedir. Tarafsız bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Birinci Meşrutiyet Dönemi ve Abdülhamid' in Saltanatı (1876-1909)²²⁸ ; Kemal Karpat ve Robert Zen “The First Constitutional Period and the Reign of Abdülhamid II (1876-1909) “The Turks 4’ de yayımlanmıştır. Şu kısımlardan oluşmaktadır: Dış Politika, Sultana Karşı Muhalefet.

Önce genel olarak II. Abdülhamid' in politikaları ve siyasi olayları hakkında bilgi verilir. Tahta geçişi, Mithat Paşa'nın sürülüşü ve öldürülmesi, askerle olan ilişkileri aktarılır. Onun yaptığı yeniliklerden bahsedilir. Sultanın uğraştığı iç ve dış sorunlar incelenir. Dış Politikada ülkeyi elde tutmak için uyguladığı denge politikası, sultana karşı oluşan muhalefet ve tahttan indirilmesiyle makale sonuçlanmıştır. Tarafsız yorumlanan bir makaledir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti²²⁹ 31 Mart 1909 Ayrım Noktası ve Cumhuriyet' e Miras' ı²³⁰ yazısı II. Meşrutiyet: 100. Yıl 46.sayıda yayınlanmıştır. İlk makaledeki fikirlerini özetlemiştir. Kısa bir yazı olarak İttihat ve Terakki' yle Cumhuriyeti mukayese etmiştir. İttihat ve Terakki' nin Cumhuriyet' in kuruluşundaki önemini ifade eder. Tarafsız bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı' na Girişi²³¹ makalesi şu bölümlerden oluşmaktadır: I. Giriş, 2. Avrupa' ya Güven ve Ondand Uzaklaşma Sürecinin Arka Planı, 3. II. Abdülhamid Dönemi ve Osmanlı Devleti' ni Ayakta Tutma Mücadelesi, 4. Jön Türkler: Modernist-

227 Kemal Karpat, **İslam' ın Siyasallaşması, Osmanlı Devleti' nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Timaş Yayınları Yedinci Baskı, İstanbul 2019.

228 Yeni Türkiye Araştırma ve Yayın Merkezi'nin hazırladığı **The Turks** isimli ansiklopedinin 4. Cildinde “The First Constitutional Period and the Reign of Abdülhamid II (1876-1909)” [s. 249-261] isimle yayınlanmıştır. Kemal Karpat bu makaleyi Robert Zens'le birlikte kaleme almıştır.

229 İttihat ve Terakki hakkında bilgi için bkz. İlhan Tekeli, İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selanik'in Toplumsal Yapısının Belirleyiciliği'', **Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1071-1920**, 1980 s. 351-382. Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, 20.Baskı, İstanbul, 2015. Ahmet Bedevi, **İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki**, Tan Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1948. Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki (1914-1918)**, Kaynak Yayınları, 10.Baskı, İstanbul 2010. Sina Akşin **31 Mart Olayı**, İmge Kitabevi, Dördüncü Baskı, Ankara, 2015. İbrahim Temo, **İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları**, İstanbul, Arba Yayınları, 1985. Tamer Erdoğan, **Türk Romanında Mütareke İstanbul'u**, Kanat Yayınları, İstanbul, 2005. Feroz Ahmed, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999. Şevket Süreyya Aydemir, **Enver Paşa, Makedonya'dan Orta Asya'ya, 3 Cilt**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, A. Haluk Ülman, **I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş**, İmge Yayınları, Ankara, 2002.

230 Doğu-Batı dergisi için kaleme alınan bu yazı ilk kez derginin “II. Meşrutiyet: 100. Yıl başlıklı 46. Sayısında (Ağustos-Eylül-Ekim 2008) yayınlanmıştır.

231 İngilizce orijinali için bkz. Kemal Karpat, “The Entry of the Ottoman Empire into World War I” **Bellekten**, Cilt: LXVII, Aralık 2004, sayı 253.

Milliyetçi Osmanlılar, 5. Balkan Savaşının Sonrası, 6. Birinci Dünya Savaşı' na Giriş Kararı, 7. Sonuçlar

Ülkenin savaşa girmesinde sebep olan etkenleri ifade etmiştir. Genel görüşten farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Savaşa eninde sonunda girileceğini ama zamanlamanın yanlış olduğu sonucuna varılmıştır. Her zaman belirttiği modernleşme konulu eserleriyle bağıntılıdır. Tarafsız bir yorumla değerlendirilmiştir. Almanya'nın Türkiye ile olan münasebetlerinin savaşta oynadığı rolün önemi belirtilmiştir.

Modern Türkiye²³², çalışması kitap bölümüdür. Şu başlıklardan oluşmaktadır:

(A) Siyasal Gelişmeler: 1918-50, Kurtuluş Savaşı ve Eski Rejimin Yıkılması, Cumhuriyetin Kuruluşu ve Reformlar, Dış İlişkiler, Ekonomik Politika, Sosyal ve İdeolojik Gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Demokrasinin Kurulması, (B) Türk Milliyetçiliği, Genel Noktalar Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik, Jön Türk Döneminde Milliyetçilik, Cumhuriyet Döneminde Milliyetçilik.

1960'a kadar olan Türkiye Cumhuriyet Tarihi özetlenerek anlatılmıştır. Ülkenin geçirdiği süreçler incelenerek değerlendirilmiştir. Bu dönemler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Tarafsız bir şekilde ele alınmıştır. Milliyetçiliğin Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi arasındaki farklılıklar mukayese edilmiştir.

Türkiye'nin İç Politikası (1945-1985)²³³ makalesi şu yazıları içermektedir:

1. Giriş: Kavramlar ve Metodoloji, 2. Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokratikleşme (1945-1950), 3. Demokrat Parti Yönetimi ve Askeri Darbe, 4. Askeri Vesayet Altında Çoğulcu Anayasal Düzen, 5. Çok Partili Düzendeki Parti Politikası (1961-1971), 6. Koalisyonlar Karmaşası (1971-1980) 7. Askeri Yönetim ve İç Politika (1980-1984)

Çok Partili süreçten Özal' ın dönemindeki yerel seçime kadar olan dönem incelenmiştir. Atatürk, İnönü, Menderes, Demirel, Ecevit ve Özal' ın siyasete bakışı değerlendirilmiştir. Ülkeyi yönetmedeki başarı ve başarısızlıkların sebepleri ele alınmıştır. Özal döneminde yazıldığından Özal' a önerilerde bulunulmuştur.

Askeri Müdahaleler: 1980' den Önce ve Sonra Türkiye'de Asker ve Sivil İlişkileri²³⁴ 1. Giriş, 2. İlk Askeri Müdahalenin Arka Planı, 3. 1960 Müdahalesinin Sonrası, 4. Ara Dönem: 1971

232 İngilizce orijinali için bkz. Kemal Karpat "Modern Turkey" Ed. P.M Holt, Ann K.S ve Bernard Lewis The Cambridge History of Islam Vol 28, Cambridge University Press 1970, s. 527-565

233 Orijinali için bkz. Kemal Karpat, "Domestic Politics in Turkey", Klaus-Dede Grothusen, ed. Gottingen, **Vandenhoeck und Ruprecht**, 1985.

234 İngilizce orijinali için bkz. K. Karpat, "Military Interventions: Army Civilian Relations in Turkey Before and After 1980", M. Heper ve A. Evin, State, **Democracy and the Military: Turkey in the 1980s** (Berlin- New York, Walter de Gruyter, 1988 içinde.)

Müdahalesi, 5. Son Müdahale: 1980 Müdahalesinin Özellikleri, 6. Sonuçlar: Geleceğe Bakış adlı kısımlardan oluşmaktadır.

Makalede esas konu şöyle ifade edilebilir. Karpat askeri elitlerin yeni bir yönetici koalisyonun meydana gelişiyle sonuçlandığını, orta sınıfa dayalı toplumsal grupların koalisyonun içinde zamanla üstünlüğü ele aldığı belirtmiştir. Bu, 1950’ de başlayan fakat CHP tarafından 1960’ da ve kısmen 1971’ de orduyla iş birliğiyle duraksamaya uğratılan ve ideolojik olarak baskıyla seçilmiş yönler içine sığdırılan bir süreçtir. Mantalite olarak gelenekçi fakat ekonomik manada serbest olan orta sınıf partileri 1961’ den sonra hep oyların genelini almasına karşın, AP’nin bağımsız bir ekseriyet kazandığı vaziyetler dışında iktidarı tamamen ellerine geçirememişlerdir. 1980 müdahalesini yapanlar sonuç olarak istemeyerek de olsa her iki tarafa uyan bir iş bölümü içinde orta sınıfların siyasi zaferini mümkün kılmak için gereken anayasal mekanizmayı yaratırlar.

Türkiye’ de Ordu ve Siyaset 1960-1964: Bir Darbenin Analizi ²³⁵ yazısında Karpat tarafından şu tespitlerde bulunulmuştur: Varılan tespite göre 27 Mayıs darbesi sayesinde sosyal topluluklar gelenekçilikten kurtarılmıştır. Gayri ihtiyari bir şekilde eski yönetim ve kuvvet mefhumlarının çoğu yok edilmiştir. Yönetimdeki geleneksel aydınların sosyal olarak farklılaşmış bir milli devlette felsefi değişme olmaksızın ve bazı sosyal grupların hedefleriyle özdeşleşmeksizin siyasal üstünlükleri sürdüremeyecekleri gösterilmiştir. Siyasal muasırlaşma düşüncesi daha büyük bir mana kazanmıştır. Bütün bunlar formel bir planı izleyerek değil, büyük ölçüde sosyal topluluklar arası karşılıklı baskılar ve etkileşim sonucu gerçekleşmiştir. Ordu toplumun baskı ve isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu ordu için çok net bir kardır. Ama muhakkak ifade edilmelidir ki ordunun demokratik, sivil bir düzeni kabul etmesi, ordu içinden gelen bir fikir sonucunda değil, siyasal liderlik konusunda sivil kesimin iddiasını meydana getirişindeki büyük başarıdan ötürüdür. Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu’nda başlayan, gerçek bir sivil toplumun tesisine giden asırlık süreç sonuç aşamasına girmiştir. ²³⁶

Daha sonra Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine ²³⁷ röportajı bulunmaktadır. Röportajda Türkiye’ nin siyaset tarihi ve gündemi değerlendirilmiştir. Röportajla eserle bağdaştırılmıştır. Röportajın sayfa sayısı otuz sayfa olarak uzun bir röportaj denebilir. Türk siyaseti dışında Türk kültürüyle ilgili röportajda bilgiler vardır. Yaşadığı çevrenin etkisinden de bahsetmiştir.

Eser kaynak kitap niteliği taşımaktadır. Eser çok hacimli olduğu için iki bölüme ayrılmasının yanı sıra kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Bölümler arası sayfa dağılımı konuya göre değişiklik göstermektedir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmiştir. Her bölümde dipnotun

235 Orijinali için bkz. Kemal Karpat “The Military and Politics in Turkey, 1960-1964. A. Socio-Cultural Analysis of Revolution”, The American Historical Review, LXXV:6. Washington, D.C, **American Historical Association**, 1970.

236 Karpat, Asker ve Siyaset, s. 344.

237 Gökhan Çetinsaya, Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 1(2), 2003, s. 399-422: Karpat, **Asker ve Siyaset**, s. 355.

numaralandırması bölüm değıştikçe tekrar başlatılmıştır. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için kullanılmamış, bunun yanında açıklayıcı notlar verilmiş, metnin akışının bozulması engellenmiştir.

Müellif Osmanlı Devleti' nin ve Türkiye Cumhuriyeti' nin siyasi gelişimini anlatırken nesnel olmaya çalışan ve nitelikli bir eser üretmiştir. Dipnotlar metnin değil makalelerin sonunda gösterilmiştir. Bu durum, metnin akıcılığını bozmaktadır. Çok sayıda kaynak kullanılmıştır. Yerli ve yabancı kaynakların kullanımı konusunda her ikisi kullanılmıştır. Bu eser Yakınçağ Tarihine genel bir değerlendirme sunmaktadır. Diğer eserleri için ön bilgiler içermektedir. Eserde genel olarak imla kurallarına uyulmasına karşın yazım kılavuzunun değışmesi sonunda güncel kurallar arasında uyumsuzluk olunan yerler bulunmaktadır. Dil kullanımında genel olarak açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, konular güncel kelimelerle ifade edilmiştir. Eserin yurtdışında yaşayan bir akademisyen tarafından yazılmış olması, yazara kitapların tarandığı kütüphaneler açısından daha çok kaynak bulunabilmesine olanak sağlayarak eserin bilimsel değeri yüksek olmasında etkili olmuştur.

3.1.3. Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*

Timaş Yayınları tarafından ilk defa 2009 yılında basılmıştır. Kitap 361 sayfada tamamlanmıştır. Makalelerden oluşmaktadır. Eserin ön kapağına bakıldığında üç görsel görülmektedir. İlk görselde işçi eylemi olduğu tahmin edilen bir kalabalık olan siyah-beyaz renkli bir fotoğraf bulunmakta ve ellerinde "Vaad değil, hak istiyoruz" yazılı bir pankart bulunmaktadır. İkinci görselde yine bir siyah-beyaz renkli bir eylem fotoğrafı, eylem kalabalık ve kenarda elinde bir boya olduğu tahmin edilen bir kişi var. Üçüncü görsel, Enver Bey yazılı bir resim ve onun etrafında yeşil defne yaprakları taçla çevrelenmiştir. Türk bayrağı ve bayrağın yeşil renkteki şekli bulunmakta, onun altında Osmanlı Türkçesiyle yazılmış yazılar var. Yanında yeşil bir paraya benzeyen üstünde Osmanlı atlısı olduğu tahmin edilen bir resim bulunmaktadır. Bu fotoğraflarda Türk Kimliği ve İdeolojisi sembolize edilmektedir. Kitabın arka kapağında eserle ilgili özet bilgiler olan bir yazı ve yazının yanında Karpat'ın küçük bir fotoğrafı bulunmaktadır.

Kitap, Önsöz: Demokrasi, Sağlam İktidar ve Muhalefet İster, Kimlik ve İdeoloji olmak üzere üçe ayrılmıştır. Birinci Bölüm Kimlik; Osmanlı Devleti' nde Toprak Esasına Dayalı Türk Milli Kimliğinin Oluşumu, Osmanlı Devleti' nde Milliyetçilikler Bir Değerlendirme, Yahudiler ve Türkler: Bir Arada Yaşamak İçin Bir Model, Küreselleşme, Üst Kültür ve Geleneksel Etnik-Dini Kimlik, İkinci bölüm İdeoloji; 27 Mayıs Sonrasındaki Siyasi Gelişmeler ve Toplumsal Kökenleri, Yön ve Devletçilik Üzerine, 1960 Sonrası Siyasal Sistem ve Sosyal Gruplar, 1960 İhtilali' nden Sonra Türkiye' de İdeoloji: Milliyetçilik ve Sosyalizm, Yeni Devletlerde İdeoloji: Son mu,

* Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul 2019, 361 sf.

Başlangıç mı? , Türkiye’ de Bugün İdeoloji Durumu, Türkiye’ de İletişimin Gelişmesinde Halkevlerinin Etkisi (1931-1951) adlı makale ve yazılardan meydana gelmiştir.

Önsözde, bu kitaptaki metinlerin bazen tarihsel konulara yer vermekle birlikte en fazla, 1950-1960’ tan sonra Türkiye’ deki ideolojik, siyasal, kültürel olayları ele almakta olduğu belirtilmiştir. Bu olaylar ise Türkiye’yi gerçek demokrasiye ulaştıracak bir emek ve arayış etrafında incelenmektedir. Müellif, bu yazıların her şeyi en ince ayrıntılarına kadar belirtemeyeceği fikrindedir. Ama birçok konuya ışık tutacağını, diğer çalışmacıların araştırmalarına, daha iyi eserler yaratmalarına yardımcı olacağını düşünmektedir.

Osmanlı Devleti’ nde Toprak Esasına Dayalı Türk Milli Kimliğinin Oluşumu ²³⁸ adlı yazı, tebliğdir. Giriş: İslâm’ da Ülke ve Otorite, Devlet, İnanç ve Toprak, Ders Kitapları ve Vatan Kavramı kısımlarından meydana gelmiştir. Tebliğde savunulan görüş, İslam ülkelerinde olan cemaat ruhunun, Osmanlı’ da orta sınıfın mülkiyete sahip olarak ve bu orta sınıfın partileşerek Tanzimat, Islahat Fermanları ve Meşrutiyet dönemlerinde temelini atılmasıdır. İttihat ve Terakki tüm ideolojilerden vazgeçerek Osmanlı Devleti’nin esasını oluşturan Türk milli kimliğinin bilincine vararak Cumhuriyet’ in Osmanlı mirasından devraldığı ideolojiyi ve kurumları kendine has bir biçimde şekillendirmiştir. Karpat’ ın bu tebliği sayesinde onun her zaman savunduğu fikri olan Türkiye Cumhuriyeti’ nin Osmanlı Devleti’ nden aldığı mirasla kurulduğu düşüncesinin temeli oluşturulur. Eser bu bakımdan Yakınçağ ve Türkiye Cumhuriyeti tarihçileri için önemli bir kaynaktır.

Osmanlı Devleti’ nde Milliyetçilikler: Bir Değerlendirme ²³⁹ adlı yazıda Osmanlı Devleti’ nin Siyasal Yapısındaki Değişiklikler, Milliyetçiliğin Doğuşunda Millet Sisteminin Rolü, Balkanlardaki Milliyetçiliğin Doğuşu, Yunan Ayaklanması, Balkanlarda Bağımsız Devletler, Balkanlarda Ulusal Kimliğin Oluşumu, Osmanlı Müslümanlarında Milliyetçilik, Jön Türk Hareketi ve Türk Milliyetçiliğin Doğuşu kısımlarından oluşmuştur. Makalenin sonunda seçilmiş kaynakça bulunmaktadır.

Makalede savunulan görüşe göre, ondokuzuncu asırda Osmanlı İmparatorluğu’ nun hakimiyeti altındaki cemaatlerin içinde filizlenen bağımsız siyasi, toplumsal ve kültürel bilinçten doğan milliyetçilik akımıyla belli toplulukların imparatorluğun siyasi örgütlenmesinden ayrılarak kendi müstakil ülkelerini kurması, 20. asrın başında imparatorluğun parçalanmasına neden olan faktörlerden biridir.

Tebliğde genel hatlarıyla Osmanlı Devleti’ nin mirasında Türk milletinin oluşması belirtilmiştir. Bu tebliğde yazdıklarının daha geniş hali Karpat’ın İslam’ ın Siyasallaşması Osmanlı

238 Kemal Karpat “History of Empires: Comparative Approaches to Research and Teaching” konferansına “The Formation of Turkish National-Territorial Identity in the Ottoman State” ismiyle sunulan tebliğ (Moskova, 3-6 Haziran 2003).

239 Kemal Karpat “Nationalisms in the Ottoman Empire”, **Encyclopedia of the Ottoman Empire** (EOE), Washington, 2007.

Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılanması²⁴⁰ adlı eserde bulunabilir. Tebliğ olduğu için pek atıf yoktur. Ama küçük bir kaynakça bulunmaktadır. Okunaklı, yalın bir biçimde yazılmıştır.

Aydınlar ve Kimlik Tarihsel Bir Bakış²⁴¹ adlı makale, Doğu-Batı dergisinde yayımlanmıştır. Giriş, Kimlik Nedir: Siyasi Kimlik ve Milli Devlet, Türkiye'de Kimlik Meselesinin Siyasi ve Tarihsel Gelişimi, Osmanlı Kimliği Sorunu, Osmanlılık, İslamcılık, İttihat ve Terakki adlı kısımlardan oluşmuştur. Giriş kısmında "Aydın" entelektüel veya Rusçadan gelen *intelligentsia* kavramının meydana gelmesi imparatorlukların çağımızda halen oluşmakta olan ulusal ülke dönemine rastlamış olduğu belirtilir.²⁴² Bu makale, Karpat'ın milli devlet oluşum sürecini anlattığı makalelerinden biridir. Oluşum süreci özetlenmiş ve okunaklı bir şekilde ifade edilmiştir. Aydınların önemini anlattığı Elitler ve Din kitabına kaynaklık etmektedir.

Yahudiler ve Türkler: Bir Arada Yaşamak İçin Bir Model²⁴³, adlı konferans tebliğinde Karpat, farklı din, etnik grup ve dillerden insanlar ancak her grup diğer insanları eşit bir temelde kabul ettiği takdirde aynı ülkede birlikte yaşanabilir. Yüzlerce yıl önce Osmanlı tarihinde bu sağlanmıştır. Yahudiler ve Türkler kimliklerini koruyup kendi tarihlerini sürdürmekle beraber bugüne kadar huzur ve uyum içinde yaşamayı mümkün kılmış oldukları ifade edilmiştir.

Küreselleşme, Üst Kültür ve Geleneksel Etnik-Dini Kimlik adlı "Globalization, Supra-culture and Traditional Ethno-Religious Identity, Dialog Avrasya tarafından düzenlenen "International Forum on Globalization and Dialogue Between Civilizations" başlıklı toplantıya sunulmuştur. Giriş, Eski Küreselleşme Yolu, Yeni Yol kısımlarından oluşmaktadır.

Tebliğde, küreselleşme, temel olarak, çeşitli sosyo-politik birimlerin iktisadi, kültürel ve siyasi olarak daha geniş bir oluşum içinde erimesi sürecidir. Karpat' a göre, bu sürecin yeni bir Asya geçidi ve Amerika'nın keşfedilmesinin merkantilist bir ekonominin coğrafi şartlarını yarattığı on altıncı asırda başlamış, on sekizinci asrın sonu ve on dokuzuncu asrın başında emperyalist-sömürgecilik ve kapitalizm sayesinde Fransa, İngiltere ve Hollanda'nın Afrika ve Asya'nın siyasal egemenliğini geliştirmesiyle beraber hız kazanmıştır.

240 Kemal Karpat **İslam'ın Siyasallaşması- Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul, 2013, 777 sf.

241 Doğu-Batı dergisinin 35. sayısında (Şubat-Mart-Nisan 2006) yayınlanan bu makalenin bir kısmı Sabahattin Şen'in derlediği **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu** 'nda (İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1995) yer verilmiştir. "Kimlik Sorununun Türkiye'de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi" başlığı altında yayımlanan bu yazının içeriği kısmen değiştirilmiş ve genişletilmiştir.

242 Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, s. 52.

243 Kemal Karpat "Jews and Turks: A Model of Coexistence", Dialogue International tarafından düzenlenen konferansta sunulmuştur. (Wisconsin Üniversitesi, Madison, 22 Şubat 2007.)

27 Mayıs Sonrasındaki Siyasi Gelişmeler ve Toplumsal Kökenleri ²⁴⁴ adlı makale Sosyal Arka Plan, Demokrat Parti' nin İktidara Gelmesinin Sonuçları, Demokrat Parti Yönetiminin Sonraki Yılları, Askeri Darbeden Sonra Atılan Adımlar, Siyasal Faaliyete Dönüş, Seçim Sonuçları, Bugünkü Vaziyet kısımlarından oluşmaktadır.

Karpat, 27 Mayıs darbesinin nedeni olarak Demokrat Parti tarafından CHP' nin tenkitlerine karşı uygulamaya geçirilen çeşitli sınırlamaların temelde şehirli nüfusu ve elitlere menfi etki göstermiş olmasını gösterir. Bu açıdan askeri darbenin nedenleri düşünüldüğünde iki siyasi partinin sert ve taviz vermez mücadelesine bakılması gerekli olduğu düşünülmüştür. ²⁴⁵ Anadolu' nun yirmi şehrinde müellifin şahsen yürüttüğü bir alan araştırmasında, Türkiye' de partiler arasındaki rekabetin, temelde toplumsal yapı ve hareketliliğinin değişmesinden kaynaklı olduğu gösterilmiştir. ²⁴⁶ Ordunun iktidarı sivillere devretmesinin sebebi, kendini siyasi partilerde ifade eden bu toplumsal yapıdaki değişmedir.

Yön ve Devletçilik Üzerine ²⁴⁷, adlı makalede Karpat tarafından yazıldığı dönem olan 1962 yılında toplum sisteminin yeniden inşa edildiği görüşü savunulmaktadır. Atatürk döneminde güç ve merteye sahibi bazı toplumsal topluluklar yerlerini başka kişi ve kurumlara devretme mecburiyetindedir. Bu arada elitler toplumun gereksinimlerine uygun bir araştırma sistemine uyum sağlamak durumundadırlar. Tepeden inme yerine, toplumsal ve iktisadi gereksinimleri karşılamadaki yeteneklerine göre toplum içinde yer alınacaktır. YÖN dergisinin bu genel değişimin perspektifinden elitin ayrıcalıklı vaziyetini müdafaa etmekten farklı bir şey yapılmamaktadır. Durmadan öne sürdüğü iktisadi gelişme meseleleri ise yeni sistemde kazanmak istediği mertebenin mecburi bir gerektirici sebebidir.

Müellif, aydınların halka dikte ederek değil onlarla ortak kararlar alarak bir yöntem uygulamasından yanadır. Toplumun bir arada daha müreffeh bir Türkiye' de yaşamasının yolunun bu bakış açısından hareket edilmesi olduğu savunulmaktadır. Müellife göre her kesimin görüşü önemsendiği takdirde daha demokratik bir ülke olunur. Bu şekilde insanların ülkelerine saygısı artar ve mutlu yaşamaları sağlanır. Müellif tarafından ülkenin sorunları ve çözüm yöntemleri olacak şekilde sunulmuştur. Bu tavsiyelerin mantıklı ve tutarlı olduğu görülmektedir.

244 Kemal Karpat Orijinali Recent Political Developments in Turkey, **International Affairs** (Royal Institute of International Affairs 1044), Temmuz 1962, 38(3), s. 304-323. Bu makaledeki görüşler New York Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi' nin temin ettiği fonla yürütülen bir araştırmaya dayanmaktadır. İlk kez 31 Ocak 1962' de Bernard Lewis' in daveti üzerine İngiliz Kraliyet Enstitüsü Chatham House' da bir dinleyici topluluğuna sunulmuştur.

245 Kemal Karpat, **Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, s. 115.

246 Bu kitap Türkiye' de Toplumsal Dönüşüm' dür. Kemal Karpat **Türkiye' de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme** Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul 2019 319 sf.

247 Bu makale Yön Bildirisi' nde ifade edilen düşünceleri tenkit etmek için Forum Dergisi' nde üç sayı üst üste yazı dizisi yayınlanmış ve epey yankı bulmuştur. **Forum Dergisi**, sayı 208, 209, 210, Aralık 1962, Ocak 1963.

1960 Sonrası Siyasal Sistem ve Sosyal Gruplar ²⁴⁸, adlı makale “Social Groups and the Political System After 1960” ismiyle, **Social Change and Politics in Turkey** Brill Yayınevi’nde 1973’ te yayınlanmıştır. Giriş, 27 Mayıs İhtilali’ nin Sosyal ve Ekonomik Sebepleri, Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası Yapı ve Felsefe, 1961 Seçimleri ve Parlamenter Yapı, Ordu ve Parti Politikası, Meclis’ teki Mücadele ve Uzlaşma, Parlamento Dışındaki Sosyal Grupların Politikası: Aydınlar, İşçiler ve Köylüler, Aydınlar, Sanayi İşçileri, Köylüler adlı kısımlardan meydana gelmektedir.

Bu dönem toplumsal gruplaşma ve siyasi sisteminin meydana gelmesi, geçici olsa bile yeni ve eski aydınlar arasında bir uzlaşımın mümkün kılınması bakımından önemli bir dönemdir. 1961 Anayasası bu tarz bir denge için esas hukuksal çerçeve mümkün kılınmıştır.

Parlamenter temsilin tabanı maziye göre biraz daha büyümüş olsa bile orta sınıf toplulukları sayısal hacimlerine göre daha çok milletvekiline sahip olunmuştur. Fakat köylüler ve işçilerin az temsilcisi olması sürmüştür. ²⁴⁹

Bununla beraber ezilmiş kitle savunucusu çeşitli toplumsal fikir sahibi topluluklar ve basın, siyasi partileri ve devleti az temsilcisi olan toplulukların iktisadi ve toplumsal isteklerinin kabul edilerek bunların karşılaması için zorlanmıştır. Bu konu hakkında yaşanan yoğun siyasi tartışmalar modern Türk siyasi kültürüne yeni entelektüel ve toplumsal boyutlar getirmiş ve tüm toplumsal grupların siyasi eğitim alması mümkün kılınmıştır.

Bu makalede olaylar mantıklı, tutarlı, nesnel olmaya çalışan bir şekilde değerlendirilmiştir. Çok sayıda kaynak kullanılmıştır. Yerli olanları çoğunluktadır. Aynı konuda farklı olanlarının gösterilmesi eserin güvenilirliğini artırmaktadır. 1960 Türkiye’ sindeki durum net bir biçimde ifade edilmiştir. Oldukça hacimli bir makaledir. Olaylar ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

1960 İhtilali’ nden Sonra Türkiye’ de İdeoloji: Milliyetçilik ve Sosyalizm ²⁵⁰ **Social Change and Politics in Turkey** adlı kitapta yayınlanmıştır. Giriş: İdeolojinin Sosyal Değişimle İlişkisi, Muhafazakarlık ve Sosyal Değişim Arasında Türk Milliyetçiliği, Sosyalizm: Bir Kalkınma Yolu mu Yoksa Bir İktidar Aracı mı, Sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

Makalede savunulan fikir, Türkiye’ de 1960’ tan sonra yaşanan siyasi görüş tartışmalarının iki farklı sınıflandırmadan meydana gelmekte olduğu, birincisinin önceki on yıllar süresince gündemde olan milliyetçi mefhumlardan oluştuğu, ikinci sınıflandırmanın ise değişmiş bir toplumsal sistemin iktisadi ve siyasi gerçeklerinden doğan sosyalist düşünceleri içermesidir. Askeri darbeden sonra ordunun emekli maaşlarının yükselmesinden ve subaylara lojman mümkün

248 Kemal Karpat “Social Groups and the Political System After 1960”, **Social Change and Politics in Turkey** Brill 1973 s. (227-280).

249 Kemal Karpat, **Osmanlı’ dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji** s. 308.

250 **Social Change and Politics in Turkey** adlı kitapta yayınlanmıştır.

kılmasından dolayı giderek artan bir şekilde askerlerin bir menfaat grubuna dönüştüğü görüşünü savunmaktadır.²⁵¹

Makale, müellifin diğer makaleleriyle ilintilidir. Müellifin savunduğu görüşlerde tutarlılığı bulunmaktadır. Nesnel olmaya çalışan, yalın, okunaklı bir tarzda yazılmıştır. Yerli ve yabancı birçok kaynak kullanılmıştır. Bir konuda referansı farklı kaynaklarda olduğundan eserin güvenilirliği yüksektir. Noktalama işareti kullanımının eksik olduğu durumlar vardır. Orijinali yabancı dilde yazıldığından farklı durumlar olabilmektedir. Türkiye'nin ideolojik değişimleri gerektiği şekilde ifade edilmiştir.

Yeni Devletlerde İdeoloji: Son mu, Başlangıç mı? , adlı tebliğ ²⁵² I. Giriş, II. Yeni Ülkelerde İdeoloji ve Konsensüs, III. Bilgi Teorisi ve Yeni Devletlerde İdeoloji, Yeni Devletlerden İdeolojinin İçeriği ve İşlevi: A. Seferberlik, B. Otoritenin Meşrulaştırılması ve Siyasal Sosyalleşme, C. Entegrasyon, Kimlik, Birlik Oluşturma ve Kendini İfade Etme, D. Kültürel Yenileme, Aktivizm ve İletişim, Sonuç kısımlardan oluşmaktadır.

Karpat, özel oluşum şartlarının ve çağdaş devletin ve onun siyasi kültürünün meydana gelmesinde yerine getirdiği kritik özelliklerin yeni ülkelerin yaşamında ideolojiye benzeri olmayan bir yer kazandırdığı görüşündedir. Gerçekten ideoloji milletin temel bir ögesidir. Dolayısıyla yeni milletlerde siyasi görüş gelişiminin başlangıç safhasında olduğu ve ileri on yıllar boyunca halkı seferber eden bir araç olarak kullanılacağı sonucuna ulaşmanın mantıklı olacağı belirtilmektedir.

Türkiye'de Bugün İdeoloji Durumu ²⁵³, Doğu-Batı dergisinde yayınlanmıştır. Müellif tarafından 28 Şubat 1997 post-modern darbesiyle beraber Refah Partisi kapatılmış olduğu, Necmettin Erbakan'a siyasi yasak getirildiğinden bundan dolayı siyasi İslamcılık anlayışının engellendiği belirtilmektedir. Müellif, bu gelişmelerin Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının oluşturduğu grubun öne geçerek karar yetkisini kullanmasına neden olduğu görüşüne sahiptir. Karpat tarafından bu grubu yönetenlerin bireysel sahada dinin gereklerini yerine getirdikleri ifade edilir. ²⁵⁴ Ama müellif tarafından onların devlet sahasında ülkenin kuvveti kullanılarak siyasi görüş niteliği olan kültürel ya da dini bir politika yürütemeyeceklerinin anlaşıldığına inanılmaktadır.

Müellifin fikirleri mantıklı, uyumlu, tutarlıdır ve nesnel olmaya çalışılmıştır. Dönemin güncel konusuna değinmiştir. Müellif tarafından devleti yönetenlerin halkın isteğine göre davranmaları istenmektedir. İsbetli görülen bir görüştür. Demokrasinin var olmasının bu şekilde olacağı konusunda çoğunluk aynı düşüncededir.

251 Kemal Karpat, **Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, s. 268

252 Uluslararası Siyaset Biliminin Derneği'nin Yedinci Dünya Kongresi'ne sunulmuştur.

253 Kemal Karpat "Türkiye'de Bugün İdeoloji Durumu" **Doğu-Batı dergisi** Kasım-Aralık-Ocak, Ankara, 2004-5, 30 (25-41)

254 Kemal Karpat, **Osmanlı' dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji** s. 330.

Türkiye’ de İletişimin Gelişmesinde Halkevlerinin Etkisi (1931-1951) ²⁵⁵ adlı yazıda halkevlerinin cumhuriyet rejiminin laik, milliyetçi ve halkçı düşüncelerini toplumun genelinin içselleştirmesi için meydana getirilmiş siyasal ve kültürel merkezler olarak 1931/1932 yılında kurulmuş olduğu belirtilmiştir. Halkevleri tarafından özel olarak Türk folkloruna dayalı bir milli kültür kurmak, halka cumhuriyet ilkelerini öğretmek, cahilliği yok etmek ve insanların hayat standartlarını yükseltecek araçlar geliştirmek gibi görevler üstlenilmiştir.

Bu yazıda kaynaklar oldukça fazla kullanılmıştır. Kaynaklar yerli referanslara dayanır. Bir konuda diğer eserleri gibi birden çok kaynağa yer vermesi eserin güvenilirliğini artırmaktadır. Tablolar verildiğinden verilerin kanıtlanabilirliği yüksektir. Halkevlerinin öneminden bahsedilerek onun ülkenin gelişiminde çok etkisinin olduğu belirtilmiştir.

Bu eser makale, tebliğ ve köşe yazılarından oluşmaktadır. Yazılar birbiriyle ilintilidir. Türkiye’ nin Kimlik ve İdeoloji anlayışında orta sınıfların, askerlerin önem arz ettiğinden bahsedilmektedir. Bütün yazılarda yapılan atıflar birden çok kaynaktan gösterilmeye çalışılmıştır. Yerli ve yabancı yazarların eserleri kaynak gösterilmiştir.

Müellifin yabancı literatüre hakim oluşu yurtdışında akademisyen olarak görev yapmasından dolayı yaşadığı ülkenin diline hakim olduğundan dolayıdır. Tarafsız ve birçok eser üretmiş olduğundan eserin niteliği ve güvenilirliğine itibar edilebilir. Bu eserden salt tarihçiler değil sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, iktisat bilim insanları da yararlanabilir. Arşiv belgeleri ve tablodaki verilerden ideoloji, kimlik meselesinin Türkiye’ nin iktisadi durumuyla ilişkisi net bir şekilde ifade edilmiştir. Türkiye’ nin gelişiminde etken olan faktörler belirtilmiştir.

3.1.4. Osmanlı’ dan Günümüze Elitler ve Din*

Timaş Yayınları tarafından 2009 yılında İstanbul’da yayınlanmıştır. İngilizce ismi Elites and Religion’ dur. Kitap 294 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görüntüsüne bakıldığında mavi renkte bir karton kapak üzerine yazarın ismi beyaz kitabın ismi siyah, büyük ve anlaşılır olarak yazılmıştır. Buna ek olarak eserin kapağında konuyla ilgili üç tane görsel bulunmaktadır. Bu fotoğrafların ilki renkli diğerleri siyah-beyazdır. Fotoğraf olan görsellerin ilkinde Atatürk ve maiyetindeki 10 kişi yürümekte ve askerler kapı önünde beklemektedirler. İkinci fotoğrafta dört adet Osmanlı döneminin modasına göre giyinmiş kadın bulunmaktadır. Üçüncü fotoğrafta Atatürk ve yanındaki 10 kişi tarafından bir ağacın altında durulmaktadır. Eserin arka kapağına bakıldığında kitabın içeriği hakkında gerekli bilgileri veren bir yazı vardır. Yazının yanında yazar

255 Kemal Karpat “The Impact of the People’s Houses on the Development of Communication in Turkey, 1931-1951”, *Die Welt des Islams*, New Series, 15(1/4) 1974, s. 69-84.

* Kemal H. Karpat, **Osmanlı’ dan Günümüze Elitler ve Din** Timaş Yayınları 6. Baskı İstanbul 2018 294 sayfa.

kütüphanesinin önünde elinde bir kitapla çekilmiş fotoğraf olan bir görsel bulunmaktadır. Eserin ana konusu olarak Türk Toplumunun son yüz elli yıldan beri geçirdiği kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi değişim olarak gösterilir.

Osmanlı' dan Günümüze Elitler ve Din adlı eser, şu metinlerden oluşmuştur: Önsöz: Değişim ve Osmanlı' nın Millileşmesi Üzerine Bazı Düşünceler, Birinci Bölüm Elitler ve Demokrasi ve İkinci Bölüm Din ve Laiklik bölümlerinden oluşur. Birinci Bölüm, Elitler ve Demokrasi, Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü, Ekonomik Çıkar, Sosyal Sınıf, Demokrasi ve Türkiye' de Anayasacılık (1850-1990), Siyasal Katılım ve Elitlerin Bileşimindeki Değişmeler (2000 Yılına Kadar). İkinci Bölüm Din ve Laiklik, İfta ve Kaza: Türkiye' de İlmîye, Devlet ve Modernizm (1820-1960), Laiklik ve İslam: 19. Yüzyılda Modernizm, Pozitivizm ve İnanç, Cumhuriyet Türkiye' sinde Modernite ve Laiklik, İslamcı Bir Türk Partisinin Modernite ve Demokrasi Yolculuğu, adlı makale ve yazılardan meydana gelmektedir.

Osmanlı' nın siyasi- kültürel- sosyal değişimi Osmanlı medeniyetinin fikrine göre şekillendirilmektedir. Çok milletli ve çok dilli imparatorlukların değişmesi, çoğunlukla eski yapının yerini almasıyla yeni devletler biçimindedir ve yeni devletin kendi ırk dilini, kimliğini, kurumlarını geliştirmek çabasına girerek diğer kavim ve dillerin varlığını reddettiğini ifade etmiştir.²⁵⁶

İlk makale “Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü”²⁵⁷ makalesidir. 1. Gelişmenin Dinamiklerinden Biri Olarak Yapısal Değişim, 2. Tarihsel Evrim veya Gelişme Aşamaları, 3. Gelişmenin ve Gelişme Aşamalarının Niceliksel Ölçümü, 4. Osmanlı İmparatorluğu' nda Gelişme Aşamaları adlı kısımlardan oluşur. Dördüncü kısım kendi içinde A. Uç Beyliği Aşaması, B. Merkezileşmiş Yarı-Feodal Aşama, C. Taşrada Özerklik ve Ayanlar, D. Ulusal Devlet: Modern Bürokrasi ve Aydınlar, E. Yeni Bir Aşamının Oluşumu: Sanayileşme, Girişimci Gruplar ve Siyasal Gelişme, F. Türkiye' de Yapısal Gelişmenin Niceliksel Göstergeleri, G. Siyasal Gelişme ve Önemi olarak ayrılır.

“Makalede Karpat tarafından Osmanlı-Türk toplumu odak noktası haline getirilmiş, makale yapısal ve tarihsel bir siyasi gelişme araştırmasıdır. Karpat tarafından tarihsel bir siyasi gelişme açısından bakan bir zihniyetin katılımının sebebi olarak evrimsel gelişme kanunlarının ya da tek çizgisi olan genel gelişme aşamalarından meydana gelen bir sürecin varlığının ispatlaması ve çürütülmesi değil, belli bir toplumun siyasi yükselişine ve çöküşüne sebep olan kuvvetler hakkında kuramsal açıklamalar yapılması amaçlanmıştır. Sonuç olarak, Osmanlı-Türk toplumunun tarihindeki gelişme aşamalarını “ilerlemeye” ve “çağdaşlaşmaya” doğru giden düz bir yol olarak değil, çeşitli iç ve dış kuvvetlere bağlı olan diyalektik bir süreç olarak görülmüştür.

256 Kemal H. Karpat, *Osmanlı' dan Günümüze Elitler ve Din*, s. 8

257 Kemal Karpat, *Social Change and Politics in Turkey*, Brill, 1973, s. 11-92.

Makalede ulaşılan sonuç, Türkiye' nin siyasi geleceğini kararlaştıracak olan şeyin muhtemelen süregelen toplum ve yönetim felsefesinin çağdaş iktisadi güçlerin yarattığı yeni toplumsal topluluklar ve onların millet, eşitlik, özgürlük ve çağdaşlık hakkında düşüncelerinin olacağı belirtilmiştir.

İkinci yazı "Ekonomik Çıkar, Sosyal Sınıf, Demokrasi ve Türkiye' de Anayasacılık (1850-1990)" tır. ²⁵⁸ Temsili hükümet ve demokrasinin Türkiye' deki nispi başarısının birçok gözlemciyi şaşırttığını, sebep olarak çeşitli basit bahanelerle iktidara el koymayı mümkün kılan sosyal koalisyonun sonuç olarak dağılmış olmasını göstermiştir. Asker, elitler, üniversiteler ve basından meydana gelen bu koalisyon, daha önceki dönemlerde CHP' nin etrafında toplanıyordu. Yazıda amaç, orta sınıfın yükselişinin ve yönetim sürecinin bir parçası olarak iktisadi menfaatlerini savunacak bir yasal araç arayışının tarihsel bağlamı içinde analiz edilmesidir.

İkinci makale Siyasal Katılım ve Elitlerin Bileşimindeki Değişmeler (2000 Yılına Kadar) ²⁵⁹, Makalede elitlerin rolünün Osmanlı Devleti' nin kuruluşu, büyümesi ve çağdaşlaşmasıyla olması ifade edilmiştir. Osmanlı hanedanı ve bürokrasisi kabile tipi, ırksal ve sosyal bağlardan yoksun askeri bir aydın olarak doğduğundan bir insanın statüsünü belirleyen kriterin devletle kurulan ilişki olduğu belirtilmiştir.

Üçüncü makale İfta ve Kaza: Türkiye' de İlmiye, Devlet ve Modernizm (1820-1960) ²⁶⁰, Devletin yenilik döneminin başlangıcından itibaren, dini hayatın ülkenin gidişatında aktif bir rol üstlenmiş olduğu ifade edilmiştir.

İkinci yazı, "Laiklik ve İslam: 19. Yüzyılda Modernizm, Pozitivizm ve İnanç" ²⁶¹ tır. Giriş kısmında, Türkiye' de laikliğin, devletin sosyo-ekonomik değişmeye tepkisinin olduğu on altıncı asrın sonlarında meydana geldiği görüşü hakimdir. Devletin, bir bakıma Türk-İslam Aydınlanması meydana getirerek gerçekçiliğe dayanmış olduğu ve devlet kurumlarını yeniden şekillendirmek için bir dizi yeniliğe giriştiği, pozitivizm, milliyetçilik ve nihayet 1945' te demokrasiyi takip ettiği belirtilmiştir. ²⁶²

Modernitenin Meydan Okuması kısmında devletin özellikle Avrupa eyaletlerinde, iç ve dış kuvvetlerin baskısıyla iç sosyo-ekonomik sisteminin yeniden biçimlendirmek mecburiyetinde

258 1 Ekim 1992' de Princeton Üniversitesi'nde düzenlenen "The Development of Constitutional and Representative Government in the Ottoman Empire and Turkey" seminerine sunulmuştur.

259 Erik-Jan Zürcher, "Turkey in the Twentieth-century" (Berlin, Paris: Klaus Schwarz in Kommission, 2008) *Philologiae Turcicae Fundamenta*, 4.

260 Orijinal metni, İfta and Kaza: The İlmiye, State and Modernizm in Turkey 1860-1960, Province and the West, ed. Colin Imber & Keiko Kiyotaki, **Frontiers of Ottoman Studies: State**, London, I. B. Tauris, 2005 I s. 25-42.

261 California Üniversitesi Davis Kampüsü' nde Nisan 2005' te toplanan ve Uluslararası Entelektüel Tarih Cemiyeti tarafından düzenlenen "Laikliği Yeniden Düşünmek" isimli konferansa açılış konuşması olarak sunulmuştur.

262 Kemal H. Karpat, **Osmanlı' dan Günümüze Elitler ve Din**, s. 239.

kaldığı, bunun sonucunda meydana gelen enflasyon, köylü ayaklanmaları, yerel özerklik gibi birçok gelişmenin Osmanlı toplumunu ve devletin yapısını dönüşüme uğrattığı ifade edilmiştir.

Bilimin Keşfi ve Dinin Terk Edilişi, 1856 Islahat Fermanı'nın sonrasında tahsilli Osmanlıların Avrupalı olan her şeye alaka göstermiş oldukları belirtilmiştir. 1860' lı yılların ortalarına gelindiğinde Avrupa ilerleme ve bilimin eşiği, Osmanlı toplumu geri kalmış, muhafazakar ve değişmeye kapalı bir yapı olarak görülmeye başlanmıştır. Avrupa literatürüyle yetişmiş modernistlerin modernite ve İslam'ın birbirini dışlayan olgular olarak gördüğü düşünülmektedir.

İslam ve Moderniteyi Uzlaştırma Girişimi: Aydınlanmış Mutlakiyet ve İslam Aracılığıyla Modernleşme kısmında II. Abdülhamid' in anayasayı askıya kalmakla beraber birçok konuda yenilikler, karayolları, sağlık hizmetleri, hastaneler vs. yaptığı ifade edilmiştir.

Üçüncü yazı, Cumhuriyet Türkiye' sinde Modernite ve Laiklik' te ²⁶³, anlatılan konunun gerçek bir demokrasinin işleyişini sağlamak adına gereken yasal ve kurumsal sistemlerin inşa edilmesi; ülkenin doğru bir modernite kavrayışına yönltilmesi ve laikliğin yeniden tanımlanması ve son olarak 2002' de iktidara gelen AK Parti'nin iktidarıyla açılan yeni dönem olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü yazı İslamcı Bir Türk Partisi' nin Modernite ve Demokrasi Yolculuğu ²⁶⁴, Prof. Stanley Payne onuruna hazırlanan kitap için kaleme alınmıştır. Karpat'a göre, 3 Kasım 2002' de Türkiye ve Dünya'nın, beklemediği barışçı yollarla gerçekleşen bir sosyal, sivil, politik ve kültürel devrime tanıklık ettiği görüşü bulunmaktadır.

Eser kaynak kitap niteliği taşımaktadır. Eser iki bölüme ayrılmasının yanı sıra kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Bölümler arası sayfa dağılımı konuya göre değişiklik göstermektedir. Dipnotlar metnin değil makalenin sonunda gösterilmiştir. Bu durum, metnin akıcılığını bozmaktadır. Dil kullanımında genel olarak açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, konular güncel kelimelerle ifade edilmiştir. Makalelerin orijinal dili İngilizce olduğundan yabancı kaynaklar ve yerli kaynaklar eşdeğer seviyedir. Tablolardan veriler yoluyla analizler yapılmıştır. Eserin yurtdışında yaşayan bir akademisyen tarafından yazılmış olması, yazara kitapların tarandığı kütüphaneler açısından daha çok kaynak bulunabilmesine olanak sağlayarak eserin bilimsel değerinin yüksek olmasında etkili olmuştur. Aydınların hakkında olan bu eser sayesinde Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutulmaktadır.

263 California Davis Üniversitesi' nde toplanan Uluslararası Serbest Düşüncüyü Savunma Cemiyeti Konferansı'nın açılış konuşması olarak sunulduğu ifade edilmiştir.

264 Sacred in Twentieth - century Politics: Essays in Honour of Professor Stanley G. Payne, 2008' de yayınlanmıştır.

3.1.5. Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi •

Timaş Yayınlarından ilk kez 2011 yılında basılmıştır. Ceren Elitez çevirmiştir. Eldeki baskı 2019 yılı basımı olup sekizinci baskıdır. Daha öncesinde 2007' de İmge Yayınlarından Siyasal Sistemin Evrimi adıyla yayımlanmıştır. Bu baskının değerlendirilmeye alınma nedeni güncel olması durumunda daha sağlıklı tenkit yapılabilir olmasıdır. Eser 368 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görünüşüne bakıldığında gayet sade bir görüntü hakimdir. Turuncu kapak üzerine yazarın ve kitabın ismi beyaz renkte yazılmıştır.

Ön kapağın kenarında beş tane görsel görünmektedir. Bu görseller fotoğraf olup siyah-beyaz renktedir. İlk fotoğrafta Atatürk ve İsmet İnönü mecliste bulunmaktadır. Atatürk tarafından yüksek ihtimalle Onuncu Yıl Nutku verilmektedir. Elinde Onuncu Yıl Nutku'nda kullandığı mikrofon vardır. İkinci fotoğrafta İsmet İnönü tarafından bir kamyonunda kurmaylarıyla halk selamlanmakta ve kamyonunda CHP amblemi bulunmaktadır. Üçüncü fotoğrafta, Adnan Menderes tarafından bir otomobile binilmiş elinden şapkayla halka selam verilmektedir. Arabanın kenarında ve halkın elinde Türk Bayrağı vardır. Dördüncü fotoğrafta Süleyman Demirel, Kenan Evren, Bülent Ecevit tarafından ayakta durulmaktadır. Büyük ihtimalle bir konu hakkında mütalaa edilmektedir. Beşinci fotoğrafta, II. Abdülhamit tarafından kalabalığın arasından faytonla geçilmektedir. Bu fotoğraftan algılanan durum, saltanat veya cumhuriyet fark etmeksizin halka selam vermek bir gelenek halini almıştır. Farklı vasıta araçlarıyla halkla beraber bulunmak istenmektedir. Halkın önemin farkındadırlar.

Eser, Birinci Bölüm, Türk Siyasal Sisteminin Evrimi: Modernite, Laiklik ve İslam' ın Değişen Anlamları (1876-1945), İkinci Bölüm, Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1945), Üçüncü Bölüm Türk Solu, Dördüncü Bölüm 1957 Seçimleri, Beşinci Bölüm Türkiye' de Ordu ve Siyaset 1960-1964: Bir Darbenin Analizi, Altıncı Bölüm 1950-1970 Döneminde Türkiye' deki Siyasal Gelişmeler, Yedinci Bölüm Sosyalizm ve Türkiye İşçi Partisi, Sekizinci Bölüm 1960 Darbesinin Toplumsal Arka Planı, Dokuzuncu Bölüm Türk Demokrasisi Çıkmazda: İdeoloji, Parti Siyaseti ve Üçüncü Askeri Müdahale, Ekler, Kaynaklar, İndeks kısımlarından oluşmaktadır.

Birinci Bölüm, Türk Siyasal Sisteminin Evrimi: Modernite, Laiklik ve İslam' ın Değişen Anlamları (1876-1945), Kavramlar ve Metodoloji, Avrupa Modernitesi ile Osmanlı Siyaset Geleneğini Uzlaştırma Arayışları: 1876 Anayasası, Kurtuluş Savaşı ve Modern Politik Sistemin Kuruluşu, Cumhuriyet (1923-1945) adlı kısımlardan oluşmaktadır. Kurtuluş Savaşı' nın sonrasında yok olan bir ülkeden yeni bir devletin kurulmasıyla ülkenin insan onuruna yakışır bir hal aldığı

* Kemal Karpat, **Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi**, Çev. Ceren Elitez, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019, 368 sf.

görüşü bulunmaktadır. 1876' dan 1930' lu yıllara kadar devrimlerin ülkeyi geliştirmek için kullanıldığı, 1930' lardan sonra modernitenin devrimlerin anlaşılabilmesi için katı bir pozivist bir zihniyetle algılandığı ifade edilmiştir. Fakat ülkenin gelişimi için gereken şartların ellerinden gelen durumun fazlası yapıldığı, modern bir devlet inşa edildiği bilinmektedir. 1945' ten sonra dini ve kültürel özgürlükler siyasi mücadele yaşanırken verilmiştir. Devrimin artık yıkılmayacak olduğuna olan inanış sayesinde bu engellenmiştir.

İkinci Bölüm Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1945), CHP' nin Doğuşu ve Örgütsel Evrimi, İdeolojik Yönelimler, Yeni Otoriteryanizm, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. CHP' nin temelini Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti' ne çok sınırlı olarak dayandığı, önce milliyetçi-muhazakar durumda olmasına karşın milliyetçi modernist bir hal aldığı ifade edilmiştir. İdeolojik yönelim olarak Atatürkçülük anlayışı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle laikliğin bazen farklı algılandığı, dini bir konu geçtiğinde insanların laiklik karşıtı olarak görüldüğü belirtilmiştir. Atatürk ve diğer CHP' li kişilerin ülkeyi geliştirmek için bazı durumlarda sert tedbirler aldığı ama asla diktatörlük kurmak istemedikleri, halka değer verdikleri düşünülmektedir. CHP' nin yanlış kararlar aldığı zaman olsa da işlevsel bir yönetim zihniyeti bırakmış olduğu ve CHP' de yetişen daha sonra farklı partiler kuran kişiler olduğu bilinmektedir.

Üçüncü Bölüm Türk Solu, Türkiye' de yeni bir sosyal yönetim anlayışı için kökten değişikliğin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu anlayışın ilk önce Tanzimat aydınlarının Batılılaşma çabalarıyla, devleti kurtarmak için verdikleri uğraşlarla ülkeyi kurtarıırken ıslahat şeklinde sınırlı kalmasıyla olduğu belirtilmiştir. İttihat ve Terakki' nin aynı amaçlarla milliyetçi bir anlayış içinde olması, önem arz etse de devletin imkanlarının sınırlılığından dolayı bu modernleşme hareketleri ülkeye yayılamamıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan siyasi ve toplumsal inkılapların ülkede yaygınlaşabilmesi için özgürlüklerden bazı durumlarda feragat edilmesi gerekmektedir. 1945 yılında Amerika' nın ve Avrupa devletlerinin özgürlük ve demokrasi çağrılarını sonucunda sol biraz nefes almıştır. Fakat Menderes' in aşırı Amerikan yanlısı Sovyet karşıtı politikalarından dolayı sol taraf tarafından yine sıkıntıya düşülmüştür. 1960 İhtilali, anayasa süreçlerinden dolayı farklı düşüncelerin konuşulmasına olanak vermiştir.

Dördüncü Bölüm 1957 Seçimleri ²⁶⁵ dir. Bu makale Menderes başbakanlığındaki DP Hükümeti' nin iktidardan indirilmesine neden olan 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin hemen öncesinde tamamlanmıştır. Daha sonra 1960 ihtilalinin etkilerinden kaçınmak için makalede değişiklik yapılmıştır. Türkiye' de partiler arası çekişmenin özgürlük ve demokrasi için verildiğini düşünenlerin olduğunu belirtmiştir. Mücadelenin asıl sebeplerinin dikkate alınmadığı, iktisadi ve siyasi olayların asıl sebep olduğu ifade edilmiştir. Ülkede önemli olanın bu olduğu, kişilere değil ülkenin koşullarına önem verilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Ülkede olabilecek problemler için

265 Kemal Karpat, "The Turkish Elections of 1957", The Western Political Quarterly, ABD, 1961, 14(2), s. 436-459.

tedbir alınmalıdır. Bütün sıkıntılara rağmen ülkede çok yol alınmıştır. Türkiye' nin asrın en büyük toplumsal laboratuvarı olduğu belirtilmiştir.

Beşinci Bölüm Türkiye' de Ordu ve Siyaset 1960-1964 Bir Darbenin Analizi' dir. ²⁶⁶ Bu bölümde, analiz dört görüşten müteşekkildir. Birinci düşünce, Osmanlı İmparatorluğu' nda ve daha sonra Cumhuriyet' in ilk zamanlarında sosyal ve siyasal organizasyonun inşa edildiği temel mesnet ordu olarak ifade edilmiştir. İkinci görüşe göre, subayların tarihten dayanak alarak kendine biçtikleri rol, devlete ve millete karşı kendilerini sorumlu hissettiklerinden ülkeyi korumak zorunda olmaktır. Üçüncü fikir, Türk siyasi elitinin çiftçinin, müteşebbisin ve profesyonel başka topluluklardan gelen yeni elitlerin bürokratik elitlerle çatışmasıdır. Dördüncü düşünce, sosyal, iktisadi hedeflerle parlamenter sistemin daha çok katılım sunmasıyla ordunun içinde bulunduğu sosyal toplulukların siyasi uzlaşma sahasına dönüşmüş olmasıdır. Bu uzlaşımın sonucunda ordu ve diğer baskı gruplarının (üniversiteler, basın vs.) toplumun taleplerini dikkate almak zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Bu şekilde Osmanlı İmparatorluğu' nda başlayan sivil toplum oluşumunun sonuçlandığı ifade edilmiştir.

Altıncı Bölüm 1950-1970 Döneminde Türkiye' deki Siyasal Gelişmeler ²⁶⁷, Demokrat Parti Yönetimi, Ordu Politikasının İçinde, İkinci Cumhuriyet' in Kurulması, Koalisyon Hükümetleri ve Adalet Partisi Yönetimi, Dış İlişkiler: 1954-1970 adlı kısımlardan oluşmaktadır. Demokratların ilk zamanlarda özgürlüklerle gelmelerine karşın ekonomik sıkıntıların yaşanmasından dolayı tepkilerin arttığı, tepkiler arttıkça Menderes' in tedbirlerini daha çok sertleştirdiği, bu durumun 27 Mayıs 1960 darbesine yol açtığı belirtilmiştir. Darbeyi meşru kılmak için ordu mensupları tarafından akademisyenlerin görüşleri kendi hedefleri için kullanılmıştır. Yargılanmanın sonucunda Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan asılmıştır. İhtilal, darbelerin önünü açmış ve ülkede derin yaralara neden olmuştur. Fakat darbenin iyi yönleri de bulunmaktadır. Bu iyi yönler 1961 Anayasası' nın yapılarak verilen siyasi ve sosyal haklardır. Bu haklarla beraber ülkede farklı uçlarda birçok siyasi görüş oluşmasına izin verilmiştir. İlk koalisyon hükümeti CHP ve Adalet Partisi' yle İsmet İnönü' nün başbakan olarak görev almasıyla kurulmuştur. Süleyman Demirel tarafından sağduyulu yönetim anlayışı ve intikamcı olunmadığı gibi gericilik faaliyetlerine müsamaha gösterilmemiştir. Ülkede DP' liler ve CHP arasında iç savaş çıkmasına engel olunmuştur. Dış İlişkilere bakıldığında 1950-1960 arası Amerikan yanlısı Sovyet Karşısı sonraki süreçlerde Avrupa, Sovyet Rusya, Amerika ve Ortadoğu' yla denge politikası güdüldüğü ifade edilmiştir.

266 Bu genel analizde incelenen konuların büyük bir kısmı, yazarın başka araştırmalarında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bkz. "Political Developments in Turkey and Their Social Background", **International Affairs**, Haziran 1962, "Society, Economics and Politics in Contemporary Turkey", **World Politics**, Ekim 1964, vb.

267 Türkiye'de Ordu ve Siyaset 1960-1964 Bir Darbenin Analizi, Çev. Onur Güneş Ayas. Orijinali için bkz. "The Military and Politics in Turkey, 1960-1964. A Socio-Cultural Analysis of a Revolution" American Historical Review, LXXV:6 Washington, D.C: **American Historical Association**, 1970.

Yedinci Bölüm Sosyalizm ve Türkiye İşçi Partisi kısmında sosyalizmin iktisadi ve toplumsal bir reform programı olarak meydana geldiği, elitler arasında genel bir fikir akımı olarak doğduktan sonra giderek sosyal bir ideolojiye dönüştüğü belirtilmiştir. Elitler arasındaki bazı toplulukların sosyalizm siyasi görüşünü kökü değişiklik yaratmak için bir program ve iktidarı ele almak için bir metot olarak kullandıkları ifade edilmiştir. TİP tarafından müellife göre çağdaşlaşmanın içeriğini genişletmek için sosyoloji bir araç olarak kullanılmıştır. Fakat değişimin salt öznel sonuçları vurgulanmış, nesnel şartları dikkate alınmamıştır. Bu durumun Türkiye' nin mevcut şartlarıyla ve elit sınıfının bilim ve uzlaşma sayesinde bütünleştirici rolüyle ters düştüğü belirtilmiştir.

Sekizinci Bölüm 1960 Darbesi' nin Toplumsal Arka Planı, ²⁶⁸ Toprak Sahipliğine ve Toplumsal Gruplara Tarihsel Bakış, Toplum ve Devlet, Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Sosyal Değişim, Devletçilik İlkesinin Toplumsal Yapılar Üzerindeki Etkileri, Toplumsal Yapıların Cumhuriyet Dönemi' nde Geçirdikleri Evrim, 1945 sonrasında Liberalizmin Etkileri, Askeri Müdahale ve Sonuçları adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede varılan görüşlere göre kuvvetli bir merkezi iktidarın belirlenmesinin görece baskın bir elitler sınıfının oluşumuna neden olduğu belirtilmiştir. Ayanların ve toprak ağalarının bu elitler sınıfına muhalefetinin sonucunda tasfiye edilmeleri yeni orta sınıfın kökenlerini oluşturmuş olduğu görüşü bulunmaktadır. Devletçilik sayesinde bu orta sınıf gelişmiş, milli iktisatta söz sahibi olmasını sağlamış olduğu ifade edilmiştir.

1950 yılında Demokrat Parti' nin iktidara gelmesiyle tarım ve sanayide ABD' den alınan yardımlarla bir dizi yenilik yapılmıştır. Fakat bu yardımların gerekli planlamasının yapılamaması sonucunda ekonomide zor şartlar oluşmuş, askerlerin, memurların, akademisyenlerin maaşlarında ciddi sıkıntı yaşanmıştır. Bu meslek gruplarının özel teşebbüse geçmeleri tarafından mali durumlar düzeltilmiş, diğerleri yerinde saymıştır. Menderes'in askerleri, aydınları beğenmeyen tavrı ve İnönü'ye saldırması 27 Mayıs 1960 darbesinin temel sebebi olarak görülmüştür. Aydınların 1961 Anayasası' nda görev alarak sosyal haklar elde etmeleriyle beraber aydın oligarşisi değil aksine toplumun taleplerini girişimci ve diğer grupların baskılarıyla dikkate alma zorunluluğu oluşmuştur. Bu sayede modern demokrasiye ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

Dokuzuncu Bölüm Türk Demokrasisi Çıkmazda: İdeoloji, Parti Siyaseti ve Üçüncü Askeri Müdahale ²⁶⁹ Askeri Müdahalenin Başlıca Nedenleri, Askeri Müdahale ve Sonrası, Otorite, Seçkinlik ve Demokratik Düzen, Ordunun Tarihsel Konumu ve Nüfuzu, Askeri Müdahalelerin Kronolojisi, Ekonomik Değişim, Toplumsal Göç ve Terörizm, Ulusal Kimliğin Yeniden Tanımlanması: İslam, Milliyetçilik ve Batıcılık, Anayasa Sistemi: Otoriteryanizme Karşı Otorite, Sosyokültürel Değişimin Katalizörü Olarak Siyasal Partiler, Sonuçlar kısmından oluşmaktadır. Makalede ulaşılan fikre göre liderlerin ülkenin gerçeklerini değil kendi ideolojilerini düşünmeleri

268 Bu bölümün kısaltmış bir versiyonu Washington D.C' deki Middle East Institute' de düzenlenen bir konferansta, Kaan Durukan tarafından Akile Zorlu- Durukan' ın yardımlarıyla Fransızca orijinalinden İngilizceye çevrilip sunulmuştur: "Reflexions sur l'Arriere-Plan Social de la Revolution Turque de 1960", Orient, 37, 1966.

269 Yazının geniş hali Milliyet 13-16 Eylül 1980; New York Times, 14-17 Eylül 1980' de yayınlanmıştır.

ve bu ideolojik tutumdan dolayı uzlaşmacı bir tutuma yönelemediklerinden ülkede sağ ve sol terör olması, bu kargaşa ortamı ve ortamın istikrarsızlığından dolayı ekonomik sorunlar yaşanması bu darbeye neden olmuştur. Ama bu darbeden ders çıkarılması durumunda Türkiye' nin hak ettiği demokrasiye ulaşılabacağı konusunda umut olduğu belirtilmiştir.

Eser, Karpat' ın makalelerinden mülhem alınarak kitap haline getirilmiştir. Türk Demokrasi Tarihi, İslam'ın Siyasallaşması, Asker ve Siyaset, Kısa Türkiye Tarihi, Elitler ve Din, Kimlik ve İdeoloji başta olmak üzere çeşitli eserlerinde ifade ettiği Yakınçağ ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konuları ele alınmıştır. Diğer eserlerinde geçen uzun makalelerinin kısaltılmış halidir. Dipnotlar her metnin sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlarda yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. Kaynak göstermenin yanında birtakım mefhumları açıklama ve ara bilgilendirmeler dipnotta verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en dikkat çeken özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynak göstermiş olmasıdır. Bu durum eserin güvenilirliğini artırmaktadır.

Eserde metnin sonunda ekler verilmektedir. Ek 1 1957 Seçimleri, Ekler II Başlıca Kalkınma Göstergelerinin Zincir Endeksi, Siyasal Katılım Siyasal Partiler ve Seçimler, Ek III Türkiye'de Hükümet Değişiklikleri (Başbakanlar), 1970-1980, Ek IV Genel Seçim Sonuçları (1950-1979). Bu veriler Türkiye İstatistik Kurumu' nun 1927-1965 yılları arasında yayınladığı yıllıklar ve diğer alakalı yayınlar olduğu belirtilmiştir. Bu durum istatistik bilimini kullandığını Osmanlı Modernleşmesi ve Osmanlı Nüfusu'ndaki gibi sayısal verilerden yararlandığı göstermektedir. Diğer eserlerinde olduğu gibi disiplinlerarası çalışmalar bu eserde de yapılmıştır. Eser Türk Siyasi Tarihi hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Bu eserden Kısa Türkiye Tarihi gibi Türkiye Cumhuriyet Tarihi bilgisi edinilir. Fakat bu eser akademik bir eserdir. Hitap kitleleri tarih, siyaset bilimi vs. alanlarda uzman olan kişilerdir. Eserde konular objektif bir dille ele alınmaya çalışılmıştır. Eser Türkiye Cumhuriyet Tarihi için önem arz etmektedir.

3.1.6. Türk Dış Politikası Tarihi •

Timaş Yayınları tarafından ilk kez 2012 yılında İstanbul' da basılmıştır. Eldeki baskı 2019' da dördüncü baskı olarak yayınlanmıştır. Kitap 398 sayfada tamamlanmıştır. Onur Güneş Ayas çevirmiştir. Eserin dış görünüşüne bakıldığında renkli bir görüntü hakimdir. Siyah bir karton kapak üzerine müellifin ismi gri, kitabın ismi beyaz renkte yazılmıştır. Eserde beş tane görsel bulunmaktadır. Bu görseller fotoğraftır. Birincisi Recep Tayyip Erdoğan ve Türkiye/Azerbaycan' ın bayraklarını taşıyan bir kalabalık bulunmaktadır. İkinci fotoğraf siyah beyaz olarak Turgut Özal tarafından bayrağın önünde durulmaktadır. Üçüncüsü Avrupa Birliği ve Türk Bayrağı bir Antik

* Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, Çev. Onur Güneş Ayas, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, 398 sf.

Yapı' nın önündedir. Dördüncüsü siyah zeminde Rauf Denktaş' ın fotoğrafıdır. Beşinci ve son fotoğraf bir caminin önünde bir kalabalık olan bir fotoğraftır. Bu fotoğraf siyah-beyazdır. Bu görselin TBMM' nin açılışı olduğu anlaşılmaktadır. Sebebi, caminin kenarında meclise benzeyen bir yapının olması ve İsmet İnönü olduğu tahmin edilen bir kişi ve diğer insanlar vardır. Eserin arka kapağına bakıldığında kitabın bir özeti mahiyetinde olan bir yazı bulunmaktadır. Özet yazının kenarında müellifin fotoğrafı olan bir görsel kullanılmıştır. Eser, makale, bildiri, röportaj ve güncel yazılardan oluşmaktadır. Eserin sonunda bir indeks vardır.

Birinci bölüm Osmanlı Mirası bölümüdür. İlk makalesi "1994 Yılından Bakıldığında Avrupa' da Osmanlı Yönetimi" ismindedir.²⁷⁰ Bu makale kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Bir İmajın Oluşumu, Osmanlı Devleti' nin Orta Asya ve Avrupa' yla İlişkileri, Osmanlılarla Avrupalılar Arasındaki Farklar, Sultan Abdülhamit ve Bir Kendini Savunma İdeolojisi Olarak İslamcılık, Jön Türkler ve Avrupa, Türkiye' nin Geleceği isimli kısımlardan oluşmaktadır. Makalenin amacı Avrupa' ya Osmanlı' yı tanıtmak, Türkiye' nin kökenlerinden güç alarak Doğu ve Batı' yı bir arada yürütmesi gerektiğinin anlatılmasıdır. Osmanlı' nın kötü imajın kurtarılıp büyük bir medeniyet olduğunun ifade edilmesidir. Osmanlı' nın hoşgörüsüne kulak verilmesi gerektiği, Türkiye' nin Avrupalı ve Müslüman olduğu görüşü hakimdir.

İkinci makalesi, Osmanlı Devleti' nin Ortodoks Hristiyan Hakkındaki Görüş ve Politikaları ²⁷¹ adlı makaledir. Orijinal adı "Ottoman Views and Policies Towards the Orthodox Christian Church" dır. Greek Orthodox Theological Review Brookline dergisinde, Massachusetts 1986' da yayınlanmıştır. Osmanlı' nın Araplar tarafından yedinci asırda ayrıştırılan Ortodoks Hristiyan Birliğini tekrar sağladığı belirtilmiştir. Osmanlı' nın klasik dönemde onlara hoşgörüyle yaklaştığını, Yunan İsyanı' na kadar bu durumun böyle devam ettiğini, Müslüman ve Hristiyan kişiler arasında vergi hariç bir farklılığın olmadığını, dil ve dinlerine dokunulmadığını, Yunan İsyanı' ndan sonra ayrılıkçı hareketlerin sonucunda Müslüman ve Hristiyanlar arasında nifak sokulduğunu ifade etmiştir.

Bu bölümün üçüncü ve son makalesi "Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı' na Girişi" ²⁷² dir. Orijinal adı "The Entry of the Ottoman Empire into World War I" dır. **Bellekten' de** Ankara 2004 28 Ciltte 253. Sayıda yayımlanmıştır. Giriş, Avrupa' ya Güven ve Ondan Uzaklaşma Sürecinin Arka Planı, II. Abdülhamid Dönemi ve Osmanlı Devleti' ni Ayakta Tutma Mücadelesi, Jön Türkler: Modernist-Milliyetçi Osmanlılar, Balkan Savaşı' nın Sonrası, Birinci Dünya Savaşı' na Giriş Kararı, Sonuçlar, Ek kısmından oluşmaktadır. Makalede Osmanlı Devleti' nin Savaşa Girme Kararı müttefik bulmak, kapitülasyonlardan kurtulmak, ülkeyi buldukları kaynaklarla geliştirmek

270 Orijinal adı, "The Ottoman Rule in Europe From the Perspective of 1994" ed. V. Mastny ve R.C. Nation, **Turkey Between East and West**, Westview Matbaası Boulder, Colorado, 1996, s. 1-45.

271 Orijinal adı, "Ottoman Views and Policies Towards the Orthodox Christian Church", **Greek Orthodox Theological Review**, Brookline, Massachusetts, 1986.

272 Orijinal adı, "The Entry of the Ottoman Empire into World War I" **Bellekten**, Ankara, 2004, 28 (253), s. 687-733.

olarak açıklanmıştır. Osmanlı' nın savaşa girmek zorunda olduğu, sadece zamanlamayı yanlış yaptığı fakat savaş kaybedilmiş olmasına karşın Kurtuluş Savaşı sayesinde yok olmuş bir imparatorluk yönetiminden yeni bir millet oluşunun önünün açıldığı belirtilmiştir.

İkinci Bölüm, Cumhuriyet Dönemi Dış Politikasıdır. İkinci bölümün ilk yazısı, “Türk Dış Politikası: Bazı Tanıtıcı Bilgiler”²⁷³ dir. Orijinal adı “Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarks” dır. **International Journal of Turkish Studies**, c. 6 s. 1-2 Madison 1992-4'te yayımlanmıştır.

Avrupa ve ABD, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, adlı kısımlardan oluşmaktadır. Türk Dış Politikası'nın 1923-1991 arasında tarihi bağlardan kopuk bir politika uygulandığı, 1950-1991 arası süreklilik gösteren bir politika izlendiği, SSCB' nin yıkılışıyla farklı bir sürece girdiği tarihi bağların yeniden önem kazandığı belirtilmiştir. Türkiye' nin jeopolitik konumu tarihsel ve kültürel mirasından güç olarak stratejik kullanması gerektiği ifade edilmiştir.

Arap-Türk İlişkileri²⁷⁴ adlı bildirinin orijinal adı, "Arab-Turkish Relations" dur. Recep Boztemur çevirmiştir. **2 Ekim 1974 tarihinde Toronto Üniversitesinde (Kanada) sunulan bildiri**, Karpat Arap-Türk ilişkisinin tarafsız olması, ırkçılık yapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Türklerin İslamiyet' e en az Araplar kadar katkı yaptığını, Arap-Türk İlişkilerinin salt dini-kültürel bağlardan değil sosyal yapının değişiminden kaynaklandığını ve bundan dolayı farklı ilgilere riayet edilmesi gerektiğini, Arap-Türk İlişkilerinin 1923' te Cumhuriyetin ilanından 1964' e kadar olumsuz bir süreçte olduğunu, 1964' ten sonra gelişmeye başladığını ifade etmiştir. İlişkilerine yeni bir perspektiften bakmaları gerektiği düşünülmektedir.

İkinci makale, “Türkiye' nin Arap Dünyası ve İsrail İlişkileri”²⁷⁵ dir. Türk-Arap İlişkilerinin 1950' de önce İngiltere'nin sonra ABD'nin siyasetiyle olumsuzluğun arttığı ifade edilmiştir. İsrail' le olan ilişkilerin az olsa da muhafaza edildiği belirtilmiştir. İsrail ile ilişkilerin Arap ve Batı dünyasına bağlı olduğu ilişkilerin gelişmesi için iktisadi ve ticari olanakların sağlanması gerektiği, Arap ve Türk ilişkilerinin dini değil ekonomik çıkarlara bağlı olduğu görüşü vardır.

Üçüncü makale, "Kıbrıs Üzerinde Savaş: Enosis Trajedisi" dir.²⁷⁶ Orijinal adı, "War on Cyprus: The Tragedy of Enosis" dir. Recep Boztemur çevirmiştir. **Turkey's Foreign Policy in Transition, 1950-1974** içinde Leiden der. E.J. Brill (108-205)' de yayımlanmıştır.

273 Orijinal adı, “Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarks”, **International Journal of Turkish Studies**, c. 6, s. 1-2 Madison, 1992-4.

274 Orijinal adı, "Arab-Turkish Relations" Çev Recep Boztemur, **2 Ekim 1974 tarihinde Toronto Üniversitesinde (Kanada) sunulan bildiri**, ss. 16-26.

275 Orijinal adı, “Turkish and Arab-Israeli Relations” Kemal Karpat, **Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974** te yayımlanmıştır. Der. E. J. Brill'dir. Çev. Recep Boztemur, Leiden, 1975, s. 108-134.

276 Orijinal adı, "War on Cyprus: The Tragedy of Enosis" Çev Recep Boztemur, **Turkey's Foreign Policy in Transition, 1950-1974** içinde Leiden der. E.J. Brill s. 108-205

Makalede 20 Temmuz 1974' te 1960 Garantörlük Antlaşması'na dayanılarak harekât yapılması hakkında ve bu hareketin sonuçları konusunda bilgi verilmiştir. Türkiye' nin Kıbrıs Türklerinin ulusal çıkarlarını korumak istendiği, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios ve Yunanistan'ın ENOSİS' i reddetmeyip imkan bulması halinde tekrar aynı şeylerin yaşanabileceği görüşü bulunmaktadır.

Dördüncü makale, "Türk-Sovyet İlişkileri" ²⁷⁷ dir. Orijinal adı, "Turkish-Soviet Relations" dur. Kemal H. Karpat, **Turkish Foreign Policy in Transition** içinde Leiden der. E. J. Brill' de yayınlamıştır. Türk-Sovyet İlişkilerinin 1919-1939 arasında olumlu seyrettiği, 1946' dan sonra olumsuz bir hal aldığı ifade edilmiştir. 1960' tan 1974' e kadar çeşitli süreçlerde Türkiye' nin ideolojik tutumunun bu süreci etkilediği belirtilmiştir. 1974' ten sonra Kıbrıs Barış Harekatında Sovyet Rusya' nın Türkiye' yi desteklemesinin sonucunda Sovyetlerin Kıbrıs' la ilişkilerinin kuvvetlendiği ifade edilmiştir.

Beşinci ve son makale, ²⁷⁸ "Eski Sovyet Cumhuriyetlerini Dünya Sistemiyle Bütünleştirmede Türkiye ve İran'ın Rolü" dür. Orijinal adı "The Role Of Turkey and Iran in Incorporating the Former Soviet Republics into the World System" dir. Ed. Karen Dawisha, **The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia**, Armonk Sharpe 1997. Türkçesi "Rusya' da Komünizm Sonrası Geçişlerin Uluslararası Boyutu ve Avrasya' nın Yeni Devletleri" dir.

Makale; Dünyayla Bütünleşmenin Aşamaları, Dünya Ekonomisiyle Bütünleşmede Türkiye ve İran' ın Rolü, Uluslararası ve Bölgesel Örgütler, Karadeniz Havzası Örgütü, Sonuçlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin entegre sürecinde Türkiye ve İran mukayese edilmiş, stratejik öneriler sunulmuştur. İslam' a olan olumsuz bakışın Türkiye sayesinde yumuşadığı ifade edilmiştir. Türkiye' nin rolünün İran'dan kuvvetli olduğu, model ülke olarak Türkiye' nin benimsendiği belirtilmiştir.

Üçüncü bölüm, güncel yazılar ve röportajlardır. İlk yazı, "Türkiye Açısından Avrasya" dır. ²⁷⁹ Dialog Avrasya dergisinde yayınlanmıştır. İkinci yazı, "Türkiye'nin Uzun Avrupa Yolculuğu" dur. ²⁸⁰ Orijinal adı "Turkey's Long Journey to Europe" dur. bbc.co.uk., sitesinde 17 Aralık 2004' te yayınlanmıştır. Bir Kimlik Geliştirmek, Müslüman ve Avrupalı, Türkiye' nin Kutsal Mitleri, Laik Gurur adlı kısımlardan oluşmaktadır.

²⁷⁷ Orijinal adı, "Turkish-Soviet Relations" Kemal H. Karpat, **Turkish Foreign Policy in Transition** içinde Leiden der. E. J. Brill s. 73-107.

²⁷⁸ Orijinal adı "The Role Of Turkey and Iran in Incorporating the Former Soviet Republics into the World System" dir. Ed. Karen Dawisha, **The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia**, Armonk Sharpe 1997 Türkçesi "Rusya' da Komünizm Sonrası Geçişlerin Uluslararası Boyutu ve Avrasya' nın Yeni Devletleri" dir.

²⁷⁹ Türkiye Açısından Avrasya **Dialog Avrasya** dergisinde birinci sayıda 2000 yılında yayımlanmıştır.

²⁸⁰ Orijinal adı "Turkey's Long Journey to Europe" dur. bbc.co.uk, sitesinde 17 Aralık 2004' te Türkçesi, Yeni Şafak 16 Kasım 2005' te yayınlanmıştır.

Kendine Güvenen Bir Türkiye AB' yi Güçlendirir. Bu yazı Kemal Karpat' ın 15-16 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen "Küresel Politikalar ve Ortadoğu' nun Geleceği" konulu 11. Abant Platformu' nda irticalen yaptığı konuşma metninin kısaltılmış biçimidir. Çokkültürlü Dünyada Müslümanlar, İslam Demokrasiyle Uyuşur Mu? Adlı kısımlardan oluşmaktadır.

Üçüncü yazı, Ermeni Sorununu Anlamak İçin Doğru Yöntem Ne? İsimlidir. Anlamdan Yorumla Ermeni Sorunu adlı bölümü vardır. Bir Milyon Ermeni 1917' de Kuzeye Göçtü adlı röportaj²⁸¹, Her Şeyin Başlangıcı Berlin Kongresi, Patrik Bazı Yerlerde İki Kez Sayım Yapmış, Bir Milyon Ermeni' nin Göç Ettiğini Ermeniler de Kabul Ediyor, Türk Milliyetçisi Değilim, Ama Gerçek Bu, Sadece 1915' i Değil, 150 Yılı İncelemek Gerekliyor, Yarım Saat Dinlemek Avedis 'i Bile Değiştirdi, Karpat' ın Komisyon Kriterleri, Osmanlı' yla Bağımızı Kesmek İyi Niyetli Bir Hata, AKP Sadece Başlangıç, Yeni Liderler Gelecek adlı kısımları içerir.

"Avrupa' ya İtimadım Yok" adlı röportaj²⁸² ABD' nin Orta Asya' da En Büyük Korkusu Çin, Büyük Devletler Her İstedğini Yapamaz, Rusya Artık Büyük Bir Güç Değil, Türkiye Sıradan Bir Ülke Değil, Türkiye Bu Şartlar Altında Batı Ekseninden Kayamaz, Türkiye' nin Batı' da En Büyük Dostu Amerika, Avrupa' ya İtimadım Yok, Türkiye İsrail' in Düşmanı Değil, İran İle İlişkilere Dikkat, Türkiye Bölgedeki Nüfuzunu Artırmalı, En Büyük Tehlike İsrail' in Kendi Başına Hareket Etmesi adlı kısımlara ayrılmıştır.

Eserde üç bölümde Türkiye' nin Dış Politikası üzerinden Türkiye' nin jeopolitik konumunun önemini, diğer ülkelerle olan ilişkileri anlatılmıştır. Makaleler, yazı ve röportajlardan oluştuğundan bölümler arası sayfa dağılımı eşit değildir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlarda sadece kaynak göstermek için kullanılmamış, aynı zamanda açıklanması gereken birtakım kavramları açıklamak ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en göze çarpan özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynak gösterilmiş olmasıdır. Bu durum eserin güvenilirliğini yükseltmektedir.

Müellif tarafından makaleleri İngilizce, güncel yazı ve röportajlar Türkçe yazılmıştır. Eserde Osmanlı Mirası' ndan Türkiye' ye gelen tecrübelerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Eserde Yakınçağ ve Cumhuriyet Tarihi dönemleri kıyaslanmıştır. Eserde Türkiye' nin potansiyelini daha çok kullanması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu eser, Karpat' ın çalışma alanı modernleşme ve Türkiye' nin dış politikasının harmanlandığı bir kitaptır. Dış Politika için önem arz bir referans kaynağıdır. Eserde tarafsız bir dil kullanılmaya çalışılmıştır. Okuyucu için yalın, anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Okunması sıkmayan, yormayan bir üslup vardır. Türkiye' nin önemini anlatan kitaplardandır.

281 Bir Milyon Ermeni 1917' de Kuzeye Göçtü adlı röportaj, Devrim Sevimey 31 Mayıs 2009

282 Avrupa' ya İtimadım Yok" adlı röportaj **Turkishny** dergisi Baha Erbaş 23 Mart 2010

3.1.7. Türkiye ve Orta Asya*

Timaş Yayınları tarafından 2014 yılında basılmıştır. Kitap 304 sayfada tamamlanmıştır. Eser makalelerden oluşmaktadır. Eserin ön kapağına bakıldığında beş görsel görülmektedir. Kitabın görüntüsünde renkli bir fotoğraf, bir resim ve siyah- beyaz fotoğraflar bulunmaktadır. Birinci görsel olan fotoğrafa bakıldığında otların üstüne oturan kadın, erkek ve çocuktan oluşan, muhtemelen üç kişilik bir çekirdek aile bulunmaktadır. İkinci görsel olan fotoğraf siyah-beyaz renkli, denizde bir gemi ve kıyıda elinde bir bayrak olan bir kişi ve kenarda iki kişi daha vardır. Üçüncü görsel bir pul resmi, pul resminin kenarında bir perde, bir halının üstünde Orta Asyalı bir bilge olduğu tahmin edilen kırmızı renk giyimli bir adam bulunmaktadır. Dördüncü görsel olan siyah-beyaz renkli fotoğrafta çadır, at, inek vardır. Beşinci görsel olan siyah-beyaz renkli fotoğrafta Atatürk, İnönü ve diğer Kurtuluş Savaşı kahramanları bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında eserle ilgili özet bilgiler olan bir yazı ve yazının yanında Karpat' ın küçük bir fotoğrafı vardır.

İçindekiler kısmı, Eski ve Yeni Orta Asya, Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus Devlette Türkçe, Yakup Bey'in Osmanlı Padişahlarıyla İlişkileri: Bir Yeniden Değerlendirme, Kazak Milliyetçiliğinin Kaynakları Etnisite mi İslam mı Yoksa Toprak mı? , Türk-Sovyet İlişkileri, Türk Dış Politikası: Bazı Tanıtıcı Bilgiler, Orta Asya Devletleri, Türkiye ve İran' ın Dış Politikaları, Eski Sovyet Cumhuriyetlerini Dünya Sistemiyle Bütünleştirmede Türkiye ve İran'ın Rolü, Türkiye Açısından Avrasya, Küreselleşme, Üst Kültür ve Geleneksel Etnik-Dini Kimlik, Rusya Artık Büyük Bir Güç Değil adlı metinlerdir. Kitabın sonunda bir indeks bulunmaktadır.

“Eski ve Yeni Orta Asya” adlı yazı ²⁸³, Orijinal adı “The Old and New Central Asia” dır. **Central Asian Survey**, 12/4' de yayınlanmıştır. 1988' de Wisconsin Üniversitesi' nde düzenlenen Üçüncü Uluslararası Orta Asya Konferansı' nın açılış tebliği temel alınarak makale haline getirilmiştir.

Karpat Giriş kısmında Orta Asya hakkında genel bilgi vermiştir. Bu makalede üstünde duracağı konu olarak eski Sovyet Cumhuriyetlerinden oluşmuş Orta Asya devletlerinin inceleneceğini ifade etmiştir. Bu makale Orta Asya'da Türk Cumhuriyetleri' nin ulus olarak meydana gelme sürecinin tarihi gelişimini temel kısımlarının tanıtımı amacıyla kaleme almıştır.

Orta Asya' nın Siyasi ve Kültürel Tarihi, Milli Kimliğin Temel Ölçütü Olarak Dil, Milli Kültür ve Dil, Timur ve Halefleri, Değişim Güçleri kısımlarından oluşur. Makalede dört bölümde Orta Asya hakkında bilgi verilir. Makalede savunulan görüş, Orta Asyalılar ve dünya Müslümanlarının yeni bir siyasi gerçekle karşı karşıya olduğu, onlara yeni bir siyasal kimlik veren ve onları özel bir dile ve ulusal kültüre sahip hudutları belirlenmiş bir toprak parçasında yaşamak

* Kemal Karpat, Türkiye ve Orta Asya, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, 304 s.

284 Tebliğin İngilizce orijinali için bkz. “The Old and New Central Asia”, **Central Asian Survey**, 12/4.

zorunda kalan bu yeni siyasi gerçek teritoryal, hakim, ulusal ülkedir. İslam dünyasındaki bu ulusal-teritoryal ülkeye geçiş, yerli gruplara özgü etnik-dilsel kimliklerle dış etkiler arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak meydana geldiği görüşündedir.

Bu makalede diğer makaleler gibi birkaç değil bahsettiği konuya göre tek kaynak gösterilir. Mehmet Fuat Köprülü' nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar eseri haricinde hep yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. Yerli kaynaklar daha çok kullanılmış olsa daha iyi olabilirdi. Karpat, olayları anlatırken tarafsız olmaya özen göstermiştir.

“Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus- Devlette Türkçe”²⁸⁴ başlıklı yazının orijinal adı “A Language in Search of a Nation” dır. Ed. Aldo Scaglione’ dur. **Emergence of National Languages (Ravena-İtalya)** adlı kitapta yayınlanmıştır. Kemal Karpat’ ın Edebiyat ve Toplum eserinde de yer almıştır. Karpat tarafından bu başlığı titiz olarak seçmediği belirtilmiştir. Türkçenin Türkiye Cumhuriyeti’ ne kadar olan sürecinin anlatıldığı ifade edilmiştir. Makale “Giriş, Dilsel Ayrımlar ve Tarihsel Arka Plan, İslamiyet’ in Kabulünden Sonra Türkçenin Kaderi, Osmanlı Türkçesi, Cumhuriyet Döneminde Dil Sorunu ve Sonuç bölümlerinden meydana gelmiştir.

Makalede Dil Devrimi’ nin yarattığı ideolojik ve siyasi manaların bulunduğu tespiti bulunmaktadır. Aşırı solcuların Öz-Türkçeci, aşırı sağcıların Türkçeleşmiş olan Arapça kelimeleri kullanma çabası yaygın olmadığı, Türklerin çoğunluğunun ortacı olduğu ifade edilmiştir. Gazetelerin Türkiye’ nin her yerinde çoğunlukla fazla okunduğu belirtilmiştir. Düzyazının yüksek derecede bir sadelik ve etkin olma durumu bulunduğu söylenmiştir.

“Yakup Bey’ in Osmanlı Padişahlarıyla İlişkileri: Bir Yeniden Değerlendirme”²⁸⁵, Orijinal adı “Yakup Bey’ s Relations with the Ottoman Sultans: A Reinterpretation” dur. **Cahiers du Monde Russe et Soviétique**, 32(1), Paris, 1991’ de yayınlanmıştır. Karpat, bu makaleyi Yakup Bey’ in itibarını iade etmeye yönelik araştırmalara bir ek niteliğinde olarak onun fiillerini ideolojik ve toplumsal bir bakış açısıyla yerel hanedan çatışmaları ve uluslararası İslam siyaseti bağlamında incelemiştir.

Makalede, yeni kurulan bir devletin İstanbul’ a sunulması ilginç bir gelişme olarak görülmüştür. Hilafetin Müslümanlar arasındaki dönüşümü, Orta Asya ve Osmanlı Devleti arasında tarihi ve dini bağlar Yakup Bey’ in İstanbul’ a sunduğu teklifinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Müellif makalede Başvekalet Arşivinden mektuplardan yararlanmıştır. Ayrıca yararlandığı farklı kaynaklardan bulunduğu bulguyu doğrulama yoluna gitmiştir. Bu makale Orta Asya ve Osmanlı arasında son

284 İlk defa “A Language in Search of a Nation” adıyla 1984 Aldo Scaglione’nin editörlüğünde yayınlanan **The Emergence of National Languages (Ravena-İtalya)** adlı kitabın içinde yayımlanmıştır.

285 Orijinali “Yakup Bey’s Relations with the Ottoman Sultans: A Reinterpretation”, **Cahiers du Monde Russe et Soviétique**, 32(1), Paris, 1991, 17-32.

dönem ilişkileri ve Orta Asya' nın o dönemdeki durumunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

“Kazak Milliyetçiliğın Kaynakları Etnisite mi İslam mı Yoksa Toprak mı?”²⁸⁶ adlı yazının orijinal adı “The Roots of Kazakh Nationalism: Ethnicity, Islam or Land?” Annali della Fondazione Giangiacomo Feltrinelli’ de 1992’ de yayımlanmıştır. Giriş, Kazak Milliyetçiliğinin İslami Temelleri, Milliyet ve Cemaat, Toprak, Devlet ve Milliyet, Modernite ve Milliyetçilik, Sonuç kısımlarından oluşmuştur.

Karpat, giriş kısmında Kazak milliyetçiliğiyle ilgili Kazan aydınlarıyla yapılan mülakatlara ve Kazakistan’ ın çeşitli il ve kasabalarına yapılan ziyaretlere dayanan deneysel gözlemlere, doğayı ve yoğunluğu açısından eski Sovyetler Birliği’ nin başka Müslüman cumhuriyetlerinden bir ölçüde değişik görünen kuvvetli bir milliyetçiliğın varlığına gönderme yapmaktadır. Makalede bu milliyetçiliğın etkenleri incelenmiştir.

Kazak milliyetçiliğinde etnik kökenin önce geldiği, Kazak ulusal kimliğinin ve kişiliğinin kaynağı olan etnik köken aşiret kimliğiyle halk dininin bir bileşimi olduğu ifade edilmiştir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Tarafsız bir dil kullanılmıştır. Türk literatüründe Kazakistan ülke olarak pek yer almadığından önem arz edilmektedir. Genel Türk Tarihçileri için önemli bir kaynaktır.

Türk-Sovyet İlişkileri”,²⁸⁷ adlı yazının orijinal adı “Turkish- Soviet Relations” dur. Kemal H. Karpat ve diğerleri, **Turkish Foreign Policy in Transition, 1950-1974**, Leiden, 1975’ te yayımlanmıştır. Der. E.J. Brill’dir. Bu yazı Türk Dış Politikası Tarihi²⁸⁸ adlı eserde de yayımlanmıştır. Bu yazıda Türk Sovyet İlişkilerinin bozulma sürecinden bahsedilmiştir. İlk defa Yalta Konferansı’ nda 1945 yılının şubat ayı içinde Stalin, Türk Boğazları hakkındaki Montreux Sözleşmesinin değişmesini istenmiştir. Bu değişim isteğine Sovyetler Birliği’ ne boğazlarda üs verilmesi ve Ardahan’ ın iadesi talepleri ilave edilmiştir.²⁸⁹

Karpat tarafından Türkiye’ nin stratejik konumunun Sovyetler Birliği’ nin denizcilik, savunma ve dünya nüfuzu gibi sahalardaki hayati menfaatlerini kökten etki yaptığından bu durum Sovyetler Birliği’ ni Türkiye’ yi güçsüzleştirmek veya hakimiyeti altına almak, kendi tarafına

286 Orijinali için bkz. “The Roots of Kazakh Nationalism: Ethnicity, Islam or Land?”, **Annali**, della Fondazione Giangiacomo Feltrinelli, 1992, s. 313-333.

287 İlk yayımlandığı yer için bkz. “Turkish- Soviet Relations”, Kemal H. Karpat ve diğerleri, **Turkish Foreign Policy in Transition, 1950-1974**, Leiden, der. E.J. Brill, 1975 içinde, s. 73-107.

288 Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, Çev. Onur Güneş Ayas, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, 398 sf.

289 **Olaylarla Türk Dış Politikası 1945-1965 Dönemi**, Mehmet Gönlübol, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, Siyasal Kitabevi, Onuncu Baskı, Ankara, 2014, s. 389.

çekmek veya en azından objektif hale getirmek için her yolu uygulayabilmesine yol açmakta olduğu ifade edilmiştir.²⁹⁰

Türk-Sovyet ilişkileri 20. Yüzyılın başlarından 1974 yılına kadar gelişmeler değerlendirilmiştir. Karpat tarafından 1960' tan sonra Türk-Sovyet ilişkileri Doğu-Batı arasındaki çatışmanın sakinleşmesi ve Sovyetler Birliği' nin Türkiye'deki askeri üs ve toprak isteklerinden feragat etmesi olarak gösterilmiştir. Arap bloğunu da içeren, Üçüncü Dünya devletlerinden ve Balkanlardaki komşularından tecrit olması, Kıbrıs anlaşmazlığı ve 1964-1965 yıllarında BM Genel Kurulu'ndaki oylama sonuçlarıyla bu durumun iyice olumsuz duruma gelmesi, Türkiye' yi Sovyetler Birliği' yle yakın olmanın yollarını aramak zorunda bıraktığı söylenmiştir.

Bu yazıda Türk- Sovyet ilişkileri genel bir çerçevede alınmıştır. 1920- 1950, 1950-1960, 1960-1974 dönemleri özet bilgiler şeklinde verilmiştir. Müellif, Sovyet Rusya' nın Türkiye ile ilişkilerini mantıklı bir şekilde değerlendirdiğinden bahsedilmiştir. Ama Karpat tarafından Türkiye NATO, CENTO, Ortak Pazar ile başka Batı Avrupa kuruluşları gibi Batılı örgütlenmelerin içinde yer aldığından Sovyet Rusya' nın tam manasıyla emellerine ulaşamadığı ifade edilmiştir. Sovyet Rusya' nın Türkiye' nin dış siyasetinde etkili olacağı belirtilmiştir. Sovyet Rusya dağılmasına karşın halen Türkiye' nin siyasetinde etkin rol aldığı düşünülürse Karpat' ın ileri görüşlü olduğu anlaşılmış olacaktır.

“Türk Dış Politikası: Bazı Tanıtıcı Bilgiler”²⁹¹ adlı makalenin orijinal adı “Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarks” dır. **International Journal of Turkish Studies** dergisinde yayımlanmıştır. Bu makalede 1923' te cumhuriyetin kurulmasından beri Türk dış politikası iki temel konu etrafında dönmüştür: 1. Devletin istiklalinin muhafaza edilmesi ve Sovyetlerin bölgesel ve ideolojik yayılması karşısında güvenliğin mümkün kılınması. 2. Devletin çağdaş, milli, laik rejiminin muhafaza edilmesi. Türkiye' yi yönetenlerin oldukça yüksek seviyede büyük bir önem atfettikleri bu dış politika temel pratik ve stratejik kaygıların yanı sıra Türkiye' ye has tarihi etkenler etrafında biçimlenmiş olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye' nin Dış Politikası Avrupa ve ABD, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya kısımlarından oluşur. Her biri kendi bölge koşullarına göre değerlendirilir. Varılan sonuç, Türk dış politikasının 1950-1991 arasında istikrarlı ve büyük ölçüde öngörülebilir şanslı olan bir yol izledikten sonra SSCB' nin yıkılmasıyla yeni bir döneme girdiği söylenebileceği fikridir. Türk devletinin 1923-1991' e kadar, formel olarak başka Türk gruplarıyla kültürel, tarihi, etnik ve dini bağlarını reddettiğinin ifade edilmesi gerektiği düşünülmüştür.²⁹²

290 Karpat, **Türkiye ve Orta Asya**, s. 128.

291 İlk yayımlandığı yer için bkz. “Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarks”, **International Journal of Turkish Studies**, 6(1-2) Madison, 1992-4.

292 Karpat, **Türkiye ve Orta Asya**, s. 183-184.

Çalışmada iki tane kaynak kullanılmıştır. Daha fazla kullanılmış olsa daha iyi olurdu. Yirmi sayfa gibi kısa bir yazıdır. Genel hatlarıyla özetlenmiştir. Türkiye'nin önemini jeopolitik konumu üzerinden değerlendirilir. Türkiye'nin diğer ülkelerle daha çok diyalog sürecine girebileceği ifade edilmiştir.

Orta Asya Devletleri, "Türkiye ve İran'ın Dış Politikaları"²⁹³ adlı makalede orijinal adı "The Foreign Policy of the Central Asian States, Turkey and Iran" dır. **Bulletin for Office for Democratic Institutions and Human Rights**, 3(1) Kış 1994-95' te yayınlanmıştır. Bu makalede Türkiye ve İran'ın dış politikaları ve devlet anlayışı mukayese edilmiştir. Giriş: Orta Asya' da Temel Politikaları, Türkiye, İran ve Orta Asya: Tarihi Perspektif, Dünyayla Bütünleşmenin Aşamaları, Dünya Ekonomisiyle Bütünleşmede Türkiye ve İran'ın Rolü, Uluslararası ve Bölgesel Örgütler, Karadeniz Havzası Örgütü, Sonuçlar kısımlarından oluşur. Giriş' te Yeni Orta Asya ulusal ülkelerinin başta gelen ve en önemli gayesinin, toprak bütünlüklerini ve istiklalini korumak olduğu, bu ülkelerin dış siyasetteki hedefi, mevcut her türlü kültürel, tarihi, ekonomik, stratejik kuvveti ve elde bulunan tüm yeni araçları kullanarak ve eskileri mevcut gereksinimlere göre yeniden ayarlayarak ya da tekrar hayata geçirerek bu hedefi gerçekleştirmek olduğu belirtilmiştir.

Makaledeki ana fikir, Orta Asya devletlerinin Türkiye'yi başarılı bir çağdaş, etnik ulusal devlet modeli olarak görmüş olduğundan Türkiye ile ilişkilerinin İran'dan daha fazla yer tutacağıdır. Karpat'a göre Türkiye başarılı bir ulusal devlet olabilme yeteneğinden ve çağdaşlaşmayı kabul etmesinden dolayı Orta Asyalıların dikkatini çekmiştir. İlk olarak Ruslar ve sonra da Sovyetler Orta Asya insanına medeniyet vadetmişlerdir. Ama bu sözlerini tutmamış olduklarından ve siyasi ve kültürel olarak Batılı bir kimlik sahibi olduklarından Pakistan ve Doğu Asya ile ilişkileri bulunmaktadır. Türkleri dışlayan Araplara karşın diğer Müslüman devletlerle ilişkilerinin olması Türkiye için artı puan olmuş olduğu belirtilmiştir.

Orta Asya devletlerinin dış siyaset faaliyetleri 1991'in sonlarına doğru bağımsızlığa kavuşmalarından başlayarak olağanüstü seviyede aktif bir döneme girmiştir. Eski SSCB'nin tüm Türk Cumhuriyetleri tarafından ellerinden geldiği kadar çok devlet tarafından tanınmaya ve dışarıda geniş bir diplomatik temsilcilik ağı kurmak için uğraşmıştır. Bu harcanan çabalar Rusya'ya tarihsel bağımlılıklarının yol açtığı ikilemlerin ve Rusya'nın yeniden kendilerinden üst seviyeye çıkarak onları tahakküm etmesinden korkusunu hep hissederek yapılmaya çalışılmıştır. İstiklal, hakimiyet ve ulusal devletin kazanılması, uzun bir süre süren ırki-siyasi kimliğin meydana gelmesi süreci pekiştirmiştir.

Yabancı kaynaklar çoğunluktadır. Sadece Türk Dış Bakanlığı tarafından yayınlanan bildiri ve müellifin *İslam'ın Siyasallaşması: Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılanması* kitabı, Türk Dili dergisinde yayınlanmış konferanslar Türk

293 Bkz. Kemal Karpat, "The Foreign Policy of the Central Asian States, Turkey and Iran", **Bulletin for Office for Democratic Institutions and Human Rights**, 3(1) Kış 1994-95, s. 19-31 ve Kemal Karpat, "Orta Asya Devletleri, Türkiye ve İran'ın Dış Politikaları", **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı**, Sayı 16/2, 1997, s. 2166-2178.

kaynaklıdır. Yerli ve yabancı kaynaklar azımsanmayacak bir şekilde kullanılmıştır. Makale, objektif bir dille ele alınmıştır. Anlaşılır ve okunabilen bir makaledir. Orta Asya ve Türkiye açısından önemi bulunmaktadır.

“Eski Sovyet Cumhuriyetleri Dünya Sistemiyle Bütünleştirmede Türkiye ve İran’ ın Rolü”²⁹⁴ adlı makale ilk defa “The Role of Turkey and Iran in Incorporating the Former Soviet Republics into the World System”, ismiyle yayımlanmıştır. Editör Karen Dawisha’ dır. **The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia**, Armonk, N.Y. 1997’ de yayınlanmıştır. Ek olarak **Türk Dış Politikası Tarihi**²⁹⁵ kitabında da yayımlanmıştır. Makale, Dünyayla Bütünleşmenin Aşamaları, Dünya Ekonomisiyle Bütünleşmede Türkiye ve İran’ ın Rolü, Uluslararası ve Bölgesel Örgütler, Karadeniz Havzası Örgütü, Sonuçlar kısmından oluşmaktadır.

Makalede savunulan görüş, Sovyetler Birliği’ nin parçalanmasının, Orta Asya ve Kafkasya’ daki yeni istiklalini kazanan devletlerin, parçalanmanın neticesinde dünya milletlerarası ve iktisadi düzeni gereğince meydana gelen bölgesel bloklarla birden entegre eden iki birleştirici güce neden olduğu belirtilmiştir. Bu güç Türkiye ve İran’ dır. Eski Sovyetler Birliği’ nin güney kanadında yer alan ve kültürel, tarihi ve etnik bakımdan Orta Asya’ yla alakalı olan Türkiye ve İran, bir anda bu tekrar bütünleşme sürecinin içine sürüklendiği ifade edilmiştir.

Makalede ulaşılan görüş, Türkiye’ nin ve ondan çok daha az ölçüde İran’ ın eski Sovyetler Birliği’ nden ayrılan yeni devletlerin dünya siyasi ve iktisadi sistemiyle uyum sağlamasının mümkün kılmasını sağlamış olmasıdır. Süreç içinde, her iki ülke tarafından sahip oldukları etkiyle bağlantılı olarak bölgesel konum ve menfaatlerini iyileştirme şansı elde edilmiştir. Yeni cumhuriyetlerle Türkiye ve İran arasındaki etnik, dinsel ve tarihi bağlar ilişki kurulmasını kolaylaştırmış olmasına karşın bu faktörlerin Türkiye ve İran’ ın emeklerinin sonuç başarısına ulaşabilmesinde pek az etkilidir. Başarı düzeyini belirleyen temel nokta, Batı’ ya uzaklık ve yakınlıktır. Bu yakınlığın ölçüsü Türkiye örneğinde olduğu gibi demokrasi, laiklik, iktisadi ve siyasi-kültürel çağdaşlaşmaya bağlılığın seviyesine olduğu kadar yeni ülkelerin ulusal ırki kimliklerini ve hakimiyetlerini savunmak konusunda samimiyete de bağlıdır. Makalede savunulan fikir, Türkiye’ nin temsil ettiği Batılılaşmaya yönelik çağdaşlaşma modelinin, İran’ ın kabul ettiği gelenekçi-empyrial-İslami modele kesin bir üstünlük elde etmiş olduğudur.

Türkiye Açısından Avrasya²⁹⁶ adlı metin **Diyalog Avrasya** dergisinde yayımlanmıştır. Karpat’ ın dergide savunduğu görüş Türkiye’ nin coğrafi açıdan bütünlüğüne ve kıta birliğine

294 İlk yayımlandığı yer için bkz. “The Role of Turkey and Iran in Incorporating the Former Soviet Republics into the World System”, ed. Karen Dawisha, **The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia**, Armonk, N.Y. 1997, s. 168-196.

295 Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, Çev. Onur Güneş Ayas, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, 398 sf.

296 **Diyalog Avrasya** Dergisi, Sayı 1, 2000.

dayalı Avrasya kavramı öteden beri var olmuştur. Asya-Avrupa kuzeydoğu hududu, Ural-Altay dağları Rusya Federasyonu içinde kalmaktadır. Güneybatı hududunu meydana getiren Boğazlar ise Türkiye ulusal topraklarının parçasıdır. Avrasya' nın batı bölümleri, yani Ukrayna, Polonya ve başka bazı devletler yakın zamana kadar Çarlık Rusya' sının veya Sovyetler Birliği' nin bir parçasıydılar. Buna karşılık Balkan devletlerinin çoğu 1878 Berlin Antlaşması ve 1911-13 Balkan Savaşı' na kadar Osmanlı Devleti' nin illeri arasındadırlar. Bu nedenle Türkiye ve Rusya, Avrasya grupları içinde kültür, tarih ve siyasal geçmiş açısından merkezi bir konumu bulunmaktadır.

Küreselleşme, Üst Kültür ve Geleneksel Etnik-Dini Kimlik ²⁹⁷ adlı tebliğin orijinal adı “Globalization, Supra-culture and Traditional Ethno-Religious Identity” dir. Dialog Avrasya tarafından düzenlenen “International Forum on Globalization and Dialogue Between Civilizations” başlıklı toplantıya sunulmuştur. Giriş, Eski Küreselleşme Yolu, Yeni Yol kısımlarından oluşmaktadır.

Tebliğde, küreselleşme, temel olarak, çeşitli sosyo-politik birimlerin iktisadi, kültürel ve siyasi olarak daha geniş bir oluşum içinde erimesi sürecidir. Karpat' a göre, bu süreç yeni bir Asya geçidi ve Amerika' nın keşfedilmesinin merkantilist bir ekonominin coğrafi şartlarını yarattığı on altıncı asırda başlamış olduğu, on sekizinci asrın sonu ve on dokuzuncu asrın başında emperyalist-sömürgecilik ve kapitalizm sayesinde Fransa, İngiltere ve Hollanda' nın Afrika ve Asya' nın siyasal egemenliğinin geliştirilmesiyle beraber hız kazanmıştır. Bu egemenliğin sonunda, Batı uygarlığının başka tüm uygarlıklardan üstün görüp yücelten ve onun dünyanın geri kalanı tarafından gıptaıyla takip edilmesi gereken evrensel değerleri temsil ettiğini ima eden belli kültürel düşünce ve değerlerinin aktarılmasını kolaylaştırmış olduğu belirtilmiştir.

Rusya Artık Büyük Bir Güç Değil ²⁹⁸, adlı yazı Turkishny dergisinde Baha Erbaş ile röportaj yapılmıştır. ABD' nin Orta Asya' da En Büyük Korkusu Çin, Büyük Devletler Her İstediklerini Yapamaz, Rusya Artık Büyük Bir Güç Değil, Türkiye Sıradan Bir Ülke Değil, Türkiye Bu Şartlar Batı Ekseninden Kayamaz, Türkiye' nin Batı' da En İyi Dostu Amerika, Avrupa'ya İtimadım Yok, Türkiye İsrail' in Düşmanı Değil, İran ile İlişkilere Dikkat, Türkiye Bölgedeki Nüfuzunu Artırmalı, En Büyük Tehlike İsrail' in Kendi Başına Hareket Etmesi şeklindedir. Başlıklardan müellifin bakış açısı anlaşılmaktadır.

Tüm makalelerde dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Makalede kaynaklar dışında açıklama için dipnot atıldığı olmuştur. Yerli ve yabancı kaynaklar gerektiği kadar kullanılmıştır. TİKA görevlilerine bu kitabın okunması tavsiye edilir. Sebep olarak Türk

297 “Globalization, Supra-culture and Traditional Ethno-Religious Identity, Dialog Avrasya tarafından düzenlenen “International Forum on Globalization and Dialogue Between Civilizations” başlıklı toplantıya sunulmuştur. 30 Eylül-1 Ekim 2004, Tiflis-Gürcistan’da sunulmuştur. Ayrıca bkz. Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul, 2019, s. 93-107.

298 **Turkishny**, Baha Erbaş ile röportaj, 23 Mart 2010. “Avrupa’ya itimadım yok” başlığıyla yayımlanan, ancak aslında büyük kısmı Avrasya politikasıyla ilgili olan bu röportajın başlığı yukarıdaki gibi değiştirildi ve ara başlıkları yeniden düzenlendi.

Dünyası' yla ilişkileri düzenlemek gösterilebilir. Genel Türk Tarihi, Yakınçağ Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi anabilim dalında lisansüstü eğitim gören ve akademisyen olanlar yararlanabilir. Dili okunaklı, sade ve nesnel olmaya çalışan bir tarzda yazılmıştır. Karpat'ın diğer eserleri gibi Orta Sınıfın geçirdiği dönüşümlerden bahsedilmiştir.

3.1.8. Türkiye' de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*

Timaş Yayınları tarafından 2018 yılında basılmıştır. Orijinal adı, The Gecekondu: Rular Migration and Urbanization'dur. Çevirmen Abdülkerim Sönmez' dir. Kitap 319 sayfada tamamlanmıştır.

Eserin ön kapağına bakıldığında altı görsel görülmektedir. Kitabın görüntüsünde renkli bir fotoğraf ve siyah- beyaz fotoğraflar bulunmaktadır. Birinci fotoğrafa bakıldığında siyah-beyaz renkte, İstanbul terminali ve önünde bekleyen insanlar vardır. İkinci fotoğraf aynı renkte, çamurlu olan yolun kenarında iki katlı bir ev ve diğer yanında gecekonduya benzer müstakil bir ev bulunmaktadır. Üçüncü fotoğrafta, renklendirilmiş bir görünümde birçok küçük ev bulunmaktadır. Dördüncü fotoğrafta, siyah-beyaz renkte bir adam tarafından üstünde kıyafetler olan bir at arabası sürülmektedir. Beşinci fotoğrafta, evin önünde çamaşırlar asılmış, bir kadın tarafından elde su taşınmaktadır. Altıncı fotoğrafta, bir adam tarafından bir eşeğin sırtına bir şeyler yüklenmiş ve başka bir adam ve beş kız çocuğu su kovası taşınmaktadır. Kenarda küçük bir çocuk vardır. Bu fotoğraflar kitabın ismi Türkiye' de Toplumsal Dönüşüm' ün örnek göstergeleridir.

Kitabın arka kapağında eserle ilgili özet bilgiler olan bir yazı ve yazının yanında Karpat' ın küçük bir fotoğrafı bulunmaktadır. Kitabın yazılmasında emeği olan on altı kişilik araştırma ekibine, ODTÜ Sosyoloji Bölümüne, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi' ne (eski adı Robert Koleji), çalışma yardımı için Madison Wisconsin Üniversitesi' ndeki Karşılaştırmalı Dünya Tarihi Programına, Land Tenure Center' a, ölü kişi Lloyd T. Fallers' a Janet Abu Lughod' a ve Joan Nelson' a ve yazım işlerindeki yardımları için Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümüne teşekkür etmiştir. Bu kitap köy ve kentlerde saha çalışması yapılarak oluşturulmuştur.

İçindekiler kısmı, Teşekkür, Türkçe Çeviriye Önsöz, Çevirmenin Önsözü, Giriş, Birinci Bölüm içinde Karşılaştırmalı Bakış Açısından Gecekondu içinde Gecekondu Yerleşimleri ve Bu Yerleşimlerin Kapsamı, Kırsal Göç, Kırsal Göçmenlerin Kentleşmesi, İkinci Bölüm Türkiye' de Göçün ve Gecekondu' nun Tarihsel Kökleri içinde Toplumsal ve İktisadi Gelişmeler, Gurbetçilik: Göçün Başlangıcı, Yakın Dönemdeki Göçün Nedenleri, Kırsal Göçe Kent Tepkisi, Üç Gecekondu Yerleşiminin Kökeni, Göçün Ardındaki İtici Etkenler, Üçüncü Bölüm Gecekondu'nun Kuruluşu ve Gelişimi içinde Kuruluş Örüntüleri, Yapı ve Gelişme, Kentte Yerleşim Örüntüleri, Konutun

* Kemal Karpat, **Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme**, Çev. Abdülkerim Sönmez, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2019, 319 sf.

Özellikleri, Dördüncü Bölüm içinde Aile Yapısı, Okuryazarlık, İktisadi ve Mesleki Yapı, Kente Yönelik Tutumlar, Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkisi, Arzular ve Değişen Tutumlar, Beşinci Bölüm Üç Gecekondu Dernekleşme ve Liderlik içinde Toplumsal Örgütlenme ve Liderlik, Cemaat, Gelenek ve Modernlik, Din ve Cemaat, Kadınların Konumu, Resmi Kurumlar ve Kamuoyu, Altıncı Bölüm Gecekondu Kentleşmesi içinde Kentleşmenin Aşamaları, Göçmenlerin Kentteki Hayatları, Kent Alışkanlıklarını Benimseme, Kent Sakinleriyle İlişkiler, Aile Kavramındaki Değişmeler, Gecekonducuların Kendileriyle İlgili Fikirleri ve Arzuları, Yedinci Bölüm Gecekondu-Köy İlişkileri ve Kırsal Değişmeler içinde Köy ile İlişkiler, Köy Kalkınmasında “Gecekondu” nun Rolü, Göçün Köy Üzerine Etkileri, Gecekondu İktisadi ve Davranışsal Etkisi, Sekizinci Bölüm Gecekondu Siyaset ve Parti Taraftarlığı içinde Bütünleşmenin Aşamaları, Gecekonducuların Siyasal Kültürünün Geleneksel Arka Planı, Parti Siyaseti, Oy Verme Davranışı, Siyasal Tercihler, Siyasal Davranışta Değişme: Parti Sadakatinde Kaymalar, Yerel Siyasette Gecekondu, Sonuç, Kaynakça ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Türkçe Çeviriye Önsözde, müellif tarafından II. Dünya Savaşı’ndan sonra Asya, Güney Amerika ve Afrika’da köyden kente göçlerin artmasıyla çok değişik türde bir toplumsal olaya, bazen “kentlerin köyleşmesi” biçiminde ifade edilen bir gelişmeye neden olduğu, aşağı yukarı bir milyar fert bu şekilde kentleşme sürecine girdiği, olayın iktisadi, siyasi, kültürel ve antropolojik etkileri genel olarak her yerde görünmekle birlikte, göçün kendisi ve oluşturduğu değişiklikler her ülkenin kendi kültürüne ve tarihine göre isimler ve biçimler aldığı belirtilmiştir.

Çevirmenin önsözünde, Karpat’ın bu araştırmasının Türkiye’de çağdaş bir toplum olma azmini kültürel-tarihsel kırılmalar ve yerel özgünlükleri sağlamaya çalışan özgün ve çok disiplinli bir yaklaşımda inceleyen nadir araştırmalardan biri olduğu ifade edilmiştir.

Giriş kısmında, müellif tarafından çalışmanın amacının İstanbul’ un kuzey tepelerindeki üç gecekondu yerleşiminde yaşayan kırsal göçmenlerin göçünün ve kentliler gibi olmasının sosyo-ekonomik arka planını araştırmak olduğu belirtilmiştir. Nafibaba (Hisarüstü), Baltalimanı ve Ahmet Celalettin Paşa (veya daha yaygın olarak kullanıldığı haliyle Celalettin Paşa) yerleşimleri, araştırmanın esas kısmının yapıldığı 1968’de, çeşitli büyüklük ve şekildeki beş yüz konut ve toplam 3500 nüfustan meydana gelmektedir. Bu yerleşim yerlerine, neredeyse tümüyle kırdan gelen göçmenler tarafından yerleşilmiş olması ve bu yerleşim yerlerinin iç göçün ana sebeplerini, kentleşme örüntülerini ve köy ile sürekli ilişkileri yurtdışından gelen mülteci ve göçmenlerin oturdukları yerleşim yerlerinden daha iyi yansıttıkları için inceleme amacıyla seçildiği belirtilmiştir.

Bu konuyla ilgili Sabri Çakır’ a göre Türkiye’de nüfus artışının 1945’lerden bu yana çok hızlanması ve Anadolu’daki toprakların artan nüfusu barındırıp besleyecek yeterlilikte olmaması göç ve kentleşme hareketlerini de hızlandırmış ve içinden çıkılamayan sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bunların başında ve belki de en önemlisi, öteki kentleşme sorunlarının da

yaratıcısı, bizce gecekondur. Bu sorunun temelinde göç ve yerleşme sorunu bulunmaktadır. Göçen insanların kente gelmeleri ve yerleşme amaçları, giderek başka sorunları da doğurmaktadır. Bunların başında konut, iş bulma gibi ekonomik sorunlarla kent toplumu ile uyum, kentleşme gibi sosyal ve kültürel süreçler gelmektedir.²⁹⁹

Eserde sekiz bölümde ana konu anlatılmaktadır. Dünyanın farklı ülkeleriyle Türkiye mukayese edilmiştir. Eserde anket yöntemi kullanılmıştır. Bölümler arası sayfa dağılımı dengeli değildir, farklılıklar göstermektedir. Dipnotlar sayfaların altında gösterilmektedir. Her bölümde dipnotun numaralandırması bölüm değiştiğinde tekrar başlatılmıştır. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için kullanılmamış aynı zamanda açıklaması gereken birtakım mefhumları açıklamak için notlar ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler dipnotlarda verilmiştir. Kaynak gösterilen eserler oldukça fazladır. Farklı ülkelerin tabloları verilmiş, karşılaştırma yapılmıştır.

Eserde müellif tarafından ulaşılan sonuca göre, İstanbul’ daki üç gecekondur yerleşimi bir yandan kırsal göçün bir yan ürünü, başka taraftan şehirdeki konut kıtlığına göçmenlerce bulunmuş bir çözüm olarak görünmektedir. Gecekondur yerleşimleri kırsal ilçe ve köyle şehir arasında geçici sakinlerdir. Bu yerleşimlerin kırsal yörelerdeki yarı istihdam edilmiş veya işsiz fertler olarak istihdam olanakları, yüksek ücret ve daha iyi yaşama şartları tarafından şehre çekilmişlerdir. Şehre yeni gelenler düşük ücretli işlerde çalışan veya çok farklı çeşitte meslek ve kişisel girişimle meşgul, genellikle nitelsiz işçilerdir.

Şehirdeki yüksek kiralar ve düşük maliyetli konut yapımının olmayışıyla birleşen düşük ücretler, göçmenleri nerede konut yapılabiliyorsa orada yapmaya mecbur bırakmıştır. Koşullar el verdiğinde, göçmenler bu yolla inşa edilmiş olan kulübeleri kısa bir süre içinde kabul edilebilir yaşama mekanlarına dönüştürülebilir ve şehirdeki gayrimenkullerin pahası artmış olur. Göçmenler şehre ilk geldiklerinde, şehirdeki yaşamları aile ve cemaat etrafıyla oluşmaya başladığından kulübe bir yuva ve cemaat olarak göçmenin şehir yaşamında önemli bir yer edinir.³⁰⁰

Eserde konuların anlatımı oldukça detaylı anlatılmaktadır, genel anlamda bir eserde olması lazım olan eleştirel bakış açısı bulunmaktadır. Dünyanın farklı ülkeleriyle Türkiye mukayese edilmiştir. Bu durum eseri daha nitelikli kılmaktadır. Çoğunlukla yabancı kaynaklardan faydalanılmıştır. Yerli kaynak daha azdır. Müellif tarafından ülkenin gelişimini anlatırken objektif ve nitelikli bir eser üretilmiştir. Bir konuda tezini ispatlamak amacıyla tablolar kullanılmıştır. Eserde birçok açıdan Türkiye’de gecekondularla ilgili diğer kişilerden farklı bir bakış açısına sahiptir.

299 Sabri ÇAKIR, “Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondur Sorunu ve Üretilen Politikalar”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs, 2011, 23 s. 209-222

300 Kemal Karpat, **Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondur ve Kentleşme**, s. 285.

3.1.9. Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*

Timaş Yayınları tarafından ilk kez 2012 yılında İstanbul'da basılmıştır. Elde bulunan baskı 2019 yılı dokuzuncu baskısıdır. Bunun sebebi en güncel baskı olması durumunda daha verimli olabileceği düşüncesidir. Eser 351 sayfadır. Eserin dış görünüşüne bakıldığında gayet tezat oluşturan bir görüntü hakimdir. Siyah bir karton kapak üzerine yazarın ismi gri, eserin ismi beyaz renkte yazılmıştır. Eserin üzerinde dört tane görsel bulunmaktadır. Birinci görsel, TBMM'nin açılışının fotoğrafıdır. İkinci görsel, Tarih Gazetesinin Türkiye' deki Büyük İnkılap yazılı bir resmidir. Bu iki görsel küçük boyutlardadırlar. Üçüncü görsel bir ferman şeklinde Fatih Sultan Mehmet olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Türkçesinde "Sultan-ı Mehmet Han Hazretlerinin Ferman-ı Hümayun' ıdır." Fatih Sultan Mehmet tahtının üzerindedir. Kavuşu ve kaftanı bulunmaktadır. Dördüncü ve son görselde İsmet İnönü ve köylü olduğu tahmin edilen erkek ve kadınlar bulunmaktadır. Ellerinde "Cumhuriyeti Biz Böyle Kazandık" yazılı bir pankart vardır. Bu insanlar kağının önünde ve bazılarının elinde Türk Bayrağı bulunmaktadır. Eserin arka kapağında Kemal Karpat' ın küçük bir resmi ve kitabın mahiyetinin anlatıldığı kısa bir yazı bulunmaktadır.

Eser, Önsöz, Birinci Bölüm Osmanlı Modernleşmesi ve İmparatorluğun Çöküşü (1800-1918); 1. İlk Reform Hareketleri (1800-1839), 2. Tanzimat Dönemi (1839-1876), 3. Sultan Abdülhamid Dönemi (1876-1908), 4. İttihat ve Terakki Dönemi (1908-1918) kısımları var. İkinci Bölümde Cumhuriyetin Kuruluşu ve Çok Partili Hayata Geçiş (1918-1960); 1. Milli Kurtuluş Hareketi (1918-1922), 2. İnkılaplar Devri (1923-1938), 3. İnönü Dönemi ve Demokrasiye Geçiş (1938-1950), 4. Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) kısımlarını içermektedir. Üçüncü Bölümde Gerçek Demokrasi ve Öz Kimlik Arayışı (1961-2012), 1. Genel Çerçeve: Cemaat, Millet, ve Anadolu Orta Sınıfının Güçlenmesi, 2. Askeri Vesayet Altında Demokrasi Arayışları (1961-1971), 3. Koalisyonlar Karmaşası (1971-1980), 4. Yeni Bir Döneme Doğru: 12 Eylül 1980 Darbesi, 5. Turgut Özal Dönemi: Öze Dönüş ve Normalleşme (1983-1993), 6. Öz ve Gerçek Kimlik Arayışı ve İslam, 7. Eski Düzenin İflası ve Yeni Bir Düzen Özleminin Doğuşu (1993-2002), 8. Ak Parti İktidarı (2002-2012),9. Türk Dış Politikası (1952-2012), 10. Son Söz kısımları bulunmaktadır. Ekler kısmında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanları Parti İsimleri ve Kısaltmaları, 1950-2009 Türkiye Genel Seçim Sonuçları bulunmaktadır. Eserin sonunda kaynakça ve indeks kısmı bulunmaktadır.

Birinci Bölüm Osmanlı Modernleşmesi ve İmparatorluğun Çöküşü (1800-1919) 1. İlk Reform Hareketleri (1800-1839), Yeni Merkezîyetçi Sistem, Nizam-ı Cedid Hareketi, Siyasi Gelişmeler, Ekonomik ve Sosyal Değişim, Ayanlar ve Merkezi İdare, Nizam-ı Cedid ve Dış Gelişmeler, Ayanların Sonu, İslahatçılık ve Avrupai Anlamda Yenileşme, İsyanların Sosyo-Ekonomik Temelleri, Milliyetçilik ve Yunan İsyanı, İçerideki Durum ve Mısır Hadisesi, İlk

* Kemal Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, Timaş Yayınları, Dokuzuncu Baskı, İstanbul, 2019, 351 sf.

Reform Hareketlerinin Bilançosu (1800-1839), alt başlıklarını içerir. Varılan sonuçlara göre Osmanlı modernleşmeyi Avrupalılaştırmak olarak algılamış ve hala süregelen eski-yeni çatışması ortaya çıkmıştır. II. Mahmut'un yenilikçi fakat merkezîyetçi olduğunu ayanların haklarını vermeyi vatana ihanet saydığı belirtilmiştir.

2. Tanzimat Dönemi (1839-1876) Tanzimat'ın Getirdikleri (1856), Tanzimat Devrinin Sonu: Sultan Abdülaziz'in Saltanatı (1861-1876) adlı alt başlıklardan oluşur. Tanzimatın getirdiği değişikliklerinin büyük ölçekli olduğu ifade edilmiştir. Osmanlı'nın iç ve dış sorunlarından dolayı gereken faydanın görülemediği görüşü bulunmaktadır.

3. Sultan Abdülhamid Dönemi (1876-1908), Dış Politikadaki Gelişmeler, Sosyo-Ekonomik Dönüşüm ve Göçler, I. Meşrutiyet ve Yeni Siyasi Hayat adlı alt başlıklardan oluşur. Oluşan kanı, Abdülhamit' in salt otoriter değil, aynı zamanda cumhuriyete miras kalan çoğu kurumun temelini atan ülkenin geneline çok yayılmasa da özellikle İstanbul ve büyük şehirlere hizmet götüren bir kişi olduğu ifade edilmiştir.

4. İttihat ve Terakki Dönemi (1908-1918); Birinci Devre (1908-1909), İkinci Devre (1909-1913), Üçüncü Devre (1913-1918), İttihat ve Terakki Devrine Toplu Bakış, Milli Devlet ve Milliyetçilik Alanındaki Gelişmeler alt başlıklarından oluşur. İttihat ve Terakki Dönemi' nin verdiği en önemli özellik Türkçülük akımı ve bu akım için dilin, edebiyatın modern bir hal almasında etkili oldukları belirtilmiştir.

İkinci Bölüm Cumhuriyet' in Kuruluşu ve Çok Partili Hayata Geçiş (1918-1960), 1. Milli Kurtuluş Hareketi (1918-1922), Yabancı İşgaller ve Direniş Hareketleri, Mustafa Kemal' in Liderliği Üstlenmesi ve Kongreler Dönemi, Büyük Millet Meclisi ve Milli İradenin Şekillenmesi, Askeri Harekat ve Milli Zafer alt başlıklarından oluşur. Anlatılan konu Atatürk ve silah arkadaşlarının halkı arkasına alarak önce sivil sonra ülkeyi askeri savunmayla ülkeyi işgalden kurtarıp yeni bir devlet kurup rejimi cumhuriyet olarak belirlemeleridir.

2. İnkılaplar Devri (1923-1938), Milli Kimliğin Yeniden Tarif Edilmesi, Siyasi Ayrışmanın Fikri Temelleri, Laik Bir Millet Yaratma Fikri ve İnkılaplar, Siyasi ve İktisadi Gelişmeler (1928-1938), adlı alt başlıklardan oluşur. Oluşan fikir, Atatürk 'ün kurduğu cumhuriyetin medeni ve milli bir millet var eden insani yaşam için elzem oluşu, Atatürk' ün devrimlerine bağlı olmak gerektiği, onun milletinin saygı ve sevgisine layık olduğu ve kendisinin de milletine hürmet ve muhabbetinin aynı şekilde olduğu ifade edilmiştir.

3. İnönü Dönemi ve Demokrasiye Geçiş (1938-1950), kısmında CHP hükümetinin iki açıdan sert tenkitlere maruz kaldığı, bu tenkitlerin de ilkinin aşırı devletçilik ikincisinin laikliğin yanlış ve eksik kullanılması olduğu ifade edilmiştir. Fakat buna rağmen İnönü'nün demokrasiye önem verdiği, bu çıkarımın çok partili hayata verdiği izinle Demokrat Parti' nin seçimle gelerek yönetimde yer almış olduğu düşüncesi bulunmaktadır.

4. Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) kısmında Demokrat Parti'nin ülkeyi 1954' e kadar oylarını arttırarak iktidarda olduğu, sonraki süreçte iktidarı korumak için sert uygulamalar yapıldığından ülkenin bir kaosa sürüklendiği, ama her zaman ülkeyi geliştirmek için DP tarafından çaba gösterildiğine müellif tarafından inanılmaktadır.

Üçüncü Bölüm Gerçek Demokrasi ve Öz Kimlik Arayışı (1961-2012)

1. Genel Çerçeve: Cemaat, Millet ve Anadolu Orta Sınıfının Güçlenmesi kısmında Demokratların orta sınıfın istediği yol, inşaat, üniversitelerin arttırılması gibi isteklerin orta sınıfın istekleri olduğu yalnız hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı ama sonuçta DP' nin ülkede büyük reformlar yapıldığı inancı müellifte vardır.

2. Askeri Vesayet Altında Demokrasi Arayışları (1961-1971) kısmında CHP' de Dönüşüm alt başlığı vardır. 1960 Askeri Darbesinin elitist, devletçi yapının isteğinin aksine 1961 Anayasası çok özgürlükçü olduğundan her görüş ve ideolojinin serbest olmasına yol açtığı görüşüne inanılmaktadır.

3. Koalisyonlar Karmaşası (1971-1980): Bu dönem 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 askeri darbeye kadar çok çalkantılı süreçlerdir. 12 Mart 1971 darbesinin dört Amerikan subayının kaçırıldığından dolayı olduğu belirtilmiştir. Ülkede düzenin sağlanması için seçimler yapılsa da kısa süreli olmakta, cinayet, kaos, anarşi ortamı bulunduğu, 12 Eylül' ün bu karmaşanın bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.

4. Yeni Bir Döneme Doğru: 12 Eylül 1980 Darbesi, emir-komuta hiyerarşisi içinde, halk desteğini alma konusunda özenli davranan sağ-sol çatışmalarının üst seviyeye çıktığı bir dönemde yapıldığı belirtilmiştir. Diğer darbeler gibi üst düzey siyasilere yıkıcı sonuç getirecek davranışlarda bulunmadığı fakat askeriye yetkilerinin yüksek tutulduğu, seçime geç gidilen bir dönem olduğu aktarılmıştır.

5. Turgut Özal Dönemi: Öze Dönüş ve Normalleşme (1983-1993): Turgut Özal' ın siyasi zihniyetinin dört görüşü kapsayan, İslam' a kültürel bir bağ ile bağlı ama baskıcı olmayan bir düşünce tarzı olduğu görüşü yazarda hakimdir. Özal' ın serbest piyasa ekonomisine, Batı' ya ve dış ülkelerin önemini bilen bir anlayışa sahip oluşunun Türkiye' yi ileriye taşıdığı ifade belirtilmiştir.

6. Öz ve Gerçek Kimlik Arayışı ve İslam: Milli Görüş Hareketi alt başlığı bulunmaktadır. Bu kısımda Türkiye' nin İslam' ı algılayışının köktendincilik değil günlük yaşam ibadet etseler bile modern bir ülkede yaşamak isteyen insanlar olduğu, baskının değil her anlayışta ortacı düşündüğü, Avrupa' yı ve Amerika' yı önemseydiği kesinlikle Necmettin Erbakan' ın aşırı dinciliğini onaylamadığı, Erbakan' ın sert değil ılımlı bir dil kullandığında halkın onu kabullenmeye başladığı belirtilmiştir.

7. Eski Düzenin İflası ve Yeni Bir Düzen Özleminin Doğuşu (1993-2002): Bu dönemde koalisyonlar çok fazladır, 28 Şubat 1997 muhtırası yapılmış, anayasanın fırlatılmasıyla büyük bir

ekonomik krizle karşı karşıya kalınan istikrarsızlığın, devletin dışında farklı yapılar vardır, bu yıllar PKK' nın binlerce insanı katlettiği bir kaos dönemi olarak ifade edilmiştir.

8. Ak Parti İktidarı (2002-2012): Aydınlar Ocağı ve Türk İslam Sentezi, İdeolojiden Yurt Gerçeklerine Doğru, Politikadaki Gelişmeler, Ak Parti ve Ekonomi, Ak Parti- Ordu İlişkileri alt başlıklardan meydana gelmektedir. Ak Parti' nin milli ve evrensel değerlere bağlı olmayı amaçladığını, dini inanç vecibelerini, kendileri yerine getirse de kimseyi bunun için zorlamadığını, saygılı, hoşgörülü bir tutum takındığını ifade etmiştir.

9. Türk Dış Politikası (1952-2012): Kıbrıs Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri, Eski Sovyet Coğrafyası, Balkanlar, Avrupa Birliği, Ak Parti' nin Aktif Dış Politikası, PKK, Irak ve ABD'yle İlişkiler alt başlıklarında oluşmaktadır. 1952' den 1964' e kadar Sovyet karşıtı, ABD yanlısı bir tutum izlendiği, Sovyet Rusya ve Yugoslavya' nın dağıldığı döneme kadar Türkiye' nin tarihi ve kültürel değerleri dış politikada geri plana attığı, Avrupa Birliği' ne tam üye olamasa da Batı' ya kendini kabul ettirme yolunda ilerlediği, Ak Parti' nin denge politikası izleyerek Avrupa, Amerika, Arap ve Türk Cumhuriyetleri ve Rusya ile dış siyasetinin aktif olduğu ifade edilmiştir.

10. Son Söz Bu kısımda Atatürk'ün öneminden, O'nun unutulamayacağından, yanlışlar yapılsa bile onun modern bir Türkiye için çabaladığı, dini uygulamalarda Abdülhamit döneminden beri yenilikler yapıldığı, onun din düşmanı olmadığı, Kur'an' ın Türkçeye çevrilmesinden, O'nun döneminde en büyük din alimlerinin çıktığından anlaşılacağı belirtilmiştir.

Eser, Türkiye Tarihi' ni Osmanlı Devleti' nin en çok değişim yaşadığı 19. Yüzyıldan 2012 yılına kadar olan sürede temel olaylar, gelişmeler üzerinden ifade edilmiştir. Ek olarak İslam' ın Siyasallaşması eserindeki cemaat-millet dönüşümünden bahsedilmiştir. Bu durumun milli devlet sürecine etkisi anlatılmıştır. Bu kitabın İslam' ın Siyasallaşması eserinden farkı Cumhuriyet Dönemini de ele alması ve İslam' ın Siyasallaşması eseri kadar hacimli olmayıp orada bahsedilen konuların eser kadar detaylı incelememesidir. Eserin amacı genç nesillerin tarihe bakışını zenginleştirmek, onlara bilgi vermektir.

Eser akademik bir kitap değildir. Dipnot bulunmamaktadır. Eser, genç kuşaklar için yazıldığından müellifin diğer tarihi eserleri gibi değildir. Buna karşın eser objektif bir dille yazılmıştır. Eser, orta hacimli bir eserdir. Türkiye' nin Yakın Tarihi' ne genel bir perspektif sunmaktadır. Olaylar sırasıyla bir bütün içerisinde, geçmişten geleceğe bir köprü olarak yazılmıştır. Dipnot olmayışı onu akademik değilse de ders kitabı olmasını sağlar. Genç nesiller ve tarihe önem veren kişiler okuyabilir. Bu eser tarih okumak isteyen kişilere özet bilgileri vermektedir. Bir kişi bu eseri okursa tarihle ilgili kariyer yapıp yapmayacağına dair bir fikir edinir. Bu eser tarihçi olmak isteyen kişilere bir pencere açabilir.

3.1.10. Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Türk Müslüman Kasabası Tarihi*

Timaş Yayınları tarafından 2018 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kitap 272 sayfada tamamlanmıştır. Kitabın görüntüsü gayet renkli bir eser olarak gözükmektedir. Eserin ön kapağına bakıldığında beş görsel görülmektedir. Bu görseller 4 fotoğraf ve bir resimdir. Birinci fotoğrafa bakıldığında bir yapı görülmektedir. Bu yapının ne olduğu kitabın albümünden anlaşılmaktadır. 1620' de yaptırılan Gazi Ali (Gazali) Paşa Türbesi olduğu öğrenilmektedir. Fotoğrafi çeken Medeni Karpat' tır. Birinci fotoğraftan sonra gelen resme bakıldığında kitabın adı Sarı Saltuk Diyarı olduğundan Sarı Saltuk' u sembolize edildiği tahmin edilmektedir. İkinci fotoğrafa bakıldığında yine bir yapı görülmektedir. Aynı şekilde kitabın sonundaki albüme bakıldığında Sarı Saltuk Türbesi olduğu öğrenilmektedir.

Fotoğrafi çeken Ayşe Deniz Balgamiş' tır. Deniz Balgamiş, Kemal Karpat' ın öğrencisidir. Ankara Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi mezunudur. Yüksek Lisans ve Doktorasını Wisconsin Üniversitesi' nde yapmıştır. Üçüncü fotoğraf müellif Kemal Karpat' a aittir ve bu fotoğraf bir nehir yanında çekilmiş, nehrin yanında otlar ve sazlıklar bulunmaktadır. Kitabın sonundaki albümde bu nehrin Babadağ gölünü besleyen Taitza nehri ve Kemal H. Karpat' ın cennetinin içinden akan ırmak olduğu belirtilmiştir. Fotoğraf çeken kişi, ikinci fotoğraf Sarı Saltuk Türbesi' ni çekmiş olan Ayşe Deniz Balgamiş' tır. Dördüncü fotoğraf, siyah-beyaz renkte ev, at arabası, 3 tane çardak ve at var. At arabasının yanında iki kişi, at arabasında bir kişi, son çardağın önünde iki kişi bulunmaktadır. Kitabın arka kapağında eserle ilgili muhtasar bilgiler olan bir yazı ve yazının yanında Karpat'ın küçük bir fotoğrafı bulunmaktadır.

Kitabın yazılmasında yardımı çok fazla olduğundan Dr. Ayşe Deniz Balgamiş' a teşekkür edilmiştir. İçindekiler kısmı Önsöz, Birinci Bölüm Osmanlı Öncesi Babadağı ve Dobruca, İkinci Bölüm Osmanlı Döneminde Babadağı, Üçüncü Bölüm Osmanlı'dan sonra Babadağı, Sonuç ve Ekler, Bibliyografya ve Dizin olarak oluşturulmuştur. Birinci Bölüm Saltukname'nin Dili ve Önemi, İkinci Bölüm Evliya Çelebi'ye Göre Babadağı ve Sonrası, Onaltıncı Yüzyılda Babadağı'nın Nüfusu, Onsekiz ve Ondokuzuncu Yüzyıllarda Babadağı'nın Ekonomik Yapısı, Katolik Papaz Petru Bogdan Baksiç'in (Baksich) Babadağı Notları, Üçüncü Bölüm Genel Bakış, Babadağı'nın Osmanlı Mirasını Yaşatma Çabaları ve Hatıralar, Ekler Ek 1 Babadağı ve Sarı Saltuk Hakkında, Ek 2 Nogay Han ve Sarı Saltuk, Ek 3 Melek Ahmet Paşa (1588-1662), Ek 4 Osmanlı Tarihinin En Karışık Dönemi Sultanlarından IV. Mehmed (Avcı) Hakkında Kısa Bir Not, Ek 5 Babadağı'nda Kullanılan Ölçüler Hakkında, Ek 6 Balkanların Batısındaki Berat Kasabası İle Babadağı Arasında Bir Karşılaştırma, Ek 7 Berat, Ek 8 Osmanlı İmparatorluğu'nda Cari Olan Ana Vergiler, Ek 9 Doğanca, Ek 10 Evliya Çelebi'ye Göre Babadağı ve Civarı, Ek 11 Babadağı'nın

* Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Türk Müslüman Kasabası Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2018 272 s.

Yaşatmak Gayeleri, Ek 12 Dobruca Bölgesinde Yaşayan Türklerin Durumu (1877-1918) alt başlıklarına ayrılmaktadır.

Müellif tarafından Babadağı hakkında Osmanlı'dan evvel, Osmanlı zamanı ve Osmanlı'dan sonra üç bölümden oluşacak bir kitap yazmayı yıllar önce planlandığı belirtilmiştir. Ana hedefinin Osmanlı tarihi ve devletine çoğu tarihçilerin yaptığı gibi merkez olan İstanbul'dan değil, küçük bir kasaba açısından bakarak kasabanın niçin ve nasıl büyüdüğünün, nasıl dağıldığının ifade edilmesidir. Bunun için İslam ve Osmanlı tarihinde istisnai seviyede enteresan bir şehir Babadağ tercih edilmiştir. Babadağ'da doğup büyümesi ve o yerin ruhunun içine işlemesi, çevreyi yakından tanınması bu tercihi zorunlu bir görev haline getirmiştir.³⁰¹

Eserde 3 bölümde temel konuyu anlatılmaktadır. Bölümler arası sayfa dağılımı oldukça dengesizdir. İlk bölüm 13 sayfa, ikinci bölüm 73 sayfa, üçüncü bölüm 24 sayfadır. Birinci bölümde kitabın girişinde yazı olan bir sayfadan sonraki sayfada Dobruca, Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ülkelerinin gösterildiği bir harita, haritanın altında Mecidiye, Tulça, Babadağı, İsağa şehirlerinin olduğu başka bir harita daha vardır. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için kullanılmamış aynı zamanda açıklaması gereken birtakım mefhumları açıklamak için notlar ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler dipnotlarda verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en dikkat çeken özellik, yazarın verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynaktan alarak göstermesidir. Bu durum eserin niteliğini artırmaktadır.

Müellif eserde Başbakanlık Arşivlerinden, kendi eseri olan Osmanlı Nüfusu'ndan yararlanmıştır. Fakat kaynak gösterdiği çeşitli farklı eserler bulunmaktadır. Farklı kaynaklardan bulunan bulgunun doğrulanması yoluna gidilmiştir. Veriler tablolardan verilerek eserin güvenilirliği artırılmıştır. Eserde üçüncü bölümde kendi kişisel yakınlığı olan kişilerden müellif tarafından bahsedilmiştir.³⁰² Eserde genel olarak okunaklı yazı ve anlaşılır bir üslup bulunmaktadır. Yazar olayları anlatırken objektif bir tarzda eseri ele almıştır. Bu eser Sarı Saltuk ve Babadağı hakkındadır. Müellifin bu araştırması yerel tarih araştırmaları için başlangıç arz etmektedir. Şehir tarihçiliği için örnek bir çalışma olmuştur. Timaş Yayınları tarafından basılmıştır.

3.1.11. Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*

Edebiyat, bir milletin yaşadığı toplumun özelliklerini gösterdiğinden toplumdan bağımsız olarak değerlendirilemez. Edebiyat, duygu ve düşüncelerin aktarılmasının sanatsal olarak ifadesidir. Türkçe Sözlükte "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı

301 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 7.

302 Kemal Karpat **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı** s. 122.

olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın,”³⁰³ olarak tanımlanmıştır. Sosyoloji ise Orhan Hançerlioğlu tarafından “toplumu inceleyen ve nesnel yasalarını saptayan bilim³⁰⁴” olarak ifade edilmiştir.

Timaş Yayınları tarafından 2009 yılında İstanbul’da yayınlanmıştır. Kitap 304 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görüntüsüne bakıldığında turuncu renkte bir karton kapak üzerine yazarın ismi beyaz kitabın ismi siyah, büyük ve anlaşılır olarak yazılmıştır. Buna ek olarak eserin kapağında konuyla ilgili üç tane görsel bulunmaktadır. Bu fotoğrafların tümü siyah-beyazdır. Fotoğraf olan görsellerin ilkinde Halide Edip Adivar’ın yaşlılık zamanında ait olan bir fotoğraf bulunmaktadır. İkinci fotoğrafta Nazım Hikmet Ran ve sağ ve sol kolunda olmak üzere arkadaşı veya yakını olduğu anlaşılan iki kişi vardır. Üçüncü ve son fotoğrafta Osmanlı’nın son dönemine ait Meşrutiyet ve Milli Mücadele zamanına ait olabileceği tahmin edilen büyük bir kalabalık vardır. Eserin arka kapağına bakıldığında kitabın içeriği hakkında gerekli bilgileri veren bir yazı vardır. Yazının yanında yazar kütüphanesinin önünde elinde bir kitapla çekilmiş fotoğraf olan bir görsel bulunmaktadır. Eserde Türk Edebiyatının Osmanlı Devleti’nden yaşanmakta olan döneme kadar dönemleri ve Türk Edebiyatının önemi toplumla bağdaştırılarak incelenmiştir.

Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum adlı eser, şu metinlerden oluşturulmuştur: Edebiyat ve Toplumun Keşfi başlığı bulunan önsöz: Edebiyat Eğitimi ve İnsan; Roman ve Sosyal Sınıf: Roman, Sanat, Kimlik ve Toplum; Edebiyat Rüyasından Sosyal Gerçeklere, Tekrar Orta Sınıf, Millet ve Roman İlişkilerine Dair; Edebiyat “Memleket” i Keşfediyor; Bir Sosyal Olay Olarak Anadolu Orta Sınıfı alt başlıklarından oluşur. Türk Romanı, Çağdaş Türk Edebiyatı’nda Sosyal Konular, Çağdaş Türk Edebiyatı, Türk Sosyal Edebiyatı’nın Gelişimi, Sosyal Ortam ve Edebiyat: Ömer Seyfeddin’in (1884-1920) Edebi Eserlerinde Jön Türk Döneminin (1908-1918) Yansıması, Ahmet Mithat, Çehov ve Orta Sınıf Edebiyatı, Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus-Devlette Türkçe. Kitabın sonunda bir indeks kısmı bulunmaktadır.

304 sayfa olan eserin ilk 52 sayfası önsöz olarak kaleme alınmıştır, eserin yazılış öyküsü anlatılmıştır ve eserin otobiyografik özellikler taşıdığından bahsedilmiştir. Ele alınan ilk alt başlık “Edebiyat Eğitimi ve İnsan” olarak adlandırılmıştır. Müellif tarafından edebiyatı bilimsel olarak ele alan yazıların toplanarak nasıl bir araya getirildiği aktarılır. Harvard Üniversitesi, Türkiye’nin siyasi ve sosyal durumuyla ilgili bir tebliğ istemiştir. Bir sene önce bu mevzuyla ilgili bir kitabı yayımlandığı için aynı konuları anlatarak tekrara düşmek istemediğinden Türk Edebiyatı’nın sosyal konulara bakışı ve incelemesini anlatan bir tebliğ vermek istediğini ifade eder. Müellif kendi anlayışına göre tebliği hazırlayarak sunar. Tebliğin literatürde büyük bir yankı yapmasıyla alanında

* Kemal Karpat **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı İstanbul, 2019, 304 s.

303 Şükrü Haluk Akalın vd. **Türkçe Sözlük**, On birinci Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 754

304 Orhan Hançerlioğlu, “Toplumbilim” **Felsefe Ansiklopedisi** Kavramlar ve Akımlar içinde 6 Remzi Kitabevi İstanbul 1982 s. 331.

en büyük dergi olan Middle East Journal tarafından akabinde yayımlamak teklifinde bulunulmuştur. Derginin yayımladığı metin bazı değişikliklerle Yaşar Nabi Nayır tarafından İngilizceden çevrilerek küçük bir kitap olarak Varlık' ta yayımlanmıştır.

Türk Romanı adlı bölümde Karpat romanın salt Türkçe yazılmasının onu Türk Romanı yapmaya yetmeyeceğini belirtir. Ona göre dil bir esere ulusal kimlik vermek için ön koşuldur fakat romana ulusal kimlik veren milli manevi özellikleri ve romancının bunu aktarabilmek için kullandığı sanatsallıktır. Orta Asya Menşeleri, Müslüman olma, Fars faktörleri, Selçuk ve Osmanlı kültürleri ve sonuç olarak Cumhuriyetle gelen ve bazen baskıyla halkın kabullenmek zorunda kaldığı çağdaşlaşma kimlik ve kültürel yapıya işlemiş ve eski menşelerle bütünleşmiştir. Birçok etnik grup ve ırkla bütünleşen eski "Türk" modern dönemde yeni bir Türk tipi olarak oluşmuştur.

305

Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular³⁰⁶ bölümü temel olarak Harvard Üniversitesi'nde organize edilen bir seminere Haziran 1959' da takdim edilen ve 1960' ta Middle East Journal' da Social Themes in Contemporary Turkish Literature adıyla iki bölüm olarak yayınlanan bir araştırmaya isnat edilir.³⁰⁷

Metin 1959 yılında yazılmasına bakıldığında fikir hareketleri ve koşullarının göz önüne alınacağı belli olmaktadır. O tarihte egemen olan ortam sayesinde Türkiye'nin hızla siyasal ve toplumsal bir birleşime doğru gittiği sezdirilmiştir. Edebiyatın belirli bir toplum içinde gelişmesi dikkate alınarak edebiyatı; bahsi geçen toplumun geçmişinin, bugünün anlatıldığı ve geleceğinin hazırlandığı bir güç olarak görülmektedir.³⁰⁸

Karpat tarafından edebiyatın ülkenin gelişiminin memleketin Avrupalılaşma ve medenileşme gayretine çok bağlı olduğu, reformları kuvvetlendirerek yaygınlaşması için bir araç olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Tanzimat devrinin en büyük edebiyatçıları, tanınırlıklarını yazılarının edebi değerlerinden ziyade edebiyat kılıfı altında ifade ettikleri, toplumun yazgısına bağlı sosyal ve siyasal fikirlerden almışlardır.

Edebiyat sosyal sorunların mali-ekonomik nedenlerini önemsemekte, eğitime, sosyal gelişmeyi, bütün olarak oluşturabilecek bir güç olduğundan oldukça yer ayırmaktadır. Akıl ve

305 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 65.

306 Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı hakkında bilgi için bkz: Ahmet Oktay **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993. Şuayip Karakaş ve Mehmet Fatih Kırışçıoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1999. Ali İhsan Kolcu **Cumhuriyet Edebiyatı 2: Hikaye ve Roman**, Salkım Söğüt Yayınları, Erzurum, 2008.

307 Adı geçen makale, Kemal Karpat'ın ufak değişiklikleri ve giriş metniyle birlikte ilk defa 1962' de, ikinci defa 1971' de Varlık Yayınları'na yayımlanmıştır. Konuyu derleyici muhtevası sebebiyle bu eserin ilk bölümünde aynı adla yayımlanması yeğlenen bu yazı, Varlık Yayınları baskısının incelenmiş tekrar basımıdır.

308 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 71.

analize önem veren eğitim, toplumda ikilik yaratıp reformların yerleşmesine engel olan kadercilik ve gericiğin eski sistemin muhafaza edenlere karşı tek kuvvet olarak kabul edilmiştir. ³⁰⁹

Birinci Bölüm ³¹⁰ orijinal adı “Social Themes in Contemporary Turkish Literature: Part 1”dir. **Middle East Journal**, 1960’ de yayınlanmıştır. Bu bölümde Cumhuriyete geçilmesi ve 1925-1928 inkılaplarının Türkiye’ nin kültürel gelişimiyle edebiyatında yeni bir ufuk genişlemesini sağladığı ifade edilmiştir. ³¹¹ 1931’ de Halkevlerinin kurulması, tiyatro, edebiyat, sanat ve diğer üreten faaliyetleriyle büyük gruplarla modern bir kültür manasının etkisini yaratmaya çabalamışlardır. ³¹² İkinci Bölüm ³¹³ içinde, Türk Edebiyatı’ nın yüksek görüşlü toplumsal konuları, fakirlikle kaderciliğin alakasızlığa sürüklediği Anadolu evladının yaşama arzusu ve yaşamın modern, ferdi mefhumlarına göre davranma fikrinin uyandırma hedefine odaklanılmıştır. ³¹⁴

Çağdaş Türk Edebiyatı ³¹⁵ adlı bölüm Contemporary Turkish Literature adıyla Literary Review New Jersey, 1960, 4(2) içinde yayımlanmıştır. Bu bölümde 1920’ li yıllarda çağdaş bir edebiyatın doğuşu Türkiye’ nin kültür tarihinde önem arz eden bir dönemi temsil etmektedir. Bugün adı geçen edebiyat her kesimden elit üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Elitlere günlük siyasetin kısa süreli amaçlarından ve toplumdaki taşkın muhafazakarlıktan kaçış fırsatı yaratılır ve Ortodoks olmayan fikirlerin kabullenebilir bir kisse içinde, menfi bir karşılık görmekten korkmadan anlatılabileceği bir ortam yaratır. Karpat tarafından Çağdaş Türk Edebiyatı’ nın gün geçtikçe kendi şahsi ulusal karakterini daha çok genişlettiği belirtilmiştir. Çoğunlukla Türk Edebiyatı’ nın Avrupa’ nın etkisi altında geliştiği ve yazarların Avrupa referanslarından özellikle Fransızların etkisi altında kaldığı ifade edilmiştir.

Türk Sosyal Edebiyatı’ nın Gelişimi ³¹⁶ adlı bölüm Princeton Üniversitesi’ nde “Ortadoğu Edebiyatları” konferansına takdim için hazırlanmıştır. Bu bölüm Türk Edebiyatı’ nın toplumsal muhtevası, değişen toplumsal şartlar, edebi üsluplar ve yazarın toplum içindeki göreviyle ilgili zihniyet arasındaki etkileşim süreci tarafından kademeli olarak şekillendirilmiştir. Sosyal edebiyatın en gerçekçi kısımları bile temelinde birtakım sosyal koşullarla ilgili yazarın görüşünü ifade eder. ³¹⁷ İfade biçimleri adlı kısımda edebiyat eserinin muhtevasıyla bağıntılıdır. Edebiyatta,

309 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 89.

310 Aslı için bkz: “Social Themes in Contemporary Turkish Literature: Part 1”, **Middle East Journal**, 1960 Vol 14, No. 1.

311 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 95.

312 Şahin Aybek, **Atatürk, CHP ve Eğitim** Sonçağ Matbaacılık, Ankara, 2014, s. 46.

313 Aslı için bkz. **Middle East Journal**, Vol. 14, No. 2 1960, s. 153-168

314 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 117.

315 Bu bölüm makale olarak Contemporary Turkish Literature adıyla Literary Review New Jersey, 1960, 4(2) içinde yayımlanmıştır.

316 19-21 Mayıs 1976’da Princeton Üniversitesi’ nde düzenlenen “Ortadoğu Edebiyatları” konu edinilen konferansa takdim edilmek için hazırlanmıştır.

317 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 172.

insanın düşünce ve duygularını, kendi toplumsal çevresi içinde, tarafsız şartlarla etkileşimine uygun şekilde ironik bir stilde anlatmaya yarayan yeni form ve kavramlar geliştirmek gerekli olduğu belirtilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Sosyal Yönleri adlı bölümde, 1913-1920 döneminde Türkiye'ye egemen olan edilgenlik, ümitsizlik ve karamsarlık ortamını dağıtmış ulusal kurtuluş savaşı, ulusal ideolojinin yeni bir pozitif ve dinamik rol oynamasını sağlamıştır ve onu 1923-45 devri Türk entelektüel hayatının egemen ögesi olmasını sağlamıştır.³¹⁸

“Sosyal Ortam ve Edebiyat: Ömer Seyfeddin’ in (1884-1920) Edebi Eserlerinde Jön Türk Döneminin (1908-1918) Yansıması”³¹⁹ adlı makalenin orijinal adı “Social Environment and Literature: The Young Turks Era in the Literary Works of Omer Seyfeddin” dir. **Islamic World**’ de yayımlanmıştır. Bu makale Giriş, Ömer Seyfeddin’ in Hayatı, Osmanlıcıktan Türk Milliyetçiliğine Bir İdeolojinin Oluşumu, Aydının Sosyal Statüsü ve Siyasal Rolü ve Sonuç kısımlarından meydana gelmiştir. Onun eserlerinin kısa öykülerinde döneminin siyasal ve sosyal olaylarının yansımalarının olduğu, Jön Türk Döneminin biçimlendiren olayların benzerlikler kurulabileceği ifade edilmiştir. Toplumsal durumun fert üzerindeki etkisine, uyum sürecine dair yeni bir perspektif kazandığı belirtilmiştir.³²⁰

Kitapta yer alan başka bir yazı, Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus- Devlette Türkçe³²¹ başlığındadır. Orijinal adı “A Language in Search of a Nation”dır. **The Emergence of National Languages (Ravena-İtalya)** adlı kitapta yayımlanmıştır. Karpat bu başlığı titiz olarak seçmediğini belirtmiştir. Türkçenin Türkiye Cumhuriyeti’ ne kadar olan sürecinin anlatıldığı ifade edilmiştir. Makale “Giriş, Dilsel Ayrımlar ve Tarihsel Arka Plan, İslamiyet’ in Kabulünden Sonra Türkçenin Kaderi, Osmanlı Türkçesi, Cumhuriyet Döneminde Dil Sorunu ve Sonuç bölümlerinden meydana gelmiştir.

Makalede Dil Devrimi’ nin yarattığı ideolojik ve siyasal manaların bulunduğu tespiti bulunmaktadır. Aşırı solcuların Öz-Türkçeci, aşırı sağcılarının Türkçeleşmiş olan Arapça kelimeleri kullanma çabası yaygın olmadığı, Türklerin çoğunluğunun ortacı olduğu ifade edilmiştir. Gazetelerin Türkiye’ nin her yerinde çoğunlukla fazla okunduğu belirtilmiştir. Düzyazıda yüksek derecede bir sadelik ve etkin olma durumu bulunduğu söylenmiştir. Türkçenin dil gücünün arttığı, söz sanatlarının iyi kullandığı belirtilmiştir.³²²

318 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 191.

319 Aslı için bkz: “Social Environment and Literature: The Young Turks Era in the Literary Works of Omer Seyfeddin”, **Islamic World** s. 69-94, Clifford Edmund Bosworth editörlüğünde **Bernard Lewis Onuruna Makaleler**, Darwin Press, Princeton, New Jersey, 1989.

320 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 236.

321 İlk defa “A Language in Search of a Nation” adıyla 1984 Aldo Scaglione’nin editörlüğünde yayımlanan **The Emergence of National Languages (Ravena-İtalya)** adlı kitabın içinde yayımlanmıştır.

322 Kemal Karpat, **Edebiyat ve Toplum**, s. 292-294, Kemal Karpat, **Türkiye ve Orta Asya**, s. 58.

Dipnotlar metnin değil makalenin sonunda gösterilmiştir. Bu durum, metnin akıcılığını bozmaktadır. Sosyal bilimlerin dönemin şartlarına rağmen önemi kavranmıştır. Bu anlayışla tarihin edebiyatla oldukça ilgili olduğu o dönem anlaşılmasına rağmen günümüzde disiplinler arası ilişkilerin önemi anlaşılmalıdır. Tarihçi bir yazar tarafından edebiyat yazılarının yazılmış olması, disiplinler arası ilişkinin nasıl kullanılacağını göstermesi bakımından önemli bir eserdir. İncelemelerde tespitleri mantıklı olan yazarın eseri sosyal bilimciler için temel bir başvuru kaynağıdır. Eserde oldukça fazla kaynak kullanılmış, eserin bilimselliği arttırılmıştır. Eserin öneminin gelecek dönemlerde de koruyacağı anlaşılmaktadır. Türk Edebiyatının yanında Türk tarihinin geçirdiği süreçlere de değinilmiştir. Türk romanının yazılmamış olması abartılı bir ifadedir fakat bütüncül olarak haklılık payı olabilir.

3.1.12. Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*

İlk baskısı İmge Yayınları tarafından yapılan bu eserin incelenen mevcut baskısı Timaş Yayınları' nda dördüncü baskısı İstanbul' da 2019 yılında basılmıştır. Kitabın ismi yeşil karton kapak üzerine beyaz renkte yazılmış, çok düzgün ve okuma zorluğu bulunmayacak şekildedir.

Eserin ön kapağına bakıldığında iki fotoğraf ve iki resim görülmektedir. Birinci fotoğrafta Osmanlı zamanında olduğu anlaşılan, siyah-beyaz, Arap ve Latin harfleriyle yazılmış bir dükkan, kapı önünde bir, biraz daha ötesinde üç kişi vardır. İkinci fotoğrafta, sarı renkli, meşrutiyet zamanını andıran, padişahın tuğrası, dört tane Osmanlı Bayrağı, iki kapı, kapının ortasında, meclis başkanı olduğu tahmin edilen bir adam, masa ve sandalyelerde onu dinleyen diğer beyefendiler bulunmaktadır. Birinci resimde kadın ve çocuk, kağının üstünde Osmanlı Modernleşmesi' nde Balkanlardan gelenlerin etkisi düşünüldüğünde, Balkan göçmeni olduğu tahmin edilen, göç eden insanlar vardır. Son resimde, altı tane adam vardır. Birincisi siyah elbiseli adam, elinde davul bulunmakta, ikincisi turuncu elbiseli adam, elinde kılıç var. Üçüncü adam, siyah elbiseli adam tarafından, turuncu elbiseli adama bir şeyler anlatılmakta; dördüncüsü yeşil elbiseli adam tarafından diğer kişilere bakılmaktadır. Dördüncü ve beşinci olanlardan dördüncüsü siyah elbiseli adam ve beşincisi kırmızı elbiseli adam tarafından ellerinde tüfek birbirleriyle bakışmaktadırlar. Eserin arka kapağına bakıldığında kitabın hakkında gerekli bilgiyi veren bir yazı bulunmaktadır. Yazının yanında müellifin küçük bir fotoğrafı vardır.

Kitaba geçmeden önce modernleşme hakkında diğer bazı yazarların görüşlerine bakılacaktır. Bazı yazarların görüşleri şunlardır:

* Kemal Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus**, Çev. Ceren Elitez, Timaş Yayınları Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, 190 sf. Bu eser, Social Interdependence, Restructing and Modernization ismiyle alakalı olarak hazırlanan ortak araştırmanın bir bölümü biçiminde yazılmıştı.

İlber Ortaylı' ya göre Osmanlı Modernleşmesi Tanzimat döneminden daha önceki zamanlara kadar gidebilir. Osmanlı Modernleşmesi Batılılar ile birden karşılaşmanın oluşturduğu bir şaşkınlık değildir. Sebep olarak, Osmanlı coğrafyasının tarih süresince Avrupa' yla ekonomik, siyasi ilişki içinde oluşu gösterilir. Ek olarak farklı diller ve dinlerden oluşan bu imparatorlukta değişiklik denildiğinde, tüm yapıyı içeren senkronik bir toplumsal-tarihsel olgu sözü edilmemektedir. Diğer taraftan, Osmanlı Modernleşmesi sadece Osmanlı Türkiye' sini içeren bir tekamül olarak ele alınamaz. Osmanlı Modernleşmesi denilen kavram, diğer Müslüman toplumları içerir. Modernleşme olgusunun, Osmanlı dünyasında egemen dinin sorgulanmasını, ona yüklenen kural ve kurumların sarsılmasını, onun değişikliğe uğramasını beraber getirdiği ifade edilmiştir.³²³

Tarık Zafer Tunaya' nın görüşünde modernleşme Batılılaşma olarak ele alınır. Batılılaşmak, çağdaş bir toplum ve hürriyetçi esaslara dayanan bir devlet kurmak üzere girişilmiş teşebbüsler ve gerçekleştirmelerdir.³²⁴

Niyazi Berkes'in görüşünde modernleşme, çağdaşlaşma olarak ele alınır. Berkes, Türkçeye, Fransızca' da laicisme şeklinde geçen bu sözcüğün İslam, Osmanlı, Türk din ve siyaset geleneğine yabancı bir kavram olduğunu belirtmiştir. Bu gelenekte, (din ve devlet sahasında "devlet maslahatı" terimi bulunmakla beraber) din-devlet ikiliği mantalitesi olmadığı ifade edilmiştir. Berkes tarafından din-devlet bileşimi, doğal, olağan bir şekil olarak görülmüştür. Onun tarafından ikisinin birbirinde ayrılması veya ikisinin kendi başına ayrı bir yetke olması gibi bir fikir yer almadığı belirtilmiştir. Berkes, din ve devlet geleneğinde, dilde karşılığı olmayan bir terim olarak bu kavramın bu yabancı, bozulmuş şekliyle ile girişi, anlaşmazlıklara neden olduğu iddiasındadır. O, anlaşmazlıkların temelinde çatışan iki inanç yattığı görüşündedir. Bunların biri terimin geldiği din olan Hristiyanlık' taki durumun İslam geleneğinde de bulunduğu dair inanıştır. Diğer, bunun zıddı, İslam geleneğinde böyle bir durum olmadığından laiklik fikrinin İslam dinindeki toplumlarda anlamı olmaması, gereksiz olduğu düşüncesidir. Berkes, bu düşüncelerin ikisinin de yanlış olduğu için kavramın İslam-Türk toplumundaki manası ve geçerlik seviyesinin gereken kavramın olmadığını ileri sürer.³²⁵ Çünkü gerçekte, sorunun salt din-devlet ayrımı konusundan daha büyük bir düşüncedir. Bu fikre en uygun kavram olarak "çağdaşlaşma" teriminin daha mantıklı olduğu fikrindedir.³²⁶

Kitabın ismi olan Osmanlı Modernleşmesi çalışmalarının temel kaynağını oluşturur. Araştırmanın temel aldığı konu, toplumsal ilişkiler ve bunların modernleşme içindeki fonksiyonlarıdır. Kitap, Önsöz, Osmanlı Devleti'nin Toplumsal Tarihine Kısa Bir Bakış: Ayanlar, Bürokratlar, Nüfus ve Modernleşme başlığı altında I. Giriş, II. Toplumsal Altyapı, III. Klasik

323 İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Timaş Yayınları, Otuzbeşinci Baskı, İstanbul 2012, s. 13.

324 Tarık Zafer Tunaya, **Batılılaşma Hareketleri**, Arba Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1996, s. 18.

325 Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 17.

326 Kemal Karpat **Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus** s. 18.

Dönemde Beşeri Kaynaklar, IV. Klasik Toplumsal Düzenin Çözülüşü, V. 19. Yüzyılda Modernleşme ve Toplumsal Düzen, VI. Beşeri Kaynaklar ve İskan Biçimleri, VII. Kentsel Gelişim, VIII. Sonuçlar adlı bölümlerden oluşur. Kitabın sonunda kaynakça ve indeks bulunmaktadır. Eserin Princeton Üniversitesi için hazırlandığı ve hiçbir yerde yayımlanmayan bu araştırma Ceren Elitez tarafından özgün dili olan İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Önsözde Ceren Elitez' e ve tüm araştırmalarda yazara yardımcı olan Dr. Oktay Özel' e teşekkürlerin sunulduğu belirtilmiştir. Yazar önsözde eserin başlığındaki “Modernleşme” kavramını açıklamış ve Osmanlı Devleti' nin son dönemlerindeki önemini anlatmıştır.

Eserin anlatıldığı temel konu altı bölümde anlatılmıştır. Çalışmasında anlatılan konu şu şekilde özetlenebilir. Osmanlı Devleti' nin ilk zamanlarda Avrupa' nın kapitalist sisteminin oluşturduğu tehdidi sırtlayabilecek ve teknolojisinden yararlanmak için gerekli olan ana şartlara haiz olduğu ifade edilmiştir. Osmanlı toplumu, yapısı ve hareketlilik imkanları bakımından söz konusu şartları sağladığı belirtilmiştir. Yönetici elitler, Avrupa teknolojisine ulaşmak amacıyla ihtiyaç duydukları teşkilata ve iktisadi üslere sahiplerdir. Buna karşılık, bu hedefe yönelik toplumsal bir motivasyon mevcut değildir. Birtakım ilginç istisnalar dışında devlet, sivil toplulukların siyasal anlamda kuvvetlenmesine, iktisadi alanda azmederek çalışmasına ve ideolojik olarak gelişmesine izin verilmemiştir. Bu sebeple sivil topluluklar, teknolojiyi Avrupa' dan alırken belli bir aşamadan ileri seviyeye çıkacak kadar yeterli bir gelişme gösterememiştir.

Ayanların merkezi iktidara isyan etmenin mümkün olduğu bir siyasal hırsla ve iktisadi menfaatlere sahip olduğu görünmektedir. Fakat bu topluluk sınıf ayrımı farkındalığı ve bilgi seviyesi bakımından eksiklikleri vardır. Bu eksiklikler sebebiyle ayanların, geleneksel siyasal çerçevenin haricine çıkmak suretiyle kapsayıcı bir iktisadi ve sosyal yeniden teşkilatlanmayı tasarlayabilmeleri mümkün değildir. Avrupa' nın müdahale ve baskıları mevcut olmasaydı, Osmanlı bürokrasisinin kendi hatalarını gidermesi, kısmi olarak bile mümkün olursa, büyük ihtimalle mümkün kılınabilirdi. Fakat bürokrasinin üst düzey görevlileri, Avrupa' ya itaat eden bir topluluk halini almıştır. Ast düzey görevliler ise, tıpkı başka Müslüman sosyal topluluklar gibi, popülist ve Avrupa zıddı hisler beslenmektedir. Bürokrasinin üst kademeleri, ulusal bir niteliğe haiz değildir.³²⁷

Bu eksiklik, onun sınıfsal özelliklerini arttırmıştır. Bu nedenle, bürokrasinin üst düzey kişilerinin kendini Avrupa' ya yakın hissetmesi ve ona itaat etmesi mümkün oluşu kolaydır. Çağdaşlaşma sürecinde Avrupa örnek alındı. Bu süreç, bürokrasinin üst düzey kişilerine, yeni bir meşruluk kaynağı ve “devlete hizmet etmek” biçiminde tanımlanan yeni bir hedef sunmuştur. Aynı zamanda çağdaşlaşma, bu topluluğun kendi kültüründen çok Avrupa kültürüne yaklaşmasına sebep olmuştur. Böyle olmasına karşın üst düzey bürokratlar, resmi olarak kendi geleneksel kuvvet ve iktidar mefhumlarına tutunmayı sürdürmüşlerdir.

327 Kemal Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus**, s. 164.

Bölümler arası sayfa dağılımı nispeten dengelidir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Kaynakların belirtilişi az sayıda yapılmıştır. Kaynaklardan daha fazla açıklayıcı notlar ve ara bilgilendirmeler yer tutmaktadır. Çeviri eser olduğundan noktalama işaretleri nadiren yerinde kullanılmamıştır. Müellif eserde genelde Ömer Lütfi Barkan' ın eserinden dönemin istatistiğini ifade eden tablolardan yararlanmıştır. Fakat değerlerde tutarsızlık olabileceğini ifade etmiştir. Sebep olarak farklı nüfus kayıtlarını gösteren belgelerle uyumsuzluk olmasıdır. Yer adları olarak bugünkü kullanım eğer öyle değilse benzer olanı anlaşılabilir isimler kullanılmıştır. Eserde bilimsel ve anlaşılır bir ifade tarzı kullanılmıştır. Müellif olayları anlatırken tarafsız bir üslup kullanmaya çalışmıştır.

Osmanlı Modernleşmesi hakkında müellifin fikirlerine ışık tutan bu kitap, yerel tarih çalışmalarında kullanılabilir. Eserleri bu konunun farklı yönlerini ele almıştır. Klasik Dönem ve 19. Yüzyılın arasındaki değişimden bahsedilmiştir. Osmanlı' nın modernleşme ve gelişim hakkında karşıt olduğu düşüncelerine antitez olarak yazılmıştır. Bilimsel bir eserin olmasının yanında, okuyucuyu sıkmayan bir üslubu vardır. Eserin sonunda orta sınıfın güç olarak var olmasıyla sonuçlandığı ifade edilmiştir.

3.1.13. Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*

Timaş Yayınları tarafından 2017 yılında İstanbul' da basılmıştır. Eser 203 sayfada tamamlanmıştır. Ahmet Yaşar çevirmiştir. Bu kitap *An Inquiry into the Social Foundations of Social Estates to Classes, from Millets to Nations* (Princeton, N): Center of International Studies, Princeton University, 1973 ismiyle yayınlanmıştır.

Kitabın ön kapağına bakıldığında 3 fotoğraf, 2 resim görülmektedir. Birinci fotoğraf tek kişinin olduğu siyah-beyaz renkli bir görseldir. Resimler diğer fotoğraftan daha öndedir. Birinci resme bakıldığında 3 tane ecnebi kıyafetli erkek, ellerinde bir harita üstünde Fransızca olarak Türkiye yazılmış, bu haritadan aynı dilde yazılı Bosna, Hersek ve Bulgaristan ayrılmaya çalışılıyor. İkinci resimde askerler, ellerinde sancak, savaşa gider bir vaziyettedirler. İkinci fotoğrafta gelindiğinde siyah-beyaz renkli, bir kalabalık grup önlerinde koyuna benzeyen bir hayvan bulunmaktadır. Üçüncü fotoğrafta, aynı fotoğrafın büyütülmüş, renklendirilmiş şekliyle bunda farklı olarak at bulunmaktadır. Arka kapağına bakıldığında içerik hakkında muhtasar bilgiler ve eserin konusuyla ilgili bazı sorular olduğu görülmektedir. Bilginin yanında Karpat' ın küçük boy bir fotoğrafı bulunmaktadır.

İçindekiler kısmında birinci olarak kitaba ismini veren Osmanlı Devleti'nde Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri: Sosyal Tabakalardan Sınıflara, Milletlerden Uluslara bölümü bulunmaktadır.

* Kemal Karpat, *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, Çeviren Ahmet Yaşar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, 203 sf.

Önsöz, I. Giriş, II. Osmanlı Ortaçağ Sosyal Tabakalar (Erkan-ı Erbaa), III. Dini-Cemaat Örgütlenmesi: Millet Sistemi, IV. Ticaret ve Sosyal Tabakalaşma Sisteminin Dağılması, V. Hristiyan Milletlerin Dönüşümü: Ulusal Devletlerin Ortaya Çıkışı, VI. Müslüman Milletinin Dönüşümü, Sonuç kısmından oluşur. İkinci metin olarak Çok Etnikli Ulusal Olmayan Bir İslam Devleti' nde Etnisite Sorunu: Osmanlı Devleti'nde Etnik Kimliğin Sürekliliği ve Yeniden Yapılanması bölümüdür. I. Giriş, II. Osmanlı Anayasal Düzeni ve Etnisite, III. Etnisitenin Bir Siyasi Kimlik ve Yeniden Yapılanma Prensibi Olarak Ortaya Çıkışı ve Sonuç bulunmaktadır. Bu makale, "The Ethnicity Problem in a Multi-Ethnic Anational Islamic State: Continuity and Recasting of Ethnic Identity in the Ottoman State: Studies on Ottoman Social and Political History (Leiden, 2002), 712-29'da yayımlanmıştır. Çev. Ahmet Yaşar. Osmanlı Devleti' nde Toprak Esasına Dayalı Türk Milli Kimliğinin Oluşumu, Giriş: İslam' da Ülke ve Otorite, Devlet, İnanç ve Toprak, Ders Kitapları ve Vatan Kavramı kısımları bulunmaktadır. "History of Empires: Comparative Approaches to Research and Teaching konferansına "The Formation of Turkish National-Territorial Identity in the Ottoman State" ismiyle sunulan tebliğ. (Moskova, 3-6 Haziran 2003) Çev. Güneş Ayas. Osmanlı Devleti'nde Milliyetçilikler: Bir Değerlendirme, "Nationalisms in the Ottoman Empire", Encyclopedia of the Ottoman Empire (EOE), Washington, 2007' de yayımlanmıştır. Çev. Güneş Ayas. Şu alt başlıklardan oluşur: Osmanlı Devleti' nin Siyasal Yapısındaki Değişiklikler, Milliyetçiliğin Doğuşunda Millet Sisteminin Rolü, Balkanlarda Milliyetçiliğin Doğuşu, Yunan Ayaklanması, Balkanlarda Bağımsız Devletler, Balkanlarda Ulusal Kimliğin Oluşumu, Osmanlı Müslümanlarında Milliyetçiliğinin Doğuşu. Kitabın sonunda seçilmiş kaynakça bulunmaktadır.

Bu eserin Osmanlılarla ilgili araştırmaları biçimlendirmekte olan subjektif bakış açısında olan R.W. Seton- Watson'ın ("The Rise of Nationality in the Balkans" / **Balkanlarda Ulusun Yükselişi**) ve George Antonious'un ("The Arab Awakeining" / **Arap Uyanışı**) kitaplarından tam olarak farklı olduğu belirtilmiştir. Bu eserler, taraflı olmalarına, sosyal ve ekonomik tarihe ilişkin eksik bilgi vermelerine karşın birkaç nesil boyunca bu bölgelerle ilgili milliyetçilik ve milliyet araştırmaları konusu olmuşlardır. Buna sebep olarak bu araştırmaların belli etnik toplulukların ve milli devletlerinden ideolojik gereksinimlerine yanıt vermiş olmasını gösterir. Önsözde Princeton Üniversitesi Uluslararası Araştırmalar Merkezi' ne (The Center of International Studies at Princeton University), orijinal makale hakkında ek çalışma yapma olanağı sundukları ve bu araştırmayı yayınladıkları için teşekkür edilmiştir.³²⁸

Metinlerin boyutları farklı olduğundan kitapta yer tutmaları farklıdır. İlk makale 130 sayfa olmakla beraber ikinci ve üçüncü makale 20 sayfadır. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlarda kaynak göstermenin yanı sıra açıklanması gereken birtakım olgular ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de verilmiştir. Aynı dipnotta birkaç kaynak

328 Kemal Karpat, **Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri**, s. 11.

gösterilmiş ve bu sayede bilgilerin teyit edilmesi mümkün kılınmıştır. Bu makalelerin niteliğinin daha yüksek olmasına sebep olmuştur. Ek olarak yabancı kaynaklar yoğun olarak kullanılmıştır. Bu durum eserin tarafsızlığını artırmakla kalmayarak yazarın güncel literatürü takip ettiğini göstermektedir.

Eser çeviri eser olduğundan bazen noktalama işaretlerine uyulmamıştır. Bu da eserin üslup olarak sıkılaşmasına karşın eserin okunmasını biraz güçleştirmektedir. Ama esere genel olarak bakılacak olursa makaleler okunabilir ve anlaşılır bir üsluba sahiptir. Yalın bir üslubu bulunan makaleler tarih bölümü okumayan kişilerin bile anlayabileceği seviyededir. Eserde verilerin kanıtlanabilir olması için tablolar kullanılmıştır. Bernard Lewis, Claude Cahen, Halil İnalcık, Ömer Lütfi Barkan, Elias John Wilkinson Gibb, Ahmet Cevdet Paşa ve onlar gibi tarihçi veya şarkiyatçı birçok yazarın eserlerinden faydalanmıştır. Ayrıca yazar tarafından müellifi olduğu İslam'ı Siyasallaşması ve Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik, Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset gibi eserleri kaynak gösterilmiştir.

Bu kitapta, Osmanlı Devleti'nde Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri ele alınmıştır. Yazarın bu eseri sosyal tarih araştırmalarında önem arz etmektedir. Daha önce müellifin Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik eseri yayınlanmıştır. Eser Karpat'ın çoğu eseri gibi Timaş Yayınlarından yayınlanmıştır. Okuyucu için nispeten sade ve anlaşılır bir üsluba sahip olan bir eserdir. Klasik dönemden başlanarak genel olarak 18. ve 19. Asırlar incelenmiştir.

3.1.14. Osmanlı Devleti'nin Kısa Sosyal Tarihi Ayanlar Bürokrasi Demografi ve Modernleşme*

Timaş Yayınları tarafından 2019 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kitap 250 sayfada tamamlanmıştır. Hazırlayan ve Çeviren: Muharrem Varol'dur. Eserin ön kapağına bakıldığında müellifin ve eserin ismi siyah renkte yazılmıştır. Görsellik olarak gayet renkli bir perspektif hakimdir. 4 resim ve bir fotoğraf görülmektedir. Birinci resimde padişah veya sadrazam ata binmiş, iki yanında asker, önlerinde 4 tane piyade görülmektedir. İkinci resim II. Abdülhamit'e ait olup, saltanatının ilk yıllarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum kılıç kuşanmasından ve portresinin genç bir yaşta olduğundan çıkarılmaktadır. Üçüncü resimde 6 asker bulunmakta, bir tanesi arkası dönük diğer beş kişi harita başında, iki tanesi karşılıklı konuşma halinde bir tanesi konuşmakta olan diğer ikiliye bakmaktadır. Dördüncü resim, Üçüncü Mustafa'ya aittir. Fotoğraf bir pazar yeridir, ayakkabıcı kenar yerde oturmakta, tentenin altında iki kişi karşılıklı konuşuyor, bir kişi oturuyor vaziyette. Ekmek almaya gelen bir adam ve bir çocuk, ekmeklere bakan pazarcı vardır. Pazarı denlediği elinde aldığı notlardan belli bir müfettiş bulunmaktadır. Karpat'ın

* Kemal Karpat **Osmanlı Devleti'nin Kısa Sosyal Tarihi Ayanlar, Bürokrasi, Demografi ve Modernleşme** Yayına Hazırlayan ve Çeviren: Muharrem Varol Timaş Yayınları İstanbul 2019 250 sf.

Yakınçağ araştırmacısı olduğu düşünüldüğünde bu müfettişin köklü ayan ailesine mensup olma ihtimali kuvvetle önem kazanmaktadır.

Eserin arka kapağında bakıldığında, kitabın içeriği hakkında bilgi veren kısa bir yazı verilmiştir. Yazının yanında Karpat' ın küçük bir fotoğrafı bulunmaktadır. I. Sosyal Altyapı, II. İnsan Potansiyeli: Klasik Dönem, III. Klasik Toplumsal Düzenin Çözülüşü, IV. XIX. Modernleşme ve Toplumsal Düzen: 1. Devlet ve Modernleşmenin İdeolojik Değişkenleri, 2. Merkezileşme, V. İnsan Kaynakları ve İskan Modelleri, VI. Kentsel Gelişim: Toplumsal Teşkilat, Sonuçlar, Kaynakça ve İndeks olarak meydana getirilmiştir. Eserin 1980' li yıllardaki verilen emeğin sonucunda ön yazılar olarak ele alınmış ve tahmini olarak 1985' ten sonraki dönemlerde, üniversitedeki ofisinde kendisinin daktilo ederek bu kitabın içeriğinin ve özünün aslında 1985 sonrasındaki akademik araştırmalarının bazılarının bir ön araştırma veya topluca bir genel ele alma denemesi olarak değerlendirmenin mümkün olabileceği ifade edilmiştir.³²⁹

Eser basıldığı dönemde Karpat vefat etmiş olduğundan Deniz Balgamiş tarafından sunuş, Muharrem Varol tarafından kitaba dair birkaç söz olan takdim yazılmıştır. Sunuşta Balgamiş tarafından bu eserin en önemli özelliği olarak geniş Osmanlı coğrafyasını yani Anadolu, Balkanlar ve Arap ülkelerinin klasik dönem tarihçesini kapsayan karşılaştırmalı ve çok disiplinli bir sosyal araştırma olduğu ifade edilmiştir. Takdimde Varol tarafından eserin kuvvetli bir akademik dille yazılmış ve sosyal bilim teorisyenlerine özel bir nitelikte analiz ve çıkarımlar “formüle” edilerek ifade edildiği belirtilmiştir.³³⁰

Eserin isminde geçen “sosyal tarih” kavramı, 1929' da Strasbourg' da yayın hayatına başlamış Annales d' Histoire Economique et Sociale adlı derginin bir süre sonra bir yenilikçi tarihçiler grubu halini alarak o zamana kadar egemen geleneksel tarih mantalitesine karşı sonradan “yeni tarih” veya “Annales tarihçiliği” adı verilecek önceki dönemlerden farklı bir tarih anlayışı oluşturmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Geleneksel tarih, “olay anlatıcılığı” denilen (Osmanlı tarih geleneğindeki vekâyi tarihçiliğinin bir benzeri), uzun bir zaman döneminde hızlı değişen olayları ve ünlü kişilerin yaptıklarını tarih olarak kabul eden bir anlayış içinde toplumsal, iktisadi ve kültürel özellikler gibi unsurları pek dikkate almamaktadır. Annales okulu ise ilk olarak bu anlayışın karşısına tarihin bölümlere ayıramayacağı ilkesini çıkardı. Bu okulun mensuplarına göre tarihin görevi, askeri ve siyasi olayları öne çıkarmak veya tarihte büyük adamların değiştirici rollerini abartmak değildir. Çünkü bunlar aslında geçici ve önemsiz sonuçlardan ibarettirler.³³¹

Giriş kısmında, Karpat tarafından Osmanlı sosyal yapısının dayanağı olan iki temel yapı bulunduğu, bunlardan birincisi, etnik ve dinî hudutları aşmış dört zümresi bulunduğu ifade

329 Kemal Karpat, **Osmanlı Sosyal Tarihi**, s. 9.

330 Kemal Karpat, **Osmanlı Sosyal Tarihi**, s. 15.

331 Mehmet Ali Kılıçbay, “Fernand Braudel” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, içinde, TDV Yayınları 6 (333-335) İstanbul 1992.

edilmiştir. Kılıç ehli, kalem ehli, zanaatkar ve tüccarlar ile reaya veya besin üreticileridir. İkincisi, “millet sistemidir.”³³² Yapının ikinci kısmı olan “millet sistemi” nüfusun dini özelliğine dayanır. Millet sistemi özünde esasen “ehl-i kitap olarak vasıflandırılan zımmi statüsündeki Hristiyanlar ve Yahudiler ile anlaşma ve onları korumayı temel alan bir İslami uygulama olduğu” belirtilmiştir.³³³

Eserde 6 bölümde ana konu anlatılmaktadır. Osmanlı sosyal sisteminin gelişiminde temel belirleyici öncelik konumunu elinde tutan devlet olduğu belirtilmiştir. Devleti dinin dışı yansıması inanç ve cemaatin koruyucusu olarak gören İslam siyaset felsefesi devletin üstünlüğü doktrinine ve dolaylı olarak yönetici, asker ve bürokrasi tarafından temsil edilen temsilcilerine meşruiyet sağladığı ifade edilmiştir. Uygulamada, erken ve klasik dönemler boyunca Osmanlı sosyal, siyasal, dini ve kültürel yapıları harmoni olan bir şekilde birlikte var olmuşlardır, çünkü bu teorik mutlakiyetçi idare esasında karşılıklı bir sisteme ve sosyal yapının bileşenleri arasında bir dengeye istinat ettiği müellif tarafından belirtilmiştir.³³⁴

Eserin sonunda Osmanlı Devleti’ nin başarısının azlığı, Osmanlı bürokrasisinin egemen sosyal sınıflara dönüşmesine ve tekelleştirilen devlet gücüne bağlanmıştır. Dördüncü bölümün merkezileşme kısmının 50 sayfa olması dışında bölümler genelde 20-30 sayfa aralığında bulunmaktadır. Dipnotlar sayfaların altında gösterilmektedir. Kaynak gösterilen eserler oldukça fazladır. Bu durum eseri daha nitelikli kılmaktadır. Kaynak olarak gösterilen tarihçilerin bazıları şöyle ifade edilebilir: Kınalızade Ali Efendi, Halil İnalçık, Mehmet İpşirli, Halil İnalçık, Feridun Emecen, Cengiz Orhonlu, Ömer Lütfi Barkan, İlber Ortaylı, Mehmet Zeki Pakalın, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kemal Beydilli, Cemal Kafadar, Stanford J. Shaw, Cenk Reyhan, Şevket Pamuk, Mehmet Genç, Faruk Sümer, M. Tayyip Gökbilgin, Nikolai Todorov, Sureiya Faroqhi, Niyazi Berkes vs. Açıklayıcı notların uzunluğu kitabın bazı kısımlarıyla aynı seviyedir. Sayfanın yarısı açıklayıcı notta verilen bilgilerdir. Açıklayıcı notlarda genelde kitapta adı geçen kişilerin biyografileri ve bu biyografiler hakkında bilgi veren eserlerdir.

Müellif ülkenin gelişimini anlatırken objektif ve nitelikli bir eser üretmiştir. Bir konuda tezini ispatlamak amacıyla tablolar kullanılmıştır. Müellif, yer adlarını bugünkü kullanımı ve önceki zamanlarda kullanımı ile vermiştir. Eser çeviri eser olduğundan nadiren noktalama işareti eksik veya yanlış kullanılmıştır. Müellif olayların meydana gelişini kronolojik olarak anlatmıştır. Bu eser, klasik dönemden başlayarak Osmanlı Devleti’ nin sosyal tarihini genel olarak ele almıştır. Eser sosyal tarihin yanı sıra yerel tarih araştırmalarında etkin rol oynar. Osmanlı Modernleşmesi, Osmanlı’ da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri, İslam’ ın Siyasallaşması gibi birçok eserinde Osmanlı’ nın çağdaşlaşmasını ele almıştır. Timaş Yayınları tarafından basılmıştır. Modernleşme ve sosyal tarih için çok önem arz eden eserlerdendir. Okuyucu için yalın bir üslubu vardır.

332 Kemal Karpat, **Osmanlı Sosyal Tarihi**, s. 23.

333 Kemal Karpat, **Osmanlı Sosyal Tarihi**, s. 26.

334 Kemal Karpat, **Osmanlı Sosyal Tarihi**, s. 215.

3.1.15. Etnik Yapılanma ve Göçler*

Timaş Yayınları tarafından ilk kez 2010 yılında basılmıştır. Eldeki baskı, dördüncü baskı olup 2019 yılında yayınlanmıştır. Bu baskının değerlendirilmesinin sebebi, güncel olması durumunda daha sağlıklı bir eleştiri olabilecektir. Eser 480 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görünüşüne bakıldığında gayet renksiz bir görüntü hakimdir. Eser kahverengi bir karton kapak üzerine yazarın ismi beyaz, kitabın ismi siyah renkte yazılmıştır. Eserin kapağında ayrıca üç görsel bulunmaktadır. Bu görseller siyah-beyaz fotoğraflardır. Birinci fotoğrafta, bir geminin önünde büyük bir kalabalık vardır. İkinci görselde askerler tarafından meclisin önünde yürünmektedir. Askerler İsmet İnönü ve Atatürk olabilir. Onlara benzediğinden kuvvetle muhtemel onlar olduğu düşünülmektedir. Üçüncü fotoğrafta bir trene binen insanlar bulunmaktadır. Bir tanesinin elinde Türk bayrağı bulunmaktadır. Eserin arka kapağında Karpat' ın resmi ve içeriğinin özeti özelliği gösteren küçük bir yazı vardır.

Eserin Giriş/Göçler ve Toplumsal-Siyasi Kimlik Değişimleri Bölümü, Osmanlı Topraklarına Göçlerin Etkileri ve Bugünkü Türkiye, Göçler ve Asimilasyon, Yeni Bir Toplum ve Türkiye' nin Oluşması, Milliyetçilik, Kimliklerin Değişimi ve İsim Değişikliği, Türklük Tartışmaları: Tarihi Sosyolojik Göçler, Tarihte ve Osmanlı' da Kimlik Oluşması, Toprak-Vatan ve Göçler, Merkezileşme, Vatandaşlık- Osmanlılık, Dil ve Edebiyat kısımlarından oluşmaktadır. Göçlerin Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve çok az Yugoslavya ile değiş tokuş yapılmıştır. Ayrıca Yugoslavya ve Bulgaristan' dan Türkler zorla Türkiye' ye gönderilmiştir. 19.asırda başlayan ve 20. asırda süreklilik arz eden değişikliklerin Osmanlı toplumunu bir Türk Toplumuna haline getirmiş olduğu ve Kurtuluş Savaşı sonucunda ulusal bir Türk Devleti oluşturduğu ifade edilmiştir. Toplumun ileri düzeye çıkabilmesi için sanayileşme ve kentleşmenin artması gerektiği belirtilmiştir.

Birinci Bölüm Göç Nedir? Tarihi Göçlere Genel Bir Bakış, Göçlerin Türleri ve Nedenleri, Göçün Etkileri, Göçler, Osmanlı Devleti ve Modern Türkiye' nin Oluşumu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Göçlerin Etkileri: Yeni Osmanlılık, Sultan II. Abdülhamit' in İslamcılık Politikası, Yeni Orta Sınıflar ve Birey-Devlet İlişkilerinin Değişimi, Eğitim Sistemi ve Yeni Elitlerin (Güzedelerin) Doğuşu, Sonuç, Ekler, Göçlerle İlgili Osmanlı Mevzuatından Örnekler, Dipnotlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Önsözün amacı göçün etki ve nedenleri hakkında genel bir perspektif sunmak olarak açıklanmıştır. Burada göçleri her açıdan irdeleyen bir Göçler Enstitüsü kurma dileği olduğu belirtilmiştir.

İkinci Bölüm Osmanlı Devleti' nde 19. Yüzyıldaki Nüfus Hareketleri, Giriş, Osmanlı' nın Kendi Topraklarına Yönelen Göçle İlgili Politikası, Bulgar Göçü, Müslüman Göçleri: Kırımlıların

* Kemal H. Karpat **Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 2019, 480 sf.

ve Çerkezlerin Osmanlı İmparatorluğu' na Göçü, Balkan Müslümanlarının Göçü, Sonuç: Göçün Toplumsal, Ekonomik ve Siyasal Etkileri, Dipnotlar adlı kısımları içerir. Temel düşüncesi, muhacir etnik grupların Osmanlı cemaatiyle bütünleşmedeki başarı Anadolu'nun geleneksel sosyal hareketliliğini baştan ayağa değiştirmiş ve milli devlet başta olmak üzere yeni sosyal ve siyasi organizasyon şekillerinin meydana gelmesinin temellerini atmış olmasıdır. 1923' te Cumhuriyetin İlanıyla ulusal kimlik oluşum süreci tamamlandığı düşüncesi vardır. Milli devlet kurulmasının farklı grupları birleştirecek en uygun yönetim düzeni olacağına inanılmaktadır.

Üçüncü Bölüm Osmanlı' da Kentleşme: Kırımlıların Dobruca' ya Göçü ve Mecidiye' nin Kurulması (1856-1878), ³³⁵ yazısı **International Journal of Turkish Studies**, 1984-85 3(2)' de makale olarak yayımlanmıştır. Dobruca' nın 1850 Yılından Önceki Demografisi, Kırım Savaşı ve Sonuçları, 1856-1866, Mecidiye Kentinin Planlanması, İskanın Ekonomisi, Mecidiye' nin, Dobruca' nın Ekonomisi ve Nüfusu Üzerindeki Etkisi, Nüfus Artışının Ölçülmesi, Sonuç, Dipnotlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Varılan sonuç, Mecidiye' nin kurulmasının ve hızlı bir şekilde büyüyerek büyük bir ticaret alanı haline almasının, Osmanlı devleti açısından serbest piyasa ekonomisi ve sosyal mühendislik sahasında başarılı bir tecrübenin temsilcisi olarak görülebileceği ifade edilmiştir. Hangi ırktan olursa olsun göçmenler yeni bir sosyal yapılanmanın üyesi oldukları ifade edilmiştir.

Dördüncü Bölüm Balkanlardaki Müslüman Azınlık: Toplum Sayı ve Coğrafi Dağılım ³³⁶ "The Muslim Minority in the Balkans" **The Polish Quarterly of International Affairs** ismiyle makale olarak yayımlanmıştır. Osmanlı İdaresi Altında Balkan İslamiyet' inin ve Cemaat Örgütlenmesinin Doğuşu, Müslümanların Azınlık Konumuna Geçmeleri, Ulus Devletlerde Müslümanlara Yapılan Uygulamalar, Dipnotlar adlı kısımlardan oluşur. Balkanlardaki Müslümanların toplam sayısı 11 milyon yüzde olarak toplam nüfusun %18' idir. Makalenin yazıldığı dönemde, Yugoslavya henüz dağılmamıştır. Balkanlarda Türkler azınlık durumdadır. O dönemde Türklerin temel hak ve özgürlükleri çok az verilmiş veya hiç verilmemiştir. Müellife göre Türklerin dini inanç, eğitim, seçme ve seçilme hakkı verilmeli, insan onuruna yakışan bir tutum uygulanmalıdır.

Beşinci Bölüm 1878-1914 Döneminde Bosnalı Müslümanların Osmanlı' ya Göçü: Osmanlı Kaynaklarına Dayanan Bir İnceleme ³³⁷ "The Migration of the Bosnian Muslims to the Ottoman State 1878-1914: An Account Based On Turkish Sources" **International Journal of Turkish Studies**, ismiyle makale olarak yayımlanmıştır. Bosna' dan Göç ve Bosnalı Göçmenlere Karşı Osmanlı Politikaları, Dışarıdan Göç ve Gelen Göçler Üzerine Bazı İstatistikî Bilgiler, Sonuç,

335 Orijinali, Kemal Karpat, **International Journal of Turkish Studies**, 1984-85 3(2). Cambridge University Press, s. 1-25'den alınmıştır.

336 Orijinali, Kemal Karpat, "The Muslim Minority in the Balkans", **The Polish Quarterly of International Affairs**, Yaz 1992, PISM, Varşova, s. 131-146.

337 Orijinali, Kemal Karpat "The Migration of the Bosnian Muslims to the Ottoman State 1878-1914: An Account Based On Turkish Sources", **International Journal of Turkish Studies**, Washington DC, Fall 2004, 10(1&2), 121-140.

Dipnotlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Varılan kanı, Bosnalı Müslümanların göç eden diğer Balkan Müslümanlarının yanında az sayıda olduğudur. Ülkesine geri dönen Müslümanlar arasında Boşnakların ilk sırada yer aldığı belirtilmiştir.

Altıncı Bölüm Osmanlı Devleti'nde Yahudi Nüfusu Hareketleri 1862-1914 Eski Osmanlı Topraklarındaki Osmanlı Yahudileri,³³⁸ Kemal Karpat "The Jews of the Ottoman Empire", ismiyle Avigdor Levy editörlüğünde, **The Darwin Press**, New Jersey, 1994' te makale olarak yayımlanmıştır. Osmanlı Yahudilerinin Göçü Üzerine Bir Çalışma, Balkan Yahudilerinin Toplam Sayısı, Filistin' deki Osmanlı Yahudilerinin Rolü, Sonuçlar, Dipnotlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Yahudilere 19. asra kadar Müslümanlardan farklı bir davranış sergilenmediği, Filistin toprağını talep ettiklerinden sonra oraya göçlerinin yasaklandığı belirtilmiştir. 19. asrın ikinci yarısında ve 20. asır başında Osmanlı Devleti siyasal kaderini biçimlendiren toplumsal ve sosyo-demografik kuvvetlerin doğru bir biçimde algılanması, Filistin-İsrail meselesi demografik tarafını anlama konusunda önemlidir.

Yedinci Bölüm Osmanlı Yönetimi Altında Filistin' e Yahudi Göçü,³³⁹ "Some Observations on Jewish Migration, Settlement and Growth of Population in Palestine Under Turkish (Ottoman) rule 1850-1914" ismiyle, **International Journal of Turkish Studies**, 7(1&2), İlkbahar 2001' de makale olarak yayımlanmıştır. İskan ve Nüfus Artışı Üzerine Bazı Gözlemler Dipnot adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede savunulan görüş, 19. asrın ikinci yarısında tarımsal ürünlere isteklinin fazlalaşması ve bölgedeki gıda işleyen tesislerin gelişmesinden dolayı Filistin hızlı bir ekonomik büyüme geçirmiştir; bu ekonomik gelişme Yahudi göçmenlerin getirdiği paradan çok yerel kaynaklı yatırımlarla mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu dönemde, serbest piyasa ekonomisinin olduğu sistemin başlangıcı, iskan ve göç hareketlerinden kaynaklanan nüfusla ilgili değişimler, imparatorluk içinde belli bir çoğunluğu meydana getirmeyen grupları milliyetçi amaçları olan siyasal topluluklara dönüştürmüş olduğu görüşü bulunmaktadır.

Sekizinci Bölüm Rusya ve Balkanlardan Hicret: Geç Osmanlı Devleti'nde Kendini Tanımlama Süreci,³⁴⁰ Muslim Travellers, Pilgrimage, migration and the religious imanation ismiyle (ed. Dale F. Eickelman ve James Piscatori), **Routledge**, Londra 1990' da makale olarak yayımlanmıştır. Tarihsel Göçler: Kısa Bir Anlatı, Göçmenler, Kimlik Değişimini Kolaylaştıran Koşullar, Kimlik Değişimini Harekete Geçiren Bir Unsur Olarak Göç Süreci, İslamcılık ve Kimlik Değişimi, Abdülhamit' in Sentezi: Kimlik Değişimi, Sonuç, Kişisel Bir Not, Kaynakça, Dipnotlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Makalede savunulan görüş, Müslüman vatandaşların zaman

338 Orijinali, Kemal Karpat "The Jews of the Ottoman Empire", ed. Avigdor Levy, **The Darwin Press**, New Jersey, 1994, s. 399-415.

339 Orijinali, Kemal Karpat, "Some Observations on Jewish Migration, Settlement and Growth of Population in Palestine Under Turkish (Ottoman) rule 1850-1914", **International Journal of Turkish Studies**, 7(1&2), İlkbahar 2001, s. 54-67.

340 Orijinali, Muslim Travellers, Pilgrimage, migration and the religious imanation (ed. Dale F. Eickelman ve James Piscatori), **Routledge**, Londra, 1990, s. 131-152.

geçtikçe kendilerini ferdi olarak, farklı etnik gruplar ve aşiretlerden meydana gelen fakat İslamiyet gibi bir arada durmayı sağlayan bir dini inançla ve Türkçe gibi bir iktidar ve iletişim dili olan bu yeni oluşumla özdeşleştiren bir anlayış edindikleri düşünülmektedir. Modern Türkiye' nin Osmanlı ulusunu 1908' den sonra bölünmesine sebep olan kuvvetlere karşı şiddetle direnenek Jön Türkler tarafından savunulan İmparatorluk zıddı milliyetçiliğe ve Batı' nın tehdit eden askeri kuvvetine karşı Osmanlı devletinden miras aldığı ifade edilmiştir.

Dokuzuncu Bölüm Amerika'ya Göç Eden Osmanlılar 1860-1914 ³⁴¹, **International Journal of Turkish Studies**, 17 (1985), Cambridge University Press' de makale olarak yayımlanmıştır. Göçün Nedenleri, Göçün Kapsamı: Toplam Sayılar, Kökenler, Dinler, Osmanlı Göç Politikası ve Göçmenlerin Nakli, Göçmenlerin Yasal Konumu: Osmanlı İdaresiyle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Anlaşmazlık, Sonuç, Ekler, Dipnotlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Varılan kanı, Osmanlı topraklarından ve Osmanlı'ya yapılan göçün Osmanlı devletinin etnik, iktisadi ve sosyal yapının değişimine, bu sade geleneksel imparatorluk yapısının çöküşünün hızlanmasına ve Ortadoğu' da toprak bütünlüğüne olan milli devletlerin hızla meydana gelmesine sebep olan başlıca faktör olarak görülmüştür. Osmanlı yönetimi, dış göçe getirdiği az derecede bir yasaklamadan sonra hiçbir zaman tam olarak uygulanmayan katı bir yasaklama kararı almış olduğu belirtilmiştir.

Onuncu Bölüm Bulgaristan Türkleri ve Gördükleri Muamele, ³⁴² "The Turks of Bulgaria: The Struggle for National-Religious Survival of a Muslim Minority", **National Papers**, Charleston, II, Association for the Study of Nationalities (USSR and East Europe), 1995' te makale olarak yayımlanmıştır. Bulgaristan' ın Türk Nüfusuna Uyguladığı Politikaların Arkasında Yatan Demografik ve Ekonomik Faktörler, Sonsöz, Dipnotlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Varılan sonuç Bulgaristan' ın Türklere değil sadece kendi ırkdaşlarına demokrat davrandığı ve onları insan olarak gördüğü, gerçek demokrat olabilmek için insan hakları ve özgürlüklerin verilmesi bu sözlerin sözde kalmayıp fiiliyata geçirilmesi, herkese demokrat olunması gerektiğidir.

Gecekondu Sorunu Üzerine ³⁴³ adlı yazı konferans metnidir. Birinci Bölüm Türkiye ve Dünya'da Köyden Şehire Göç Nedenleri ve Gecekonduların Sosyo-Ekonomik Fonksiyonları, Birinci Bölüm Kentleşme ve Safhaları: Arazi, Konut Yapımı Politikası ve Gecekonduyunun Yeri, Üçüncü Bölüm Köyden Kente Göçün Köy Ekonomisine Etkisi ve Gecekonduyunun Köy-Şehir Haberleşmesindeki Yerinin Tespiti adlı bölümlerden oluşmaktadır. Müellife göre gecekondu aileleri tarafından köyden şehre medeni, insani bir yaşam için gelinmiştir. Gecekonducu insanlarına kültürel ve toplumsal faaliyetlere teşebbüs edebilmeleri için imkân verilmelidir. Gecekondu

341 Orijinali, **International Journal of Turkish Studies**, 17 (1985), Cambridge University Press, s. 175-209.

342 Orijinali, Kemal Karpat, "The Turks of Bulgaria: The Struggle for National-Religious Survival of a Muslim Minority", **National Papers**, Charleston, II, Association for the Study of Nationalities (USSR and East Europe), 1995,23-4.

343 Kemal Karpat'ın ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ne 19-21 Aralık 1972 tarihinde verdiği konferansların metninden yenilenmiştir.

sanayileşmede, toplumun bütünleşmesinde etkilidir, gecekondululara insani haklarının verilmesi gereklidir.

Eserde on bölümde temel olarak Karpat'ın cemaat-millet oluşumu teorisinden hareketle Etnik Yapılanma ve Göçler' in önemi anlatılmıştır. Konuların anlatımı oldukça ayrıntılıdır. Dipnotlar her metnin sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotların metnin altında değil sonunda olması sürekli dipnota bakmak için metnin sonuna bakıldığında metnin okunmasında zorluk olmasına neden olmaktadır. Dipnotlarda yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. Salt kaynak göstermek için kullanılmamış aynı zamanda açıklanması gereken birtakım kavramları açıklamak ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de dipnotlarda verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en dikkat çeken özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç göstermesidir. Bu durum eserin niteliğini artırmaktadır.

Eserde metnin sonlarında ekler verilmektedir. Bu ekler veriler veya kaynakların arşiv metinleri olabilmektedir. Okuyucunun temel kaynağı görmesi eserin değerini artırmaktadır. Eserde ayrıca veriler tablo şeklinde verilmektedir. Eserde başka yazarların dışında müellif kendi eserlerine de gönderme yaptığından müellifin çalışma alanıyla eserin bağıntılı olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak bir eserde olması lazım olan eleştirel bakış açısı bulunmaktadır. Eserin yurtdışında ikamet etmiş ve çalışmış bir akademisyen tarafından yazılmış olması eserin tanınırlığını artırmaktadır.

3.1.16. İslam'ın Siyasallaşması-Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması*

İlk kez İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarından dört kere basılan bu eser, Timaş Yayınlarından 2013 yılında çıkmıştır. Eldeki baskı, yedinci basımdır. Şiar Yalçın çevirmiştir. Eser 777 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görünüşüne bakıldığında gayet sade bir görüntü hakimdir. Kırmızı bir karton kapak üzerine sarı renkte yazılan müellif ve kitap ismi okunaklıdır.

Önsözde kitabı yazma düşüncesinin akademik kariyerinin başından beri aklında olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmanın yöntem ve incelemesinin Osmanlı toplumunun ve Osmanlı Devleti'nin dönüşümü ve değişimine etki eden başlıca iç ve dış sebeplerinin yanında İslam'ın ve bu süreç içinde padişah-halifenin gerçek rolünü incelemeyi hedefleyecek şekilde tasarlanmıştır. İslam vasıtasıyla alt sınıfların sosyal yapının değişim sürecinin içine çekilmelerine; geleneksel otorite, devlet ve iman mefhumlarındaki değişikliklere ve sağlık, kültür, eğitim, basın-yayın, bayındırlık vs. konulara gereken önem verilmiştir. Bu kitabın hazırlanmasında Hayri Mutluçağ' a kaynaklardan dolayı, Deniz Balgamış' a araştırma asistanlığından, Steve Hahn' la birlikte taslağı bilgisayara geçirdiğinden, Barbara Husseini' ye öğüt ve yardımlarından, Wisconsin Üniversitesi (Madison)

* Kemal Karpat, **İslam'ın Siyasallaşması- Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul, 2013, 777 sf.

Lisansüstü Programı' na, Türkiye'ye araştırma izni ve konaklama için mali desteğinden ve araştırma için tam serbestlik veren Amerika Birleşik Devletleri' ne teşekkür edilmiştir. Kitabın beşinci baskıya önsözünde eserde Türk toplumun çağdaşlaşması, değişimi, kendi zihniyetiyle nasıl millileştiğinin anlatılması ifade edilmiştir. Türkçe çeviriye önsözde eserin, Osmanlı'nın son yarım asır tarihi üzerine sosyo-politik mefhumlar ve kişisel düşünce ve sezgilerinden örülmüş bir arayış olduğu belirtilmiştir.

Eser, Türkçe Çeviriye Önsöz, Beşinci Baskıya Önsöz, Önsöz, Giriş, Birinci Bölüm İslamcı Uyanış: İslamcılığın (Pan-İslamizm) Popüler Kökenleri, İkinci Bölüm Pan İslamizmin Öncüleri: Çevresel İslam ve Hilafet Merkezi, Üçüncü Bölüm Rusya, İslam ve Modernizm: Geçmişin Mirası, Dördüncü Bölüm Yeni Orta Sınıflar ve Nakşibendiyye, Beşinci Bölüm Bilgi, Basın ve İslamcılığın Popülerleşmesi, Altıncı Bölüm 1878-1879 Savaşı ve Farklılaşan İslam ve Avrupa Algılanışları, Yedinci Bölüm Modern Bir Hükümdarın Zuhuru: II. Abdülhamid, Sekizinci Bölüm Sultan' ın Danışmanları, Araplarla Göçmenlerin Entegrasyonu, Dokuzuncu Bölüm Osmanlı-Avrupa İlişkileri ve İslamcılık, Onuncu Bölüm Biçimde Süreklilik, Özde Değişiklik: Hanedan, Devlet ve İslamcılık, On birinci Bölüm Haremeyn, Hilafet ve İngilizlerin Bir Arap Halife Arayışları, On ikinci Bölüm Hilafet ve Afrika'da Osmanlı Dış Politikası, On üçüncü Bölüm Modern Milliyet Kavramının Oluşumu: Rusya' da ve Osmanlı İmparatorluğu' nda Türkçülük ve Pan-İslamizm, On dördüncü Bölüm Devlet, Cemaat-Millet ve Kimliğin Yeniden Yapılanması, On beşinci Bölüm Osmanlıcılık, Anavatan ve Devletin "Türklüğü", On altıncı Bölüm Toplumun Türklüğü: Dini Kimlikten Etnik Ulusal Kimliğe, On yedinci Bölüm Türk Düşünürleri: Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Fuat Köprülü, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Eserin sonunda seçilmiş kaynakça ve indeks bulunmaktadır.

Giriş kısmı, Genel Tema; Kapitalizm; Toplumsal Değişim ve Dini Uyanış; Yeniden Canlanma, Reformlar, Osmanlıcılık ve II. Abdülhamid; Bir Kitleselel Seferberlik İdeolojisi ve Uygarlık Kavramı Olarak İslam; Çatışan Hıristiyan ve Müslüman Medeniyet ve İslamcılık Kavramları; Türkler, Cemaatler ve Etnik Gruplar; Ulusal Kimlik ve Türk Milliyetçiliği: Bir Sentez; Osmanlıların Avrupa İle İlişkileri, Hilafet, İslamcılık (Pan-İslamizm) ve II. Abdülhamid adlı kısımlardan oluşmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı İmparatorluğu'nun dönüşümünü Karl Deutsche' nin geleneksel küçük sosyal birimlerin çözüldüğü sırada sonradan kitle iletişim araçlarının etkisinde daha büyük birimler olarak tekrar yapılandığı zaman oluşan kimlik değişikliklerine ilişkin teorisine çok şey borçlu olmasına karşın araştırmasının post-modernist ve post-oryantalist olduğu ifade edilir. Bu eserde E. P. Thompson ve Clifford Geertz' den yararlanılmış olduğu, Max Weber, Karl Marx, Joseph Shumpeter, Hans Kohn, E.J. Hobsbawn, Ernest Gellner, Benedict R.O.G. Anderson ve Anthony D. Smith, Niyazi Berkes vs. yazarlardan faydalandığı belirtilmiş, eserde anlatacağı konular hakkında genel bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm İslamcı Uyanış: İslamcılığın (Pan-İslamizm) Kökenleri, Dinsel Uyanış Hareketinin Genel Özellikleri, Vehhabiler: Osmanlılarla Fırtınalı İlişkileri, Hindistan Uyanış Hareketi: Seyyid Ahmed Barelvi, Nakşibendiyye-Müriddiyye, Afrika' da Dini Uyanış Hareketleri:

Senusilik ve Osmanlılar, Sonuç adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Arabistan' ın Vehhabiler hareketi hariç bu bölümde incelenen dini uyanış hareketlerinin tümünün yeni sufi oluşum olduğu ve bu oluşumların Nakşibendilerden etkilendiği, alt sınıflardan harekete geçirilmiş eşitlikçi oluşumlardan oluştuğu ve İslam toplumunu içeriden ahlak açısından canlandırmayı ve yenilemeyi amaçladığı savunulmaktadır.

İkinci Bölüm Pan-İslamizmin Öncüleri: Çevresel İslam ve Hilafet Merkezi, Mysore Sultanı Tipu, Açe (Açe) Örneği, Comoro (Komor) Adalarının Müslümanları, Yakup Bey'in Osmanlı Sultanlarıyla İlişkileri: Yeni Bir Yorum, Arabistan ve Bahreyn'in Arap Şeyhleri: Halife Karşıtı Tebaa, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Müslüman Hükümdarların halifeye yaptıkları çağrılar, görüşmelerden bahsedilmektedir. Amaç İslam ülkelerinin gelişmesi ve Müslümanların Halife himayesinde olmasıdır.

Üçüncü Bölüm Rusya, İslam ve Modernizm: Geçmişin Mirası, Rusların Kazan ve Kırım' a Yayılması ve Osmanlı Tepkisi, Kırım Savaşı ve Avrupa' ya Açılma, Siyaset ve İslam Doktrini, Osmanlı Türkleri ile Orta Asya Türkleri arasındaki Tarihi İlişkiler, Rusların Orta Asya Fethine Osmanlı-Müslüman Tepkisi, İngilizlerin Orta Asya İçin İslam Planı, Sonuç adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Osmanlıların Rusya Müslümanlarıyla ilişkileri olmasına karşın 19. yüzyıla kadar bunun salt dini kısımda kaldığı 19. yüzyıldan sonra bu durumun kültürel ve siyasal olduğu inancı hakimdir.

Dördüncü Bölüm Yeni Orta Sınıflar ve Nakşibendiye, Yeni Sınıfların Oluşumu, Yeni Orta Sınıfın Ekonomik Temelleri: Toprak Tasarrufu, Özel Mülkiyet, Yeni Osmanlı Orta Sınıfının Ortaya Çıkışı: Sosyo-Ekonomik Şartlar ve Siyasi Tavrılar, Göç ve Siyasi ve Toplumsal Sonuçları, Modern Eğitim ve Toplumsal- Felsefi Değişim, Siyasette Yeni Orta Sınıflar ve İdeolojileri, Orta Sınıflar ve Nakşibendiye, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Osmanlı Devleti' nde yeni orta sınıfların serbest piyasa sisteminin doğmasıyla oluşan katmansal değişikliklerin bir sonucu olarak meydana geldiği belirtilmiştir. Bu değişimlerin en yoğun dönemi II. Abdülhamid olarak görülmektedir.

Beşinci Bölüm Bilgi, Basın ve İslamcılığın Popülerleşmesi, İslamcılık ve Basın, Sınav: İslami Birlik ve Savaş, Basiret ve Sultan Değiştirmek İçin Sivil Teşebbüs, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Basın yayınının kitap ve gazetelerin artması ve ucuzlamasının okuyucu sayısı arttığından dolayı Batıcıların ve İslamcıların bir uçtan bir uca çok değişik düşünceleri yaymalarını sağladığı ifade edilmiştir.

Altıncı Bölüm 1878-1879 Savaşı ve Farklılaşan İslam ve Avrupa Algılanışları, 1871 Cezayir İsyanı ve Fransızların Hilafete Bakışları, Doğu Sorunu ve İngiltere' de Değişen İslam İmajı, 1876-1878 Savaşları, Savaş Sonrası, Sonuç adlı kısımlardan oluşur. 1877-78 Savaşı ve Berlin Antlaşmasının sonucunda Abdülhamid' in İslamcılık ideolojisine gereken kaynağı bulduğundan dolayı ideolojisini köklendirdiği düşünülmektedir.

Yedinci Bölüm Modern Bir Müslüman Hükümdarın Zuhuru: II. Abdülhamid, Geçmişin Mirası, Abdülhamid' in Hayatı, Abdülhamid, Bürokrasi, Anayasa ve Otoritenin Merkezileştirmesi, Modernizm ile İslam arasında, Hilafet, Müslümanların Kaderi ve Dış Siyaset, Uluslararası Olayların Abdülhamid Üzerinde Etkileri, Sonuç adlı başlıklardan meydana gelir. Yazar II. Abdülhamid'in yobaz değil çağdaş olduğunu ve aynı zamanda Müslüman bir hükümdar olarak ülkeyi geliştirdiğini, okullar, hastaneler, demir yolları yaptırdığını fakat dış ülkelerin Türkiye'nin iç işlerine karışmasını önlemek için halka ve aydınlara baskı yaparak ülkeyi bir arada tutmaya çalıştığını düşünmektedir.

Sekizinci Bölüm Sultan'ın Danışmanları, Araplarla Göçmenlerin Entegrasyonu, Göç, Halife-Sultanın Danışmanları, Ahmed Midhat Efendi ve Tercüman-ı Hakikat, Abdülhamid' in İslam Birliği ve Şiiiler Konusunda Danışmanı Cemaleddin Afgani, Sonuç adlı kısımlardan oluşur. Osmanlı Devleti içindeki İslamcılarının hedefi, İngiltere ve Fransa' nın çeşitli Müslüman gruplar arasındaki dini ve etnik farklılıkları suistimal ederek onların fitne çıkarmasına engel olmaktır. Şii ve Sünni grupların görünürde halifenin önderliğini benimsediği, bunun için çeşitli uğraşlar verdikleri belirtilir.

Dokuzuncu Bölüm Osmanlı-Avrupa İlişkileri ve İslamcılık, Berlin Antlaşması' nın Sonrası: Gladstone' nun Politikası ve Osmanlılar, İngilizlerin Pan-İslamizm' den Korkusu, Fransızların, İngilizlerin Pan-İslamizm' e Bakış Açısında Meydana Gelen Değişikliğe Tepkisi, İngilizlerin Mısır' ı İşgali, Sonuç adlı kısımlardan meydana gelir. Osmanlı' nın İslamcılığı kullanmasının Avrupa'nın tam tersi olduğu belirtilir. Avrupa sömürgeci bir yaklaşıma sahip iken Osmanlı'nın savunma mekanizması ve denge politikası uyguladığı İngiltere' nin değişen bakış açısından dolayı dış politikanın Almanya merkezli olmaya başladığı ifade edilir.

Onuncu Bölüm Biçimde Süreklilik, Özde Değişiklik: Hanedan, Devlet ve İslamcılık, Hanedan, Devlet ve Din Uyumu, Modern Devlete Sadakat Sağlamak İçin Eski Seremoniler, Cemaati (Milleti) Güçlendirmeye Yönelik "Dini" Faaliyetler, Sonuç adlı kısımlardan oluşur. Abdülhamid' in İslamcılığının çoğunlukla Osmanlı merkezli kaldığı, uluslararası kurallara uyduğu görüşü hakimdir.

On birinci Bölüm Haremeyn, Hilafet ve İngilizlerin Bir Arap Halife Arayışları, Hilafetin ve Hicaz' ın Yeni Rollerini, Hicaz' da Arap Emiri ve Osmanlı Valisi, Emirler ve İngilizler, Hilafetle İlgili İngiliz Planlarına Osmanlı Tepkileri, Hicaz Demiryolu, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. İngilizlerin Müslümanlara hakim olmak için Arap halifeyi desteklediği, Abdülhamid' in soy ile değil İslam'a hizmetle Müslüman halifesi olunacağı, halifeliğinin kullanımının istisnai bazı durumlar hariç tehdit anlamında kaldığı belirtilir.

On ikinci Bölüm Hilafet ve Afrika'da Osmanlı Dış Politikası, Cezayir-Tunus, Senusiye ile Osmanlı İlişkileri, Fas ile Yakınlaşma, Mısırlı Arabi ve Sudan Mehdi' si, Doğu Orta Afrika' da Müslüman Birliği, Sonuç adlı kısımlardan oluşur. İstanbul ve Afrika arasındaki iletişimin sıkıntısız

olmasının nedeninin bir gerginlik ve menfaat uyumsuzluğunun olmaması olduğu belirtilmiştir. İstanbul' un yerel özerkliği desteklemesine karşın askeri ve iktisadi aracı eksik olduğundan Afrika' nın isteklerinin yeteri kadar karşılanamadığı, az olan desteğin kültürel ve ideolojik açıdan temel oluşturduğu belirtilmiştir.

On üçüncü Bölüm Modern Milliyet Kavramını Oluşumu: Rusya' da ve Osmanlı İmparatorluğu' nda Türkçülük ve Pan-İslamizm, Rus ve Osmanlı İmparatorluğu Müslümanları Arasında Kimliğin Yeniden Tanımlanması, Ekonomik-Sosyal Değişim, Modern Eğitim ve Aydınlar, 1878' den Sonra Rusya'nın Müslümanları ve Osmanlı Politikaları, Rusya Müslümanları Arasında Toplumsal Değişiklik ve Kimliğin Yeniden Yapılanması, Kapitalizm, Sosyal Değişiklik ve Eğitim, Rusya' da Müslüman Kurtuluş Hareketinin Liderleri ve "Milli" Özellikler, İsmail Gaspıralı ve Milliyetçilik, Orta Asya'da Modernizm ve Milliyetçilik, Sonuç adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Osmanlı ve Rus Müslümanlarının çağdaşlaşmaya bakışında farklılıklar olduğu, Osmanlı Devleti'nin modernleşmeyi devleti korumak, Rus Müslümanlarının ise kendi toplumlarını canlandırmak için dil, kültür, etnik milliyetçilikle bağdaştırdıkları çare arayışlarının bulunduğu düşünülmektedir.

On dördüncü Bölüm Devlet, Cemaat-Millet ve Kimliğin Yeniden Yapılanması, Kimlik Değişikliği ve Devlet, Yapısal Dönüşüm, Yeni Bürokrasi ve Kimlik Değişikliği, Osmanlılık ve Modern Millet, Merkeziyetçilik, Osmanlılık ve Bölgecilik, İslamcılık ve Millet Kavramı, Millet, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Türk milliyetçiliğinde Osmanlılık ve İslamcılıktan kuvvet olarak üç ideolojinin bir arada var olduğu, medeniyetin Batı' nın ilim ve teknolojisini almanın yanında kendi kültürünü korumak isteyenlerin bulunduğu, milli devletin temellerinin Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi düşünürlerin fikir dünyasından ilham alınarak oluşturulduğu ifade edilir.

On beşinci Bölüm Osmanlılık, Anavatan ve Devletin "Türklüğü" Vatan, Toprak ve Türklükle İlgili İlk Algılamalar, Vatandan Milliyete: Devletin Türklüğü, Etnisite Kaynakları Olarak Dil ve İletişim, Devlet ve Milli Kimlik, Yeni Bir "Türk" Toplumunun Ortaya Çıkışı: Göç ve Sosyo-kültürel Yeniden Yapılanma, Osmanlılık, İslamcılık ve Arapçılık (Arabizm), Jön Türk İhtilali, Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Ana düşünce, yapısal değişimin Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel toplumunun zayıflamasında temel rol oynadığıdır. İmparatorluğun Anadolu ve Rumeli' deki yerlerinin Arap bölgelerinden farklı jeolojik konumda olmaları onları Batı tipi çağdaşlaşmaya açık olan Türk kimliği oluşmasını sağladığı belirtilmiştir.

On altıncı Bölüm Toplumun Türklüğü: Dini Kimlikten Etnik Ulusal Kimliğe, Jön Türkler ve Osmanlılık, Türklüğün Ortaya Çıkışı, Jön Türkler ve Türklük, Sonuç adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Türklerin kimlik yapısında İttihat ve Terakki'nin 1908' den 1913' e kadar gayri resmi olarak Türklüğe koruma sağladığı, 1913' ten sonra Türklüğün baskınlığında İslamcılık ve Osmanlılıkla birlikte üç ideolojiyi bir arada tuttuğu, Cumhuriyet'in İlanından sonraki süreçlerde

medeniyetin yeni bir ülke kurmak için Türkiye'nin Osmanlı geçmişinden kopuk olduğunu göstermek adına dinin ve kültürün devlet alanında değil kişisel yaşam alanında yaşanması istendiği ifade edilmiştir.

On yedinci Bölüm Türk Düşünürleri: Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmed Fuat Köprülü, Sonuç adlı kısımlarından meydana gelir. Bu bölümde müellif Köprülü'nün Türk milletinin köklü bir kültüre ve medeniyetine sahip olduğu görüşüne katılmaktadır. Gökalp ve Akçura'nın etnik milliyetçilik görüşüne katılmamakta ve bunun dönemin şartlarından doğduğunu, değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Sonuç kısmında müellif, İslamcılarının modernizmi, cumhuriyetçiliği, Kemalizmi kabul etmeleri gerektiğini, Kemalistlerin Türkiye'nin Müslüman, dini ibadetleri yerine getirmenin serbest ve normal olduğunu anlamaları ve Müslüman olmaktan korkmamaları ve çekinmemeleri gerektiğini belirtir. Bu düşüncesi kitabın mesajıdır.

Eser 17 bölümde konuyu anlatmaktadır. Eserde konular oldukça detaylı ifade edilmiştir, genel anlamda bir eserde olması gereken eleştirel bakış açısı bulunmaktadır. Eserde birçok açıdan Türkiye'de tabu denebilecek o zamana kadar her zaman sert eleştirilere maruz kalan II. Abdülhamid, objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Müellifin dini gruplarla ilgili bazı görüşlerine katılmamakla beraber II. Abdülhamid'in yaptığı yeniliklerde Türkiye'nin kurumlarının yapısının birçok eser yaptırmış olduğundan önem arz ettiği konusundaki görüşleri bilimselliğe uygundur. Müellif tarafından II. Abdülhamid'in yobaz olmadığı, Batı'nın çalışma azmine hayranlığı belirtilmiştir.

Bölümler arası sayfa dağılımı kitabın hacmi düşünüldüğünde dengeli denebilir. Dipnotlar ilgili sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için değil kullanılmamış, aynı zamanda açıklanması gereken birtakım kavramları açıklamak ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de dipnotlarda verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en dikkat çeken özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynak göstermesidir. Bu da eserin niteliğini artırmaktadır.

Eser kaynak kitap niteliği taşımaktadır. Eserde genel olarak imla kurallarına uyulmasına karşın yazım kılavuzunun değişmesi sonucunda güncel kurallar arasında uyumsuzluk olan yerler bulunmaktadır. Dil kullanımında genel olarak açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, konular güncel kelimelerle anlatılmıştır. Müellif yurtdışında görev yapmış bir akademisyen olduğundan verilen dipnotlarda yabancı kaynakların atıf gösterilme oranı, yerli kaynakların oranından fazla yabancı kaynak bulunabilir durumdadır. Bunun yanı sıra arşiv belgeleri, kişisel yazışmalar da kaynaklar arasındadır. Bu durum eserin bilimsel değerinin artmasını sağlamıştır. Bu eser, Modern Türkiye'nin oluşumunda İslam Müslüman cemaatinin Türk Milletine dönüşümünü ifade eder. Bu eser salt siyasi tarih değil sosyal ve yerel tarih çalışmalarında da önemlidir. Okuyucu için son derece sade ve

anlaşılır bir üslubu vardır. Son dönem Osmanlı Tarihi siyasi ve tarihi olayları ağırlıklı olarak anlatılmıştır.

3.1.17. Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu' da Millet, Milliyet, Milliyetçilik*

Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu' da Millet, Milliyet, Milliyetçilik, Timaş Yayınlarından ilk kez 2011 yayınlamıştır. Eldeki basım, 2019 yılında dördüncü baskı olarak çıkmıştır. Bu şekilde son baskının incelenmesinin sebebi, eserin güncel olmasıyla değerlendirmenin daha sağlıklı olabilme ihtimalidir. Eser 319 sayfada tamamlanmıştır. Eser, Önsöz, Giriş: Millet, Milliyetçilik Kavramlarının Tarihi Gelişimi, Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler İle Tarihin Kullanılması, ABD' de Arap ve Türk Araştırmaları: İşbirliği Olanakları, Ortadoğu' da Osmanlı Etnik ve Dinsel Mirası, Ortadoğu' da Toplumsal Katmanlaşmaya Dair Bazı Tarihsel ve Metodolojik Düşünceler, Millet ve Milli Kimlik: Osmanlı Sonrası Dönemde Millet ve Devlet Arasındaki Uyumsuzluğun Kökenleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Millet ve Milliyetçilik Ziya Gökalp' in Korporatifçilik, Millet-Milliyetçilik ve Çağdaş Medeniyet Kavramları Üzerine Bazı Düşünceleri, MESA ve Ortadoğu' da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler, Ortadoğu Devrimlerinin Değişen Doğası, Arap-Türk İlişkileri, Türkiye'nin Arap Dünyası ve İsrail İle İlişkileri, Kıbrıs Üzerinde Savaş: Enosis Trajedisi adlı yazılardan oluşmaktadır. Eserin sonunda bir indeks bulunmaktadır. Önsözde "insanın sosyal bir varlık olduğu için bir toplumla yaşaması ya da yaşamak zorunda olacağı" belirtilmiştir. İmparatorluklar birçok dil, din, farklı tarihe sahip gruplardan oluştuklarından onlarda çağdaş ulusu ve milli devleti birleştiren kuvvetine sahip olamayacağıdır.

Giriş: Millet, Milliyetçilik Kavramlarının Tarihi Gelişimi, 1. Konunun Ana Çizelgesi, 2. Geleneksel "millet" Anlamları: Tarihi Kökenler, 3. Batı' nın Din, Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, 4. Doğu Roma-Bizans Hristiyanlığından Din ve Millet İlişkileri, 5. Türkler ve Avrupa-Müslümanlık-Hristiyanlık İlişkileri, 6. Millet, Tarih ve İletişimin Gelişmesi, 7. Millet, Milliyet ve Din, 8. Türkiye' nin Millileşmesi, 9. İttihat ve Terakki Döneminde Gelişmeleri, 10. Milliyet Örgütleri, 11. Rusya ve Türk Milliyetçiliği, 12. Cumhuriyet Döneminde Millet ve Milliyetçilik adlı kısımlardan oluşmaktadır. Yazının sonunda notlar bulunmaktadır. Yazıda ulaşılan düşünce, Türkiye' de siyasal hayatın ve demokrasiyi kökleştirme emeğin toplumun geleneksel millet zihniyetinin korunması için verilen çabadır. Ama bu çabanın Osmanlı'da olduğu gibi dini cemaat olarak topluma mal etmek ve çağdaş dünya şartlarını reddetmek olmadığı gibi temel hedef eskinin çağdaş taraflarını, kültürünün korunarak zamana uyarlanması olarak görülmüştür.

* Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**, Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul 2019 319 sf.

İlk makale, "Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler İle Tarihin Kullanılması" dır. ³⁴⁴ "Usage of Social Science and History in the Study of Developing Nations with Special Emphasis on the Middle East", başka bir yerde yayınlanmamış olup ilk kez bu eserde yayınlanmaktadır.

Makale, Giriş ve Notlar kısmından oluşmaktadır. Makalede tarih ve sosyal bilimlerin, istenen bir biçimde aynı toplumsal olgunun iki görünüşün ve toplumsal olguya iki farklı düşünüş olan bir zihniyetin ürünü olmasına karşın sosyal bilimlerin sosyal zaman dilimi ve özneleri çok kısa bir mekan ve zaman birimleri içinde ele almakta olduğunun farz edildiğine inanır. Tarih biliminin ise sosyal olguları büyük sosyal ve siyasi birimlerin oldukça uzun dönemlerin kurumlar ve konu çerçevesi içinde ele alındığını belirtir. Vardığı sonuç üçüncü dünya araştırmalarının konularına çok küçük parçalara ayrılmış paradigmlar ve önyargılarla değil sosyal bilim kavramlarının ve tarihi geçmişlerin toplumun genel bir evrim yorumu içinde birleştirilebilecek bir metodoloji uygulanması gerektiğidir. Müellif tarafından sosyal bilimlerin gelişmekte olan ülkelerde Batılı ülkelerdeki gibi çalışma olacağına inanılmaktadır.

İkinci makale, "ABD' de Arap ve Türk Araştırmaları: İşbirliği Olanakları"dır. ³⁴⁵ Orijinal adı "Arap-Turkish Studies in the U.S.A: Possibilities for Cooperation"dır. **Foundations for Studies on Turkish- Arab Relations**, İstanbul, 1976' da yayınlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri' nde Türk ve Arap araştırmaları, temel anlamda yirminci asırda Doğubilimi araştırmalarının parçası olarak ilerlediği ifade edilmiştir. İlk zamanlarda tüm Doğu' yu (Asya' y) içerdiği ve salt Amerika' nın Doğu kıyası ve Ortadoğu' nda bulunan üniversitelerde araştırma olduğu belirtilmiştir. Şarkiyat araştırmalarının araştırıldığı ana sahanın Doğu' nun dini olarak kararlaştırıldığı, Doğu' nun tarihinin ve sosyolojisinin ikincil seviyeden bir araç olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Müellife göre, Arap ve Türk bilim adamlarının karşılıklı olarak birbirlerine karşılıklı olarak önyargılı olduğu, bu önyargının Arap-Türk İlişkilerinin anlatıldığı bir konferans düzenlenmesiyle, ikinci olarak Birleşik Devletler' de ortak araştırmalar yapılabilir bir Arap-Türk Çalışmaları Derneği'nin kurulmasıyla aşılabileceği inancı hakimdir.

Üçüncü makale, "Ortadoğu'da Osmanlı Etnik ve Dinsel Mirası" dır. ³⁴⁶ Orijinal adı "The Ottoman Ethnic and Confessional Legacy in the Middle East" dır. Editör Milton J. Esman ve Itamar Rabinovich' dır. **Ethnicity, Pluralism and the State in the Middle East**, Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 1988' de yayınlanmıştır. Cemaat ve İnanç: İmparatorluğun Dinsel Grupları Üzerindeki Etkileri, Etnik-Dinsel Cemaatin Dönüşümü, Sonuçlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede on dokuzuncu asırda Osmanlı Devletindeki Müslümanların, Hristiyan ve

344 Orijinal ismi "Usage of Social Science and History in the Study of Developing Nations with Special Emphasis on the Middle East", başka bir yerde yayınlanmamış olup ilk kez bu eserde yayınlanmaktadır.

345 Orijinal adı, "Arap-Turkish Studies in the U.S.A: Possibilities for Cooperation", Studies on Turkish-Arap Relations, 1986 Annual, **Foundations for Studies on Turkish- Arab Relations**, İstanbul, 1976, ss.165-175.

346 Orijinal adı, "The Ottoman Ethnic and Confessional Legacy in the Middle East", ed. Milton J. Esman ve Itamar Rabinovich, **Ethnicity, Pluralism and the State in the Middle East**, Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 1988, s. 35-53.

Yahudilere benzeyen bir değişime uğradığı, sonucun farklı seyrettiğı, İslamiyet' in milli ve aşiret kimliğini kuvvetlendirmek için değil, kültürel bakımdan örnek bir Müslüman cemaati oluşturmak için kullanıldığı, bu Müslüman Cemaatinin Türk Milletine geçişte temel oluşturduğu, Osmanlı Devleti' nin yıkılmasına karşın kültürel bakımdan bir Osmanlı mirasının var olduğu ifade edilmiştir.

Dördüncü makale, "Ortadoğu' da Toplumsal Katmanlaşmaya Dair Bazı Tarihsel ve Metodolojik Düşünceler"³⁴⁷ dir. Orijinal adı, "Some Historical and Methodological Considerations Concerning Social Stratification in the Middle East" dir. **Commoners, Climbers and Notables, A Sampler of Studies on Social Ranking in the Middle East**, ed. C.A.O. Van Nieuwenhuijze' dir. Leiden: E. J. Brill, 1977' de yayımlanmıştır. Mülkiyet Hakları ve Toplumsal Yapı, 1. Toplumsal Katman, 2. Toplumsal Sınıf, 3. Toprak Mülkiyeti ve Osmanlı Devleti' nde Üretimin Denetimi, 4. Toprak Tasarruf Sistemindeki Değişim ve Yeni Bir Mülkiyet Sisteminin Ortaya Çıkışı, 5. Sonuçlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede, özel mülkiyetin devlet tarafından özel mülkiyet hakları üzerine saldırmaya karşı anayasal ve yasal muhafaza ile baskın mülkiyet şekli olarak kabul edilmesinin Ortadoğu' da toplumsal katmanlaşma tarihinde bir dönüm noktası olduğu, mülkiyet dokunulmazlığının artık dinsel emirlerin değil ferdin hakkı olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

Beşinci makale, "Millet ve Milli Kimlik: Osmanlı Sonrası Dönemde Millet ve Devlet Arasındaki Uyumsuzluğun Kökenleri" dir.³⁴⁸ Orijinal adı "Millet and Nationality: The Roots of the Incongruity of Nation and State in the Post-Ottoman Era" dır. **Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays**, Leiden: Brill, 2002 'de yayımlanmıştır. Genel Görünüm, Millet Sistemin Başlangıçtaki Yapısı, Milletlerin ve Etnik Grupların Hukuksal Konumları: İlkeler ve Uygulamalar, Milletlerin Toplumsal Dönüşümü ve Topluluk Önderlerinin İktidara Tırmanışı, Pazar Şehirleri, Kentli Seçkinler ve Ortodoks Millette Reform, Millet ve Milliyet Anlayışında Reform adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalenin temelinde merkezileşmenin yönetsel vatandaşlık ve birlik mefhumunun da içinde olduğu fertler, reformlar millet ve hükümet arasında yeni bir ilişkiler dizgesi oluşturduğu ve bu dizgelerin vatandaşlara haklar verildiğı belirtilmiştir.

İkinci yazı, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Millet ve Milliyetçilik"³⁴⁹ tir. Orijinal adı "Nation and Nationalism in the Late Ottoman Empire" dır. **Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays**, Leiden: Brill, 2002' de yayımlanmıştır. Yazıda müellifin çıkardığı sonuca göre Ortadoğu' da millet ve devlet arasında önemli bir ilişkinin

347 Orijinal adı, "Some Historical and Methodological Considerations Concerning Social Stratification in the Middle East", **Commoners, Climbers and Notables, A Sampler of Studies on Social Ranking in the Middle East**, ed. C.A.O. Van Nieuwenhuijze, Leiden: E. J. Brill, 1977, ss.83-101.

348 Orijinal adı, "Millet and Nationality: The Roots of the Incongruity of Nation and State in the Post-Ottoman Era" **Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays**, Leiden: Brill, 2002, 611-646.

349 Orijinal adı "Nation and Nationalism in the Late Ottoman Empire" **Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays**, Leiden: Brill, 2002 544-555.

olduğu ve devletin millet kimliğinin belirlenmesinde çok etkin bir rol oynadığı ve Türk ve Arap milliyetçiliklerine şahsi mührünü vurduğu görülmektedir.

Üçüncü yazı, Ziya Gökalp' in Korporatifçilik, Millet- Milliyetçilik ve Çağdaş Medeniyet Üzerine Bazı Düşünceleri, ³⁵⁰ Modern Türkiye' de Siyasi Düşünce, Cilt 1/ **Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** İletişim, İstanbul, Haziran 2001' de yayımlanmıştır. Bu yazıda Gökalp' in siyasal ve toplumsal vakaların kökenlerinin toplumda bulunduğunu anlamış ve anlatmış olduğu ifade edilmiştir. Dini ve toplumsal vakaları akılcı bir metot kullanarak incelendiği, siyasal örgütlerin temelini oluşturduğunu düşünülmesi belirtilmiştir.

Mesa ve Ortadoğu'da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler, ³⁵¹ Remarks on MESA and Nation and Nationality in the Middle East", **Presidential Address-MESA 1985**, MESA Bulletin, 20,1986. MESA (Ortadoğu Çalışmaları Derneği) Başkanının Kemal Karpat' ın konuşmasıdır. Kendisinin konuşmasında savunduğu temel görüş, on dokuzuncu ve yirminci asırlarda Ortadoğu'daki ulusal ve siyasal gelişmeleri kendi gerçek düşünce dünyalarından bakılması gerektiğidir. Ortadoğu kendi referanslarıyla araştırılmalıdır.

Ortadoğu Devrimlerinin Değişen Doğası ³⁵², "The Changing Nature of Revolutions in the Middle East" Middle East Studies Association' ın 1971 yılı toplantısına sunulan bildiri, Denver, 12-15 Kasım 1971' de sunulmuştur. Bildiride çalışmanın amacı, toptan bir sosyo-ekonomik ve siyasi tekrar örgütlenmeyi amaçlayan toplumsal devrimlerin gerçekleşmesi için bir iktidar değişimini içeren siyasi devrimlerin artışına dikkat çekmektir.

Arap-Türk İlişkileri ³⁵³ Orijinal adı "Arab-Turkish Relations"dır. Recep Boztemur çevirmiştir. 2 Ekim 1974 tarihinde Toronto Üniversitesinde (Kanada) sunulan bildiri. Bildiride müellif Arap-Türk ilişkisinin tarafsız olması gerektiğini, ırkçılık yapılmamasını, Türklerin İslamiyet'e Araplar en az kadar katkı yaptığını, Arap-Türk ilişkilerinin salt dini-kültürel bağlardan değil sosyal yapının değişiminden kaynaklandığını ve bundan dolayı farklı ilgilere riayet edilmesi gerektiğini, Arap-Türk ilişkilerinin 1923' te Cumhuriyetin ilanından 1964' e kadar olumsuz bir süreçte olduğunu, 1964' ten sonra gelişmeye başladığını ifade etmiştir. İlişkilerine yeni bir perspektiften bakmaları gerektiği düşünülmektedir.

350 Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 1/ **Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** İletişim, İstanbul, Haziran 2001, s. 328-333.

351 Remarks on MESA and Nation and Nationality in the Middle East", **Presidential Address-MESA 1985**, MESA Bulletin, 20,1986. MESA (Ortadoğu Çalışmaları Derneği) Başkanının Konuşması, 1985.

352 The Changing Nature of Revolutions in the Middle East" Middle East Studies Association'ın 1971 yılı toplantısına sunulan bildiri, Denver,12-15 Kasım 1971 (12-15 Kasım 1971 tarihlerinde A.B.D' nin Denver kentinde toplanan MESA konferansı için hazırlanmış çalışmadır.

353 Orijinal adı, "Arab-Turkish Relations" Çev Recep Boztemur 2 Ekim 1974 tarihinde Toronto Üniversitesinde (Kanada) sunulan bildiri, ss. 16-26

Altıncı makale, “Türkiye'nin Arap Dünyası ve İsrail İlişkileri”³⁵⁴ dir. Orijinal adı, Turkish and Arab-Israeli Relations' dır. **Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974** Leiden 1975' te yayımlanmıştır. Der. E. J. Brill' dir. Çev. Recep Boztemur' dur. Türk-Arap İlişkilerinin 1950' de önce İngiltere' nin sonra ABD' nin siyasetiyle Türk-Arap ilişkileri arasındaki olumsuzluğun arttığı ifade edilmiştir. İsrail'le olan ilişkilerin az olsa da muhafaza edildiği belirtilmiştir. İsrail ile ilişkilerin Arap ve Batı dünyasına bağlı olduğu, ilişkilerin gelişmesi için iktisadi ve ticari olanakların sağlanması gerektiği, Arap ve Türk ilişkilerinin dini değil ekonomik çıkarlara bağlı olduğu görüşü vardır.

Yedinci makale, "Kıbrıs Üzerinde Savaş: Enosis Trajedisi" dir.³⁵⁵ Orijinal adı, "War on Cyprus: The Tragedy of Enosis" dir. Çev Recep Boztemur' dur. Turkey' s Foreign Policy in Transition, 1950-1974 içinde Leiden' de yayınlanmıştır. Der. E.J. Brill' dir. Makalede 20 Temmuz 1974' te 1960 Garantörlük Antlaşması' na dayanılarak harekât yapılması hakkında ve bu hareketin sonuçları konusunda bilgi verilmiştir. Türkiye' nin Kıbrıs Türklerinin ulusal çıkarlarını korumak istediğini, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios ve Yunanistan' ın ENOSİS' i reddetmeyip imkan bulması halinde tekrar aynı şeylerin yaşanabileceği görüşü bulunmaktadır.

Eserde savunulan düşünce, Osmanlı' nın cemaat anlayışının Müslüman devletlerin kuruluşunda etki yapmış olmasıdır. Türkiye ve Ortadoğu devletlerinin Osmanlı' dan etkilenmiş olduğu, Müslüman cemaatinin Türk milletine dönüşüm sürecinde Osmanlı' nın Türkiye' ye kurumsal ve ideolojik miras bıraktığı ifade edilmiştir. Eser makale, yazı ve konferans metinlerinden oluştuğundan dağılım eşit değildir. Bu farklı türlerde metinlerin dengeli dağılması mümkün olmayacağından bu gayet doğal bir durumdur. Müellif tarafından eserde salnamelerden yararlanılmıştır. İstatistiksel veriler sayesinde ispat gücü artmaktadır. Arşiv belgeleri de istatistiksel olarak kullanıldığından ispat mümkündür. Okunaklı bir yazı ve anlaşılır bir kullanılmıştır. Eserde müellifin objektif değerlendirmeleri son derece önemlidir.

Dipnotlar metnin sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlar sadece kaynak göstermek için kullanılmamış aynı zamanda açıklanması gereken birtakım kavramları açıklamak ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de dipnotlarda verilmiştir. Bununla beraber dipnotlarda en dikkat çeken özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynak gösterilmesidir. Bu da eserin değerini artırmaktadır. Yalnız dipnotun sayfanın altında değil metnin sonunda olması okuyucunun kaynak bakarken sayfanın en sonuna bakmasına neden olmaktadır. Bu durum eserin okunmasının daha geç bir sürede tamamlanmasına yol açmaktadır. 319 sayfa olan bu eser, Ortadoğu' da millet oluşumunu ele almaktadır. Müellifin eseri, Türkiye ve Müslüman devletlerle ilgili sosyal tarih çalışmaları için de önemli bir yer tutar. Müellif yurtdışında çalışmış

354 Orijinal adı, Turkish and Arab-Israeli Relations, Kemal Karpat **Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1974** te yayımlanmıştır. Der. E. J. Brill'dir Çev. Recep Boztemur Leiden 1975 (108-134).

355 Orijinal adı, "War on Cyprus: The Tragedy of Enosis" dir. Çev Recep Boztemur, Turkey's Foreign Policy in Transition, 1950-1974 içinde, Leiden, der. E.J. Brill (108-205).

oldukça fazla yayını olarak dünya çapında olduğundan eserde yerli ve yabancı kaynaklar kullanılmıştır. Eserin tanınırlığı ve güvenilirliği yüksektir.

3.1.18. Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*

İlk kez İmge Yayınlarından 2001 yılında Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk adıyla yayınlanmıştır. Timaş Yayınlarından 2012' de basılmıştır. Recep Boztemur çevirmiştir. Elde bulunan baskı dördüncü baskı olup 2019 yılı baskısıdır. En son baskının kullanılmasının nedeni güncel olması durumunda daha verimli değerlendirme yapılabilecek olmasıdır. Eser, 365 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görünüşüne bakıldığında yeşil karton kapak üzerine kitabın ve yazarın ismi beyaz renkte yazılmıştır. Eserin kapağında dört görsel bulunmaktadır. Bu görsellerden ikincisi renkli, diğerleri siyah-beyaz fotoğraftır. Birinci görsel üç asker, trenin önünde onun araçlarıyla uğraşmaktadır. İkinci görsel Balkanların manzarasının olduğu renkli bir resimdir. Üçüncü görselde eser Balkanlarla ilgili olduğundan Hristiyan Metropoliti olduğu kıyafetinden tahmin edilen bir adam ve çevresindekiler vardır. Dördüncü ve son görselde Balkanlardan Türkiye' ye göç ettiği tahmin edilen Türk bayrağı taşıyan kadınlar bulunmaktadır. Arka kapakta kitabın mahiyeti hakkında kısa bir bilgi veren bir yazı ve Karpat' ın küçük boyutta bir fotoğrafı bulunmaktadır.

Eser, Giriş, Balkan Devletleri ve Milliyetçilik: İmge ve Gerçek, 1683' ten sonra Osmanlıların Balkan Milletleriyle İlişkileri, Kossuth' un Türkiye Yılları: Macar Mültecilerin Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri 1849-1851, 1878 Avusturya İşgaline Karşı Bosna ve Hersek Direnişiyi İlgili Osmanlı Politikası, 1878 Sonrasında Güneydoğu Avrupa'da Milliyetçiliğin Toplumsal ve Siyasal Temelleri: Bir Yorum, N. Batzaria' nın Anıları: Jön Türkler ve Milliyetçilik Balkan Müslümanlarının Medeni Hakları, Bulgarların Devlet Kurma Yöntemleri ve Türk Azınlık, Romanya'nın Bağımsızlığı ve Osmanlı Devleti, Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine Folklorundan Parçalar, Gagauzlar, Gagauzların Selçuk-Anadolu Kökenleri adlı yazılardan oluşmaktadır.

İlk makale "Balkan Devletleri ve Milliyetçilik: İmge ve Gerçek"³⁵⁶, Orijinal adı "The Balkan National States and Nationalism: Image and Reality" dir. Islamic Studies Özel Sayı **İslam in the Balkans**, 36(2-3) 1997' de yayımlanmıştır. Giriş, Cemaatçilik: Osmanlı Mirası, Osmanlı Öncesi Devletler: Efsane ya da Gerçek, Geleneksel Osmanlı Düzeninin Çöküşü ve Balkan Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı, Sırbistan ve Bulgaristan' da Milliyetçilik ve Sonuç başlıklarından meydana gelir. Hristiyan Balkan Milletlerinin kendi dinlerini hayali bir ülküyle ifade ettikleri, siyasi ideolojilerini dini dogmalar kadar kutsal gördükleri, salt kendilerini haklı görüp bencilce davrandıkları,

* Kemal Karpat, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Çev. Recep Boztemur, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, 2019, 365 sf.

356 Orijinal adı, "The Balkan National States and Nationalism: Image and Reality, Islamic Studies Özel Sayı **İslam in the Balkans**, 36(2-3), 1997, ss. 329-359.

empatileri olmadığı düşünülmektedir. Bu durumun Balkanlarda dinmeyen gözyaşının sebebi olduğu belirtilir.

İkinci makale, "1683' den sonra Osmanlıların Balkan Milletleriyle İlişkileri" dir.³⁵⁷ Orijinal adı, "Ottoman Relations with the Balkan Nations After 1683" Balkanistifica; Occasional Papers in Southeast European Studies I' dir. Editör Kenneth E. Waylor' dır. The American Association for South Slavic Studies, Charlotes ville, Virginia Slavica Publishers, Inc.1974' te yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti, Balkanlar ve Etnik Yapı, Klasik Osmanlı Toplum Yapısı, Yeni Düzenin Ortaya Çıkışı, Uyrukların Yasal ve Siyasal Konumlarındaki Değişiklikler ve Osmanlı Hükümeti İle İlişkiler, Wallachia (Eflak) ile Moldovya (Boğdan) ve Romen Milli Devleti, Yunan Milli Devleti, Sırp Milli Devleti, Bulgar Milli Devleti, Sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Osmanlı siyasi elitlerinin hedefinin devlete eski kuvvetini bir şekilde tekrar kazandırmak ve bürokratik düzenin muhafazası olduğu ifade edilmiştir. Bundan dolayı bütün ulusal ayaklanmaları, gerçek bir isteğin ifadesi olmak yerine devlet erkine karşı çıkmak olarak gördükleri ve bunlara karşı aldıkları önlemlerin yıkıcı eylemlerle aynı olduğu belirtilmiştir.

Birinci bildiri "Kossuth' un Türkiye Yılları: Macar Mültecilerin Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkiler, 1849-1851" dir.³⁵⁸ Orijinal adı, "Kossuth in Turkey: The Impact of Hungarian Refugees in the Ottoman Empire, 1849-1851" dir. VII. CIEPO Sempozyumu' na sunulan bildiridir. Mültecilerin Gelişi, Rusya ve Avusturya ile Çatışma, Türk Hükümeti'nin Diplomatik Faaliyetleri, Bir Osmanlı İç Sorunu Olarak Mülteciler, Macar Çağdaşlaşma Mirası adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Makalede anlatılan konu, Habsburg orta sınıflarının mesleki ya da üst sınıflarını temsil eden Macar ve Polonyalı subayların yeni bir Türk orta sınıfının meydana geldiği bir zamanda, Osmanlı toplumuyla ilişki içine girdiklerinin kesin olduğudur. En büyük etkilerinin siyasi sahada meydana geldiği, on dokuzuncu asrın Orta Avrupa orta sınıflarına has sosyal ve özellikle ulusal, siyasal bir düşünce yapılarına sahip oldukları ifade edilmiştir.

İkinci Bildiri, 1878 Avusturya İşgaline Karşı Bosna ve Hersek Direnişiyle İlgili Osmanlı Politikası,³⁵⁹ Giriş, Bosna- Hersek' in İşgali İçin Avusturya-Osmanlı Devleti' nin Tutumu, Bosna- Hersek' in İşgali ve Halk Direnişi, Bosna-Hersekliilerin Avusturya İşgaline Karşı Direnişleri Hakkında Osmanlı Tutumu, Sonuçlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Makalede savunulan görüş, Osmanlı Hükümeti' nin tüm imkanları kullanarak işgali önlemek için çaba harcamasına karşın bunda başarılı olamadığı belirtilmiştir. Avusturya işgaline karşı Bosna-Hersek direnişi

357 Orijinal adı, "Ottoman Relations with the Balkan Nations After 1683" Balkanistifica; Occasional Papers in Southeast European Studies I, ed. Kenneth E. Waylor, The American Association for South Slavic Studies, (Charlotes ville, Virginia Slavica Publishers, Inc.1974: Ann Arbor, MI. Edward Broş 1974), ss. 7-55.

358 Orijinal adı, "Kossuth in Turkey: The Impact of Hungarian Refugees in the Ottoman Empire, 1849-1851" VII. CIEPO Sempozyumu'na sunulan bildiri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, ss. 107-121.

359 22-24 Ekim 1978 tarihleri arasında Yugoslavya'nın Sarajevo kentinde düzenlenen, "1878 Avusturya İşgaline Karşı Bosna Direnişi" konulu uluslararası konferans için hazırlanan bildiridir. Naučni skup otpor austrougarskoj okupaciji (Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1979), ss. 147-173.

Avusturya ve Osmanlılara fayda sağlamamış ama Bosna-Hersekliyle kendi iç uzlaşma ve danışmalarını gerçekleştirmede yardımcı olduğu görüşü hakimdir.

Üçüncü makale, "1878 Sonrasında Güneydoğu Avrupa' da Milliyetçiliğin Toplumsal ve Siyasal Temelleri: Bir Yorum" dur ³⁶⁰. "The Social and Political Foundations of Nationalism in South East Europe After 1878" dir. An Interpretation "Der Berliner Kongress von 1878 **Die Politik der Grossmächte und die Probleme der Modernisierung in Sudosteuropa in der Zweiten Hälfte des 19.Jahrhunderts**, Schröder (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH) 1982' de yayımlanmıştır. Giriş: Temel Yargılar, 1877-78 Öncesinde Osmanlı Devleti, 1878 Berlin Anlaşması Sonrasında Milliyet ve Milliyetçilik, Toplumsal Yapıdaki Değişim, 1878' den Sonra Osmanlı Devleti adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Müellif, Balkanlarda ulusal devletlerin doğuşunun, sonrasında çalkantılı ve genellikle kanlı tarihleri Avrupa' nın Doğu Sorunu anlayarak çözüme metodunun yanlış olduğunu ispatlayan çeşitli Ortadoğu devletlerinin kuruluşunun geldiği görüşündedir.

Dördüncü makale, "N. Batzaria'nın Anıları: Jön Türkler ve Milliyetçilik",³⁶¹. "The Memoirs of N. Batzaria: the Young Turks and Nationalism" dir. **International Journal of Middle East Studies**, 6 1975' te yayımlanmıştır. Giriş: Kaynakça Bilgileri, N. Batzaria ve Hayatı, Batzaria' nın Toplumsal ve Siyasal Yazıları, Milliyetçilik ve Balkanlarda Ulahlar, Jön Türk Cemiyetleri ve 1908 İhtilali, Türk Milliyetçiliğinde Doğuşu ve Etkileri, Tavırlar ve Felsefeler: Sonuç adlı kısımlardan oluşmaktadır. Makalede Nicolae Batzaria adında bir düşünürün Jön Türklerle görüştüğünden, onlara fikir babası olduğundan, eserlerinin yorum ve kavrayış açısından Jön Türk tarihi araştırmaları için önemli olduğundan bahsetmiştir. Eserlerinin Jön Türk çalışmaları için farklı bir perspektif oluşturacağı ifade edilmektedir.

Beşinci makale, "Balkan Müslümanlarının Medeni Hakları"dır. ³⁶² "Orijinal adı The Civil Rights of the Muslims of the Balkans"dır. **Asian and African Studies**, 1993 27' de yayımlanmıştır. Azınlık Statüsünün Kazanılması, Balkan Müslümanlarının Sayıları ve Coğrafi Dağılımları, 1944 Sonrasında Balkan Müslümanları, Sonuçlar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Makalede Balkan Müslümanlarının din ve ırklarından dolayı medeni haklarını alamadıkları, insan onuruna yakışır bir yaşam için uluslararası örgütlerin arabuluculuk görevini üstlenmesi gerektiği savunulmaktadır.

360 Orijinal adı, "The Social and Political Foundations of Nationalism in South East Europe After 1878: An Interpretation" Der Berliner Kongress von 1878 **Die Politik der Grossmächte und die Probleme der Modernisierung in Sudosteuropa in der Zweiten Hälfte des 19.Jahrhunderts**, Schröder (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1982), ss. 385-410.

361 Orijinal adı, "The Memoirs of N. Batzaria: the Young Turks and Nationalism", **International Journal of Middle East Studies**, 6 1975 ss. 276-299.

362 The Civil Rights of the Muslims of the Balkans" **Asian and African Studies**, 1993 27, ss. 25-45. Bu makale Bosna' da savaşın çıkmasından önce yazılmıştır.

Altıncı makale, "Bulgarların Devlet Kurma Yöntemleri ve Türk Azınlık" tır.³⁶³ Orijinal adı, Introduction: Bulgarian Way of Nation Building and the Turkish Minority" dir. **The Turks of Bulgaria: The History Culture and Political Fate of a Minorit**, der. Kemal H. Karpat, İstanbul: The Isis Press, 1990' da yayımlanmıştır. Bulgaristan' ın Devlet Kurma Yöntemleri, Bulgaristan Türkleri ve Karşılaştıkları Uygulamalar, Bulgaristan' ın Kendi Türk Nüfusuna Karşı Uyguladığı Politikaların Ardındaki Demografik ve Ekonomik Etkenler adlı kısımlardan oluşmuştur. Makalede Bulgar nüfusu çok sayıda göstermek isteyen yönetimin Türk azınlığı yok saydığından, onların dinini ve dilini değiştirmeye çalıştığından, onlara insanlık dışı uygulamalar yaptığından bahsedilmiştir.

Üçüncü Bildiri "Romanya'nın Bağımsızlığı ve Osmanlı Devleti" dir. ³⁶⁴ Orijinal adı, "Romanian Independence and the Ottoman State" dır. **Southeastern Europe**, 5(1) 1978' de yayımlanmıştır. 7-9 Ekim 1977 tarihlerinde Wisconsin Üniversitesi'nde (Madison) yapılan Romen Tarihinde Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Konferansı' na sunulan bildirilere önsöz niteliğinde yazılan bu çalışmanın amacı, Romanya' nın bağımsızlığını Osmanlı tarihi açısından incelemektir. Souteastern Europe dergisinin bu sayısı öncelikle bağımsızlıkla ilgili bildirileri içerdiği ifade edilmiştir.

Dördüncü Bildiri, "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar" dır. ³⁶⁵ "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar" Uluslararası Türk Folklor Kongre Bildirisi, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976' da yayımlanmıştır. Giriş, Gagauzların Kuzeyden Geldiklerini İddia eden Teoriler, Gagauzların İlk Bulgarlar veya Bulgar Olduklarını İddia Eden Teoriler, Gagauzların Anadolu'dan Geldiğini İleri Süren Teoriler, Sonuç kısımlardan meydana gelmektedir. Bildirinin sonunda Gagauz Folkloru adlı bir yazı bulunmaktadır. Bildiride varılan kanı, Gagauzların Anadolu'dan gelmiş olduğunun ve İzzettin Keykaus'un soyundan geldiğinin ispatlandığıdır.

Ansiklopedi maddesi "Gagauzlar" ³⁶⁶, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 13 İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş 1996' da yayımlanmıştır. Bu maddede Gagauzların nereden gelip nereye gittiği, tarihsel geçmişi, dilleri, dinleri, geçim kaynakları, özerk olmaları vs. hakkında bilgi verilmiştir. Müslümanlara kilise ve kişisel özellikler yönünden benzedikleri belirtilmiştir.

363 Orijinal adı, Introduction: Bulgarian Way of Nation Building and the Turkish Minority" **The Turks of Bulgaria: The History Culture and Political Fate of a Minorit**, der. Kemal H. Karpat, (İstanbul: The Isis Press, 1990), ss.1-22.

364 Orijinal adı, "Romanian Independence and the Ottoman State" **Southeastern Europe**, 5(1) 1978, ss.1-9.

365 Kemal Karpat "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar" Uluslararası Türk Folklor Kongre Bildirisi, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976, ss. 163-177.

366 Kemal Karpat "Gagauzlar" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 13 (İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş 1996, ss. 288-291.

“Gagauzların Selçuk-Anadolu Kökenleri”³⁶⁷, Etnograficheskoe Obozrenie (Etnogenez ve Etnik Tarih), Cilt 4 1194’ te yayımlanmıştır. Ayten Kılıç çevirmiştir. Bu çalışmada dilbilimsel, kültür, tarihsel, dinsel verileri sadece genel hatları ile almış olmasına karşın Gagauzların Türklerin "güney" Oğuz dalına ait bir Selçuk grubu olduğunu kanıtlandığını ifade eder. Paul Wittek’ in görüşleri bu çalışmaya kaynaklık etmektedir.

Eser, makale, bildiri, ansiklopedi maddesinden oluştuğundan yazılar arası sayfa dağılımı eşit değildir, çok kısa metinler olduğu gibi, uzun makaleler bir arada olduğundan dağılım dengesizdir. Dipnotlar sayfanın sonunda numaralarla gösterilmektedir. Dipnotlarda sadece kaynak göstermek için kullanılmamış aynı zamanda açıklanması gereken birtakım kavramları açıklamak ve metnin akışını bozacak ara bilgilendirmeler de dipnotlarda verilmiştir. Bununla birlikte dipnotlarda en dikkat çeken özellik, müellifin verdiği bilgileri doğrulamak için aynı dipnotta birkaç kaynak göstermesidir. Bu durum eserin ispat gücünü ve güvenilirliğini yükseltmektedir.

Müellif tarafından eserde kaynakların yanı sıra arşiv belgelerindeki mektuplar, kişisel yazışmalar, salnamelerden (yıllıklardan) yararlanmıştır. Bu kaynaklar birinci elden kaynaklar olduğundan eserin inandırıcılığında gerçeklik payı yüksek olmuştur. Eserde yıllıkların verileri tablo olarak gösterilmiştir.

Müellif tarafından eser nesnel olmaya çalışan bir tarzda ele alınmıştır. Yerli ve yabancı kaynaklar mukayeseli olarak incelenmiştir. Eserde Balkanların tarihi üzerinden Osmanlı ve Balkan ilişkileri, Balkan milletlerinin tarihsel geçmişi, kültürel önemi, Balkan insanların kişisel özellikleri, Balkanlarda geçen siyasal olaylar belirtilmiştir. Eser, Balkanların Yakınçağ tarihinde önemi hakkındadır. Bu eserde Balkan tarihinin sosyal, ulusal tarihinin Türkiye’ nin jeopolitik konumunda geçmişten bugüne olan olaylar üzerinden önerilerde sunulmuştur. Müellif Balkan’ da doğduğundan tarih bilgisinin yanında kişisel yaşamı açısından canlı tanıktır. Müellif tarafından ülkeler tarihi ve bölgesel ve yerel tarih için çok önemli bir eser yazılmıştır. Eserin okuyucu için son derece sade ve anlaşılır bir üslubu vardır.

3.1.19. Osmanlı Nüfusu 1830-1914*

Timaş Yayınlarından ilk kez 2010 Ocak ayında yayınlanmıştır. Bahar Tırnakçı çevirmiştir. Eser 464 sayfada tamamlanmıştır. Elde bulunan ikinci baskı Şubat 2010’ da basılmıştır. İkinci ayda ikinci baskıyı yapmasından anlaşılacağı gibi eser ilgi çekmiştir. Eser, Türkçe Baskıya Önsöz Kitabın Doğuş Öyküsü, Giriş, Kaynaklar ve Kısaltmalar, Birinci Bölüm Osmanlı’ da Nüfus Çalışmaları, İkinci Bölüm Nüfus Dağılımı ve Osmanlı’ da Nüfus Sayımının Gelişimi, 1800-1914,

367 Etnograficheskoe Obozrenie (Etnogenez ve Etnik Tarih), Cilt 4 1194. Ayten Kılıç tarafından Rusça’dan çevrilen bu çalışmaya küçük bazı eklemeler ve düzeltmeler Prof. Dr. Kemal H. Karpat tarafından yapılmıştır.

* Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu**, Çev. Bahar Tırnakçı, Timaş Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2010

Üçüncü Bölüm Osmanlı Nüfusunun Dini ve Etnik Dağılımı: Genel Bir Değerlendirme, Dördüncü Bölüm İstanbul'un Nüfusu, Toplumsal ve Ekonomik Dönüşümü: Osmanlı Mikrokozmosu adlı bölümlerden oluşmaktadır. Eserin sonunda istatistik ekleri ve indeks bulunmaktadır.

Birinci Bölüm Osmanlı' da Nüfus Çalışmaları; Kavram ve Yöntem Sorunları, Osmanlı' da Nüfus Çalışmaları: Bir Değerlendirme, Resmi Osmanlı İstatistikleri: Değeri ve Kullanımı, Nüfus Sayımları ve İdari Bölünme, Osmanlı Nüfus Sayımı İstatistiklerinden Yararlanırken Karşılaşılan Sorunlar adlı kısımlardan oluşmaktadır. Bölümde anlatılmak istenen düşünce, 19. yüzyıldaki Osmanlı nüfusu üzerine çalışırken çeşitli dini ve etnik gruplar arasındaki doğurganlık oranlarına etki eden sosyal ve iktisadi etkenlerin iktisadi ve siyasi düzen içindeki fonksiyonlarına ve görevlerine bağlı olarak dikkate alınması gerektiğidir. Osmanlı nüfusunun sosyal-kültürel ve etnik bileşimi iç ve dış göçlerle beraber kökten değişmiştir. Bu durum istatistiklere çok az yansımış ve Ortadoğu' daki sosyal ve siyasi değişikliklerin anlaşılması bakımından son seviyede önemli olmasına karşın gerektiği şekilde incelenmediği belirtilmiştir. Osmanlı yıllık ve sayımların, 19. asırda ve 20. asrın başlarında Balkanların ve Ortadoğu' nun nüfus büyüklüğü ve bileşimine güvenilebilecek kaynaklar olduğu ifade edilmiştir.

İkinci Bölüm Nüfus Dağılımı ve Osmanlı' da Nüfus Sayımının Gelişimi, 1800-1914; Nüfus Araştırmaları, 1800-1878, 1831-1853 Yılları Arasındaki Osmanlı Nüfusuna İlişkin Tahminler, Tuna Vilayeti Sayımı ve 1878 Yılına Dek Nüfus İstatistikleri, 1831-1878 Yılları Arasındaki Osmanlı Sayımlarının ve İstatistiklerinin Bir Değerlendirmesi, 1831-1878 Yılları Arasındaki Nüfus Kayıt Düzeni: Berlin Antlaşması'nın Sonuçları, 1881-82 Sayımı ve Kayıt Düzeni, 1881-82 Nüfus Sayımı ve Kayıtlarının Yürürlüğe Girmesi, Son Osmanlı Sayımı, 1905-06 adlı kısımlardan oluşmaktadır. 1831 sayım defterinin özeti; aşiretlerin isimleri ve kendi içlerinde bölünmeleri, mevsimlik ve göçmen işçi sayısı, bir kazadaki arsa ve ev sayısı, Araplardan ayrı olarak Fellahin'lerin sayısı vb. konularda çok çeşitli bilgileri kapsamaktadır. 1831 sayımının Osmanlı sosyal tarihi bakımından son seviyede değerli nicel bir kaynak olduğu belirtilmiştir. Çağdaş manada "ilk" Osmanlı sayımı, imparatorluğun bütün kazalarındaki nüfus sayılmamış olmasına karşın 1828-1829 yılının başında Anadolu' da ve Avrupa' da yapılan sayım olduğu belirtilmiştir.

Üçüncü Bölüm Osmanlı Nüfusunun Dini ve Etnik Dağılımı: Genel Bir Değerlendirme; Giriş, Rumlar, Bulgarlar, Ermeniler, Müslümanlar, Toplumsal Koşullar adlı kısımlardan meydana gelmektedir. Osmanlı resmi istatistiklerinde etnik gruplar, nüfus bazen ihmal edilmesine karşın 1181/82 sayımına kadar bazı istisnai durumlar olmasına karşın dini mensubiyete göre kategorize edildiği belirtilmiştir. Etnik grupların aslında sayılmamasına karşın Avrupalıların ulusal menfaatleri ve kişisel seçimleri doğrultusunda başta Hristiyanlar olmak üzere gayrimüslim nüfusun kategorize edilerek kendi etnik gruplarına göre tekrar bir ayırım yapıldığı ifade edilmiştir.

Dördüncü Bölüm İstanbul'un Nüfusu, Toplumsal ve Ekonomi Dönüşümü: Osmanlı Mikrokozmosu, Giriş, Dönüşümün Eşiğindeki İstanbul: Toplumsal ve Ekonomik Yaşam, II.

Mahmud Döneminde İstanbul (1808-1839), Yeni Bir Toplumsal Sınıfın Yükselişi: Bürokrasi, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Pera' nın Yükselişi ve Avrupa Tarzı Dükkanların Açılması, İstanbul' un Nüfusu adlı kısımlardan oluşmaktadır. İstanbul kentinde 19. yüzyılda bir değişim yaşandığı, bu değişimin ülkenin iç kısımlarına yansıdığı, İstanbul' un tüm ülkedeki iktisadi, demografik, sosyal değişimin en küçük seviyede bir örnek meydana getirdiği belirtilmiştir. İstanbul' un siyasi başkentlik yapmasının yanında basından dolayı bir iletişim merkezi olduğu ifade edilmiştir.

Eser istatistiksel veriler olarak çok zengindir. Eserde İstanbul' daki toplumsal yapıyı göstergesel bir şekilde ifade edilir. Değerlendirme kısmı nispeten daha azdır. Değerlendirme olan kısımlarda dipnotlar metnin altında gösterilir. Dipnotlar az bir kısım arz etmesine karşın aynı alıntıda birden fazla kaynak bulunmaktadır. Müellif tarafından objektif bir dil kullanılmıştır. Müellif, salt yıllık ve salnamelerden değil arşiv belgelerinden de yararlanmıştır. Müellif, disiplinler arası ilişkiyi harmanlayarak nitelikli bir sentez oluşturmuştur.

3.1.20. Cemal Karpat Kemal Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek*

Kemal Karpat ve Cemal Karpat Balkanlarda Romanya' da köyde yaşayan varlıklı bir aileye mensuptur. Su değirmenleri, toprak sahibidirler. Dolayısıyla yüksek yaşam standardına sahip olan bir aile denilebilir. ³⁶⁸ Rejim değişiminden sonra Cemal Karpat ve annesinin evi elinden alındığından onlar gelen acıların birebir tanığıdır. Kemal Karpat, o dönemde Turkey' s Politics ismiyle İngilizce yazdığı Türkiye' de Türk Demokrasi Tarihi olarak bilinen eserinin Amerika' da ona getirdiği prestijle dünyada duyulan bir tarihçi olmaya başlamıştır.

Acıyı Bal Eylemek, 2008 yılında, Kemal Karpat' ın **Dağı Delen Irmak** ismiyle hatıratını yayımlamasından sonra, Cemal Karpat' ın “Sıra bana geldi” ³⁶⁹ diyerek hatıralarını yazma kararı sonucundadır. 2011 yılında hatıratı Dr. Sadiye Tutsak ve Timaş Yayınlarından Adem Duran' a teslim edilmiştir. Onların Cemal Karpat' ın hatıralarını yayına hazırlamalarının akabinde kardeşiyle olan anılarını yazmayı Karpat' a teklif ettiler. Kendisinin de yazdığı hatıralarla beraber bu eser yayına hazırlanarak tamamlanmıştır. Eser, Sunuş, Önsöz, Kısaltmalar, Acıyı Bal Eyleyen Bir Göç Hikayesi, Birinci Bölüm Cemal Karpat' ın Hatıraları, İkinci Bölüm Kemal H. Karpat' ın Hatıraları, Bibliyografya, albüm, dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Anıların Kemal Karpat ile ilgili kısmı, Karpat' ın **Dağı Delen Irmak** adlı eseriyle benzerlikler göstermesine karşın farklılıklar daha fazladır.

* **Cemal Karpat & Kemal Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek**, Haz. Sadiye Tutsak ve M. Önder Duran, Timaş Yayınları İkinci Baskı, İstanbul, 2019, 175 sf.

368 **Kemal Karpat & Cemal Karpat Acıyı Bal Eylemek**. s. 35.

369 **Kemal Karpat & Cemal Karpat, Acıyı Bal Eylemek**. s. 8.

Osmanlı' da ve Cumhuriyet döneminde görülen hatıra yazma geleneği Kemal Karpat' ın yazdığı kısımda notlardan ele alarak yazdığından eserin oluşumunda etkin rol oynamıştır. **Acıyı Bal Eylemek** isminin verilmesini nedeni olarak Anavatan Türkiye' ye dönüp medeni bir insan olmanın gereği olan vatandaşlık almış olunmasıyla hak ve özgürlüklere sahip olunması gösterilmiştir. Hatıraların yayımlanmasının mümkün oluşuyla özgür yaşamayla birlikte acılar hatıralardan silinmiş ve ömrün kalan bölümünde sevinçli yaşanmıştır. Kendi milletinin vatanında yaşamının insana acıyı bal kıldığı ifade edilmiştir.³⁷⁰

Acıyı Bal Eyleyen Bir Göç Hikayesi adlı kısımda dipnotlar kullanılmıştır. Balkanlardaki Türk Varlığı hakkında bilgi verilmiştir. Romanya özelinde verilen bilgiler göçün nedenleri ve sonuçlarını hayatıyla bağdaştırılarak aktarılmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver' in Romanya'da yaptığı çalışmalar anlatılmıştır. Kitabın sonunda fotoğraf albümü vardır. **Dağı Delen Irmak** adlı eserle karşılaştırıldığında hacim daha küçük ve bilgi olarak daha az malumat vardır. Anı kitabı olarak birinci el kaynak olduğundan bilgiler güvenilirlik yönünden yazarın bakış açısıyla ilintilidir. Onların verdiği bilgilerin doğruluğunu bilimsel bilgi gibi ispat edilmesi beklenemeyebilir. Fakat kişisel hayatıyla ilgili yanlış bilgi vermesini gerektirecek bir duruma rastlanmamıştır. Eserde Cemal Karpat'ın kısmı daha az sistematik iken Kemal Karpat'ın notlar aldığı **Dağı Delen Irmak** eserinden faydalanmasıyla ve tarihçi kişiliğinden dolayı daha bir bütünlük bulunmaktadır.

3.1.21. Bir Ömrün İnsanları Türkiye'den ve Dünyadan Portreler*

Timaş Yayınları tarafından 2015 yılında basılmıştır. Kitap 496 sayfada tamamlanmıştır. Eserin ön kapağına bakıldığında dokuz görsel görülmektedir. İlk görsel Süleyman Demirel' e, ikincisi Bülent Ecevit' e, üçüncüsü Rauf Denktaş' a, dördüncüsünün kimliği belirsiz, beşincisi George Soros' a, altıncısı Mustafa Abdülcemil Kırımoglu' na, yedincisi Bernard Lewis' e sekizincisi Dalay Lama' ya, dokuzuncusu ve son fotoğraf ise Yaşar Kemal' e aittir. Kitabın arka kapağında eserle ilgili özet bilgiler olan bir yazı ve yazının yanında Karpat' ın küçük bir fotoğrafı vardır.

İçindekiler kısmı şu bölüm ve kısımlardan oluşur.

Önsöz,

Birinci Bölüm Siyaset, Devlet, Finans ve Din Adamları,

370 Kemal Karpat & Cemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 9.

* Kemal H. Karpat, **Bir Ömrün İnsanları Türkiye' den ve Dünyadan Portreler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, 496 sf.

- Süleyman Demirel: Demokrasiyi Kökleştirme Çabası Geç Takdir Edilen Büyük Halk Adamı.
- Bülent Ecevit: İdealist, Pratiği Eksik Bir Siyasetçi, Şair.
- Rauf Denktaş: Ülke Yaratan Bir Kahraman,
- Jimmy Carter: ABD' nin Halk Adamı Başkanı.
- Dinmuhammed Ahmet Ali Kunaev: Kazakistan'da Millet Yaratan Komünist Lider.
- Şeyhülislam Allahşükür Paşazade: Azerbaycan' ın Atası, Türk Dostu.
- Hamdullah Suphi Tanrıöver: Geniş Ufuklu Türkçü Diplomat, Hatip.
- George Soros: İnsanlığını Korumuş Milyoner.
- Dalay Lama: Ayrı Bir Dünyanın Sesi.
- Ürdün Kralı: Hüseyin Osmanlı' ya Karşı Ayaklanan Bir Hanedan Torunu.
- Pierre Gemayet: Arap Dünyasının Birlik Engeli, Timsali.
- Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu: Kırım Tatar Mirasını Yaşatan Mücahit.
- Ahmet Aydın Bolak: Vefakar Sanatçı ve Vatansever Bir İş Adamı.
- Ekrem Babacan: Dürüst, Mert Bir Asker.
- Aydın Yalçın: Cesaretli, Dürüst, Demokrat Bir Yazar.
- Selim Sarper: Acımasız Bir Bürokrat.
- Başmüftü Ethem Kurtmolla: Dobrucalı Bir Müslüman Lider.
- Kaçarlar: Türk Aslını Unutmayan Bir İran Hanedanı.
- İbrahim Temo ve Oğlu Naim Temo: İki Büyük Doktor.
- İkinci Bölüm İlim Adamları,
- Halil İnalçık: Büyük Tarihçi, Yakın Dost.
- Bernard Lewis: Türkiye Dostu, Büyük Bir İngiliz Tarihçi.
- İhsan Doğramacı: Yaratıcı, Çok Yönlü Bir Lider.
- Arnold J. Zürcher: Kalbi Büyük, Yardımsever Bir Hocam.
- Ethem Tenişev: Türk Dünyasına Açılış Yolunda Tanıdığım Sovyet Türkolog.
- Alexandre Bennigsen: Bir Türk-Müslüman Dostu Olan Ortodoks Hristiyan Rus Asilzadesi.
- David Cronon: ABD' de Türk Etütlerini Destekleyen Adam.

- Şerif Mardin: Suyu Bulamayan Adam.
 - Mübeccel Kıray: İnsansever Hoş Gönüllü Bir Sosyolog.
 - Niyazi Berkes: Farklı Düşüncedeki İnsanlarla Dostluk Kurmayan Alim.
 - Haigh Babian: Tatavla Kökenli Bir Ermeni Dostum.
 - George Haupt: Eski Bir Romanya Komünisti ve Emre Göre Tarih Yazmak.
 - Hüseyin Nail Kubalı: Göçmen Sevmeyen Bir Hocam.
 - Michéle Nicolas: Hayatını Türk Kültürüne Adamış Bir Fransız Yazar.
- Üçüncü Bölüm Sanatkarlar ve Yazarlar,
- Üç Kemaller: Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir.
 - Halit Refiğ: Türkiye' nin Ruhunu İfade Eden Sanatkar.
 - Hulki Saner: Halkını Sanatın Kaynağı Yapan Kimse.
 - Kemal Sülker: İşçi Haklarını Savunan Bir Yazar.
 - Hilmi Girginkoç: Sanatkar, Sıcak Kalpli Dost.
 - Alexandru I. Muşat: Üstün Bir Doktor, Sanat Seven Bir Dost.
 - Mircea Dragomirescu: Yaman Müdürüm, Bir Müzisyen.
- Dördüncü Bölüm: Ve Başkaları
- Vincent Calenda: Dev Bir Komşu, Garip Kişi.
 - Ivan Karakaş: Hristiyan Türk Bir Gagavuz.
 - İbrahim Halil: Mecidiye Medresesi' ndeki Okul Arkadaşım
 - Bağcı Vasil: Çok Çalışan, Çok İçen Bir Rus.
 - Dimitri Lari: Bir Köy Muhtarının Başına Gelenler.
 - William (Bill) Hamilton Swan: Bir ABD Kurucusunun Garip Torunu.
 - Musa ve Oğuz: Haydarpaşa Lisesi' nden İki Arkadaş.
 - Quogue Köyü: Sevdığım Köyüm.
 - Harvard Üniversitesi Hatıraları,
 - Nuriye: Bir Aşk Kurbanı
 - İndeks

Önsöz kısmında müellif **Dağı Delen Irmak**³⁷¹ adlı hatıratında hayatının temel evrelerini ve deneyimlerini anlattığını belirtmiştir. Fakat yaşamına etki eden, gelişmesini müspet ve menfi etkileyen bazı olayları ve kişisel iletişime geçtiği kimselerle olan ilişkilerini yeterince belirtilmediğinin düşünüldüğünü ifade edilmiştir. **Dağı Delen Irmak**' ta birçok kimseyle olan görüşmeleri, o kişilerin şahsiyeti, müellifi nasıl etkilediği, karakteri incelenmemektedir.³⁷²

Müellife göre bir hatırat insanın yalnızca yaptıklarını ve deneyimlerini anlatmak dışında yaşamı süresince tanıştığı kişilerle, o insanların memleketleri, karakter ve kimlikleri hakkında bilgi vermeli. Bu düşüncenin sonrasında, **Dağı Delen Irmak**, kitabında müellifin anlatmamış olduğu, insanlarla olan kişisel münasebetleri, huylarını, yaşadıkları devletin şartlarını, kültürünü karşılıklı ilişkiler arasında müellif ele almaya karar vermiştir. Bu yüzden yeni bir hatırat yazmaya başlamıştır. Bu hatıratta mekan, zaman farklarını bir kenara atarak tanıdığı bazı önem arz eden kurduğu dostlukları incelemiştir, fakat bu hatıratında temel amacının, tanıdığı insanların ona yaptığı etki kadar, Türk toplumundaki yerlerine ve toplum üzerindeki etkilerine değinmek olduğunu ifade etmiştir.³⁷³

Bu hatıratın bir açıdan çok eski bir projesiyle birlikte başladığı belirtilmiştir. Bu eski proje, bazı kişiler hakkında aldığı notlara dayalıdır. Bu notlar, 20-30 seneden, belki daha eskiden beri tanımış olduğu bazı kişilerin sorguladığı, önemli saydığı, takdir ettiği özellikleri hakkındaki bilgilerden meydana geldiği ifade edilmiştir.³⁷⁴

Hatıratın birçok yeri güncellenmiştir. Güncellenen yerlere o kişiler eserin gözden geçirildiği sırada vefat ettiğinden tarih koymuştur. Farklı kültürlere, ülkelere, dinlere, dillere mensup kişilerin portrelerinin yazıldığı belirtilmiştir. Türk insanı daha büyük yer tutsa da, bu hatıratın uluslararası bir niteliğe sahip olduğu fikrindedir. Bu eserin insanlara ve dünyaya değişik bir yaklaşımı ifade ettiği düşüncesindedir.

Eserde Karpat' ın anlatımıyla çok hacimli bir kitap olduğundan gereken bilgiler edinilebilir. Kendisinin ağzından olması yönüyle birinci elden bir kaynaktır. Türkiye' nin ve dünyanın birçok tanınmış kişisiyle ilgili yazılar yazmıştır. Eserde yazıların arasında mektuplar bulunması eserin güvenilirliğini artırmaktadır. Eser bilimsel değil kişisel olduğundan bir roman gibidir. Eserde Karpat tarafından göçlerle ilgili roman yazmak istediğinden bu notları tuttuğundan bahsedilmiştir. Kişiler anı niteliği taşıyan bir eser olmasına karşın tarafsız bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

371 Kemal Karpat, **Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak**, Söyleşi: Emin Tanrıyar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, 559 sf.

372 Kemal H. Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 9.

373 Kemal H. Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 10.

374 Kemal H. Karpat, **Bir Ömrün İnsanları**, s. 12.

3.1.22. Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak*

Timaş Yayınları tarafından 2013 yılında İstanbul’ da yayınlanmıştır. Kitap 559 sayfada tamamlanmıştır. Eserin dış görüntüsüne bakıldığında mavi renkte bir karton kapak üzerine yazarın ve kitabın ismi beyaz, büyük ve anlaşılır olarak yazılmıştır. Söyleşi yapılan Emin Tanrıyar’ ın ismi turuncu renkte yazılmıştır. Buna ek olarak eserin kapağında Karpat’ ın kitabı kaplayan büyük bir fotoğrafı bulunmaktadır. Eserin arka kapağına bakıldığında kitabın içeriği hakkında gerekli bilgileri veren bir yazı vardır.

İncelediğimiz Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak kitabı 2019 yılında yayımlanan üçüncü baskısıdır. Bu baskısını incelememizin sebebi ise, içeriğin en son düzenlenmiş ve güncellenmiş halini barındırmasıdır. Eser, Prof. Dr. Kemal Karpat’ın otobiyografisini anlatan, ilk ve en hacimli kitaptır. Eser, Kemal H. Karpat’ ın hatıralarının kendisiyle söyleşi yapılması sonucunda kaleme alınmıştır.

Eserle ilgili yapılan söyleşide Karpat eserin kendisinde oluşturduğu duygular Emin Tanrıyar neler hissettiğini sorduğunda şöyle ifade etmiştir:

“Uzun sayılabilecek ömrüm sürecinde birçok şey gördüm; birçok tecrübeden geçtim. Bunların bir kısmını size anlattım. Tabii bazı olayları, bilhassa kişisel münasebetleri anlatamadım ve bunlar zaten okuyucuyu ilgilendirmez. Fakat bu kitap sayesinde tüm geçmişimi, tüm hayatımı bir araya toplayarak tekrar (tekrar) gözden geçirmek fırsatı buldum, birçok duyguyu ve unuttuğum birçok olayı hatırlayarak onları yeniden yaşadım. Herkesin bir tabiatı vardır. Benim tabiatım hep ileriye bakmak, ilerde bıraktığım olayları ancak parça parça olay olarak görür, o zaman yaşadığım duygusal anları unutturum, hatırlayamam. Yani bu söyleşiye başlamazdan evvel ben geçmişimi olaylar çerçevesinde görerek bu olaylara bitişik, onların içinde yaşayan duyguları ve bunların benimle olan psikolojik ilişkilerini pek düşünmedim, dikkate almadım. Fakat bu söyleşi sırasında hatıralarımı anlatırken ve kayda alırken o birkaç ay içinde tüm yetmiş seksen senelik hayatımı birden tümüyle göz önüne getirerek adeta kendi kendimi buldum ve içimde yıllardan beri kilitlenmiş olan birçok duygunun ortaya çıkmasını bilmeyerek sağladım. Yani bu çalışma benim için kendimi daha yakından tanımaya, muhakeme etmeye, saklı kalan hayatımın duygusal taraflarını canlandırmaya vesile oldu. Bir büyük boşalma, ferahlama ve dünyayla daha yakından barışmaya yol açtı. Yani demek istediğim hatıratımı ortaya çıkarmaya vesile olan bu çalışma benim için psikolojik bakımdan, entelektüel bakımdan bir açılma, ferahlama adeta sesle içimde kalanları birer birer toplayarak ortaya çıkarmama imkan verdi.”³⁷⁵

Beş bölüme ayrılmış olan eser şu ana bölümlerden oluşmaktadır.

Tarihi Genç Tutmak ve Dağı Delmek yazısı.

Birinci bölüm, Sarı Saltuk’ un gölgesinde asude bir çocukluk:

- Hatça hala’ dan dinlenen halk tarihi

* Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak Söyleşi: Emin Tanrıyar Timaş Yayınları İstanbul 2014 559 sf. Eser ilk defa 2008’de İmge Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

375 A.g.e. s. 179.

- Bilge kadınların arasında bir çocuk
- Şarap satan imamın oğlu
- Bu harflerin içinde ne var acaba?
- “Rüya bitti. Mağlup olarak vatana dönüyoruz.”
- Dut ağacın altında bekleyen anne
- Ve bir kış komünizm gelir
- Sanatkar bir aile
- Uçbeyliğinden Türkiye’ ye bakış
- “Doğu-Batı sınırının” geçtiği yer
- Tembel kitap kurdu
- Bir halk çocuğu
- İsim babası Petro
- “Sizin hiç babanız öldü mü?”
- “Foto” Kemal
- Resmi tarihin Rumencesi
- “Sahi kimiz biz?”
- “Sanat, tamirat içindir”
- “Eh, ben artık gideyim”
- Rumen faşistleri hoşgörü ortamını bozdu
- Evlad-ı fatihan, evlad-ı perişan oldu
- Doğum Odası’ nda
- İkinci bölüm, Anavatan’ da muhacir olmak:
- Proleter Kemal
- Bir “muhacir” anayasaya nasıl “anti-demokratik” der
- Kütüphanenin iki muhteşem insanı
- Kozasından çıkmaya başlıyor
- Resmi tarihten kaçış yok

- Marx ile Max
- “Tarih budur işte” dedirten hoca
- Topluma ve devlete daha yakından bakmak
- “İstanbul’ da bir demokrat doğdu”
- Karaköy kararları
- “Dost Amerika” ve demokrasiye geçiş
- “Bu işi doğru dürüst yapmamız gerekiyor”
- “Karpas” soyadının anlamı

Üçüncü bölüm, Amerika-Türkiye, karar yılları:

- Bahtımın rüzgarı
- Örgütçü Kemal
- Avrupa fikre, Amerika’ya uygulamaya önem verir
- Zengin kız, fakir ama gururlu erkek
- New York’ u nasıl bilirsiniz?
- Osmanlılar ve Ruslar
- “Ermeni Meselesi”yle tanışma
- Tavuk çiftliğinden kaçıyor
- “Bir pencere, sarı sıcak”
- “Türkiye’de yapamayacağım”
- Aşkın adı Shirley
- Sefir sorgusu
- Ya vazife ya aşk
- Doktoran varsa Başçavuşsun
- Devletin içindeki ejderha
- Ejderha ve Türk Demokrasi Tarihi
- Din biçimsel, iman içsel bir şeydir
- Pansiyoncu ve “Aşçı Kemal”

- Tarık Zafer Tunaya ile tatsız son
- Montana ve doçent Kemal Karpat
- Bülbülü altın kafese koymuşlar
- Romanya'nın vize teklifi
- Rejim kendini sevdiremez
- ODTÜ'nün kuruluş yılları
- Katılımcı ya da gözlemci olmak
- Osmanlı'yı reformlara zorlayan Ayanlar
- 27 Mayıs' ta Amerika'nın tavrı
- Orhan Kemal, Nazım Hikmet, Kemal Tahir
- Ve evlilik
- Devlet, din ve laiklik
- "Kıbrıs Davası" nı savunmak Karpat'a düşer
- Demirel' le dostluğun başlaması
- Ecevit ve önemi
- Demirel' in halk usülü sofrası
- Mucizeler

Dördüncü bölüm, Madison- İstanbul- Ankara üçgeni:

- Zübeyde Ana nihayet İstanbul' a yerleşir
- Behice Boran, Niyazi Berkes
- TİP, Dev-Genç
- Değişimin dinamiği "göç"
- Millileşmenin harcı olarak gecekondular
- Osmanlı' dan doğan Türkiye
- Ortadoğu Araştırmaları Cemiyeti
- Türkiye' de çalışma halinin bitişi

Beşinci bölüm, Dünya çapında tanındığı yıllar:

- Sol' un Türkiye' ye katkısı

- “Demokrasinin kıymeti anlaşıldı”
- Darbe, solun sivilleşmesine yaradı mı?
- “Profesör Bey, anlat bakalım intibalarını!”
- UNESCO’ nun girişimi ve Türklerin ilgisizliği
- Romanya Devlet Nişanı
- Karpat, Beyaz Saray’ da
- “Darbe değil, müdahale”
- 12 Eylül, son askeri müdahaledir
- Ordu’ ya layık bir laiklik nasıl olur
- İngilizlere göre Ermeni nüfusu
- 1915 olayları
- Rumlar da biz de Roma’ nın halefleriyiz
- Bulgaristan’ın Umre’ ye katkısı
- “Padişah, Allah’ ın Ortodokslara Hediyesidir”
- Bugün Pax Ottomanica’ nın zihinlerde kurulmalı
- Laiklik, Din ve Devlet
- İslam modernleşmeye engel değildir
- Kadınların korkusu anlaşılır bir durum
- Çatalca Türk Araştırmaları Enstitüsü hayali
- Abant, Antakya ve Romanya Toplantıları
- Türk Etütleri ve Orta Asya Programı
- Altıncı Bölüm Kemal Karpat Kitabı’ nın yeni baskısı için son yapılan söyleşi
- “Ömrümü Türkiye’ ye Tanıtmaya Harcadım”
- Edebiyatın Önemi “Her gün yazmak bir marifettir”
- “Batı, Türkiye’ deki reformların en önemlisini laiklik sanıyor”
- “Türkiye’ de eksik olan demokrasi kültürüdür”
- İktidar, kişinin gücü ve demokrasi

- Şeriat, muhafazakarlık ve dincilik
- Bir “İslami Devlet Modeli” olabilir mi?”

Ek

- Bir Hatıra Defterinin Başına Gelenler
- İş Bankası, anılarını yayımlamayı niçin reddetmiş olabilir?
- Fikir hürriyetinin hiçe sayılmasını protesto ediyorum.
- “Kızılbaş” meselesi
- Yaşam Öyküsü
- Kitapları
- Makaleleri
- Konferans Tebliğleri
- Düzenlediği ve/veya Başkanlık yaptığı Bazı Konferansları
- Aldığı Eğitim, Görevler, Unvanlar ve Görevler
- İndeks

Osmanlı’ da ve Cumhuriyet döneminde görülen hatıra yazma geleneği Kemal Karpat’ ın yazdığı kısımda notlardan ele alarak yazdığından eserin oluşumunda etkin rol oynamıştır. Dağı Delen Irmak isminin verilmesinin nedenini Dağı Delen Irmak’ ta şöyle ifade etmiştir:

“İnsanlar denize doğru akan nehirlerle benzerler. Nehir gibi belirli mecralardan yürürler, yaşarlar ve bir yerde sonsuz denizlere erişirler. Ama bazıları herkesin gittiği yolu bırakıp başka yolda yürümek ister. Nehirlerde de bazen ayrılan, kendi yolunu arayan ırmaklar vardır. Kendi yolunu açar ve akar gider ırmak, dağlara tepelere çarpıncaya dek... Irmak vardır, dağın üstünden atlamak istercesine kayalara çarpar, suları köpürerek yükselir, sonra gerisin geri düşer bir an, durgunlaşır. Sonra dağı kucaklayarak etrafında dolaşır ve sonra denize akar, gider. Ama bazen de inatlaşır dağla; kayaları oyar, dağı delip kendisinin açtığı yoldan türkü söyleyerek akar, gider ve aynı denize kavuşur. Ama dağı delmiştir. Oradan belki binlerce sene aynı mecrada akacaktır nehir, bir gün, kim bilir...Bazı insanlar da, kalbinde, zihninde ne yattığını bilmeden ama onların gücüne boyun eğerek yeni yollar arar. Bulamazsa yolunu kendisi yaparak yürür. Denizler, kıtalar, kurak çöller aşar, hep yürür; ömürler yaşar, kısa bir hayat boyunca. Engellere çarpar, sendeler, yıkılır ama sonra tekrar toparlanarak yoluna koyulur. Taa denize ulaşmıncaya kadar. Tıpkı “dağı delen ırmak” gibi...”³⁷⁶

Eserde Karpat’ ın anlatımıyla çok hacimli bir kitap olduğundan gereken bilgiler edinilebilir. Kendisinin ağzından olması yönüyle birinci elden bir kaynaktır. Çocukluğu, gençliği, tarihçiliği onu iten etkenler, Atatürk’ le ilgili görüşleri, tarihçiliği, evliliği, edebiyata bakışı, Amerika ve Türkiye’ yle ilgili fikirleri vs. merak edilen birçok konuda önemli bir kaynaktır. Kişisel görüşleri

³⁷⁶ Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 11.

olduğundan taraflı olduğu yönler olabilir. Hayat öyküsü olduğundan bir sıraya göre gidilmesine karşın geri dönüşler yapılabildiği yerler vardır. Otobiyografik bir eser olduğundan Cumhuriyet döneminin sonraki yıllarında pek rastlanamayan bir durum olması da eserin önemini arttırmaktadır.

3.2. Makaleleri ve Röportajları

Araştırmalarımız sonucunda 134 sayıda makale ve röportaj yazısı tespit ettik. Görüldüğü üzere çok sayıda yazı kaleme almıştır. Ulaşabildiklerimiz bu sayıdadır.

1. Kemal Karpat, “Köy Kalkınmasının Esasları”, **Forum**, Ankara, Ağustos 1957, 7, 1-15.
2. Kemal Karpat, “Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Zaruri Bir Müdafaa”, **Forum**, Ankara, 1959, 12, 9-10.
3. Kemal Karpat, “Amerika’da Kültür ve Montana Milası”, **Forum**, Ankara, 1 Ekim 1958, 10 (12-15) 109.
4. Kemal Karpat, “Türkiye’ nin Siyaseti, Çok Partili Sisteme Geçiş”, **Bellekten**, Ankara, 1960, 24 (95).
5. Kemal Karpat, “Sanatsız Eğitim”, **Varlık**, İstanbul, İstanbul, 15 Temmuz 1960, 27, 6-7.
6. Kemal Karpat, “Şehirlere Nüfus Akımı”, **Forum**, İstanbul, 15 Şubat 1960, 12, 7-9, 142.
7. Kemal Karpat, “Economics, Social Change and Politics in Turkey”, **Turkish Yearbook of International Relations**, Ankara, 1960, 1, 11-12.
8. Kemal Karpat, “Social Themes in Contemporary Turkish Literature”, **Middle East Journal**, Cambridge, Kış-Bahar 1960. “Çağdaş Türk Edebiyatında Toplumsal Temeller”, **İncece**, Ankara, 1962, 1(10), 22.
9. Kemal Karpat, “Avrupa Medeniyetine Genel Bir Bakış”, **Son Çağ**, Ankara, 1962, 8(416).
10. Kemal Karpat, “Yön ve Devletçilik Üzerine”, **Forum**, Ankara, Aralık 1962, 15(208), 8-9.
11. Kemal Karpat, “Yön ve Devletçilik Üzerine”, **Forum**, Ankara, Aralık 1962, 15(209), 15.
12. Kemal Karpat, “The Turkish Elections of 1957”, **The Western Political Quarterly**, ABD, 1961, 14(2), 436-459.

13. Kemal Karpat, "The Reception of Western Institutions in the New Nations", **Turkish Yearbook of International Relations**, Ankara, 1962, 3, 59-88.
14. Kemal Karpat, "Contemporary Turkish Literature", **Literacy Review**, New Jersey, 1962 4(2).
15. Kemal Karpat, "Die Geschichte der Ideologischen Strömungen Seit der Begründung der Türkischen Republik", **Bustan, Austrian Review of Islamic Lands**, Viyana, 1962, 12.
16. Kemal Karpat, "The People' s Houses in Turkey, Establishment and Growth", **Middle East Journal**, Cambridge, 1963, Kış-Bahar, 55-67.
17. Kemal Karpat, "Constitution of the Turkish Republic, 1961, **Middle East Journal**, Cambridge, 1963, Kış-Bahar, 55-67.
18. Kemal Karpat, "Yön ve Devletçilik Üzerine", **Forum**, Ankara, 1 Ocak 1963, 15(210), 11-13.
19. Kemal Karpat, "Young Turks Again", **Challenge**, Mart, N.Y. 1964.
20. Kemal Karpat, "A Second Look at Master Plans", **Challenge**, Mart, N.Y. 1964.
21. Kemal Karpat, "One or Two-Party Systems in Asia", **Turkish Yearbook of International Relations**, Ankara, 1965.
22. Kemal Karpat, "Türkiye ve Japonya' nın Politik Modernleşmesi", Milliyet Gazetesinde yazı dizisi, İstanbul, 1965.
23. Kemal Karpat, "Ideology in Turkey after the Revolution of 1960, Nationalism and Socialism", **Turkish Yearbook of International Relations**, Ankara, 1965, 6.
24. Kemal Karpat, "Recent Political Developments in Turkey and Their Social Background", **Royal Institute of International Affairs**, Londra, 1962, 38, 304-323. (Aynı makale, Ed. B. Rivlin and J. Szylowicz **Contemporary Middle East** N.Y. , 1966.)
25. Kemal Karpat, "Reflexions sur L'arriere Plan Social de la Revolution Turque de 1960", **Orient**, Paris, 1966, 37, 27-55.
26. Kemal Karpat, "Social Effects of Farm Mechanization in Turkish Villages", **Social Research**, ABD, Bahar 1964.
27. Kemal Karpat, "Society, Economics and Politics in Contemporary Turkey", **World Politics**, Ekim, 1964.

28. Kemal Karpat, "Constitution of the Turkish Republic, 1961", **Constitutions of Nations**, Ed. Amos Jenkins Peaslee, Dorothy Peaslee Xxdis, M. Nijhoff, The Hague, 1965-1970, 3.
29. Kemal Karpat, "Turkish Leftist Intelligentsia", **Journal of Contemporary History**, 1966, 2. (İtalyanca çevirisi, 1967).
30. Kemal Karpat, "Atatürk and Rebirth of a Nation", **Middle East Forum**, 1966.
31. Kemal Karpat, "Solution in Cyprus: Federation", **The Cyprus Dilemma**, New York, 1967.
32. Kemal Karpat, "Socialism and the Labor Party of Turkey", **Middle East Journal**, Washington DC, 1967, 157-172.
33. Kemal Karpat, "Land Regime, Social Structure and Modernization in the Ottoman Empire", **Beginnings of Modernization in the Middle East**, Ed. W. Polk ve R. Chambers, Chicago Üniversitesi, Chicago, 1968, 69-90.
34. Kemal Karpat, "The Ottoman Parliament of 1877 and Its Social Significance", **Proceedings of the First International Conference of South East European Studies**, Sofya, 1969.
35. Kemal Karpat "The Military and Politics in Turkey, 1960-1964. A Socio-Cultural Analysis of a Revolution" **American Historical Review**, LXXV:6 Washington, D.C: **American Historical Association**, 1970.
36. Kemal Karpat, "History of Modern Turkey", **The Cambridge History of Islam**, Cambridge, 1970, 527-565.
37. Kemal Karpat "The Transformation of the Ottoman State, 1789-1908", **International Journal of Middle East Studies**, (Jul. 1972), 3(3), 243-281.
38. Kemal Karpat, "Political Developments in Turkey", 1950-1970, **Middle Eastern Studies**, Londra, 1972 8(3).
39. Kemal Karpat "Social Groups and the Political System After 1960" *Social Change and Politics in Turkey* Brill 1973 227-280.
40. Kemal Karpat, "Review article on C. Dodd's Politics and Government of Turkey", **Middle Eastern Affairs**, Londra, 1973, 9.
41. Kemal Karpat, "Ottoman Relations with the Balkan Nations after 1683", **Balkanistica**, ABD, 1974, 1, 7-67.
42. Kemal Karpat "War on Cyprus: The Tragedy of Enosis" Çev Recep Boztemur, **Turkey's Foreign Policy in Transition, 1950-1974**, Leiden der. E.J. Brill 108-205.

43. Kemal Karpat, "Türkiye' de Tek Parti Sisteminden Çok Partili Sisteme Geçiş", **Halkevleri Dergisi**, Ankara, 1974, 9(94), 17-24.
44. İstanbul'un 19. Yüzyılda Sosyal ve Ekonomik Dönüşümü, **Bulletin**, Bükreş, 1974 XII, 2, 267-308.
45. Kemal Karpat, "The Endless Struggle: Imperialism and Nationalism in the Middle East", **Reviews in European History**, Eylül 1974, 279-286.
46. Kemal Karpat, "Communist Activities in Turkey", **1974 Yearbook on International Communist Affairs**, Eylül, 1974, 279-286.
47. Kemal Karpat, "The Impact of the People's Houses on the Development of Communication in Turkey, 1931-1951, **Die Welt des Islams**, 1974, 15(1-4), 69-84.
48. Kemal Karpat, "Ottoman Immigration Policies and Settlement in Palestine", **Settler Regimes in Africa and the Arab World**, Wilmette, Ed. A.Lughod, A. Laban, 1974, I.II. 37-72.
49. Kemal Karpat, "The Background of Ottoman Concept of City and Urbanity", **Structures Sociale et Developpement Culturel des Villes Sud-Est Européenes et Adriatiques**, AISEE-UNESCO, Bükreş, 1975, 323-340.
50. Kemal Karpat "Arab-Turkish Relations", **Scrutiny**, İstanbul, 1975, 1(2).
51. Kemal Karpat "The Memoirs of N. Batzaria: The Young Turks and Nationalism", **International Journal of Middle East Studies**, Cambridge, Temmuz, 1975.
52. Kemal Karpat, "The Politics of Transition: Political Attitudes and Party Affiliation in the Turkish Gecekondu", **Political Participation in Turkey**, Ed. E.D. Akarlı, G. Bea Dor, İstanbul, 1975, 89-119.
53. Kemal Karpat, "Gecekondu: Kırsal Göç ve Kentleşme", **Gelişme Dergisi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 1976, 13, 119-122, ("The Genesis of the Gecekondu: Rural Migration and Urbanization"), **European Journal of Turkish Studies, Thematic Issue**, Londra, 1976, 1.
54. Kemal Karpat, "Some Historical and Methodological Considerations Concerning Social Stratification in the Middle East: Property Rights and Social Structure", **Commoners, Climbers and Notables: A Sampler of Social Studies on Social Ranking in the Middle East**, Ed. C.A.O. van Nieuwenhuijze ve Kemal Karpat, Brill, Leiden, 1977, 83-101.
55. Kemal Karpat, "The Transforming Impact of the Turkish Shantytown in Urban and Rural Areas", **Anthropological Research**, Wenner-Gren Foundation, New York,

1977. (Gelişmekte Olan Ülkelerde Geçekonu Mahalleleri, **Burg Wartenstein Symposium**, Temmuz 1977, 73, 1-10.)
56. Kemal Karpat, "In Memoriam: Professor Cengiz Orhonlu, 1927-1976", **International Journal of Middle East Studies**, Cambridge, 1977, 8, 3, 409-410.
 57. Kemal Karpat, "Istanbul à la Jonction des Cultures Balkaniques, **Mediterranéenne**", **Slaves et Orientales aux XVI-XIX siècles**, Bükreş, 1977, 395-436. (AIESEE Yayını).
 58. Kemal Karpat, "Romanian Independence and the Ottoman State", **Southeastern Europe**, 1978, 5(1), 19.
 59. Kemal Karpat, Ottoman Population Records and the Census of 1881/2 1893", **International Journal of Middle East Studies** 9, Cambridge, 1978, s. 237-274.
 60. Kemal Karpat, "Godine u Bosni i Hercegovini Naucni Skup Otpor Austrougarskoj Okupaciji 1878, **Posebna Izdanja**, Akademia Nauka, Saraybosna, 1979, Knjiga 43, 147-173.
 61. Kemal Karpat, "The Turkic Nationalities. Turkish Soviet and Turkish Chinese Relations", **Soviet Asian Ethnic Frontiers** (Sovyet-Asya'nın Etnik Öncüleri), Ed. William O. McCagy, Jr. Brian D. Silver, N.Y. 1979, 117-146.
 62. Kemal Karpat, "The Status of Muslims under European Rule: The Eviction of the Circassians from the Caucasus and Their Settlement in Syria", **Institute of Muslim Minority Affairs**, Londra, 1980, 2.
 63. Kemal Karpat, "Democracy at Impasse in Turkey: Political Instability, Terrorism and Third Military Intervention", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 1981, 2(1), 145.
 64. Kemal Karpat, "Cumhuriyetin Doğuşu", **Forum**, Ankara, 15 Mayıs 1982.
 65. Kemal Karpat, "The Basic Causes of the Failure of Democracy in Turkey: An Interpretation", **Berliner Institut für Vergleichende Sozialforschung**, Berlin, 1981.
 66. Kemal Karpat, "Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire, the Sublime Porte", 1789-1922, **The American Historical Review**, Indiana, 1981, 86(2), 433-435.
 67. Kemal Karpat, "The Social and Political Foundations of Nationalism in South East Europe after 1878: A Reinterpretation", **Der Berliner Kongress Von 1878**, Ed. F. Steiner, Verlag GMBH, Weisbaden, 1982, 385-410.

68. Kemal Karpat, "Millets and Nationality: The Roots of the Incongruity of Nation and State in the Post Ottoman Era", **Christian and Jews in the Ottoman Empire**, Ed. B. Braude, Bernard Lewis, New York, 1982, 141-170.
69. Kemal Karpat, "Reinterpreting Ottoman History: A Note on the Condition of Education in 1874", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 1982, 2(2), 93-100.
70. Kemal Karpat, "The Ottoman Demography in the Nineteenth Century: Sources, Concepts, Methods", **Economie et, Sociétés dans L'Empire Ottoman**, Ed. P. Demont, E.J. Demont, Paris, 1983, 207-218.
71. Kemal Karpat, "Moscow and the Muslim Question", **Problem of Communism**, Washington DC, Kasım-Aralık, 1983, 7180.
72. Kemal Karpat, "Introduction: Opening Remarks", **Central Asian Survey**, 1984, 3(3), 3-13.
73. Kemal Karpat, "The Syrian Emigration from the Ottoman State, 1870-1914", **Les Provinces Arabes et Leur Sources Documentaires al l'Epoque Ottomane**, Ed. A. Temimi, Tunus, 1984, 285-300.
74. Kemal Karpat "A Language in Search of a Nation: Turkish in the Nation State", **The Emergence of National Languages**, Ed. Al-do Scaglione, Ravenna (İtalya), 1984,175-208.
75. Kemal Karpat, "On the Situation of Turkish Politics", **Wilsonian Quarterly**, Washington DC, Ocak 1984.
76. Kemal Karpat, "Domestic Politics", **Südosteuropa Handbuch Band IV. TÜRKEİ K.** , Klaus-Detlev Grothusen, Gottingen, Zürich, 1985, 57-88.
77. Kemal Karpat, "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914, **International Journal of Middle East Studies**, 17(2), Cambridge, 1985, 175-209.
78. Kemal Karpat, "The Ethnicity Problem in a Multi National State: Continuity and the Recasting of Ethnic Identity in the Ottoman State", ed. Paul Brass, **Ethnic Groups and the State**, Londra ve Sidney, 1985, 94-115
79. Kemal Karpat "Ottoman Urbanism: The Crimean Emigration to Dobruca and the Founding of Mecidiye", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 1984-1985, 3(1), 127.
80. Kemal Karpat, "The Personality of Atatürk", **American Historical Review**, Indiana, Ekim, 1985, 9(4), 893-899.

81. Kemal Karpat, "Elites and the Transmission of Nationality and Identity in Central Asia", **Central Asian Survey**, 1986, 5(3-4) 524.
82. Kemal Karpat, "ABD' de Arap ve Türk Araştırmaları: İşbirliği İçin Olanaklar", **Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Yıllığı**, Ankara,1986, I.
83. Kemal Karpat, "Remarks on MESA and Nation and Nationality in the Middle East", **Middle East Studies Bulletin**, Arizona, 1986, 20(1), 1-13.
84. Kemal Karpat, "Ottoman Views and Policies toward the Orthodox Christian Church", **Ruma Greek Orthodox Theological Review**, 1986, 31(12), 131-155, Orthodox Christians and Muslims, ed. N.M. Vaporis, Brookline, Massachusetts, 1986.
85. Kemal Karpat, "The Ottoman Family: Documents Pertaining to Its Size", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 1987, 4(1), 137-145.
86. Kemal Karpat, "Okul Kitaplarında Türkler ve Araplar", **Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Yıllığı**, Türk-Arap İlişkileri Vakfı, İstanbul, 1987, 2, 11-18.
87. Kemal Karpat, "Abdülhamid' in Panislam Politikası, Yanlış Bir Görüşün Düzeltilmesi", **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul, Kasım, 1987.
88. Kemal Karpat, "Turkey in Transition: New Perspective", **The Journal of Developing Areas**, Ekim, 1987, 22(1), 103-108.
89. Kemal Karpat, "Urbanismul Ottoman: Emigratia Din Crimea Spre Dobrogea ři intemeinera orasului Medgidia, 1856-1878", **Istoriografia Internationala**, Bükreş, 1988.
90. Kemal Karpat, "Military Interventions: Army Civilian Relations in Turkey before and after 1980" **State, Democracy and the Military (Devlet, Demokrasi ve Ordu)**, ed. M. Heper-A. Evin, New York, 1988, 137-158.
91. Kemal Karpat "The Ottoman Ethnic and Confessional Legacy in the Middle East", ed. Milton J. Esman ve I. Rabinowich, **Ethnicity Pluralism and the State in the Middle East**, Cornell University Press, Ithaca, N.Y, 1988, 35-54.
92. Kemal Karpat, "Tevfik E. Farah'ın **Pan-Arabizm ve Arap Milliyetçiliği** Kitabı Üzerine: Devam Eden Tartışma", **Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi**, İstanbul, 1988, 2(1), 94-98.
93. Kemal Karpat, "Notes on the Tunisian and Algerian Relations with the Porte", **Journal of North African Studies**, February, 1988, 4.
94. Kemal Karpat, "Jewish Migration within the Ottoman Empire in the Late Nineteenth Century", (İbrance yayımlanmıştır.) **Cathedra**, Kudüs, Nisan, 1989, 51, 7893.

95. Kemal Karpat, "Social Environment and Literature: The Young Turks Era in the Literary Work of Omer Seyfeddin", **Islamic World**", 69-94, Kemal Karpat, Ed. Clifford Edmund Bosworth, "Bernard Lewis Onuruna Makaleler", **Darwin Press**, Princeton, New Jersey, 1989.
96. Kemal Karpat, "Bulgaria's Methods of Nation Building the Annihilation of Minorities", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 1989, 4(2), 1-22.
97. Kemal Karpat, "The Situation of the Christian in the Ottoman Empire", **International Journal of Turkish Studies**", Madison, 1989, 4(2), 259-265.
98. Kemal Karpat, "An Update on Turkish Archives", **Middle East Studies Bulletin**, Arizona, Aralık, 1989, 23(2) 181-187.
99. Kemal Karpat, "Notes and Documents on Tunisian and Algerian Relations with the Bab-ı Ali: The Provision of Tunisian Military Units for the Russian War of 1877-1878", **Arab Historical Review for Ottoman Studies**, Tunus, Ocak, 1990, 1-2, 141-150.
100. Kemal Karpat, "The Impact of Hungarian Refugees in the Ottoman Empire, 1849-1851", **Hungarian Heritage Review**, New Jersey, Mart, 1990, 131-153.
101. Kemal Karpat, F. Eickman, Ed. James P. Piscatori, **Routledge**, Londra, 1990, 131-153.
102. Kemal Karpat, "National Revival and Islam in Central Asia", **ACASIA**, Aralık 1990, 5, 47.
103. Kemal Karpat, "The Republican People's Party, 1923-1945", ed. Metin Heper ve Jacob M. Landau, **Political Parties and Democracy in Turkey**, Londra, 1991.
104. Kemal Karpat, "Din, Devlet ve Laik Aydınlar", **Türkiye Günlüğü**, Ankara, 1991, 17, 29-31.
105. Kemal Karpat, "Yakup Bey's Relations with the Ottoman Sultans: A Reinterpretation", **Cahiers du Monde Russe et Soviétique**, 32(1), Paris, 1991, 17-32.
106. Kemal Karpat, "The Muslim Minority in the Balkans" **The Polish Quarterly of International Affairs**, Varşova, 1992, 1(1-2).
107. Kemal Karpat, "19. Yüzyılda Osmanlı'nın Batı'dan Alıp Benimsediği İstatistik", **Rönesans'tan 20. Yüzyıl Başına Kadar Batı'dan İslam Dünyasına Bilim ve Teknoloji Transferi**, 2-4 Eylül 1987'de yapılan seminerler, Ed. E. İhsanoğlu, İstanbul, 1992, 283-298.

108. Kemal Karpat, "The Roots of Kazakh Nationalism: Ethnicity, Islam or Land", **Annali**, Feltrinelli Vakfi, Milano, 1992, 313-333.
109. Kemal Karpat, "The Old and New Central Asia", **Central Asian Survey**, 1993, 12 (4), 415-425.
110. Kemal Karpat, "The Civil Rights of the Muslims of the Balkans", **Asian and African Studies**, 1993, 27 23-45.
111. Kemal Karpat, "Nation and Nationalism in the Late Ottoman Empire", **Nation States and Nationalism in the Middle East**, Hebrew Üniversitesi Uluslararası Seminerler Enstitüsü, Kudüs, 1993, 9-23.
112. Kemal Karpat, "The Seljukid Origin of the Gagauzes", **Etnograficeskoe Obozrenie**, Moskova, Temmuz-Ağustos, 1994.
113. Kemal Karpat, "Jewish Population Movements in the Ottoman Empire, 1862-1914", **The Jews of the Ottoman Empire**, 399-422, Osmanlı İmparatorluğu Yahudileri, ed. Avigdor Levy, Princeton, 1994.
114. Kemal Karpat, "Kossuth in Turkey: The Impact of Hungarian Refugees in the Ottoman Empire", 1849-1851", VII. CIEPO, 1994, 7, 107-121.
115. Kemal Karpat, "The Foreign Policy of Central Asia", **Bulletin for Office for Democratic Institutions and Human Rights**, Varşova 1994-1995, 3(1) 14.
116. Kemal Karpat, "The Sociopolitical Environment Conditioning the Foreign Policy of the Central Asian States", ed. Karen Dawisha, **The Making of Foreign Policy in Russia and the New States of Eurasia**, N.Y. , Armonk, 1995.
117. Kemal Karpat, "Kimlik Sorununun Türkiye'de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi", **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, ed. S. Şen, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, 23-29.
118. Kemal Karpat, "The Turks of Bulgaria", **Nationality Papers**, N.Y, 1995, 23, 725-749.
119. Kemal Karpat, "The Turks in America", **Turcs d'Europe et d'ailleurs (INALCO)**, Paris, 1995, s. 231-252.
120. Kemal Karpat, "1994 Yılından Bakıldığında Avrupa'da Osmanlı Yönetimi", ed. V. Mastny ve R.C. Nation **Turkey Between East and West**, Westview Matbaası Boulder, Colorado, 1996, 1-45.
121. Kemal Karpat, "The Muslim Concept of Migration", **International Migration Review**, N.Y, 1996, 30, 74-90.

122. Kemal Karpat, "The Balkan National States and Nationalism: Image and Reality", **Islamic Studies**, Londra, 1997, 36 2-3 329-361. ("Gli stati balcanici e il nazionalismo: L'immagine e la realta", **Quaderni Storici**, Aralık, Bologna, 1993.)
123. Kemal Karpat, "La Revolucion Turca" **Siglo Historica Universal**, Madrid, 1997,7, 79-98.
124. Kemal Karpat, "La Revolucion Turca" **Historica Siglo**, Madrid, 1997, II, 21.
125. Kemal Karpat, Eski Sovyet Cumhuriyetleri Dünya Sistemiyle Bütünleştirmede Türkiye ve İran' ın Rolü, ed. Karen Dawisha, **The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia**, N.Y. Armonk, 1997, 168-196.
126. Kemal Karpat, "Mülkiyet Hakları, Orta Sınıflar, Kültür ve Parlamenter Demokrasi", **Yeni Türkiye**, Ankara, 1997, Eylül-Ekim, 17 630-643.
127. Kemal Karpat, "Orta Asya Devletleri Türkiye ve İran'ın Dış Politikaları", **Yeni Türkiye 16. Özel Sayı**, Ankara, 1997, s. 2166-2178.
128. Kemal Karpat, "Türk-İslam Dünyasının Tavrı", **Değişim Sürecinde İslam**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, 107-111.
129. Kemal Karpat, "Tarih, Osmanlı ve II. Abdülhamid Üzerine", **İlim ve Sanat**, Ankara, 1997, 1-2 33-38.
130. Kemal Karpat, "The Ottoman and Turkish Studies in the United States", **Harvard Middle Eastern and Islamic Review**, Harvard, 1999, 5(1).
131. Kemal Karpat, "Osmanlı'da Hoşgörünün Temelleri", **New Perspectives Quaterly**, İstanbul, 2000, 2(2) 64-70.
132. Kemal Karpat, "Avrasya'da Devlet Kavramını Çağına Uydurmak Gerek", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2000, 2.
133. Kemal Karpat, "Türkiye Açısından Avrasya", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2000, 1.
134. Kemal Karpat, "Avrasya'da Çağdaş Devlete Doğru", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2000, 1 27-34
135. Kemal Karpat, "İdare-i Maslahattan İdare-i Memlekete", **Virgöl**, İstanbul, 2000, 31, 71-72.
136. Kemal Karpat, "Güneydoğu Avrupa'da ve İsrail'de Göç ve Ulusal Devletlerin Kurulması", **Yeni Türkiye**, Ankara, 2000,4, 320-61.

137. Kemal Karpat, "Some Observations on Jewish Migration, Settlement and Growth of Population in Palestine Under Turkish (Ottoman) Rule, 1850-1914", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 2001. 7 1-2 54-67.
138. Kemal Karpat, "Ziya Gökalp' in Korporatizm, Ulus-Milliyetçilik ve Çağdaş Medeniyet Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler", Ed. Mehmet Alkan, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: 1. Cumhuriyet'e Devreden Düşünceler**", **Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, İletişim, İstanbul, 2001, 1, 328-355.
139. Kemal Karpat, "Amerika Birleşik Devletleri'nde Avrasya Çalışmaları", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2001, 2.
140. Kemal Karpat, "Globalization and Eurasia", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2001, s. 2.
141. Kemal Karpat, "Nation-State and Globalization", **Dialog Avrasya**, İstanbul, 2001, s. 3.
142. Kemal Karpat, "Osmanlı İnsanı ile Sovyet İnsanı Birbirine Çok Benzer", **Dialog Avrasya**, Kasım, İstanbul, 2002, 17.
143. Kemal Karpat, "The First Constitutional Period and the Reign of Abdülhamid II (1876-1909), ed. Robert Zens **The Turks** 4 249-261, **Yeni Türkiye**, Ankara, 2002.
144. Kemal Karpat, "The Ottoman Sultans Were Not Theologian" **Revue des Études Sud-Est Européennes**, Paris 2003, 41 1-4 174-184.
145. Kemal Karpat, "The Ottoman Land System and Turkish Land Holdings in the Sanjak of Nish, 1876-1879" **Méditerranée, Moyen-Orient, deux siècles de relations Internationales**, Recherches en hommage à Jacques Thobie, Walid Arbid, Salgur Kançal ve Jean-David Mizrahi, Paris, 2003.
146. Kemal Karpat, "The Comments on Contributions and Borderlands", **International Journal of Turkish Studies**, Madison, 2003 9 1-2(1-14).
147. Kemal Karpat, "Göçler ve Türkiye" **Dialog Avrasya**, Kasım, İstanbul, 2003, 10.
148. Kemal Karpat, "The Migration of the Bosnian Muslims to the Ottoman State 1878-1914: An Account Based On Turkish Sources" **International Journal of Turkish Studies**, Washington DC Fall 2004, 10 (1-2), 121-140.
149. Kemal Karpat, "Türkiye' de Demokrasi'nin Kökenleri ve Geleceği" **Karizma** İstanbul 2004 19.
150. Kemal Karpat, Röportaj: Gökhan Çetinsaya "Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine" **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi** 1(2) 2003 399-422.

151. Kemal Karpat, "The Entry of the Ottoman Empire into World War I" **Belleten** Ankara 2004 28 (253) 687-733.
152. Kemal Karpat, "Türkiye'de Bugün İdeoloji Durumu" **Doğu-Batı** Kasım-Aralık-Ocak, Ankara, 2004-5, 30 25-41.
153. Kemal Karpat "İfta and Kaza: The İlmiye, State and Modernizm in Turkey 1860-1960, Ed. Colin Imber & Keiko Kiyotaki, **Frontiers of Ottoman Studies: State, Province and the West**, London, I. B. Tauris, 2005, Volume I, 25-42.
154. Kemal Karpat, "Türkiye'nin Uzun Avrupa Yolculuğu" Yeni Şafak, 16 Kasım, İstanbul, 2005.
155. Kemal Karpat, "Çerkes Sürgünü" **Nart Dergisi** Haziran, Ankara, 2005.
156. Kemal Karpat, "The Turks Finally Establish a Community in the United States", **International Journal of Turkish Studies** Madison, 2006,12 (1-2) 67-186.
157. Kemal Karpat, "Observations Concerning the Recent Turkish Immigrants on Long Island, New York" **Ekmeleddin İhsanoğlu Anısına Makaleler**, Ed. M. Kuçar & Z. Durubal, İstanbul, 2006, 381-390.
158. Kemal Karpat, "Muhafazakar Tarih ve Tarihciler" **Muhafazakar Düşünce Dergisi** İstanbul, 2006 7.
159. Kemal Karpat, "Aydınlar ve Kimlik: Tarihsel Bir Bakış", **Doğu-Batı**, Şubat- Mart-Nisan, Ankara, 2006, 35 61-84.
160. Kemal Karpat, "Nationalism in the Ottoman Empire" **Encyclopedia of the Ottoman Empire (EOE)**, Washington, 2007.
161. Kemal Karpat, "Ayntab-Gaziantep: A Book and Reminiscences of Town Politics", **Society and Politics in an Ottoman Town : Ayntab in the 17th. Century**, Hülya Canbakal, Brill, Leiden (Boston), 2007. (Aynı makale, **Turkish Studies Association Bulletin**, Princeton, 2007.
162. Kemal Karpat, "Budin Destanı"Kitaba Önsöz Iszak Schulhof Çev. Elçin Kumru **Avrupa'da Osmanlı Damgası** Timaş Yayınları İstanbul 2007 5-30.
163. Kemal Karpat, "An Islamist Turkish Party's Path to Democracy and Modernity", **The Sacred in Twentieth-Century Politics: Essays in Honour of Stanley**, Robert Mallett, John Tortorice ve Roger Griffin editörlüğünde, Palgrave, Londra, 2008.
164. Kemal Karpat, "Halkın Değişim ve Modernleşme Anlayışı: Bir Vesika", **Kebikeç**, Ankara, 2008.

3.3 Ansiklopedi Maddeleri

Ansiklopedi maddesi yedi adettir. Makale sayısı kadar çok değildir. Maddeler çalışma alanlarıyla ilgilidir.

1. Kemal Karpat “Bucak” **TDV İslâm Ansiklopedisi** içinde, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, 6 (341-343).
2. Kemal Karpat, “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, 5 (25-32).
3. Kemal Karpat, “Câliye” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 7 (34-38).
4. Kemal Karpat, “Dobruca” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, 9 (482-486)
5. Kemal Karpat “Eflak” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul, 1994, 10 (464-469)
6. Kemal Karpat “Erdel” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995 (280-283)
7. Kemal Karpat “Gagauzlar” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul, 1996, 13 (288-291).

3.4. Konferans Tebliğleri*

Son yıllarda katıldığı önemli konferansların sayısı 25’dir. Katıldığı başka konferanslar olmakla beraber ulaşabildiklerimiz bunlardır.

1. Kemal Karpat, “The Social and Political Foundations of Nationalism in South East Europe After 1878: A Reinterpretation” (1878 Sonrasında Güney Doğu Avrupa’da Milliyetçiliğin Sosyal ve Siyasi Temelleri: Bir Yeniden Yorumlama), “Avrupa Politikasında Güneydoğu Avrupa Sorunu Üzerine Konferans”ta, Mainz, 11-15 Ekim 1978.
2. Kemal Karpat, “Muslim Nationalism in the Soviet Union: The Case of Azerbaijan”, “Üniversite Rektörünün Konferans Dizisi”, içinde, Montana Üniversitesi, Missoula, 9 Ekim 1990.

* Yalnız son yıllarda katıldığı bazı önemli konferanslar belirtilmiştir.

3. Kemal Karpat, "Jewish-Turkish Relations in Historical Perspective", 1492-1992, Sefarad Yahudilerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki 500. Yılı Konferansı'nda (düzenleyici ve sunucu), Wisconsin Üniversitesi, Madison, 12 Nisan 1992.
4. Kemal Karpat, 4. Abant Toplantısı, "Çoğulculuk ve Toplumsal Uzlaşma", Abant, 13-15 Temmuz 2001.
5. Kemal Karpat, 5. Abant Toplantısı, "Küreselleşme", Abant, 12-14 Temmuz 2002.
6. Kemal Karpat, "The Formation of Turkish National Territorial Identity in the Ottoman State", "History of Empires: Comparative Approaches to Research and Teaching", konferansında, Moskova, 3-6 Haziran 2003.
7. Kemal Karpat, "Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İslam ve Demokrasi", ODTÜ, Ankara, 23 Haziran 2003.
8. Kemal Karpat, "İslam, Laiklik ve Demokrasi- Türk Deneyimi", 7. Abant Toplantısı Tebliği", John Hopkins Üniversitesi'nde yapıldı, Washington DC, 19-20 Nisan 2004.
9. Kemal Karpat, "Globalization, Supra-Culture, and Traditional Ethno-Religious Identity", Dialog Avrasya (DA) tarafından düzenlenen "International Forum on Globalization and Dialogue Between Civilizations", Tiflis, Gürcistan, 30 Eylül-1 Ekim 2004.
10. Kemal Karpat, "Turkish Islam's European Experience", Center for European Studies tarafından düzenlenen "Doğu-Batı Konferansı: Genişleyen Avrupa Birliği'nde İslam Deneyimi" konferansında, Wisconsin Üniversitesi, Madison, 25-27 Mart 2004.
11. Kemal Karpat, "Between Absolute and Relative: The Principles on Contemporary Religious Acceptance", Diyalog Avrasya Platformu tarafından düzenlenen "Terörden Evrensel Etiğe, Dinler ve Barış Konferansı'nda, Moskova, 7-8 Haziran 2005.
12. Kemal Karpat, "Turkish Secularism and Islam: Positivizm and Modernism versus Faith", International Society for Intellectual History, ISIH tarafından düzenlenen konferansta, California Üniversitesi, Davis, 31 Mart-2 Nisan 2005.
13. Kemal Karpat, "Turkey and the European Union: The End of a Millenium of Confrontation", İslam Üzerine 2. Uluslararası Konferans'ta, Wisconsin Üniversitesi, Madison, 24-25 Mart 2006.
14. Kemal Karpat, "11. Abant Toplantısı, Küresel Politikalar ve Ortadoğu'nun Geleceği", Abant, 14-15 Temmuz 2006.
15. Kemal Karpat, "Iraq at Crossroads: Peace-Democracy vs. Civil War", Diversity Committee, American Family Insurance Company tarafından organize edilen konferans, Madison, 6 Nisan 2006.

16. Kemal Karpat, “The Formation of the Balkan Nations”, Seminer, Catania Üniversitesi, İtalya, 18 Ekim 2006.
17. Kemal Karpat, “Babadağ’ın 16. ve 17. Tahrir Defterlerine Göre Nüfusu”, IRCICA 3. İslam Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu, Bükreş, Romanya, 1-5 Kasım 2006.
18. Kemal Karpat, “Jews and Turks: A Model of Coexistence”, Dialogue International tarafından düzenlenen konferans, Wisconsin Üniversitesi, Madison, 22 Şubat 2007.
19. Kemal Karpat, “From Ottoman Cultural and Religious Diversity to Turkish National Identity and Uniformity”, Türkevi Vakfı tarafından düzenlenen Barış Modelleri Bulmak İçin Geçmiş Yeniden Keşfetmek” başlıklı konferansta sunuldu) , Austin, Texas, 15 Mart 2007.
20. Kemal Karpat, “The Circassian Migration to Turkey”, Çerkez Kültür Enstitüsü, Washington, 21 Mayıs 2007.
21. Kemal Karpat, “Yahudiler ve Türkler: Bir Arada Yaşama Modeli”, Ohio State Üniversitesi, Columbus. Ohio Türk Amerikan Derneği ve Kirwan Enstitüsü’nün daveti üzerine başlıklı bir tebliğ vermiştir. 24 Nisan 2008.
22. Kemal Karpat, “Atatürk Bugün Türkiye’de Nasıl Görülür”, Kennesaw Üniversitesi, Mart 2009. Andrew Young’ın (Atlanta eski Belediye Başkanı ve ABD’nin Birleşmiş Milletlerdeki temsilcisi) konuşmasını da içeren yemek toplantısına katılmıştır. Kendisine plaket verilmiştir.
23. Kemal Karpat, “Osmanlı ve Göçler”, Illinois Üniversitesi, Urbana-Champaign, Mart 2009.
24. Kemal Karpat, “Türk-Arap İlişkileri”, Açılış konuşması, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Mayıs 2009.
25. Kemal Karpat, “Balkanlardan ABD’ye Nüfus Göçleri” ve “Osmanlılık ve Hoşgörü”, Rutgers Üniversitesi, New Jersey, Mayıs 2009. Toplantıyı New Jersey’de bulunan Türk, Boşnak ve diğer cemiyetler tertiplemiştir.

(Konferanslara sunduğu daha birçok tebliğ vardır.)

3.5. Düzenlediği ve/veya Başkanlık Yaptığı Bazı Konferanslar

Son yıllarda başkanlık yaptığı veya düzenlediği bazı konferansların 13 adedinin ismine ulaşabildik.

1. Kemal Karpat, “Democracy and Political Change in Turkey”, New York Üniversitesi, 1965.
2. Kemal Karpat, “The Relation of Ottoman History to World History”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 1972.

3. Kemal Karpat, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Elli Yılı”, Hacettepe Üniversitesi işbirliği ile , Ankara, 1974.
4. Kemal Karpat, “The Russo-Ottoman War of 1877, the Berlin Congress of 1878, and Romanian Independence”, Madison, WI, 1978.
5. Kemal Karpat, “The Conceptual and Methodological Linkage between Ottoman, Middle East, and Other Area Studies”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 1979.
6. Kemal Karpat, “Türk-Arap İlişkileri”, Hacettepe Üniversitesi işbirliği ile, Ankara, 1979.
7. Kemal Karpat, “Nationality and Identity in Central Asia”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 1820, Kasım 1983.
8. Kemal Karpat, “The Central Asian Elites: Distribution of Power, Authority and Income”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, 10-12 Ekim 1985.
9. Kemal Karpat, “History, Society and Culture in Central Asia”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 27-30 Nisan 1988.
10. Kemal Karpat, “History and Politics in Central Asia”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 27-30 Nisan 1990.
11. Kemal Karpat, “A Quincentenary of Sephardic Jewish Life in the Ottoman Empire Symposium”, Wisconsin Üniversitesi, Madison, 12 Nisan 1992.
12. Kemal Karpat, “Democratization in Central Asia”, (Orta Asya’da Demokratizasyon), Wisconsin Üniversitesi, Madison, WI, 14-17 Nisan 1993.
13. Kemal Karpat, “SSCB’den Üç Yıl Sonra Orta Asya, Rusya ve Türkiye”, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 25-27 Mayıs 1995.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Karpat'ın tarihçilik anlayışı, nesnel olmaya çalışan milli, evrensel, disiplinler arası, hayatından kesitler olan bir tarihçilik anlayışıdır. . Kendisi tarafından tarihçiliğinin hakikaten interdisipliner bir anlayış olduğu, bunun arkasındaki ana fikrin tarihin bir toplumu bütünüyle anlamaya ve anlatmaya yönelik olması, geçmiş ve bugüne bağlanması, değişimin dinamikliğinin yansıtılması gerektiği belirtilmiştir.

Milletini seven ve milletinden kopmayan insanlara ihtiyaç olduğuna inanan Karpat tarafından Türk milletinin çok büyük potansiyele, kültüre ve tarihe sahip olduğuna inanılmıştır. Tarihçiliği demokrasiye bakışına dayanır. Halka inandığından kendisi tarafından demokrasiye de sahip çıkmıştır.

Karpat tarafından siyasi gelişme sahasında çalışan öğrencilerin salt hükümet programına değil tarihsel şartların hazır olup olmadığını kontrol etmeleri gerektiği, bu sahada çalışan öğrencilerin “tarihten” yararlanma konusunda kuram geliştiremediğinden düşünüş biçimi oluşturamadıkları, kuram geliştirilmesi halinde benzer olaylara aynı biçimde tepki gösterilip gösterilmediğinin incelenebileceği belirtilmiştir.

Karpat, tarihçiliğinde temel kaynaklara inmek, somut olaylara inmek, bu olayları geniş kuramsal çerçeve içinde inceleme eğilimindedir. Olayları analiz ederek temel sonuçlara ulaşılmıştır. Karpat tarafından bir konuda diğer insanların düşüncelerine tutku ve önyargılara hitap eder bir şekilde (ad hominem) yönlendirmenin bilimsel araştırma içinde propagandanın yeri olamayacağı, tarafsız olunması gerektiği, gerçek bilimsel kanıt ve itirazlarla cevap verilmesinin yerinde olacağı belirtilir.

Tarafsız olmaya çalışılması Cumhuriyet Tarihi için de geçerlidir. CHP'nin tek parti dönemindeki yönetimi süresince Türkiye için başarı sağlamaya çalıştığını kabul eder. Siyasetlerinin genellikle yanlış anlaşılmasına karşın, CHP'nin uygulamalarının salt kendi menfaatleri için değil, tüm toplum için olduğunu bilmektedir.

Kemal Karpat'a göre tarih ve sosyal bilimlerin ideal bir şekilde aynı sosyal olgunun iki görünüşü ve sosyal olguya iki farklı yaklaşımı yansıtıldığı düşünülmektedir. Fakat buna karşın tanımı kendisi tarafından ayrı şekilde yapılmıştır. Sosyal bilimlerde belirli bir mekân ve zaman biriminde, sosyal süreçleri, tarihsel öncülleri veya tarihsel altyapıyı göz önüne almadan veya çok az dikkat ederek belirlenen grup ve fert güdüleri, menfaatleri, bağlılıkları ve başka faktörler incelenmektedir.

Bilim olarak geleneksel klasik düşünüş biçimi ile tarih, sosyal olguları büyük sosyal ve siyasi birimler, imparatorluklar, ulusal devletler, dini veya etnik topluluklar, iktisadi veya hukuksal sistemler ve çok uzun dönemleri içeren bir şekilde ele alınmaktadır.

Türklerin üç çeşit tarihi olduğu kendisi tarafından ifade edilmiştir. Bir resmi tarih, iki Avrupalıların dayattığı tarih. Üçüncü tarih, halkın arasında yaşayan tarih, onun tarafından gerçek tarih olarak görülmektedir. Karpat'a göre tarih asla kendini yinelemez; fakat aynı zamanda yönünü belirleyen güçlerden de kendini kurtaramaz. Ona göre, Tarih sadece bir insanın karar verme gücüyle değil çevresel etkenlerin etkisi oldukça büyüktür, ama tarih aynı zamanda büyük şahsiyetlerle yaratılır.

Karpat'a göre, Balkanlarda Osmanlı'nın asırlarca kalabilmesi Osmanlı'nın hoşgörüsüne bağlıdır. Bu duruma cemaat milliyetçiliği adını veren Karpat, etnik ve dinsel özelliklerin harmanlanmasıyla meydana gelmiş bulunan bir cemaat milliyetçiliğinin oluştuğunu söyler. Karpat'a göre, Osmanlı'da kurulan teşkilat, bu hoşgörü anlayışıyla bağdaştırılarak devlet uzun yıllar ayakta kalmış olması sağlanmıştır.

Milli kültürü Osmanlı'nın hiç yönetmediği ülkelerde de din ve millet olarak önemli olduğu belirtilir. Orta Asya Müslümanları, on dördüncü yüzyıldan başlayarak Anadolu'ya, Anadolu'daki Türkler, Buhara ve Semerkant'a eğitim almaya gitmiş oldukları, oradaki şeyhlerin Anadolu ve Balkanlarda vaaz verdiği ifade edilmiştir.

Karpat tarafından Fuat Köprülü'nün Türklerin kendilerine has etnik kimlik ve kültürün Orta Asya kökenlerinden temel alınarak Selçuklular döneminde hür bir şekilde erken Osmanlı Devleti'nin hayatında kurumlarında, edebiyatında yeni bir hal aldığı görüşü paylaşılmaktadır.

Kemal Karpat 1967 yılında Osmanlı tarihini farklı biçimde incelemekle, yeni biçimde anlamakla günümüz Türkiye'yi anlayacağı görüşündedir. Amacı kendini bütünüyle Türk kültürüne, Türk toplumuna, Türk tarihine verebilmektir. New York Üniversitesi'nde kalıcı bilim dalı verilmiştir. Karpat, bundan memnun değildir

Hedefine bir gün gelen bir mektupla ulaşır. 1967 yılında bir gün Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı David Cronon'dan gelen mektupta "Sayın Profesör Karpat, üniversitemiz bir Türk programı kurmayı kararlaştırdı. Siz bu Türk programını gelip kurmakta bir arzu gösteriyorsanız bize bildiriniz, sizinle görüşmek isteriz." yazmaktadır. İki aylık bir karar sürecinden sonra orada görev yapmaya başlamıştır.

Wisconsin'da ilk olarak Cumhuriyet ve Osmanlı Tarihi daha sonra 20.Yüzyılda Ortadoğu dersleri programa eklenmiştir. İki yıl sonra David Cronon'un yanına gidilerek Türk Dili bölümü kuracağınız sözünü verdiği belirtilir. Kabul edilir ve Türk Dili hocası getirilir. Sovyetlerin yıkılma süreciyle beraber David Cronon'dan Orta Asya Etütleri kurulması rica edilir ve kendisinin proje desteğiyle Orta Asya Etütleri kurulur.

Karpat'a göre Osmanlı Devleti'nden kalan kültürel mirası değerlendiren ve Türkiye'de çağdaş demokrasinin yerleşmesinde birinci seviyede etken kişiler orta sınıfa mensuptur. Osmanlı'da özel mülkiyet bulunduğu müellife göre orta sınıf mevcuttur.

Kasaba ve kentlerde çok kar kazanabilmek için köylerini bırakan Ermeni ve Rumların topraklarını Müslümanlar işlettiğinden Müslümanlar orta sınıfın temelini atmış oldukları belirtilmiştir. Orta sınıfların 1908 devrimi ve 1919-1922 Kurtuluş Savaşı'nda kırsal bölgelerde orta sınıfın katılımı ve desteğiyle başarıya ulaştığı görüşü hakimdir.

Kemal Karpat tarafından Batılı ülkelerle yapılan ekonomik antlaşmalarla Osmanlı toplumuna serbest piyasa ekonomisi getirildiği ve köklü bir biçimde geleneksel toplum yapısını değiştirerek toplumun yeni biçim alması ve kültür değişmesine sebep olduğu belirtilmiştir.

1945-1946'da demokratik hayata geçiş sürecinde II. Dünya Savaşı sırasında ülkedeki yoksulluk ve CHP'nin katı laikliğine karşı onlar modern olduğu kadar sosyal olarak muhafazakar grubun var olduğu, bu grubun Demokrat Parti'yi kurduğu belirtilmiştir.³⁷⁷ Demokrat Parti'nin kurulmasının orta sınıf ülkeye girişinin tarihi olduğu ifade edilmiştir

Karpat tarafından göçmenlerin Osmanlı Devleti'ne ve Türkiye'ye gelmeleri ve yerli halkla kaynaşmalarını sağlayan ortak esasın Osmanlı siyasi kültürünü paylaşmaları olduğu belirtilmiştir. Kemal Karpat tarafından göçün sayesinde kültürel bütünleşme olduğundan, köy ve kent arasındaki farklar azaldığı düşünülmektedir.

1968 yılında köylerden şehirlere büyük göç akımı olduğundan Mübaccel Kıray'a bu durumu anlatarak araştırmanın gerekliliği belirtilir. 16 kişilik gecekondu alan çalışması için ekip oluşturulmuştur. Öğrencisi Engin Deniz Akarlı ve ekipten göçün etkileri yerinde incelemeleri istenmiştir. Anketler ve araştırmalar yapılmış ve İstanbul'da anket yapanlar arasında Karpat bulunmaktadır ve kendisi tarafından Şiran ve Şebinkarahisar'ın vs. köylerini teorik olarak araştırılmıştır.

Onun tarafından gecekonducuların kentin maddi kolaylıklarının (giyim eşyası, elektrik, su vs.) imkan bulunulmasıyla temin edildiği, şehir alışkanlıklarının alındığı (sinemaya gitmek, toplantılar yapmak gazete okumak vs.), kendi akrabaları dışındaki insanlarla iletişim kuruldukları, en sonunda köyle ilgisinin tamamen kesilerek ona yabancılaştıkları belirtilmiştir.

Karpat'ın Türkçede 22 kitabı vardır. Bunlar şunlardır:

1. Türk Demokrasi Tarihi
2. Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset
3. Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji

³⁷⁷ Kemal Karpat, "Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü" **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din** s. 74.

4. Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din
5. Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi
6. Türk Dış Politikası Tarihi
7. Türkiye ve Orta Asya
8. Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme
9. Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012
10. Sarı Saltuk Diyarı Babadağı Anıt Bir Türk Müslüman Kasabası Tarihi
11. Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum
12. Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus
13. Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri
14. Osmanlı Devleti'nin Kısa Sosyal Tarihi Ayanlar Bürokrasi Demografi ve Modernleşme
15. Etnik Yapılanma ve Göçler
16. İslam'ın Siyasallaşması-Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması
17. Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik
18. Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik
19. Osmanlı Nüfusu 1830-1914
20. Acıyı Bal Eylemek
21. Bir Ömrün İnsanları Türkiye'den ve Dünyadan Portreler
22. Kemal H. Karpat Kitabı Dağı Delen Irmak

Makaleleri ve röportajları 200'den fazladır. 7 tane ansiklopedi maddesi hazırlamıştır. Son yıllarda otuz konferans tebliği vermiştir. Tüm hayatı boyunca verdiği konferans tebliği sınırsızdır. Son yıllarda düzenlediği 14 konferans vardır. Tüm boyunca sayısız konferans düzenlemiştir.

Kendisinin yetiştirdiği öğrencilerin bazıları şu kişilerdir:

Engin Deniz Akarlı, Keiko Kiyotaki, Azade Ayşe Rorlich, Brian Williams, Robert W. Zens, Şefika Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan, Ayşe Deniz Balgamiş, Hakan Kırımlı. Bunlar gibi sayısız öğrenci yetiştirmiştir.

Karpat, çok önemli, ilginç, üretken bir kişiliktir. Hayatı boyunca Türkiye'yi düşünmüş ve ülkesi için çaba harcamıştır. 300 yıl yaşasa, gene ömrünü üretkenlik için harcayacaktır. Dünyaya

bir Türk'ün neler yapabileceğini ispatlamıştır. Her kesimden insanın sevgi beslediği ve saygı duyduğu bir şahsiyettir. Onun gibi insanların artması, bilim dünyasına ışık tutması, Türkiye'nin muasır dünyasına çıkarılıp onların geçilmesini sağlayacağına inanılmaktadır. Eğer onun gibi akademisyen olabilenlerden olursak ülkemiz ve insanlık için büyük bir şey yapılmış olunacaktır. Öneri, Karpat'ın eserlerinde bahsedilen Arap, Balkan, Orta Asya ülkeleriyle ortak eğitim programları sayesinde o ülkelerinin kütüphanelerinin araştırılması, incelenmesi, tıpkı basım yapılmasıdır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Samet (1967), **Arkadaşım Menderes**, Baha Matbaası, İstanbul.

Ahmad, Feroz (1995), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

(1996), **İttihatçılıktan Kemalizme**, Çev. Fatmagül Berktaş Kaynak Yayınları Üçüncü Baskı Baltalı İstanbul.

(2010), **İttihat ve Terakki (1914-1918)**, Kaynak Yayınları, 10.Baskı. İstanbul.

Akalın, Şükrü Haluk; Toparlı, Recep; Argunşah, Mustafa; Demir, Nurettin; Gözaydın, Nevzat; Özyetgin, A. Melek, Zülfikar, Hamza; Aksu, Belgin; Tezcan, Durkun, Abdullah, Gültekin, Beyza, Okkalı, Burçak; Terzi, Adem; Mete, Şener; Kaya, Ömer; Tekeli, Safa **Türkçe Sözlük** On birinci Baskı Türk Dil Kurumu Ankara 2011.

Akşin, Sina (1997), **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 2** Cumhuriyet Gazetesi Yayınları İstanbul.

(2015), **31 Mart Olayı**, İmge Kitabevi, 4.Baskı, Ankara.

Akyıldız, Ali (2011), “Tanzimat” TDV İslam Ansiklopedisi *içinde* **Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**, İstanbul 40 1-10.

Akyol, Taha (23 Şubat 2019), “Bir Çınar Devrildi” adlı köşe yazısı, Karar Gazetesi <https://www.karar.com/yazarlar/taha-akyol/bir-cinar-devrildi-kemal-karpat-9362> Erişim tarihi (07.04.2021)

Albayrak, Mustafa (2004), **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)** Phoenix Yayınları Ankara.

Arıboğan, Deniz Ülke (21.02.2019) Kemal Karpat'ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi <https://twitter.com/DenizUlke/status/1098495487420911616> (07.02.2021)

Arslan, Zehra (2011), **Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)** Yayımlanmamış Doktora Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Atalay, Mustafa (1959), **Adnan Menderes ve Hayatı**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara.

Ateş, Toktamış (2010), **Türk Devrim Tarihi** İstanbul Bilgi Yayınları Altıncı Baskı İstanbul.

Aybek, Şahin (2014), **Atatürk, CHP ve Eğitim** Sonçağ Matbaacılık, Ankara.

Aydemir, Şevket Süreyya (1969), **Menderes'in Dramı: 1899-1960**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

(1995), **Enver Paşa, Makedonya'dan Orta Asya'ya, 3 Cilt**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Aydın, Altan (01.02.2021), “İlme Ve Kitaplara Adanan Bir Ömür Entellektüel Göçebe: Prof. Dr. Kemal H. Karpat Anısına” **Basın Hayatı Dergisi** Basın İlan Kurumu <https://www.basinhayati.net/ilme-ve-kitaplara-adanan-bir-omur-entellektuel-gocebe-prof-dr-kemal-h-karpat-anisina/>

Balgamış, Deniz ve Shoemaker, Karl B. Wisconsin Üniversitesi'nin (Madison) Karpat İçin Yayınlandığı Haberin Türkçe Çevirisi Çev. Hande Diler (24.02.2019) Erişim tarihi (07.04.2021)

Balgamış, Deniz (19 Şubat 2021), Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat'ı Anma Toplantısı, Deniz Balgamış'ın Konuşması Erişim tarihi (07.04.2021).

Barzun, Jacques ve GRAFF, Henry F. (1993) **Modern Araştırmacı** Çev. Fatoş Dilber Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Yayınları.

Başgil, Ali Fuad (2014), **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Bedevisi, Ahmet (1948), **İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki**, İstanbul, Tan Gazetesi Yayınları.

Berkes, Niyazi (2018), **Türkiye'de Çağdaşlaşma** Yapı Kredi Yayınları, Yirmiyedinci Baskı, İstanbul.

Berktaş, Halil (2 Mart 2019), “Kemal Karpat'tan Abdülhamit'e Uzunca Bir Tarih Sohbeti” Röportaj Yıldırım Oğur Serbestiyet Sitesi <https://serbestiyet.com/yazarlar/kemal-karpattan-abdulhamite-uzunca-bir-tarih-sohbeti-5653/> Erişim tarihi (07.04.2021)

Birinci, Ali (1999) “Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Kuruluşu ve İlk Nizamnamesi” **Osmanlı II** Ankara 401-409.

Bozpinar, Cumali “Kemal Karpat ve Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi” Akademik Kaynak Dergisi **Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği** Samsun, 2(1) 17-25.

Bloch, Marc (2018), **Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği**, Çev. Ali Berktaş İletişim Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

Bozdağ, İsmet (1986), **Başvekilim Adnan Menderes-Celal Bayar Anlatıyor**, Tercüman Yayınları, İstanbul.

Bülbül, Gül (Haziran 1989) “İslahat Fermanı ve İslahat Fermanını Hazırlayan Sebepler” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(2), 157-179.

Carr, Edward Hallett (2018) **Tarih Nedir?** Çev. Misket Gizem Gürtürk İletişim Yayınları Yirmi birinci Baskı İstanbul.

- Collingwood, Robin George (2017), **Tarih Tasarımı** Çev. Kurtuluş Dinçer Doğu- Batı Yayınları Ankara.
- Çavdar, Tevfik (2013), **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitabevi Yayınları Beşinci Baskı, Ankara.
- Çelik, Mehmet (22 Şubat 2019), "Alimin Ölümü Alemin Ölümüdür" adlı köşe yazısı, Güneş Gazetesi <http://gunes.com/yazarlar/prof-dr-mehmet-celik/alimin-olumu%C2%A0alemin-olumudur-956780> Erişim tarihi (07.04.2021)
- Çetinsaya, Gökhan (2003), "Kemal Karpat ile Siyaset Tarihi Üzerine" **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 1(2), 399-422.
- Çimen, Hasan ve Balkan, Selahattin, "Türkiye'de Demokrasinin Gelişim Süreci Bakımından Dönemsel Kritiği" **Birey ve Toplum** Bahar 17.04.2019 9(17) 121-156.
- Doğramacı, H. Gülşen (1998), **Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1949-1960)** Yayımlanmamış Doktora Tezi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Dursun, Haluk (2020), **Haluk'un Defteri Gençlerle Hayat Bilgisi**, Yeditepe Yayınevi.
- Durukan, Kaan (2003), **Türki Hicazkar Türkiye'de Tarih Anlayışı Üzerine**, "Osmanlı Mirası ve Bugünün Türkiye'si kitap değerlendirme yazısı, Türkiye İş Bankası Yayınları, 118-123.
- (2020), **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı**, Kemal Haşım Karpat'ın Kitapları ve Makaleleri Hakkında Bir Not, Çev. İlknur Güzel, Timaş Yayınları, İstanbul, 2020
- (19 Şubat 2021), Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat'ı Anma Toplantısı, Kaan Durukan'ın Konuşması Erişim tarihi (07.04.2021).
- Durukan, Kaan ve Durukan, Akile Zorlu (Haziran 2004), Kemal Karpat Söyleşi, **Virgül** 8-14.
- Durukan, Kaan, Zens, Robert W. Durukan, Akile Zorlu (2010), '**Allame, Puits de Science: Essays in Honor of Kemal H. Karpat**, Isis Press, İstanbul, 2010. Türkçesi **Karpat Koca Bir Çınar Kemal Karpat Armağanı** Çev. İlknur Güzel, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Durukan, Kaan, Zens, Robert W. Durukan, Akile Zorlu (2020), **Denize Kavuşan Irmak Kemal Karpat Armağanı**, Çev. İlknur Güzel, Timaş Yayınları, İstanbul, 2020.
- Duvar Gazetesi "Kemal Karpat Toprağa Verildi" (25.02.2019) <https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2019/02/25/kemal-karpat-topraga-verildi> (07.02.2021)
- Fayda, Mustafa (2011) "Tarih" **TDV İslâm Ansiklopedisi içinde** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 40 30-36.

- Ercan, Yavuz (1986), “Devşirme Sorunu, Devşirmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşme ve İslamlaşmaya Etkisi”, **Bellekten**, 50(198) 679-726.
- Erdemir, Lokman (2001), **17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Islahat ve Yenileşme Faaliyetleri** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İstanbul.
- Erdoğan, Recep Tayyip (25.02.2019) “Kemal Karpat’ ın Cenaze Töreni İçin Yaptığı Konuşma” İstanbul Üniversitesi Sitesi <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/unlu-tarihci-prof-dr-kemal-karpat-son-yolculuguna-istanbul-universitesinde-ugurl-4E00610045006800450053006C0034004700580073003100>
- Erdoğan, Tamer (2005), **Türk Romanında Mütareke İstanbul’u**, Kanat Yayınları, İstanbul.
- Eroğul, Cem (1990), **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)** İmge Kitabevi İkinci Baskı Ankara.
- Esayan, Markar (23 Şubat 2019), “Şimdi Sıra Karpat’ın talebelerinde” adlı köşe yazısı Akşam Gazetesi <https://m.aksam.com.tr/yazarlar/markar-esayan/simdi-sira-karpatin-talebelerinde/haber-825479> Erişim tarihi (07.04.2021)
- Göksu, Erkan (21.02.2019) Kemal Karpat’ın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi <https://twitter.com/erkangoksu1/status/1098659439018688514> (08.02.2021)
- Gülsoy, Ufuk (1999), “Islahat Fermanı” **TDV İslam Ansiklopedisi içinde** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 19 185-190.
- Gönlübol, Mehmet; Ülman, A. Haluk; Bilge, A. Suat; Sezer, Duygu **Olaylarla Türk Dış Politikası 1945-1965 Dönemi**, Siyasal Kitabevi, Onuncu Baskı, Ankara, 2014.
- Habertürk Gazetesi** (21.02.2019) “Tarihçi Kemal Karpat ABD’de vefat etti” [“https://www.haberturk.com/tarihci-kemal-karpat-abd-de-vefat-etti-2380249](https://www.haberturk.com/tarihci-kemal-karpat-abd-de-vefat-etti-2380249) (07.02.2021)
- Hançerlioğlu, Orhan (1982), “Toplumbilim” **Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar içinde** 6 Remzi Kitabevi İstanbul 331-333
- Hürriyet Gazetesi** (21.02.2019) “Tarihçi Kemal Karpat Vefat Etti” [“https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tarihci-kemal-karpat-abdde-vefat-etti-41124474](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tarihci-kemal-karpat-abdde-vefat-etti-41124474) (07.02.2021).
- İlgürel, Mücteba (1992), “İstimalet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 23 (362-363), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İnalcık, Halil (1965) “Adaletnameler”, Belgeler, 2(3-4) 49-142.
- Kafesoğlu, İbrahim (1978), “Milli Tarih Şuuru”, **Türk Kültürü** 189(16) Temmuz 513-516.
- Karabekir, Kazım (2020), **İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Erkanı**, Kronik Kitap, İstanbul.

Karaçavuş, Ahmet (1986), “Temeddünden Medeniyete (Civilisation): Osmanlı'nın İnsan Toplum ve Devlet Anlayışının Değişimi Üzerine Bir Deneme” **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi** 2015 37.

Karakaş, Şuayip ve Kırışçıoğlu, Mehmet Fatih (1999), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı** Ankara.

Karpat, Cemal ve (2019), **Cemal Karpat ve Kemal H. Karpat Hatıratı Acıyı Bal Eylemek** Haz. Tutsak Sadiye ve Duran M. Önder, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal (1962), **Türk Edebiyatında Sosyal Konular**, Çev. Ülkü Tamer Varlık Yayınları İstanbul.

(1992), “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 5 (25-32), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul

(23.09.1999) Tarihçinin Mutfağı Konferansı **Tarih Vakfı** <http://www.tarihvakfi.org.tr/icerik.asp?IcerikId=62>. Erişim tarihi (04.02.2021)

(2004), “Türkler Osmanlı Atalarını Hatırlıyorlar” **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

(2010), **Osmanlı Nüfusu**, Çev. Bahar Tırnakçı Timaş Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.

(2012), “Klasik Osmanlı Dini Kültürel Düzeninden Ulus-Devlete”, Ed. Kemal Karpat & Yetkin Yıldırım **Osmanlı Hoşgörüsü** Timaş Yayınları İstanbul.

(2012), **Türk Demokrasi Tarihi** Timaş Yayınları İstanbul.

(2014), **Dağı Delen Irmak** Söyleşi Emin Tanrıyar Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2014), **Türkiye ve Orta Asya** Timaş Yayınları İstanbul.

(2014a), “Eski ve Yeni Orta Asya” **Türkiye ve Orta Asya** Timaş Yayınları İstanbul.

(2014b), “Yakup Bey'in Osmanlı Padişahlarıyla İlişkileri: Bir Yeniden Değerlendirme”, **Türkiye ve Orta Asya** Timaş Yayınları İstanbul.

(2014c), “Kazak Milliyetçiliğinin Kaynakları Etnisite mi İslam mı Yoksa Toprak mı?”, **Türkiye ve Orta Asya** Timaş Yayınları İstanbul.

(2015), **Bir Ömrün İnsanları Türkiye'den ve Dünyadan Portreler** Timaş Yayınları İstanbul.

(14.05.2016), Röportaj Yenal Bilgici “Türkiye'de Orta Sınıf Kendine Yeni Bir Hareket Arıyor” Röportaj **Hürriyet Gazetesi**,

<https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/kemal-karpat-turkiyede-orta-sinif-kendine-yeni-bir-hareket-ariyor-40103807> Erişim Tarihi (25.04.2021)

(2017), **Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri** Timaş Yayınları İstanbul.

(2018), **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2018), “Yapısal Değişim, Modernleşme Sürecinin Tarihsel Aşamaları ve Türk Siyasetinde Sosyal Grupların Rolü” **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul.

(2019), **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019a), “Balkan Devletleri ve Milliyetçilik: İmge ve Gerçek” **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019b), “1683' den sonra Osmanlıların Balkan Milletleriyle İlişkileri” **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019c), “1878 Sonrasında Güneydoğu Avrupa'da Milliyetçiliğin Toplumsal ve Siyasal Temelleri: Bir Yorum”, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019d), “N. Batzaria'nın Anıları: Jön Türkler ve Milliyetçilik”, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019e), “Balkan Müslümanlarının Medeni Hakları”, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019f), “Bulgarların Devlet Kurma Yöntemleri ve Türk Azınlık” **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019), **Etnik Yapılanma ve Göçler** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019), **İslam'ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması** Çev. Şiar Yalçın Yedinci Baskı Timaş Yayınları İstanbul.

(2019), **Kısa Türkiye Tarihi**, Haz. Güneş Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul.

(2019), **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset** Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019a),“Askeri Müdahaleler 1980’ den Önce ve Sonra Türkiye’de Asker-Sivil İlişkileri” **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019b), “Osmanlı Devleti’nin Dönüşümü (1789-1908)”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019c), “Birinci Meşrutiyet Dönemi ve Abdülhamid’in Saltanatı (1876-1909)”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019d), “İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart 1909 Ayrım Noktası ve Cumhuriyet’e Mirası”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul

(2019e), “Osmanlı İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na Girişi”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019f), “Türkiye’nin İç Politikası (1945-1985)”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

(2019g), “Türkiye’de Ordu ve Siyaset 1960-1964: Bir Darbenin Analizi”, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019), **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019a), “Sosyal Ortam ve Edebiyat: Ömer Seyfeddin’in (1884-1920) Edebi Eserlerinde Jön Türk Döneminin (1908-1918) Yansıması”, **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.

(2019b), “Ulus Arayışı İçinde Bir Dil: Ulus-Devlette Türkçe”, **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul

(2019), “Mesa ve Ortadoğu’da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler”, **Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019), **Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul.

(2019), **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**, Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019), “Mesa ve Ortadoğu’da Millet ve Milliyet Üzerine Düşünceler”, **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul

(2019a), “Ortadoğu Araştırmalarında Sosyal Bilimler ile Tarihin Kullanılması” **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019b), "ABD'de Arap ve Türk Araştırmaları: İşbirliği Olanakları", **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019c), "Ortadoğu'da Osmanlı Etnik ve Dinsel Mirası" **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul

(2019d), "Ortadoğu'da Toplumsal Katmanlaşmaya Dair Bazı Tarihsel ve Metodolojik Düşünceler" **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019e), “Millet ve Milli Kimlik: Osmanlı Sonrası Dönemde Millet ve Devlet Arasındaki Uyumsuzluğun Kökenleri”, **Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet Milliyetçilik** Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019), “Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri” **Osmanlı ve Dünya** Ed. Kemal Karpat Timaş Yayınları Yedinci Baskı İstanbul.

(2019), **Osmanlı Devleti’nin Kısa Sosyal Tarihi Ayanlar, Bürokrasi, Demografi ve Modernleşme**, Yayına Haz. ve Çev. Muharrem Varol Timaş Yayınları İstanbul.

(2019), **Türk Dış Politikası Tarihi** Çev. Onur Güneş Ayas Timaş Yayınları Dördüncü Baskı İstanbul.

(2019a), “1994 Yılından Bakıldığında Avrupa’da Osmanlı Yönetimi” **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019b), “Osmanlı Devleti'nin Ortodoks Hristiyan Hakkındaki Görüş ve Politikaları” **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019c), “Türkiye'nin Arap Dünyası ve İsrail İlişkileri” **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019d), "Kıbrıs Üzerinde Savaş: Enosis Trajedisi" **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul

(2019e), "Türk-Sovyet İlişkileri" **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019f), Eski Sovyet Cumhuriyetlerini Dünya Sistemiyle Bütünleştirmede Türkiye ve İran'ın Rolü, **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

(2019), **Türk Siyasi Tarihi** Siyasal Sistemin Evrimi, Çev. Ceren Elitez Timaş Yayınları Sekizinci Baskı İstanbul

(2019), **Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme** Çev. Abdulkerim Sönmez Timaş Yayınları Üçüncü Baskı İstanbul.

Kaya, Gökhan (1999), **İttihat ve Terakki Cemiyetinin Basın Yayın Faaliyetleri (1876-1908)** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kılıçbay, Mehmet Ali (1992) “Fernand Braudel” **TDV İslâm Ansiklopedisi içinde** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 6. 333-335.

Kırımlı, Hakan (19 Şubat 2021), Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat'ı Anma Toplantısı, Hakan Kırımlı'nın Konuşması Erişim tarihi (07.04.2021).

Kolcu, Ali İhsan (2008), **Cumhuriyet Edebiyatı 2: Hikaye ve Roman**, Salkım Söğüt Yayınları, Erzurum.

Kurtaran, Uğur (2011), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi The System of Nation in Ottoman Empire” **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Journal of the Institute of Social Sciences** 8 57-71.

Lewis, Bernard (1993), **Modern Türkiye’in Doğuşu**, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Beşinci Baskı, Ankara.

Mardin, Şerif Jön **Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İstanbul, İletişim Yayınları, Yirminci Baskı, 2015.

Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları Kemal Karpat Arşivi **<http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120996>**

Milli Gazete “Kemal Karpat Defnedildi” Yayınlanma Tarihi (25.02.2019) **<https://www.milligazete.com.tr/haber/1888355/kemal-karpat-defnedildi>** (07.02.2021)

Milliyet Gazetesi (21.02.2019) “Son Dakika Tarihçi Kemal Karpat Vefat Etti” **<https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-tarihci-kemal-karpat-vefat-etti-2830978>** (07.02.2021)

Nayır, Yaşar Nabi (1999), **Balkanlar ve Türklük 1** Cumhuriyet Yayınları Tarih Dizisi, İstanbul.

Ruby, Christian (1991), “**Tarih Nedir?**” Çev. Bahaeddin Yediyıldız Belleten Türk Tarih Kurumu Yayınları 55 (213) 579-587.

Oktik, Nurgün (2008), “Kemal Haşim Karpat” **Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler)** İkinci Cilt Der. Çağatay Özdemir Phoenix Yayınevi Ankara.

Ortaylı, İlber (2012), **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Timaş Yayınları, Otuzbeşinci Baskı, İstanbul

(1986), “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumunu Ersin Kalaycıoğlu” **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi içinde** İstanbul 69-88.

Oktay, Ahmet (1993), **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öksüz, Hikmet (2006), **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Yirminci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar, Serander Yayınları, Çorum.

(1996), **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan Politikası (1923-1938)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Özer, İnan (Temmuz 1996) “Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler” **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** Ankara 14(1) 71-98.

Özçelik, Uğur, İcra Alper Taş (20 Şubat 2021), **Kemal Karpata** Türk Tarih Kurumu (03.04.2021)

Özlem, Doğan (2016), **Tarih Felsefesi** Notos Kitap Yayınevi Üçüncü Baskı, İstanbul.

Selçuk, Ziya Kemal Karpata'nın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı Twitter Sitesi 21.02.2019 <https://twitter.com/ziyaselcuk/status/1098550132340080640> (10.02.2021)

Orkan, Semra (20.02.2020) “Disiplinlerarası Çalışmaların Öncülüğünü Yapan Tarihçi Kemal Karpata” Zekeriya Kurşun'un Röportajı Anadolu Ajansı <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/disiplinlerarasi-calismalarin-onculugunu-yapan-tarihci-kemal-karpata/1739277> Erişim tarihi (25.04.2021).

Şahin, Mehmet Ali (9 Aralık 2009) TBMM Türkiye' nin Tanıtımı Ödül Töreni Kemal Karpata Konuşması Meclis Haber Sitesi https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=95826 Erişim tarihi (14.02.2022)

Şahin, İlhan (19 Şubat 2021) Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpata'ı Anma Toplantısı, İlhan Şahin'in Konuşması Erişim tarihi (07.04.2021)

Şakir, Ziya (1944), **Yakın tarihin üç büyük adamı: Talât, Enver, Cemal Paşalar**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

Tarhan, Erkan (15 Şubat 2019) **Amerika'da Bir Türk** Kemal Karpata Söyleşisi TRT Türk, Ankara.

Tarih Vakfı Kemal Karpata'nın Ölümüyle İlgili Başsağlığı Mesajı 21.02.2019, Twitter Sitesi <https://twitter.com/tarhivakfi/status/1098509423633448960> Erişim tarihi (07.02.2021)

- T.C Cumhurbaşkanlığı Cumhurbaşkanlığının Kemal Karpat'ın Ölümüyle İlgili Taziye Mesajı (21.02.2019) <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/102088/kemal-karpat-in-vefatina-iliskin-taziye-mesaji> Erişim tarihi (07.02.2021)
- Tekeli, İlhan (1980), İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selanik'in Toplumsal Yapısının Belirleyiciliği'', **Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1071-1920**, 351-382.
- Temo, İbrahim (1985), **İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları**, İstanbul, Arba Yayınları.
- Togan, Zeki Velidi (1981) **Tarihte Usul** Enderun Kitabevi Üçüncü Baskı İstanbul.
- Toygur, Erkan (2013), **Kemal H. Karpat'a göre Türkiye'de Modernleşme ve Demokrasi Sorunları** Yüksek Lisans Tezi Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon.
- Toynbee, Arnold J. (2000), **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu** Çev. Kasım Yargıcı Cumhuriyet Gazetesi Yayınları İstanbul.
- Tunaya, Tarık Zafer (1996), **Batılılaşma Hareketleri**, Arba Yayınları, İkinci Baskı İstanbul.
- (2016), **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)** Birinci Kitap Kanun-ı Esasi ve Meşrutiyet Dönemi Dördüncü Baskı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul.
- Turan, Şerafettin (1998), **Türk Devrim Tarihi İkinci Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne** Bilgi Yayınevi İkinci Baskı Ankara.
- Ülman, A. Haluk (2002), **I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş**, İmge Yayınları, Ankara.
- Yetim, Fahri (2017) Osmanlı Modernleşme Tarihiçisi Kemal Karpat, Ed. Ahmet Şimşek **Yaşayan Türk Tarihiçileri** (135-147) Pegem Akademi Yayınları Ankara.
- Yılmaz, Fehmi Marmara Tarih Prof. Dr. Kemal Karpat'ı Anma Toplantısı, Açılış Konuşması (19 Şubat 2021) Erişim tarihi (07.04.2021)
- Yılmaz, Murat (2020), **Jön Türk Matbuatında Propaganda (1895-1902)** Yayımlanmamış Doktora Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Trabzon.
- Yurtoğlu, Nadir (2014), **Demokrat Parti Dönemi tarım politikaları ve siyasi, sosyal, ekonomik hayata tesirleri: 1950-1960** Yayımlanmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Wisconsin Üniversitesi (26.02.2019) Kemal Karpat'ın Ölümü Hakkında Yazılan Yazı Çev. Hande Diler <https://history.wisc.edu/2019/02/26/kemal-karpat-1923-2019/> (07.02.2021)

EKLER

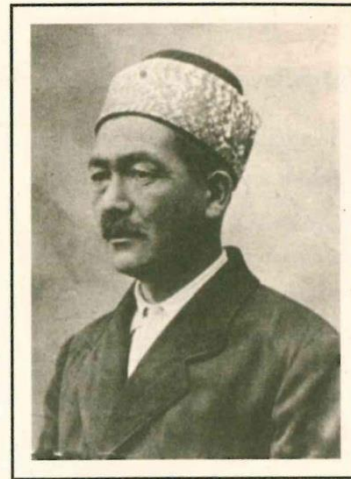
EK I Kemal Karpap'ın En Eski Fotoğrafı

6 yaşındaki Kemal Haşım Ömer, Armutlu'da (en eski fotoğrafı). Soyadı henüz Karpap değil.

378

EK II Kemal Karpap'ın Babası Haşım Efendi

Kemal Karpap'ın babası Hüseyin oğlu Haşım Ömer. 1881'de doğmuş ve 8 Kasım 1938'de ölmüş.

379

378 Kemal Karpap, **Dağı Delen Irmak**, s. 13

379 Kemal Karpap, **Dağı Delen Irmak**, s. 27.

EK III Kemal Karpaz'ın Annesi Zübeyde Hanım, Kemal Karpaz, Kardeşi Cemal Karpaz

Kemal ve Cemal Karpaz, anneleri Zübeyde Hanım
(Eylül 1942)

380

EK IV Kemal Karpaz'ın Vesikalık Fotoğrafı

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpaz Arşivi

381

380 Cemal Karpaz, Kemal Karpaz, **Acıyı Bal Eylemek** s. 165.

381 Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları Kemal Karpaz Arşivi Kemal Karpaz'a ait vesikalık fotoğraf. İstanbul Şehir Üniversitesi kapatıldığı için Marmara Üniversitesi'nde koleksiyonlar. <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120984> Erişim tarihi (26.02.2022)

EK V Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

382

EK VI Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

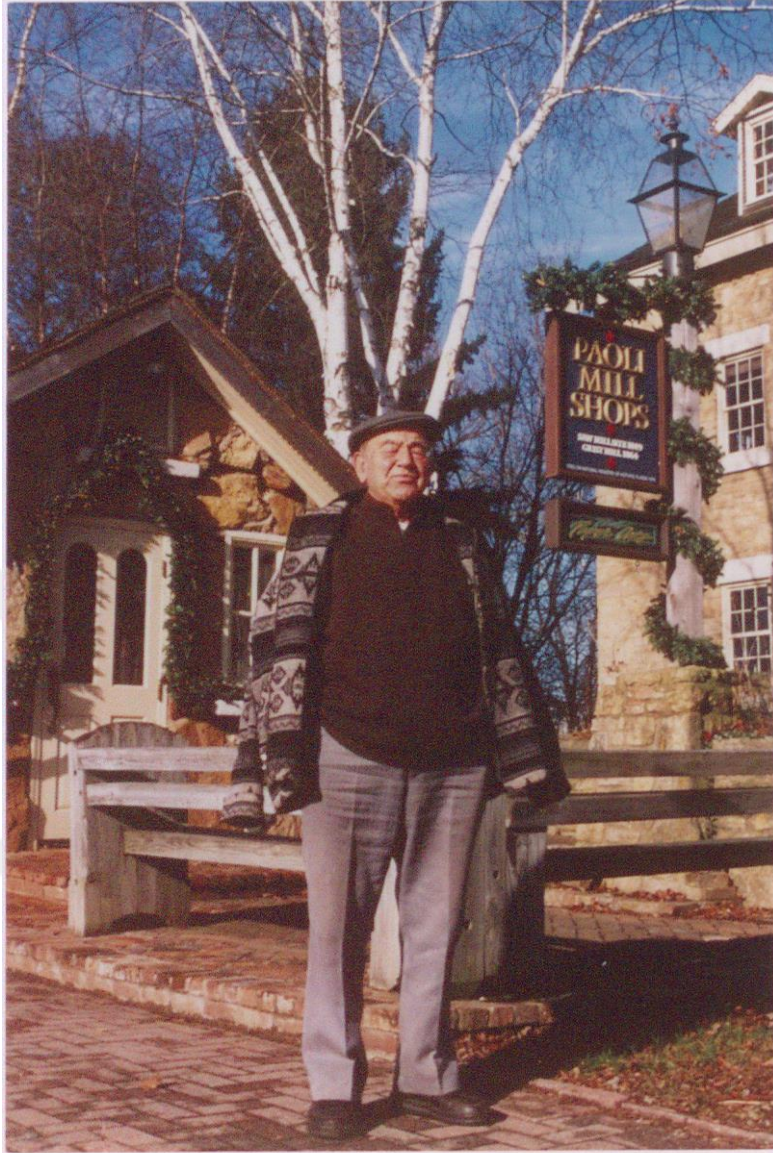

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

383

EK VII Kemal Karpat'ın Amerika'da Çekilmiş Fotoğrafi

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

384

EK VIII Kemal Karpat'ın Salıncakta Sallanırken Çekilmiş Fotoğrafi

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

385

**EK IX Kemal Karpat ve Coşkun Çakır'ın Bulunduğu Amerika'da Çekilmiş Olması
Muhtemel Fotoğraf**

Istanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

386

386 Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpat Arşivi Kemal Karpat ve Coşkun Çakır'ın bulunduğu Amerika'da çekilmiş olması muhtemel fotoğraf <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120978> Erişim tarihi (26.02.2022)

EK X Kemal Karpat ve Coşkun Çakır'ın Bulunduğu Sahilde Çekilmiş Fotoğraf

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

387

387 Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpat Arşivi Kemal Karpat ve Coşkun Çakır'ın bulunduğu Sahilde Çekilmiş Fotoğraf <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120977> Erişim tarihi (26.02.2022)

EK XI Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

388

EK XII Kemal Karpat'ın Ders Anlatırken Çekilmiş Fotoğrafi

389

EK XIII Kemal Karpat'ın Aralarında Bulunduğu Toplu Fotoğraflar

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

390

EK XIV Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

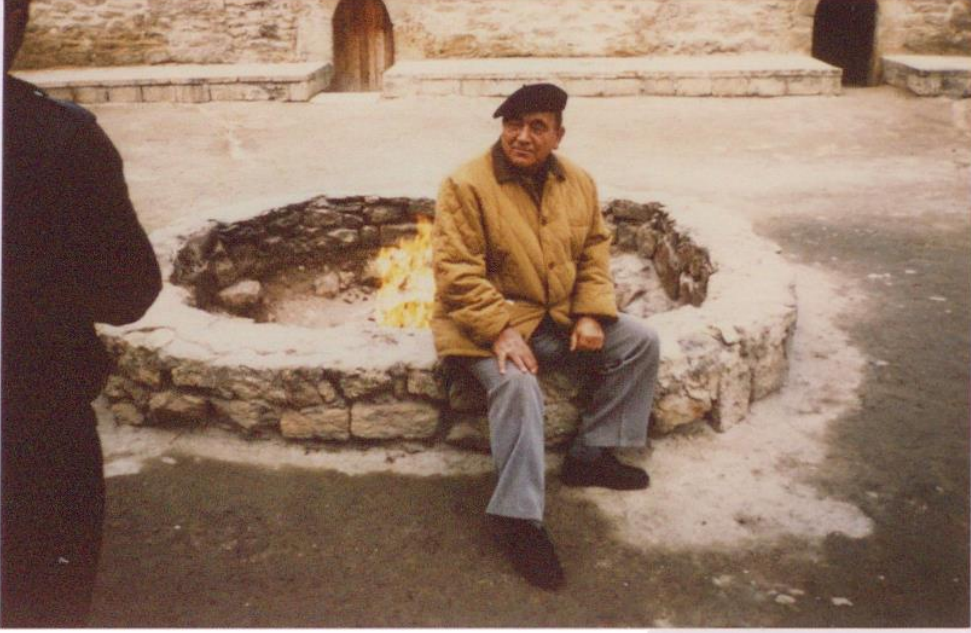
İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

011792011008

391

EK XV Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

392

EK XVI Kemal Karpat'a Ait Fotoğraf

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

393

**EK XVII Kemal Karpat'ın Öğrencileri Kazım Kaan Durukan ve Akile Zorlu Durukan ile
2003 Yılına Ait Fotoğrafi**

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

394

394 Marmara Üniversitesi Açık Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpat Arşivi Kemal Karpat'ın öğrencileri Kazım Kaan Durukan ve Akile Zorlu Durukan ile 2003 yılına ait fotoğrafı <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120988>
Erişim tarihi (26.02.2022)

EK XVIII Kemal Karpat'ın Emeklilik Toplantısında Doktora Öğrencileri ile Çekilen 2003 Yılına Ait Fotoğrafi

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

395

395 Marmara Üniversitesi Açık Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpat Arşivi Kemal Karpat'ın Emeklilik Toplantısında Doktora Öğrencileri İle Çekilen 2003 Yılına Ait Fotoğrafi <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120989> Erişim tarihi (26.02.2022)

EK XIX Kemal Karpat'ın Tarihi Bir Gezide Çekilmiş Olması Muhtemel Fotoğrafi

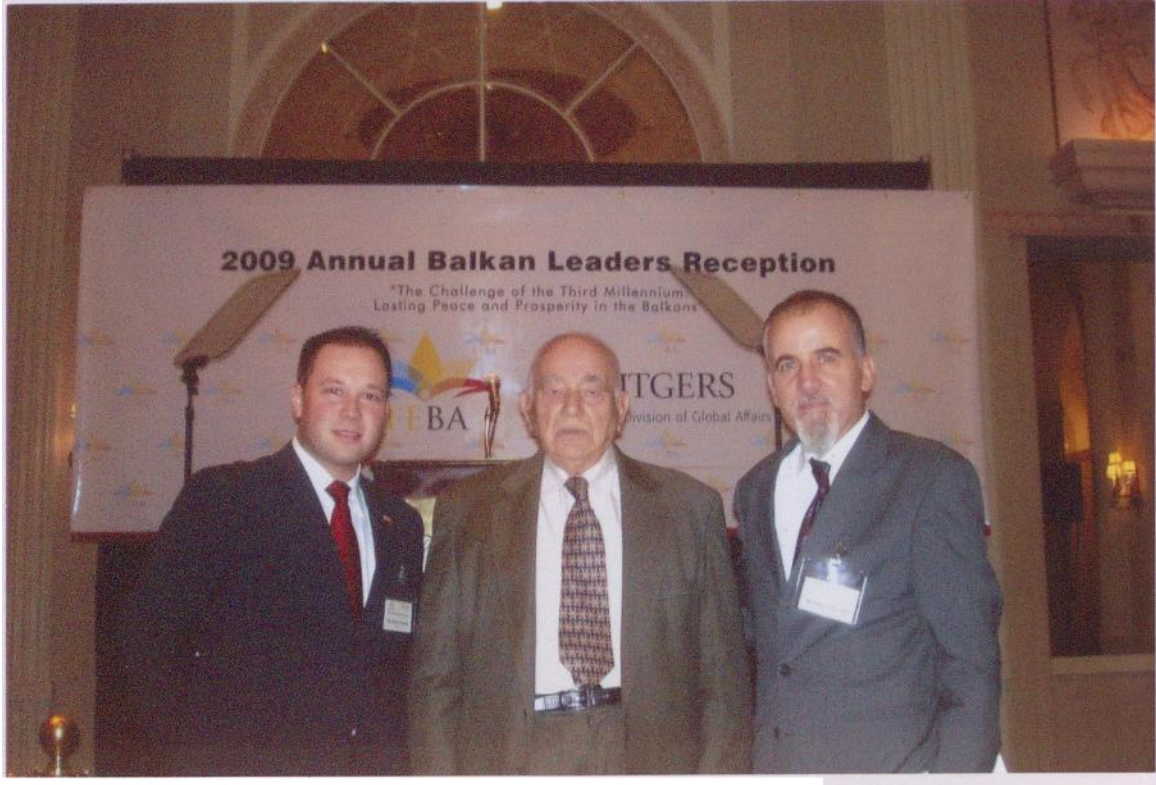
İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpat Arşivi

396

396 Marmara Üniversitesi Açık Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpat Arşivi Kemal Karpat'ın tarihi bir gezide çekilmiş olması muhtemel fotoğrafı <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120990> Erişim tarihi (26.02.2022)

**EK XX Kemal Karpaz'ın Aralarında Bulunduğu "2009 Annual Leaders Reception"
Toplantısında Çekilen Fotoğraf**

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Kemal Karpaz Arşivi

397

397 Marmara Üniversitesi Açık Arşiv Koleksiyonu Kemal Karpaz Arşivi Kemal Karpaz'ın aralarında bulunduğu "2009 Annual Leaders Reception" toplantısında çekilen fotoğraf <http://openaccess.marmara.edu.tr/handle/11424/120991> Erişim tarihi (26.02.2022)

EK XXI Kemal Karpaz Bükreş'te Dobrucalı Hemşerileriyle

Kemal H Karpaz Bükreş'te Dobrucalı hemşerileriyle
Foto: Deniz Balgamiş

398

EK XXII Kemal Karpaz'ın Babası Haşim Efendi'nin Mezarı ve Kemal Karpaz

Armutlu'da Haşim Efendi'nin kabri ve
oğlu Kemal H Karpaz. 500 yıl kadar evvel kurulan
10 dönümlük mezarlıkta kalan tek mezar
Foto: Deniz Balgamiş

399

398 Kemal Karpaz, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 288.

399 Kemal Karpaz, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 284.

EK XXIII Kemal Karpat ve Memleketi Babadağı'nın Gölünü Besleyen Taitza Nehri

Babadağ gölünü besleyen Taitza nehri,
Kemal H Karpat'ın cennetinin içinden akan ırmak
Foto: Deniz Balgamiş

400

EK XXIII Kemal Karpat Köstence Başkonsolosu ve Hemşerileriyle

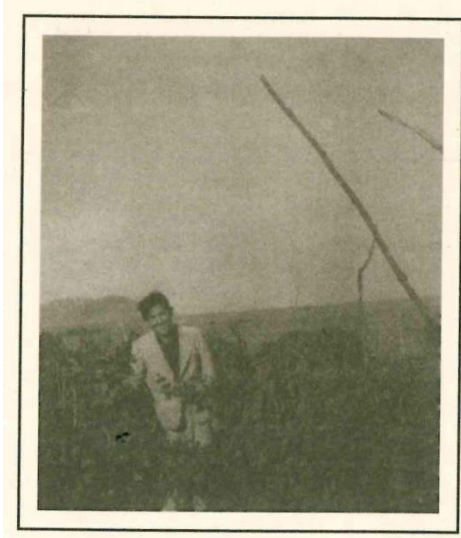
Köstence'de Köstence Başkonsolosu ve hemşerileriyle
Foto: Deniz Balgamiş

401

400 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 285.

401 Kemal Karpat, **Sarı Saltuk Diyarı Babadağı**, s. 287.

EK XXIV Kemal Karpat Okul Yıllarında Üzüm Bağlarında

Kemal Karpat okul yıllarında Dobruca'daki üzüm bağlarının ortasında poz vermiş. Bölge cemaatine imamlık yapan babası, bir taraftan da şarap üretip satıyordu.

402

EK XXV Kemal Karpat'ın Kardeşi Cemal Karpat, Cemal Karpat'ın Gelini Jale, Cemal Karpat'ın Oğlu Medeni, Cemal Karpat'ın Eşi Nuristan

Soldan sağa; Cemal Karpat, gelini Jale, oğlu Medeni ve eşi Nuristan
(13 Ekim 1983)

403

402 Kemal Karpat, **Dağı Delen Irmak**, s. 29.

403 Cemal Karpat, Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 166.

EK XXVI Kemal Karpaz'ın Kardeşi Cemal Karpaz Beldesan Ametisan Fabrikası Temel Atma Töreninde İlk Toprağı Atarken

Beldesan Ametisan Fabrikası temel atma töreninde
Cemal Karpaz ilk toprağı atarken
✿ (3 Temmuz 1992)

404

EK XXVII Kemal Karpaz'ın Babası Haşim Karpaz'ın Romanya Babadağı'ndaki Mezarı

Kemal ve Cemal Karpaz'ın babası Haşim Karpaz'ın Romanya, Babadağ'ındaki mezarı

405

404 Cemal Karpaz, Kemal Karpaz, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 167.

405 Cemal Karpaz, Kemal Karpaz, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 168.

EK XXVIII Kemal Karpat'ın Devam Ettiği İlkokul

Kemal H. Karpat ve Cemal Karpat'ın devam ettiği ilkokul

406

EK XXIX Kemal Karpat'ın Tulça'da Devam Ettiği Lisenin Giriş Kapısı

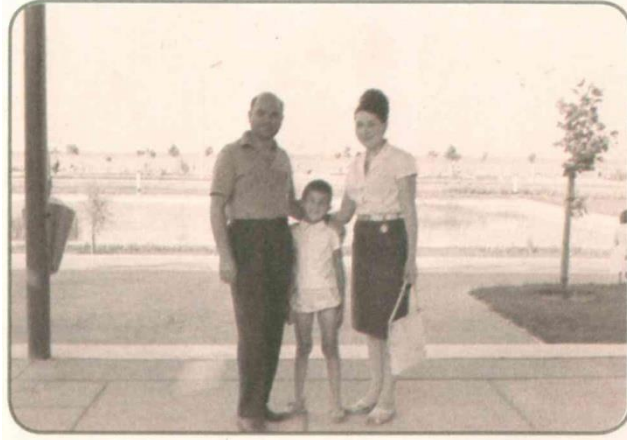
Kemal H. Karpat'ın Tulça'da devam ettiği lisenin giriş kapısı

407

406 Cemal Karpat, Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 171.

407 Cemal Karpat, Kemal Karpat, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 172.

**EK XXX Kemal Karpas'ın Kardeşi Cemal Karpas, Kemal Karpas'ın Yengesi Nuristan,
Ortada Oğulları Karpas'ın Yeğeni Medeni**

Nuristan, Cemal Karpas ve ortada oğulları Medeni
(Romanya, Eylöl 1964)

408

EK XXXI Cemal ve Kemal Karpas Kardeşler 1986

Cemal ve Kemal Karpas
(1986)

409

408 Cemal Karpas, Kemal Karpas, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 165.

409 Cemal Karpas, Kemal Karpas, **Acıyı Bal Eylemek**, s. 166.

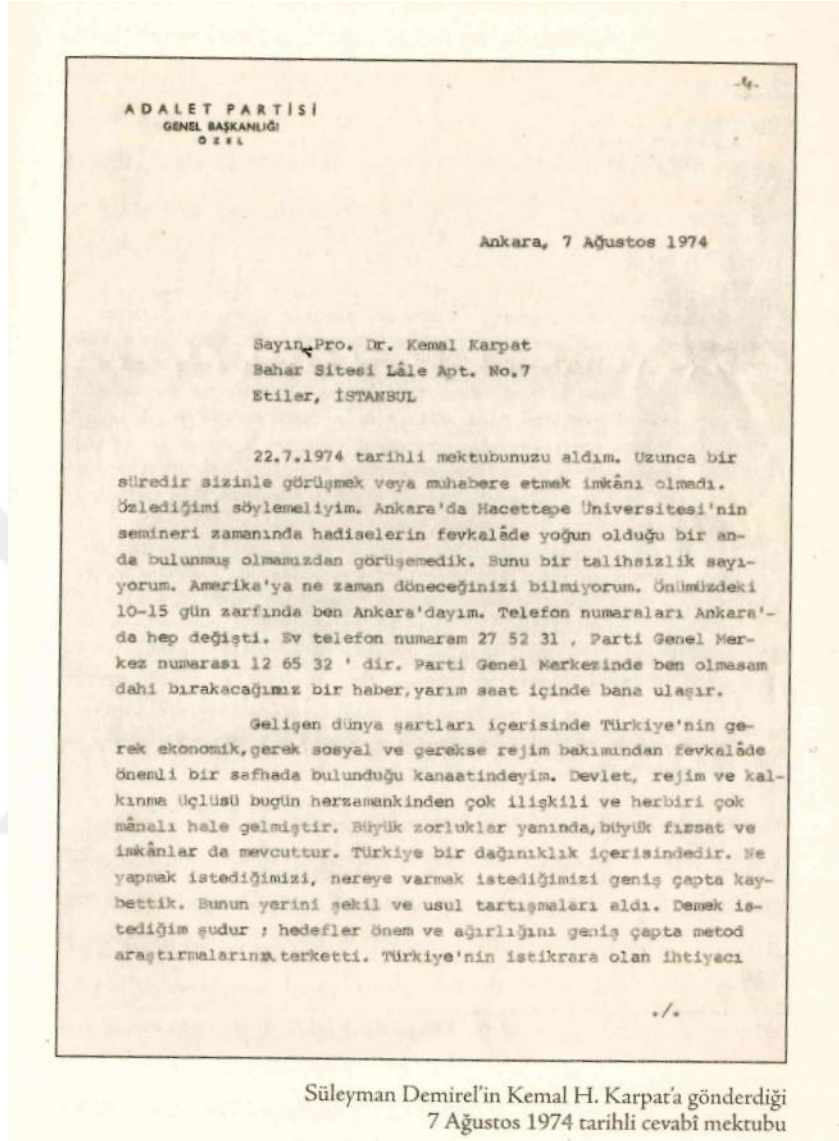
EK XXXII Kemal Karpat'ın Devam Ettiği Mecidiye Medresesi'nin Kalıntıları

Kemal H. Karpat'ın Mecidiye'de devam ettiği medresenin kalıntıları

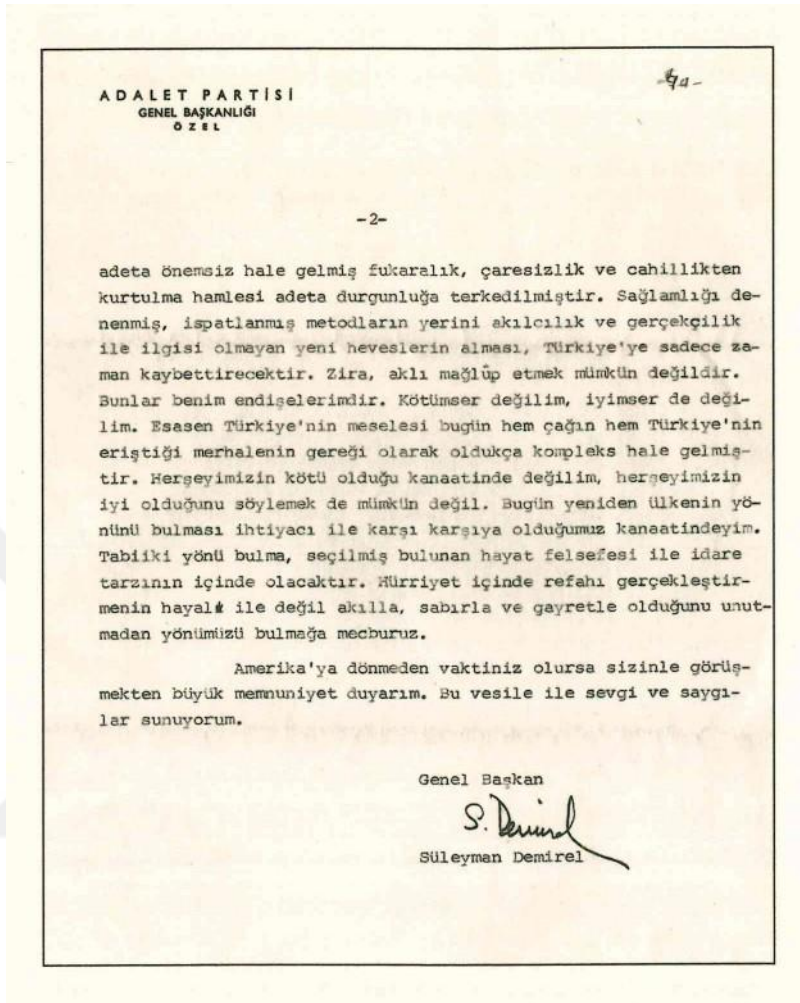
410

**EK XXXV Süleyman Demirel'in Kemal Karpat'a Gönderdiği 7 Ağustos 1974 Tarihli
Mektubun İlk Sayfası**

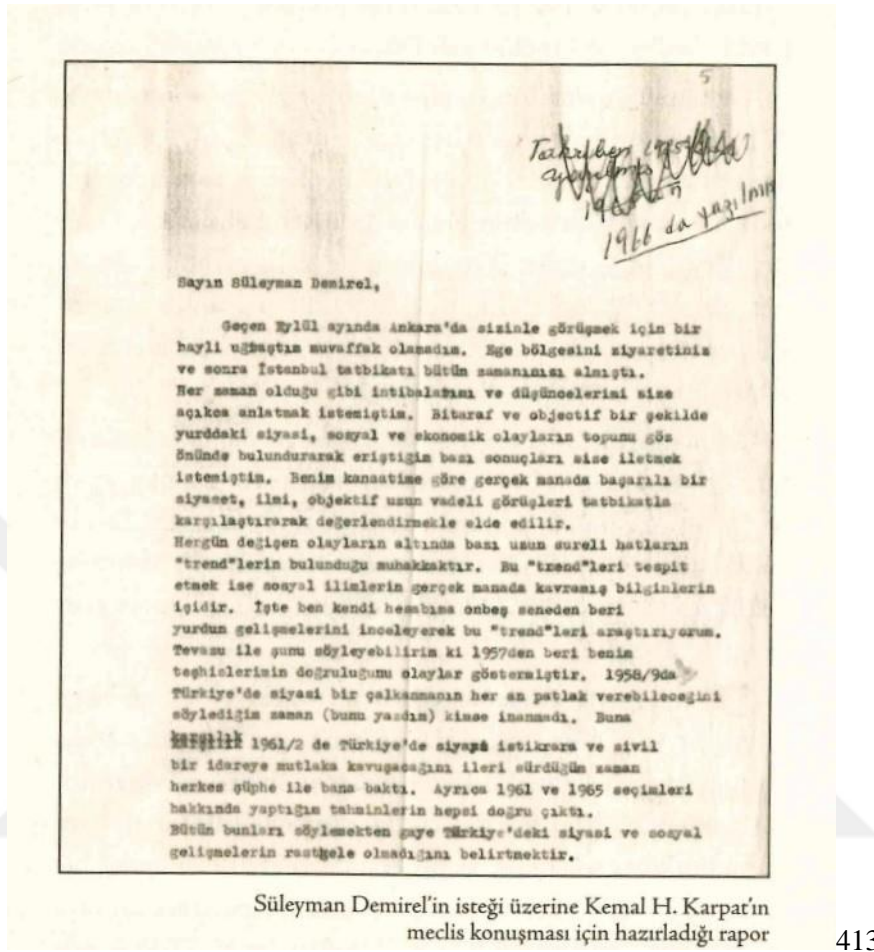
411

**EK XXXVI Süleyman Demirel'in Kemal Karpat'a Gönderdiği 7 Ağustos 1974 Tarihli
Mektubun İkinci Sayfası**

412

EK XXXVII Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin
Hazırladığı Raporun İlk Sayfası

413

EK XXXVIII Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin
Hazırladığı Raporun İkinci Sayfası

2.

Birbirine tesir eden (constant and variable) faktörler doğru hesaplanırsa olayların akışına oldukça sağlam bir şekilde tayin etmek mümkündür.

Görüşlerinizi çok genel belirtmeden evvel yurda edindiğim intibalarınıza birkaçına aile nakil etmek istiyorum. Geçen seneye, yani 1965'e nazaran bu sene siyasi ve ideolojik havada hissedilir bir gevşeme vardır. Güvenlik yavaş yavaş gelişmektedir. Neticede ekonomik faaliyetlerde büyük bir artış olmuştur, ki bilhassa küçük kasabalarda çok iyi fark edilmektedir. Böyle bir neticeyi elde edilmesinde şüphesizki hükümetin rolü olmuştur. Seçimlerden sonra bazı siyasi kararlarda ısrar edilmiş olmasa gerginliği azaltmıştı. Böylece gerginlikten doğan her çeşit aşırı hareketlerme iddialı propagandaların zemini yok olmuştur. İktidar partisinde mutedil elemanların hakim durunda bulunmaları şüphesizki memleket hesabına büyük kazaştır. Parti içindeki aşırı unsurları teşkilatın desteklediğini sanıyorum. Hatta icab eder de bir kuvvet gösterisi olarak aşırı kanadın usun vadeli bir tepki yaratabileceğini sanıyorum.

Siz şahsen misağ, görüş, ve düşünüş bakımından iktidar partisinin büyük bir çoğunluğunun temsilcisiisiniz. Mesele bu çoğunluğun istediklerini prensipler şeklinde formüle ederek tatbikata koyaktır.

Sizin çok güç sayılabilecek intikal devresini sarıntımasa sene erdirme için büyük bir siyasi başarıdır. Tebrik ederim. Cumhurbaşkanı'na sayın Sunay'ın gelmesi ise bir çok meseleleri kökünden çözmüştür ki bu da başlı başına büyük bir başarıdır. Bu arada muhalefet- sağı olsun, ortanın solunda veya tam solcu olsun hükümeti şiddetli tedbire sürüştürme şeklinde hareket ediyor çünkü banka havası yeni bir marşlık için semin hazırlayabilir. Banka ve teşhis havasının yaratılması olmasa ayrıca takdir değer.

414

**EK XXXIX Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin
Hazırladığı Raporun Üçüncü Sayfası**

3. 56

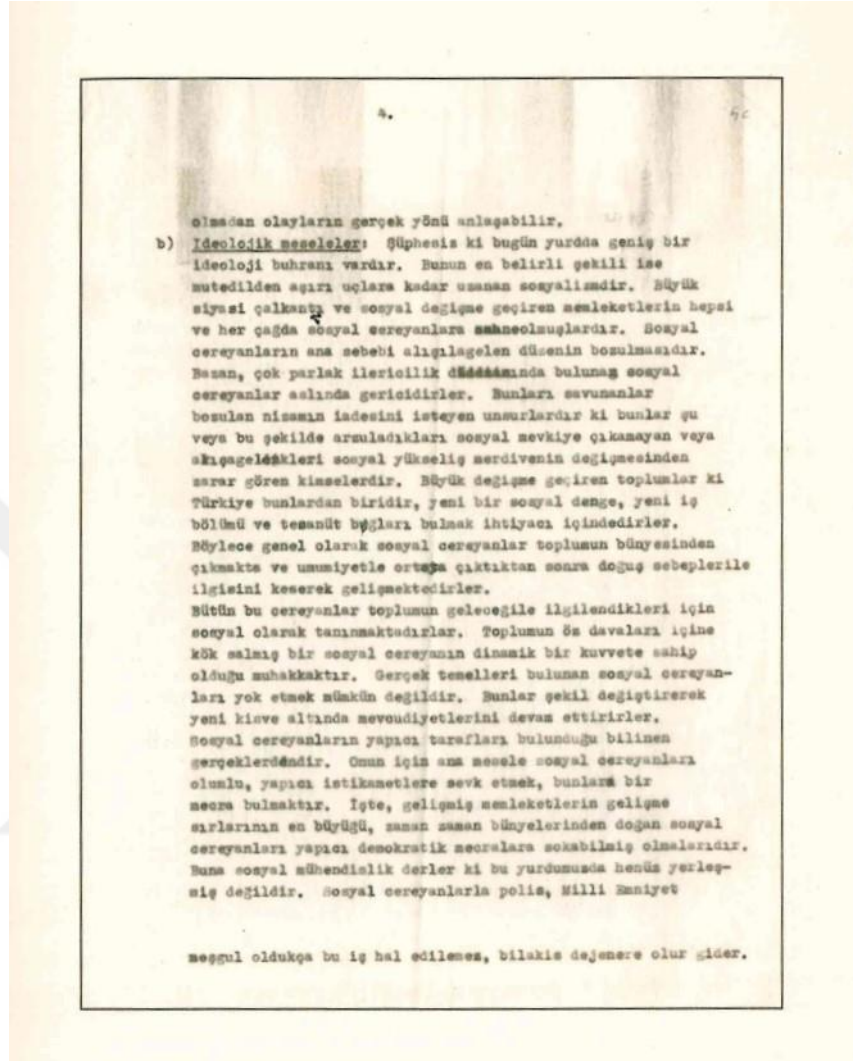
Memlekette halen aşağıdaki meseleler, benım düşünöeme göre ön planda yer almakta ve yeni bir yoruma ihtiyaç göstermektedir.

a) **Ekonomik kalkınma.** Bu aslında bağılı bağına tek bir gaye olmaktan ziyade bir çok unsurun birleşmesinden meydana gelen bir neticedir. Ekonomik kalkınmanın hududları yoktur, ve olması da. Türkiye için en önemli mesele ekonomik kalkınmanın geniş bir şekilde anlaşılmasıdır. Ekonominin rasyonel usuller içinde sistematik çalışması kalkınmanın baş şartlarından biridir. Yatırım miktarı ne olursa olsun eğer ekonomi rasyonel çalışmısa netice aynı olur. Bugün için ana mesele ekonominin dışında (marginal) kalmış kimseleri ekonomik hayatın faal, yaratıcı unsurları haline sokmaktır. Bu unsurlar ufak işletmecilerden tutunus da Avrupa'dan yurda dönen iççileri için alan geniş bir insan pausunesidir. Ana gaye bu insanlara faal, mustahsil unsurlar haline sokmaktır ki bunun için tepeden inme devlet otoritesi değil guurlu bir politikaya ihtiyaç vardır. Yukarıdaki gayenin gerçekleşmesi Devlet Planlama Teşkilatı çok önemli bir rol oynayabilir. Bu gün bu Teşkilat, karma karışık bir araştırma bürosuna benzemektedir. Memleket gerçeklerine göre bir felsefesi yoktur, içten gelen itici bir kuvveti yoktur. Eskiden devlet otoritesine bel bağlamışta. Bu dayanağı altından alınınca, içinde çok iyi elemanların bulunmasına rağmen, bir türlü istikametini bulamamıştır. Planlama Teşkilatına tekrar canlandırmak ve doğru bir istikamete sevk etmek memleketin genel ekonomik ve sosyal düşünöesi üzerinde çok büyük yapıcı bir tesir yaratabilir. Ayrıca enerjilerini siyasi polemikle tüketen bir çok eleman gerçek manada yapıcı bir rol oynamaları için imkan vermiş olur. Planlama Teşkilatı yatırım meselelerinin siyasi değil ekonomik yönünü gereçile

halkın anlatılabilir ve böylece taraf tutmak mevzu bahis

415

EK XL Süleyman Demirel'in İsteğiyle Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin Hazırladığı
Raporun Dördüncü Sayfası

416

EK XLI Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin Hazırladığı
Raporun Beşinci Sayfası

5. d

Bugün Türkiye için ana mesele sosyal cereyanların gerçek sebeplerini ve istikametlerini anlayarak bunları yapıcı bir mecraaya sokmaktır. Bugün gençlik arasında şu veya bu şekilde ifade edilen sosyal görüşlerin aşırı yönlerini değil asıl özünü görmek gerekir. Bu cereyanların ana gayesi kültürümüzün, insanımızın benliğini korumak düşünce ve duygusuzlukla sağlanamaz. Ben şahsen yurtdaki sosyal cereyanlarla (dogmatik aşırı ideolojilerden hareket edenler müstesna) kendimizi bulmak çabası olarak görüyorum.

Ekiden Demokrat Parti olsun, şimdi Adalet Partisi olsun bu sosyal uyanıştan çok faydalanmışlardır, çünkü sosyal düşünce Minin teşahür şekilleri sosyal grupların tarihi politik durumuna göre değişmektedir. Yukarıda belirttiğim gibi ana mesele sosyal cereyanları yapıcı bir mecraaya sokmakta ki bu cereyanların ayırtıcı değil birleştirici yönleri üzerinde durmakla mümkündür. Bunun için ileri bir görüşle hareket ederek iktidar partisi hangi sosyal görüşlere ne dereceye kadar paylaştığını tespit etmelidir. Ayrıca ilerisi sürülen reform tekliflerinin partinin temel amaçlarıyla ne dereceye kadar bağdaştığını tayin etmek gerekir. Mesele çok eski konuları toprak reformuna çeşitli şekillerde görmek mümkündür. Bence toprak reformu bazı bölgelerde ekonominin gelişmesine mani olan bazı sosyal engelleri ortadan kaldırarak küçük yarı endüstriyel işletmelerin kurulmasına yol açabilir. Toprak satışından veya istisna bedellerinden elde edilecek paranın endüstri veya ticaret alanında sermaye olarak yatırılması iyi bir mevzuatla temin edilebilir. Turdan batı bölgelerinde geniş çiftliklerin bulunmaması buralarda dinamik bir ekonomik ve sosyal bünyenin meydana gelmesini çok kolaylaştırmıştır. Böylece bir bünyenin demokrasinin tarihindeki rolü ise aşikardır. Şunu bilhassa belirtmek isterim ki bugün Türkiye'deki sosyal cereyanların büyük bir kısmı aslında sosyal alanında sağıdır. İstisnaları ve

417

EK XLII Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin Hazırladığı
Raporun Altıncı Sayfası

6.

eloganları ne olursa olsun bunların şiddetlik ana amaçları orta sınıfların hakimiyetine dayanan bir rejim kurmaktır. Ancak bunların argümanları orta sınıf, rasyonel çalışan sosyal mesuliyetçiler, demokrasinin sosyal yollarını de benimsenerek laik (ki bu bağı bağına bir meseledir) olan bir orta sınıftır. Bence bu meseleler bir an evvel anlaşılır ve yapıcı bir şekilde ele alınırsa çok başarılı sonuçlar elde edilebilir. (Mesele Doğu Avrupa meslekleri yararları Türkiye'deki sosyalizmi birkaç kişi müstesna hiç de iyi görmüyorlar.)

6) Din meseleleri.

Din meselelerinin bir an evvel doğru bir şekilde mutlak edilmesi yurdun selameti için baş şarttır. Yüz elli seneden beri yanlış anlaşılma bir moderalesme, yanlış tanımlanmış bir laiklik ve yanlış yürütülmüş bir kültürünve maarif siyaseti hem dini hem de laikliği dejenerelendirmiştir. Yanlış anlaşılma bir batıcılık din meselesini halk arasında bir benlik ve kültür meselesi haline sokmuş ve milleti, öz varlığına korumak için nefis müdafasına sevk etmiştir. İslamiyet çöphesizlik kültürüne girmiş, benliğinin tarihten gelen bir parçası olmuştur. Bugün için ana mesele din konusunu ilmi objektif bir şekilde incelemektir. ki bunu ben yakın bir gelecekte bütün gençliği ile ele alacağım. Sosyal cereyanları olsun dini inançları olsun ~~aynı~~ devlet otoritesine dayanarak düşünmeye kalkmak yirminci yüzyılda yerindedir. Ancak şunu kuvvetle belirtmek isterim ki din kisvesi altında bazı yerlerde yarı siyasi yarı sosyal gayeleri olan hareketler vardır. Bunların her zaman siyasi istismarı mümkündür. Bunların eşman eşman takbih edilmesi yerinde olur.

6) Yukarıda (b) ve (c) altında temas ettiğim meseleleri bir dereceye kadar çözmek Millî Eğitim Bakanlığının güdeceği siyasetle mümkündür. Bunun içinde Bakanlığın modern anlamda eğitimle meşgul olması gerekir. Bugün Millî Eğitim her şeyden

418

EK XLIII Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin
Hazırladığı Raporun Yedinci Sayfası

7.

evvel ideolojik cereyanların baş kaynağıdır. Başlıcaları
epicentrik aksantrik kültür projeleri buradan çıkarılır. Halbuki
Eğitimin ana gayesi insani insan olarak yetiştirmektir ⁴⁴,
topluma faydalı yapmaktır, yoksa şu veya bu siyasi kalıba
sokmak değil.

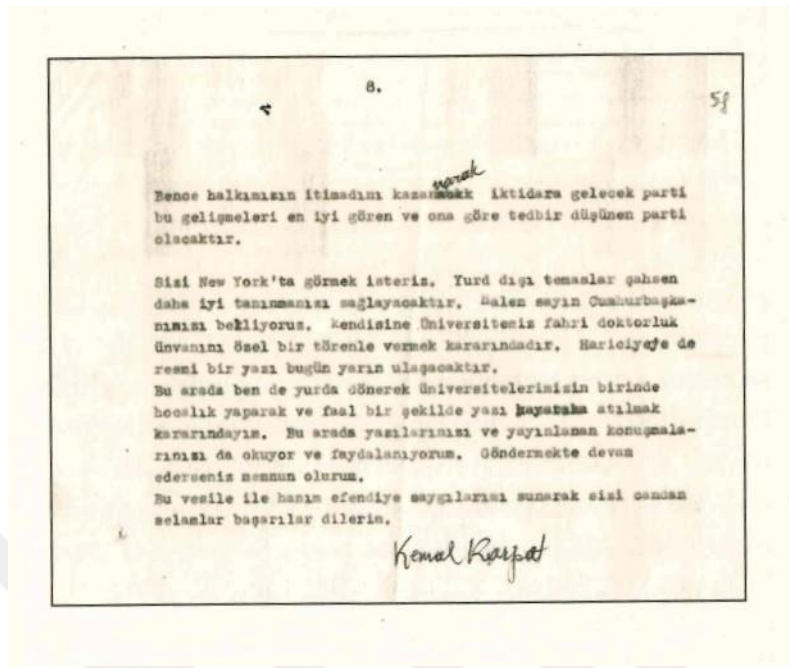
Milli Eğitim bakanlığının kökünden bir reform geçirerek
kendini gerçek anlamda eğitime vermesi yurdun ana ihtiyaçla-
rından biridir. Ancak bu yapıldığı zaman eğitim ve ideoloji
birbirinden ayrılarak kültürün bir benlik meselesi bilginin
ise teknik mesele olduğu iyice anlaşılacaktır.

Kamusal yurdumuzda en büyük boşluk modern anlamda sosyal
ilimlerin aklı gelişmiş olmasındır. Sosyal meseleleri ilmi
bir şekilde incelemek mümkün olmasa bunlar kaçınılmaz bir
şekilde ideolojik hem de aşırı sol ideoloji olarak meydana
çıkartılır. Batı dünyasında sosyal ilimler meydana geldikten
sonra ideolojilerin kuvveti kırılmış siyasi cereyanlar
yıkıcı kuvvetini kaybederek yapıcı bir necraya girmişlerdir.
Orta Doğu Teknik Üniversite ve diğer üniversitelerde
tes elden sosyal ilimler merkezlerinin kurulması sosyal
düşüncenin sağlıklı gelişmesi ve sağlam bir eğitimin anla-
yışının yerleşmesi için şarttır.

Sayın Demirel, yukarıda yazdıklarımı bazı meselelerin çok
genel bir ifadesidir. Ben ancak bir kaç meseleye dokundum
çünkü bu meseleler mektubumun başında sözü konusu ettiğim
"trend"lerin temellerinde bakılmaktadır.

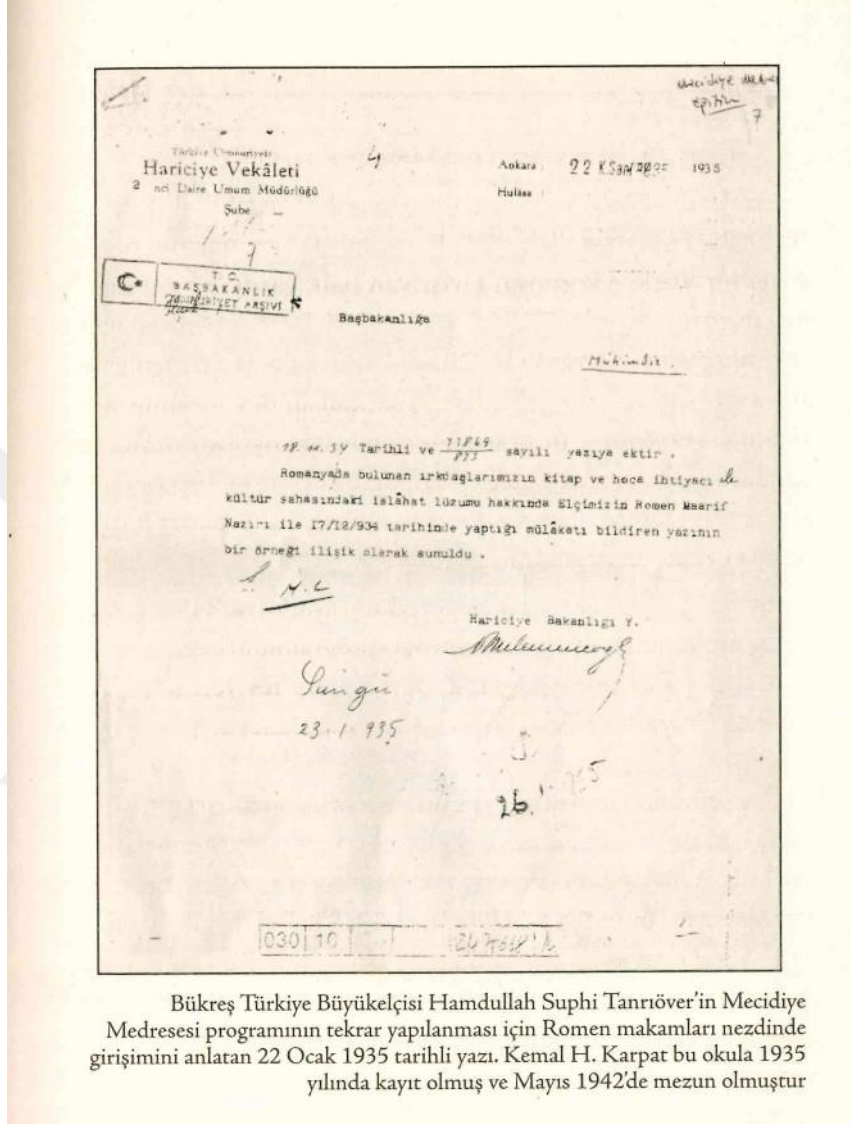
Bugün Türkiye'de, bundan bir sene evvel mevcut olmayan bazı
siyasi gelişmelerin, ana hatları belirmeye başlamıştır.
Öyle sanıyorum ki 1969 seçimlerine gerek sizin partinin
gerek diğer partilerin çok yeni bir görüş ve yeni programla
girmek sorunda kalsaklardır. Meselelerimizle süratle yüz
değiştirmekte, insanlarımızda ona göre düşüncelerini görüşlerini
ayarlamaktadırlar.

**EK XLIV Süleyman Demirel'in İsteğine Kemal Karpat'ın Meclis Konuşması İçin
Hazırladığı Raporun Sekizinci Sayfası**

420

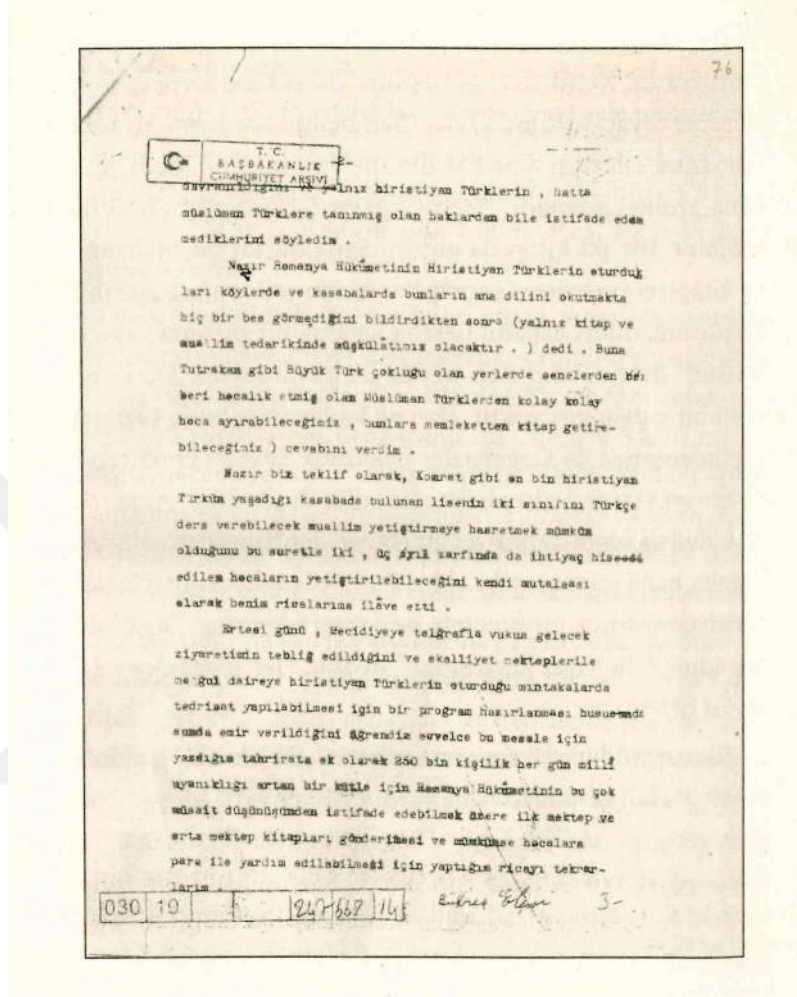
EK XLV Kemal Karpat'a Gagavuzlar Konusunda Yol Gösteren Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Mecidiye Medresesini Rumen Makamlarına Açma Girişimi Yazısının İlk Sayfası

Bükreş Türkiye Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Mecidiye Medresesi programının tekrar yapılması için Romen makamları nezdinde girişimini anlatan 22 Ocak 1935 tarihli yazı. Kemal H. Karpat bu okula 1935 yılında kayıt olmuş ve Mayıs 1942'de mezun olmuştur

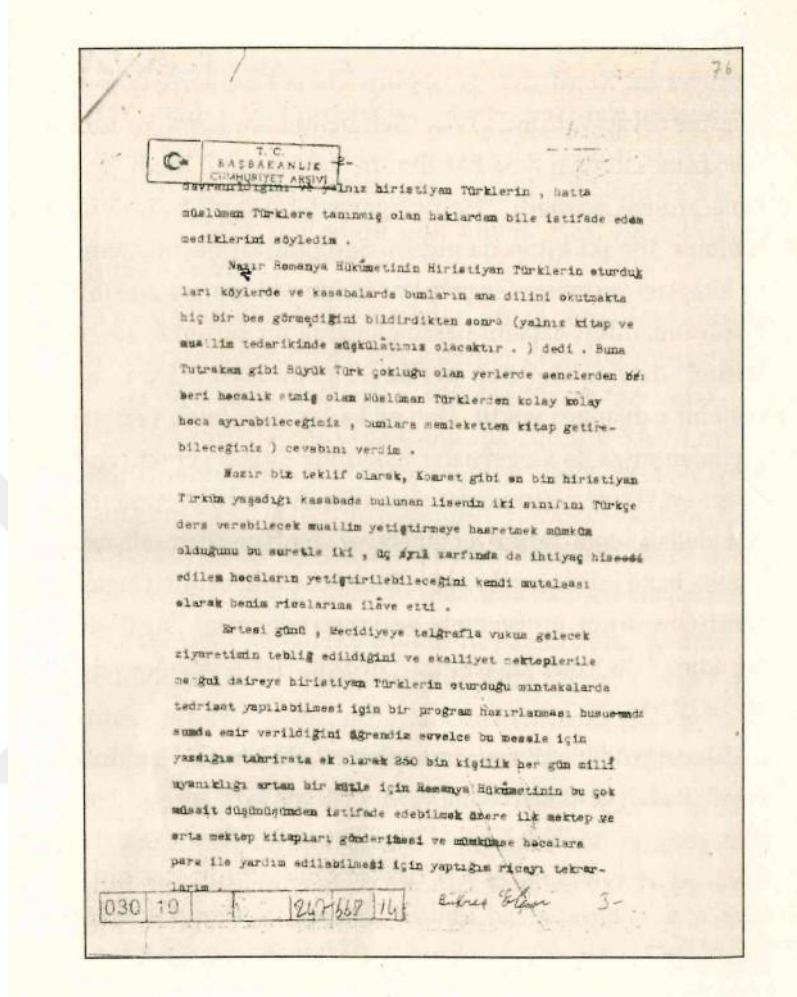
421

**EK XLVI Kemal Karpat'a Gagavuzlar Konusunda Yol Gösteren Hamdullah Suphi
Tanrıöver'in Mecidiye Medresesini Rumen Makamlarına Açma Girişimi Yazısının İkinci
Sayfası**

422

**EK XLVII Kemal Karpat'a Gagavuzlar Konusunda Yol Gösteren Hamdullah Suphi
Tanrıöver'in Mecidiye Medresesini Rumen Makamlarına Açma Girişimi Yazısının Üçüncü
Sayfası**

423

EK XLVIII Kemal Karpat'ın BM'den Askerlik Süresinin Uzatılması Hakkında Talep
Dilekçesinin İlk Sayfası

Confidential

27 July 1953

Mr. A. Greenwood, Administrative Officer, Office of the Assistant Secretary-General, SOA,
through Dr. Gushko Duran, Acting Director, Division of Soc. Welfare, SOA,
Kemal Karpat, Social Policy and Development Section, Division of Social Welfare.

1. I joined the United Nations Secretariat as a professional officer (P-1, Step 1) under the Turkish quota on 4 June 1952, with a six month short-term contract. Effective 27 October 1952 I was given a fixed term contract for one year. Recently my department forwarded to the Bureau of Personnel a memorandum recommending the granting of a new contract. During the past fourteen months of continuous work in the Organization, I have received both from my supervisors, as my mid-term report would prove, and personnel officers favourable comments on my work and behaviour.
2. In view of the fact that at the present time I am urgently called to perform my first active military duty in my country, Turkey, for an initial period of one year, I beg that with due consideration to the existing staff rules I be accorded leave without pay during the period of my active military service beginning 15 September 1953, and at the same time be entitled to use in September 1953 my home leave due in June 1954.
3. I am submitting below in detail the relevant staff rules connected with my request and my justification for their use to enable you to appraise in full the situation and make a decision.
 - (a) Communications connected with the military service.

In a letter of 13 May 1953 the Turkish Delegation to the United Nations, conveying a communication of the Turkish Consulate in New York, informed the Secretary-General that I was called to perform my first period of military training. The Bureau of Personnel, informing me of the content of this letter on 18 May 1953 stated that I ought to fulfil this obligation. On 17 July 1953 I was informed personally by the Turkish Consulate of a communication of 3 July 1953 by the Turkish Ministry of Defence. According to this communication, a medical report for six months (I had a fracture and sprain) was accepted but upon the expiration of the terms set by the report on 30 July 1953 I was requested to return home immediately or be subject to prosecution. In a letter dated 17 July 1953 I informed the Ministry of Defence that I shall comply with the communication but I would be delayed the length of time required to finish my immediate assignments and to make preparations for travel.

Kemal H. Karpat'ın BM'den askerlik süresinin uzatılması hakkını talep dilekçesi. Selim Sarper bu dilekçenin reddedilmesini sağladı

424

**EK XLIX Kemal Karpat'ın BM'den Askerlik Süresinin Uzatılması Hakkında Talep
Dilekçesinin İkinci Sayfası**

157

- 2 -

(b) Rules for leave without pay and my justification for its use:

Staff Rule 105.2 (special leave) paragraph (b) states:

"A staff member other than one recruited specifically for a mission who has completed one year of continuous service and who is called upon to serve in the armed forces of the State of which he is a national, whether for training or active duty, may be granted special leave without pay for the duration of such military service, in accordance with the terms and conditions specified in Appendix C to these rules."

Appendix C, paragraph (c) states:

"Staff members who have completed one year of full-time continuous service with the Secretariat and who have permanent, temporary indefinite or fixed-term appointments, may, if called by a Member Government for military service, whether for training or active duty, be placed on special leave without pay for the duration of their required military service."

Since I have completed one year full-time continuous service with the Secretariat and I have a fixed-term appointment, I believe that I am fully entitled to use the privileges mentioned in the Staff Rules.

(c) Rules for advanced home leave and my justification for their use:

1. Home leave: According to Rule 105.3(b), a staff member shall be eligible for home leave provided that (i) while performing his official duties he continues to reside in a country other than that of which he is a national, and, (ii) "his service is expected by the Secretary-General to continue at least six months beyond the date of his return from any proposed home leave, on the understanding that in the case of the first home leave his service is also expected to continue at least six months beyond the second anniversary of his date of appointment and that in every other case his service is also expected to continue at least six months beyond the second anniversary of the date of departure on his previous home leave."

Since my Department has already submitted a recommendation for a new contract and since I have been personally assured that my services would be needed for some time in the future, I feel that there is enough evidence to prove that my service is expected to continue at least six months beyond the date of my return.

My keen desire to bring my contribution to the work of the United Nations in bettering the living of all mankind and the presentation of the final version of my Ph.D thesis to New York University, are other considerations to indicate my personal reasons for returning to Headquarters as soon as the military service is over.

2. Advanced home leave: Paragraph (f) states: "In exceptional circumstances, a staff member may be granted advance home leave provided that not less than twelve months of qualifying service have been completed or that not less than twelve months have elapsed since the date of return from his last home leave. The granting of advanced home leave shall not advance the calendar year in which the next home leave falls due."

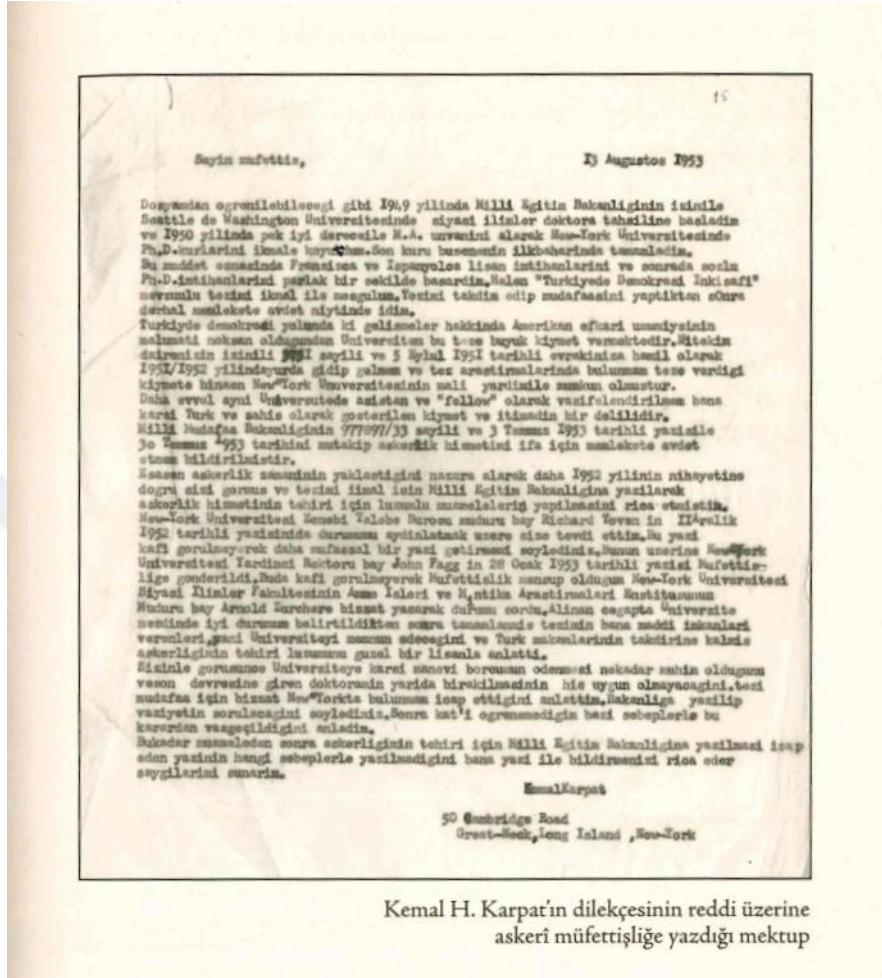
- 3 -

Since the legal conditions for advanced home leave are fulfilled and since the urgent call for military duty is an exceptional circumstance, I believe that there is enough ground to justify my advanced home leave. I would like to call your attention in particular to the fact that the level of my salary being far from offering me the possibility of paying my travel expenses, the advanced home leave I am requesting would actually be instrumental in providing for my travel expenses and thus make effective the purpose of leave without pay.

As a justification of my request to use my home leave, in conjunction with my leave without pay for the military service, I would like to cite the analogous case of Mr. Ahmed Ozdemir, a Turkish compatriot of mine in the Security Council Affairs, who was called for military duty, has been granted leave without pay and was allowed to use his home leave (due this year) in conjunction with his military service.

425

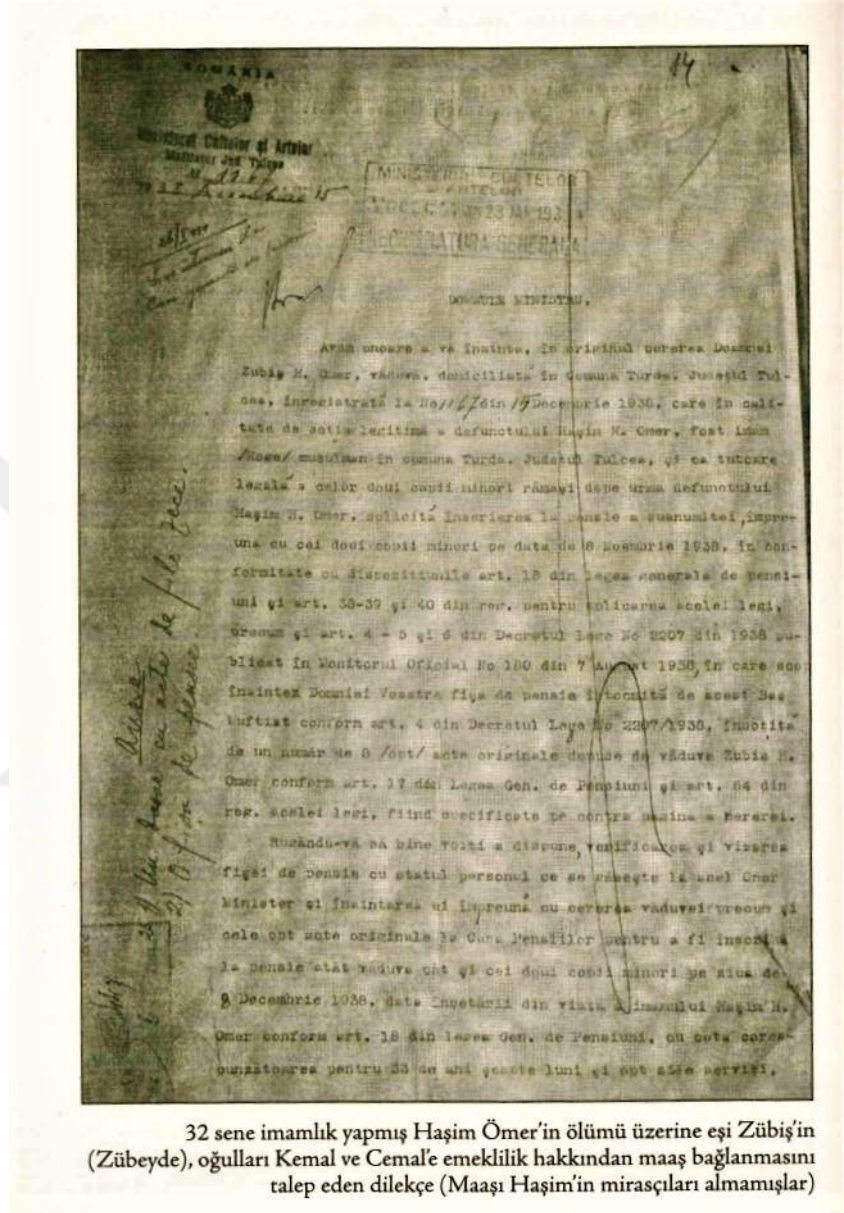
EK L Kemal Karpat'ın Dilekçesinin Reddi Üzerine Askeri Müfettişliğe Yazdığı Mektup

Kemal H. Karpat'ın dilekçesinin reddi üzerine
askeri müfettişliğe yazdığı mektup

426

EK LII Kemal Karpat'ın İmamlık Yapmış Babası Haşim Efendi'nin Vefatı Üzerine Eşi Zübeyde, Oğulları Kemal ve Cemal'e Emeklilik Hakkından Maaş Talep Dilekçesinin İlk Sayfası

32 sene imamlık yapmış Haşim Ömer'in ölümü üzerine eşi Zübiş'in (Zübeyde), oğulları Kemal ve Cemal'e emeklilik hakkından maaş bağlanmasını talep eden dilekçe (Maaş) Haşim'in mirasçıları almamışlar)

427

EK LIII Kemal Karpat'ın İmamlık Yapmış Babası Haşim Efendi'nin Vefatı Üzerine Eşi Zübeyde, Oğulları Kemal ve Cemal'e Emeklilik Hakkından Maaş Talep Dilekçesinin İkinci Sayfası

Domeniul Jale Denumului Ministerii

Ministerul Instrucțiunii și Cultelor și Altele Răsunătoare

I. STAREA CIVILA

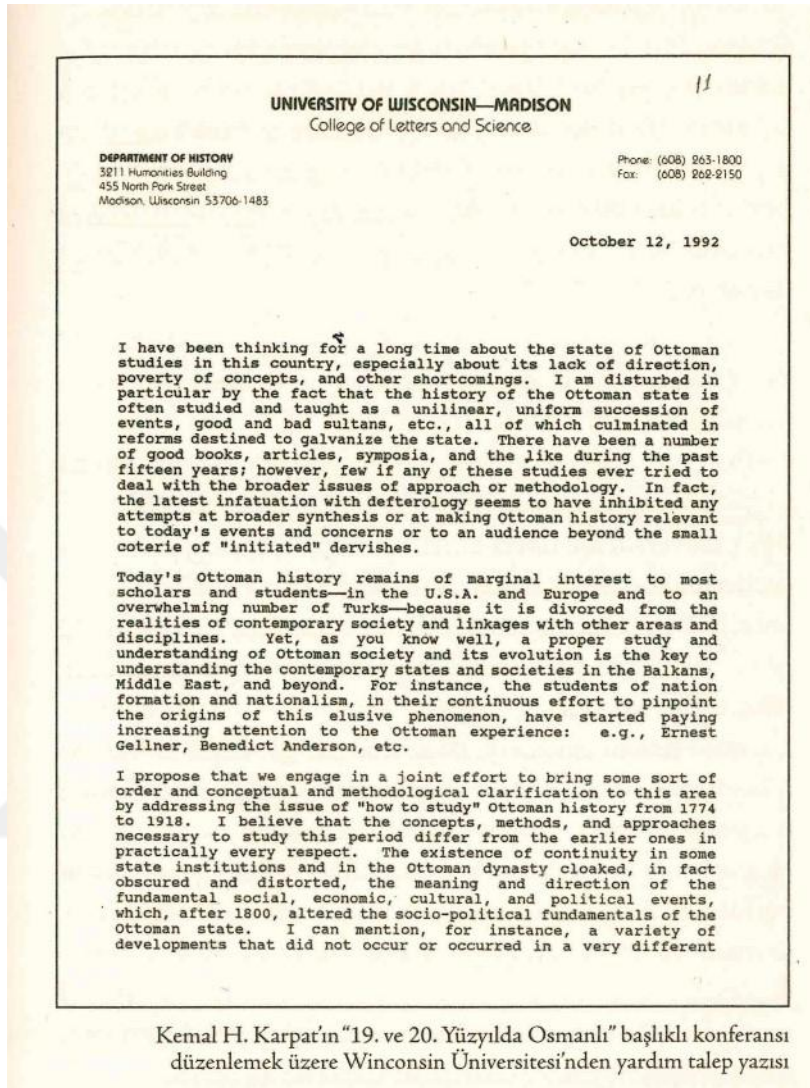
Numele: de familie <i>Özalp</i>		Numele <i>Zübeyde</i>		OBSERVAȚIUNI 16	
1) <i>La cererea de căsătorie a lui Haşim și a soției sale Zübeyde Hanım</i>					
Născut în:	anul <i>1870</i>	Actul de naștere		<i>Actul de naștere din anul 1870 a lui Haşim și al soției sale Zübeyde Hanım este înregistrat în cartea nr. 12 din anul 1870, la comuna Târgușor, județul Tulcea.</i>	
	luna <i>Septembrie</i>	Nr. <i>12/1870</i>			
ziua <i>12</i>	liberal				
comuna <i>Târgușor</i>	de <i>Tulcea</i>				
județul <i>Tulcea</i>	con. <i>12/1870</i>				
Căsătorie:	Căminul <i>Özalp</i>		Conform certificatului de naștere nr. <i>12/1870</i>		
			din <i>12/1870</i> , eliberat de <i>Tulcea</i>		
Căsătorit:	anul <i>1901</i>	Actul de căsătorie			<i>Actul de căsătorie din anul 1901 este înregistrat în cartea nr. 12 din anul 1901, la comuna Târgușor, județul Tulcea.</i>
	luna <i>Septembrie</i>	Nr. <i>12/1901</i>			
	ziua <i>5</i>	liberal			
	comuna <i>Târgușor</i>	de <i>Tulcea</i>			

COPII

NUMELE DE BOTEZ	DATA NAȘTERII			Nr. și data extrasului de pe actul de naștere și numărul actului care l-a eliberat	OBSERVAȚIUNI
	Anul	Luna	Ziua		
<i>Emil</i>	<i>1902</i>	<i>Febr.</i>	<i>11</i>	<i>12/1902 din 12/1902</i>	
<i>Cemal</i>	<i>1903</i>	<i>Iulie</i>	<i>6</i>	<i>12/1903 din 12/1903</i>	
				<i>12/1903 din 12/1903</i>	
				<i>12/1903 din 12/1903</i>	

1) Cu excepția cazurilor menționate și specificate de lege.
2) Numele de familie și de botez al copilului de căsătorie.
3) Cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel și în cazul în care părinții au cerut altfel.
4) La cererea părinților sau a altor persoane care au interes în acest sens, se poate elibera un extras din actul de naștere sau de căsătorie, după caz, în condițiile și în conformitate cu legea în vigoare.

EK LIV Kemal Karpat'ın "19. Ve 20. Yüzyılda Osmanlı" Başlıklı Konferansı Düzenlemek Üzere Wisconsin Üniversitesi'nden Yardım Talep Yazısının İlk Sayfası

429

EK LV Kemal Karpaz'ın "19. Ve 20. Yüzyılda Osmanlı" Başlıklı Konferansı Düzenlemek Üzere Wisconsin Üniversitesi'nden Yardım Talep Yazısının İkinci Sayfası

11a

2

fashion in the earlier centuries: the rise of economically powerful social groups, the privatization of land property, the emergence of a service bureaucracy, the homogenization of the administration, migrations, the differentiation of the population, the rise of representative councils, the creation and use of ideologies, etc., etc.

In view of the above, I would like to organize an international conference dedicated exclusively to the study of nineteenth and early twentieth century Ottoman history in terms of approach, concepts, methods, the special nature of the materials available, the extraordinary importance acquired by foreign relations, etc. I would like to invite some twenty-five scholars specialized in this period to discuss these issues in a three- or four-day meeting to take place at my institution. I hope that we can publish the proceedings.

I am writing to you in order, first, to get your reaction to and your views about such a conference; second, to learn whether you would be willing to participate in such a conference; and third, to get a tentative title of your communication. I will write again after receiving answers from you and other potential participants.

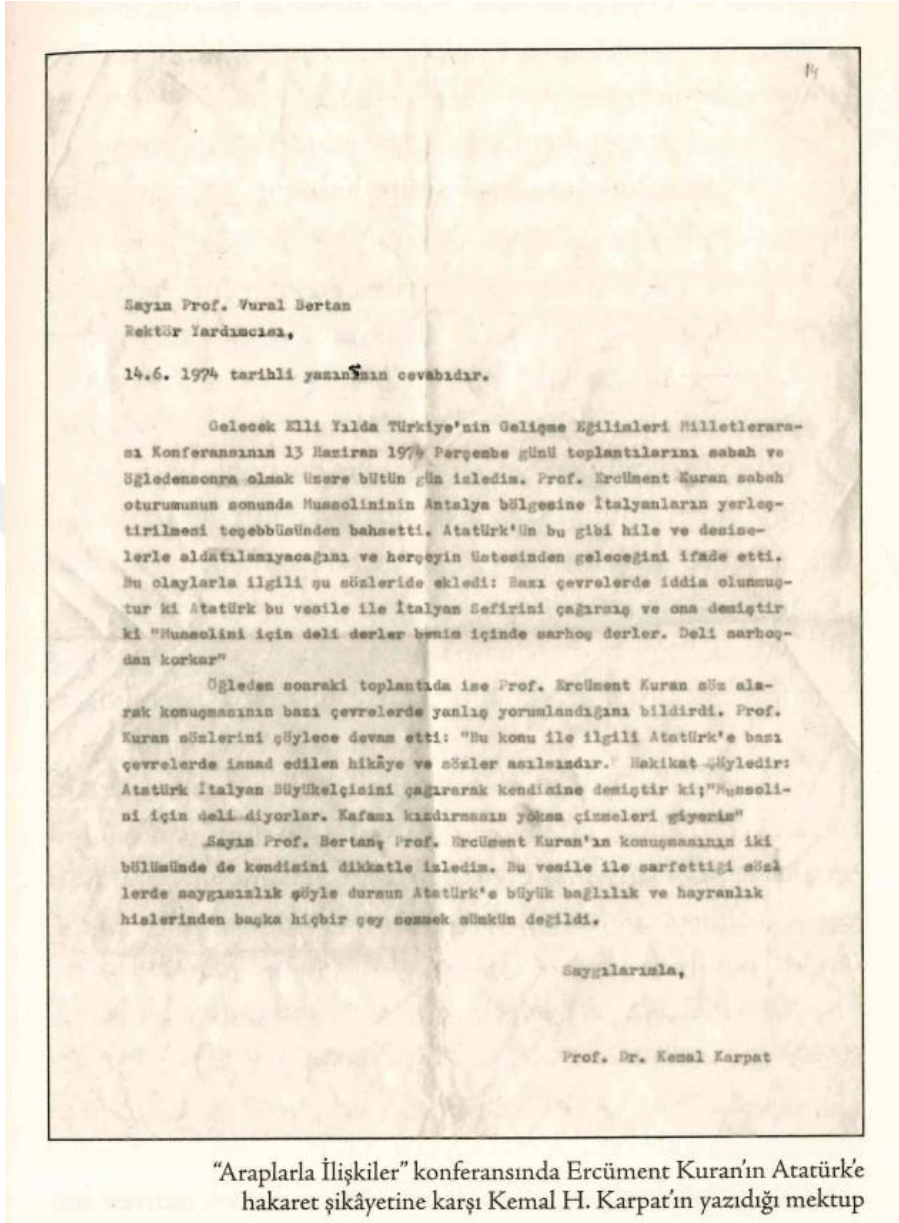
I hope to hear from you soon.

Sincerely yours,

Kemal H. Karpaz

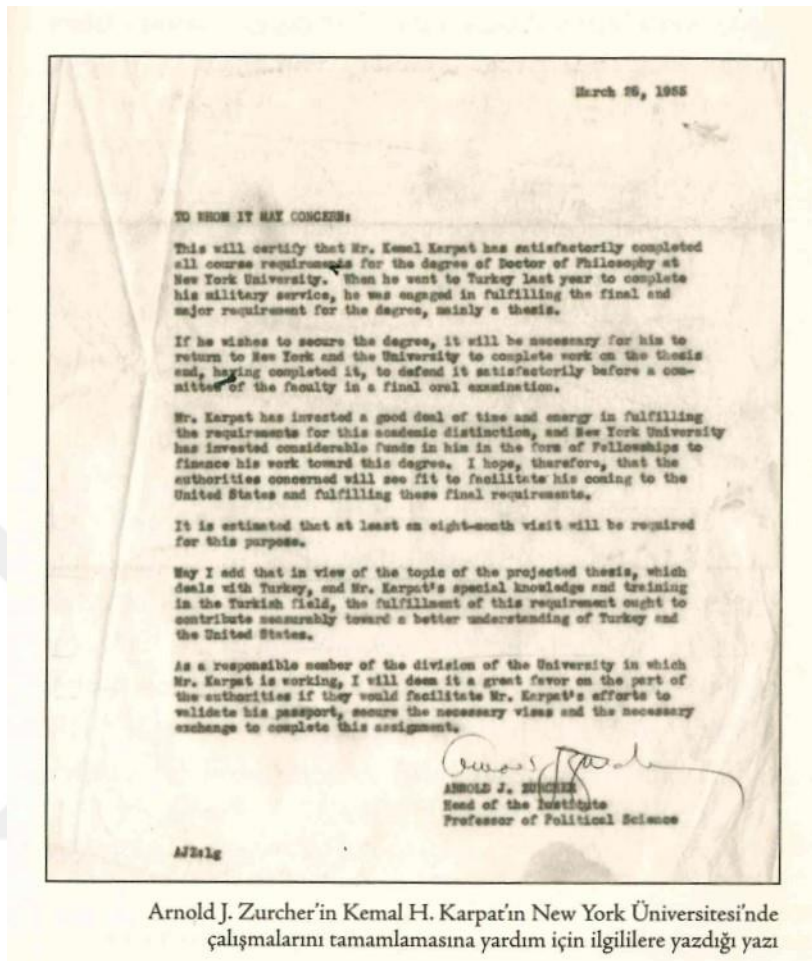
430

EK LVI “Araplarla İlişkiler” Konferansı’nda Ercüment Kuran’a Atatürk’e Hakaret
Şikâyetine Karşı Kuran’ı Kemal Karpat’ın Savunduğu Mektup

431

EK LVII Kemal Karpat'ın Danışmanı Arnold J. Zurcher'in Kemal Karpat'ın New York Üniversitesi'nde Çalışmalarını Tamamlamasına Yardım İçin İlgililere Yazdığı Yazı

Arnold J. Zurcher'in Kemal H. Karpat'ın New York Üniversitesi'nde çalışmalarını tamamlamasına yardım için ilgililere yazdığı yazı

432

LVIII Kemal Karpat'ın Doktora Tezinin Basımıyla ve Vereceği Dersle İlgili Gazete
Kupürleri

Special Classes Set for Spring In History, Political Science

Special classes in history and political science will be offered to a limited number of students spring quarter, Dr. Oscar J. Hammen, department chairman, said yesterday.

Dr. Morton Borden will offer a special section of United States History (253, Sec. 7) which will meet twice weekly, Mondays and Fridays, 3 to 5 p.m.

Enrollment will be limited to 12 students, to be selected following interviews with the instructor. Interested students should see Dr. Borden March 31 or April 1, 8:30-9:30 a.m. and 1-3 p.m.

The course will be conducted on a seminar basis, Dr. Hammen said, and is meant to provide a more sophisticated and concentrated coverage of 20th Century American history.

Middle East

Dr. Kemal Karpat will offer a two-credit political science course in contemporary problems of the Middle East.

Various social, economic, cultural and political problems will be studied with a view to determining their effects on the politics of the area, Dr. Hammen said.

The course is in essence a political study of the clash between Western and Eastern civilizations and of its ultimate impact on world politics, he said. Moreover it aims at bringing into evidence the inner transformation on the political institutions of the area.

Kemal H. Karpat'ın doktora tezinin basımıyla ve vereceği dersle alakalı gazete kupürleri

Special emphasis is placed on the role of religion (Islam) as the dynamic and most potent force both in opposing and accelerating the transformation.

"The course should be of interest not only to students of history and political science," Dr. Hammen said, "but also to those in sociology and anthropology as well as religion."

The course will be given 1-3 p.m. Tuesdays in LA 102, changed from 10 a.m. Tuesdays and Thursdays.

THE MONTANA KAIMIN

Karpat Wins Commendation

Dr. Kemal H. Karpat, professor of history and political science, has been given an achievement award for outstanding scholastic work while attaining his Ph.D. from New York University.

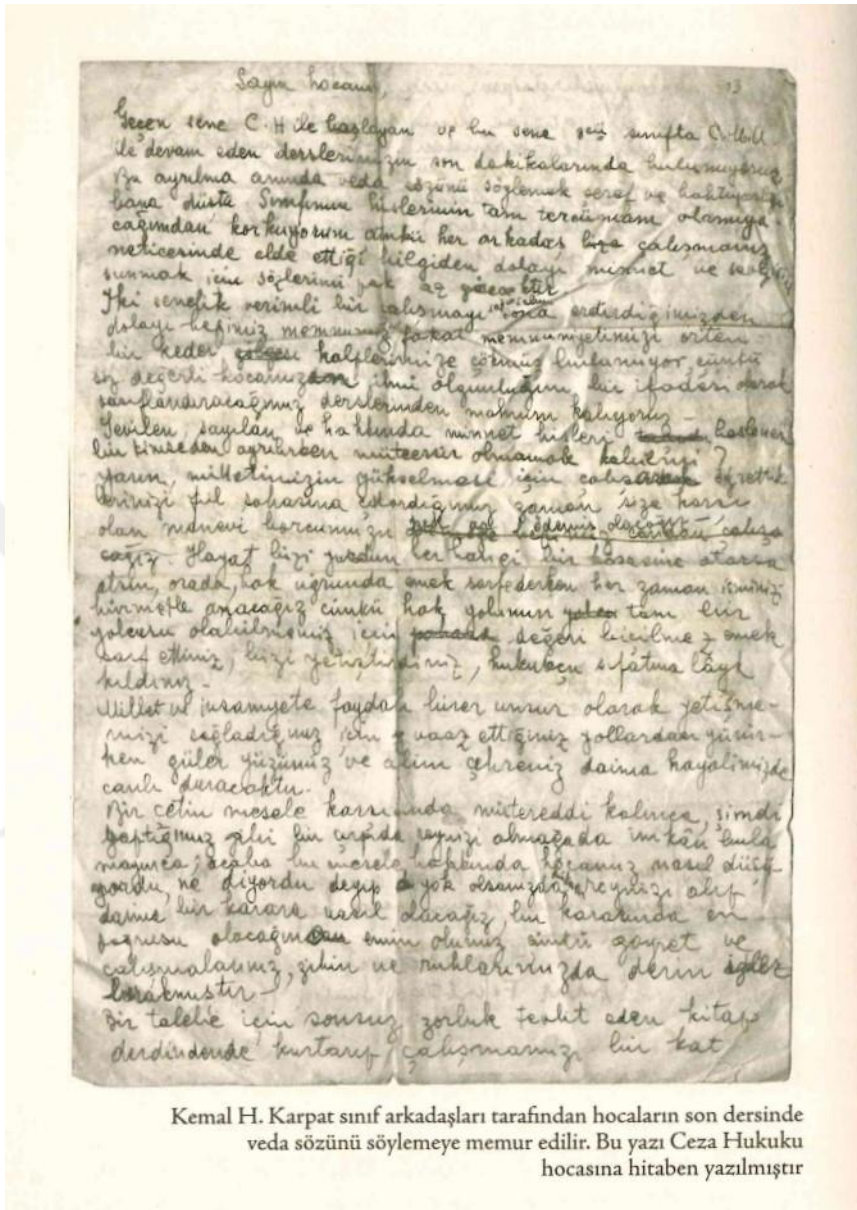
The award commended Dr. Karpat for achieving the "highest bracket of scholastic achievement with consistent evidence of outstanding scholarship."

Dr. Karpat, who had been on the staff at New York University, received his doctorate there in 1957. After receiving a degree in law from the University of Istanbul, Dr. Karpat came from Turkey to the University of Washington on a scholarship. He received his master's degree there and then went to New York University for his Ph.D.

This summer, Princeton University Press will publish a study of the first of its kind in any language.

433

LIX Kemal Karpat'ın Sınıf Arkadaşlarını temsilen Hüseyin Nail Kubalı'ya Yazdığı Veda Mektubunun İlk Sayfası

Kemal H. Karpat sınıf arkadaşları tarafından hocaların son dersinde veda sözünü söylemeye memur edilir. Bu yazı Ceza Hukuku hocasına hitaben yazılmıştır

LX Kemal Karpat'ın Sınıf Arkadaşlarını ve Kendisi İçin Hüseyin Nail Kubalı'ya Yazdığı
Veda Mektubunun İkinci Sayfası

daha kolaylardı, gözünüz için müteşekkirimiz -
Memleketimizi, gözde ilim sınırlarından aldığımız
ve bu ilmin faydalarından bizde kabullüğümüz
için ayrıcağa şükür duyuyoruz -
Şirazi muhakkatleri hocam tecrübelerimizin pek
çok bir his tecellidir, burada söylediğimiz
kötü, ilmiyle olan, derin ve samimi hisleri
tam ifade edemedik. Şeyim miraset
ve kutublarımızı zaman daha iyi gösterecektir -
Zamanla cemremizdeki genellik atar yeme olgunluğum
rakur ve dikkatle hadisi getirdi zamanında, ömürümü
zaman en güzel anlarımdan biri olan bu 2. sonerim
büyük ilmi zorluk ve sohbetler hatırası bütün canla
ile tazeliğimi muhafaza edecektir -
Bu müddet esnasında insanın tabiatında olan yen-
işliklerden dolayı, şükür üzdükte affınıza rica
ediyoruz, hakkınızda güzel hatıralar taşımanız
candan arzu ediyoruz -
Sözlerimi bitirirken Ulu Tanrıdan, millet için
faydalı olacak işlerler yetistirmenizi, ilim, sağlık,
temenni ediyoruz, Allaha emretmiş olduğunuz
duygularınızı bir temsilci olarak, tabiatın
güzellik ve temizlik ifadesi olan bu çiçeklerde
kabul etmenizi rica ediyoruz - - -

23/ Mayıs/ 1986 11-12 ders arazında E. H. U.
hocamıza okunan ve onun kıymetli heveslerinden
bir yığı -
Kemal Karpat
Ankara Folkloritesi, Sayı 11, N: 134

435

EK LXI Karpat'ın Cenaze Namazı Kılınırken

436

EKLXII Kemal Karpap'ın Mezari

437

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Rize Reşadiye Zihni Derin İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini Rize Tevfik İleri Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2012 yılında Rize Recep Tayyip Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı'nı kazandı. Aynı yıl Anadolu Üniversitesi sınavsız ikinci üniversite olanağıyla Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Tarih Bölümüne kaydoldu. 2016 yılında RTEÜ Çayeli Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon belgesi aldı. Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı programlarından 2016 yılında mezun olan DİLER, 2017 yılında sınavsız ikinci üniversite olanağıyla Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümüne kayıt yaptırdı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Yüksek Lisans Programını kazandı.

DİLER, bekar olup İngilizce bilmektedir.